

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

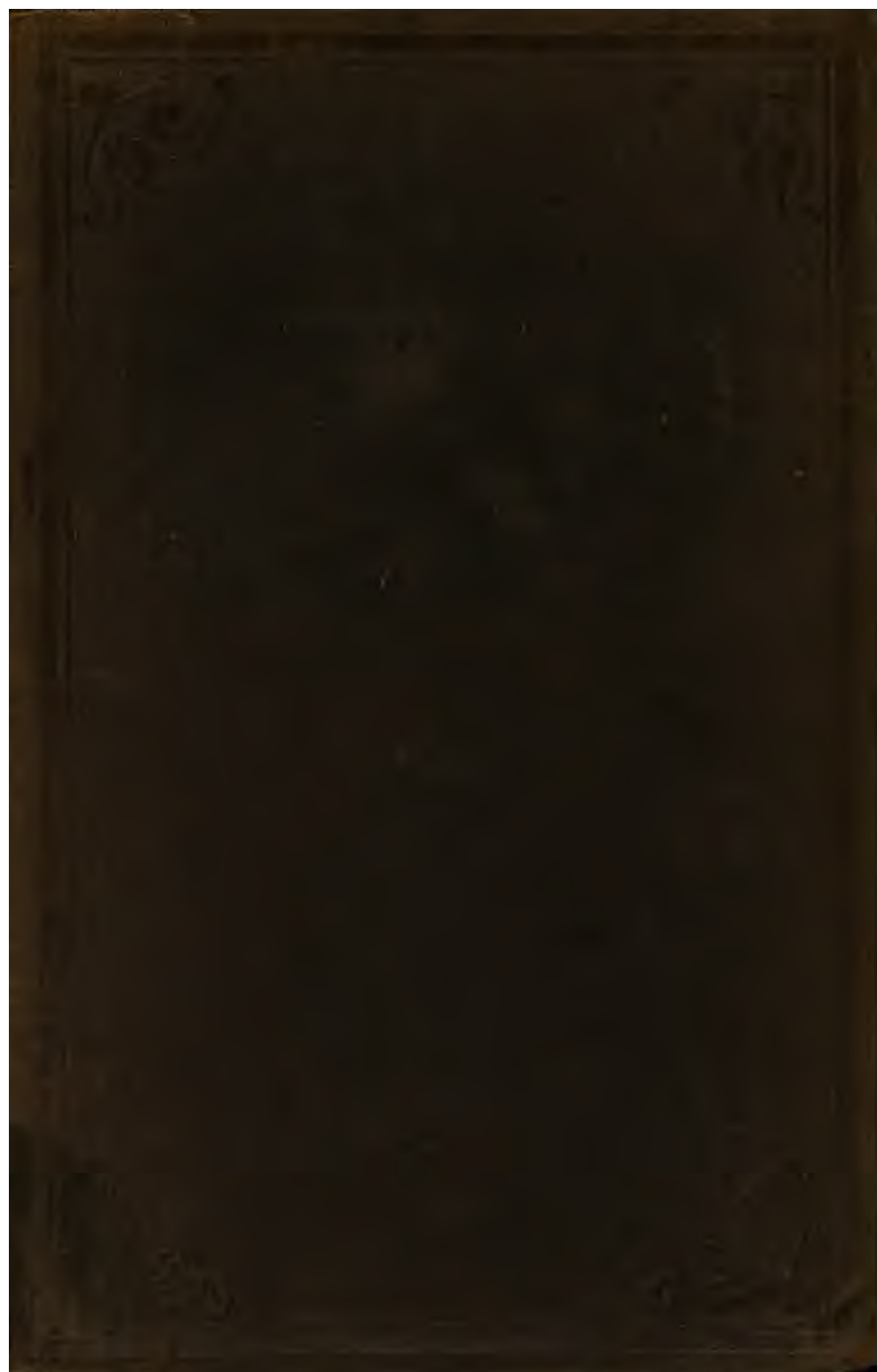
Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

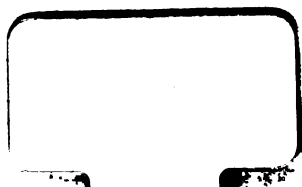

BERKELEY

BRARY

IVERSITY OF

ALIFORNIA

E. J. F. M. B. ANDT
2556

2556

BIBLIOTHEEK

W. BRANDT
2556
BIBLIOTHEEK

HERINNERINGEN UIT DE LOOPBAAN

VAN EEN

INDISCH OFFICIER.

HERINNERINGEN *2556*

UIT DE LOOPBAAN

VAN EEN

INDISCH OFFICIER

DOOR

W. A. VAN REES.

Scenes of mij youth, developed, crowd to view,
To which I long have bade a last adieu !
Seats of delight, inspiring youthful themes
Friends lost to me for aye, except in dreams.
BYRON.

DERDE DRUK.

EERSTE SERIE.

'S GRAVENHAGE EN LEIDEN.

M. J. VISSER, VAN DEN HEUVELL & VAN SANTEN.

1869.

1833

2556

Waarom ik dan schrijf? — Zie pag. 35 en 36.

DE UITREIS.

DS619

R44

1869

V.1

I.

Een kleine reis tot begin.

Twintig jaren geleden was ik jong en vol illusiën. De nieuwe epauletten wogen mij zwaar op de schouders. Mijne wenschen, reeds gekoesterd als kind, nog vuriger geworden in mijne jongelingsjaren, werden thans vervuld; ik was officier en stond op het punt om naar Indië te gaan. 't Kan zijn dat ik vroeger nog meer verlangde naar de epauletten dan naar Indië; maar zeker is 't dat, nu ik officier was, de begeerte om naar de Oost te gaan mij het sterkst prikkelde.

Heerlijk, avontuurlijk Indië, dat ik mij in al zijn tropische pracht zoo duidelijk voorstelde, alsof ik er een menschenleven had doorgebracht; gelukkig land, waarvan ik droomde, en waarmede ik dweepte zonder het te kennen; onafzienbaar veld van fortuin, eer en roem, hoe snakte ik er naar om u te betreden! Ik zag er mijn weg getraceerd, niet effen en glad, niet gemakkelijk te begaan, maar toch voorzien van goede pleisterplaatsen; een weg vol chicanes, die door dik en dun leidde, hier en daar afgebroken door een hemelhooge, bijna onbegaanbare rots of een wijd gapende, peillooze diepte; een weg, die al de levenskracht van een jong sterk ligchaam, al de wilskracht van een sterken geest eischte, om betreden te worden tot het einde toe, waar de zon der belooning in al haar luister schitterde. Mij dunkt, het verlangen om de eerste schreden op dien weg te doen was toenmaals zoo groot, dat ik geen oogenblik gewiefeld zou hebben om met het verledene ge-

heel te breken , ingeval de voorwaarde zoo geluid of men mij ge-
waarschuwd had , dat bij mijn vertrek de slagboom voor eeuwig
achter mij zoude vallen.

Het oogenblik van den afmarsch was gekomen ; ik deed den
eersten stap op dien weg , en . . . reeds dreigde mij het hart te
breken. Ik gevoelde den ijzersterken band van genegenheid , die
mij inniger dan ik zelf wist , aan de mijnen snoerde. De eerste
stap eischte een eerste offer. Er drukte een berg op mijn borst ,
die er slechts door groote inspanning kon worden afgewenteld. De
poging gelukte ; doch niet zonder een diepe wonde na te laten !

Ik zou niet in staat zijn u iets mede te deelen van 't geen ik
aan de inschepingsplaats ondervond en gevoelde. Geheel nieuwe
bezigheden en een geheel nieuwe omgeving , snel op elkander vol-
gende toestanden , waarin ik werktuigelijk als van zelf geraakte ,
wisselden elkander af , terwijl mijn geest òf elders zweefde , òf half
dommelde , òf weigerde zich behoorlijk rekenschap te geven van de
ontvangen indrukken. Dit alles hield eerst op , toen de kaag het
anker geligt had , en de onaangename beweging der korte baren van
de Zuiderzee mij tot mij zelf bragt.

Muziek- en tromgeluid , hoera's , kreten van afscheid bleven mij
nog in de ooren klinken , terwijl wij ons gedurig verder van de
kust verwijderden. Onbedwongen rolden stroomen van tranen langs
de wangen van eenige jonge soldaten ; onafgewend hielden zij hun
blik op één punt gerigt. Zij hadden zich goed gehouden toen moe-
der en zuster snikkende om hun hals hingen , toen vader met ge-
broken stem het »God zij met u" stamelde en , voor de laatste
maal welligt , krampachtig de bevende hand drukte van zijn wilden
maar toch geliefden zoon. Met een gedwongen lach en kunstmati-
ge vrolijkheid hadden zij het afscheid willen verligten ; nu werd het
gevoel niet langer bedwongen en gaven zij vrijen loop aan hunne
tranen ; zij hoorden niet eens de spotternijen van anderen , die , zoo
zij nog gevoel hadden , het onder dat masker trachtten te verbergen.

Met stilzwijgen gaan wij de lange tooneelen van noodeloze ont-
bering en ongemak voorbij , die strekten om het begin der reis te
depoëtiseren. De overtocht der Zuiderzee per kagen behoort geluk-

kig tot de herstellde grieven, tot de geschiedenis waarvan ouderen van dagen, tot hun innige satisfactie (want 't doet later nog altijd goed van geleden misère te kunnen praten), u al de bijzonderheden zullen opdisschen. Alleen omdat de onze een bijzondere merkwaardigheid had en buitengewoon ongelukkig was, mag ik er niet geheel van zwijgen. Vooreerst brak reeds kort na de afvaart een der zwaarden en hield de reparatie ons een halven dag op; verder zette de schipper, die een weddingschap met zijn knecht scheen te hebben aangegaan, wie hunner het langst achtereen dronken zou zijn, de kaag op een zandbank, waarop zes weken geleden een turfchip, met man en muis, verongelukt was; eindelijk, na zes uren op onzichtbare schol en bot getuurd te hebben, raakten wij weder vlot, en terwijl de equipage nog altijd de onbewegelijke positie van lijdronken behield, werd de directie van het vaartuig overgenomen door twee soldaten van het detachement, die zich herinnerden vroeger als matroos de Zuiderzee te hebben bevaren. Daar het evenwel hunne schuld niet was dat de tegenwind zoo hard woei en wij met laveren zoo langzaam vooruitkwamen, kon men 't alleen aan de omstandigheden wijten, dat er hongersnood aan boord kwam. Het medenemen van voorraad was in den ouden tijd niet bekend. Er bleef dus niet over, dan af te houden naar de eerste de beste landingsplaats, hetgeen het vermaarde eiland Wieringen bleek te zijn. Een deputatie bestaande uit een officier, een onderofficier en eenige manschappen, rigtte zich regtstreeks naar den vermaarden Schout van Wieringen; met brood en kaas beladen kwamen de manschappen aan boord terug; zoodat wij toch den derden dag levend, schoon niet zeer levendig, te Nieuwediep aankwamen.

II.

Beschrijving van een zeehaven uit den kaag gezien.

De kaag ligt op zijde van het zeeschip; haar mast reikt naauwelijks eenige voeten boven de verschansing en staat, in verhouding tot den grooten mast, als een grashalmpje tot een eikenstam. Terwijl het kleine vaartuig door de deining onophoudelijk heen en weer wordt bewogen en niet tot bedaren schijnt te kunnen komen, ligt het groote gevaarte onbewegelijk als een rots, en boezemt onwillekeurig vertrouwen in. Op die ark zal niemand de verbolgenheid der elementen vreezen, dáár zal ieder de ontbering van de laatste drie dagen spoedig vergeten, want de comfort moet er groot zijn. Maar halt! slechts de kommandant gaat over aan het groote boord; wij hebben nog tijd om de oogen om ons heen te slaan.

Het gezigt van zeeschepen is voor Hollanders niet nieuw, doch ziet de Zwitsers en Schwarzwalders eens met open mond rondkijken!

Is het een pijnbosch in wintertooi, dat zij in de verte ontwaren? helaas neen! de takken ontbreken er aan; 't zijn wel kinderen van de duitsche wouden, maar verwerkt tot honderde schepen, waarvan de masten alleen nog den trotschen stand behielden, dien zij eenmaal allen hadden.

Digter bij klinkt een scherp gefluit van een buitengewoon hoog vaartuig, versierd met roode en witte hemden-guirlandes, opgehangen van mast tot mast, bekroond met vlaggen en wimpels, en voorzien van een dubbel gebit van zwarte kanonnen. Fluks klauteren twee à drie

honderd apen — neen, 't zijn toch menschen — langs ontelbare koor-
den in alle rigtingen naar boven, rukken de guirlandes af, halen
de gekleurde doeken naar omhoog en omlaag, ontwikkelen verbazen-
de groote graauwe lappen doek, om die weinige oogenblikken later
weder vast te sjoeren. Onderwijl klinkt een schoone muziek van den
hoogen achtersteven: 't zijn nederlandsche volksliederen, die tot ver
in de zee door de lucht trillen.

Naast het paraderende wachtschip ligt een zwarte romp zonder
ledematen; uit zijn flank ontaardt zich nu en dan met zeker geweld
een dikke rookwolk; een zware slag doet de zee beven, en op groo-
ten afstand een projectiel van 80 pond van den eenen golftop op
den anderen dansen en eindelijk rollend uit het oog verdwijnen.

Een kleine schoklandsche visscherspink laveert met volle zeilen de
haven binnen. Hare boorden liggen beurtelings gelijk met de op-
pervlakte van het water; nu en dan duikt haar kop onder de baren,
maar met evenveel gemak als bevalligheid verheft zij zich weder in
haar snelle vaart boven de schuimende golven; daar ziet ge haar
zeil vallen; met groote juistheid giert zij aan op de plaats, waar
een hoop volk reeds staat te wachten om de vischlading in manden
en karren over te nemen.

Op een smallen hoogen dijk, die den vasten wal uitmaakt, be-
wegen zich matrozen en sjouwerlui; nu en dan ziet gij een oude vi-
gilante met een langharig shetlandsch paard, dat met moeite tegen
den wind opwerkt. Een detachement mariniers, met pijpers en tam-
boers aan 't hoofd, marscheert voor den wind af, in overhaasten en
verlengden pas naar de wacht. Boven den dijk steken weder top-
pen van masten uit; die elke gedachte aan het bestaan van nog
meer land zonden wegvagen, als op een paar punten de daken van
het paleis en het hospitaal niet even zichtbaar waren.

III.

Een kijkje aan boord.

Het detachement krijgt order om op het zeeschip over te gaan; aan de valreep verdringt men zich haast uit ijver om te gehoorzamen. Op dek aangetreden, worden de bepalingen voor de dienst en de orde aan boord bekend gemaakt; de indeeling in bakken heeft aanstonds plaats, en op zijn beurt wordt iedere bak geïnstalleerd. De ruimte voor logies is tamelijk uitgestrekt, ongeveer van den fokketot aan den grooten mast; maar wanneer die ruimte is aangevuld door 120 hangmatten tegen den zolder, door 120 kisten op den vloer, door 120 menschen die de plaats tusschen hangmatten en kisten innemen, dan is de comfort zoo bijzonder groot niet; integendeel, niets is zoo uncomfortable als die manier van logeren; niemand weet zijn plaats te onthouden, alles loopt door en tegen elkander, het dek schijnt op de hersens te drukken, en de lucht komt als lood in de longen dringen. 't Was bijna nog beter op de kaag; daar kon men althans ademen!

De onderofficieren hebben insgelijks kennis gemaakt met hun logement voor de eerste honderd dagen. Ook hun straalt geen vreugde uit de oogen, en geen wonder. Behelpen is de eerste wet van het zeeleven; daar het schip niet grooter te maken is, moet men leeren zich zelf kleiner te maken, met andere woorden: beter partij trekken van de aangewezen ruimte; in evenredigheid zijne behoeften verminderen, vooral de behoeften om zich te bewegen. Meer beweging dan een pad te maken is verkeerd; als een heester in een bloempot te leven zou het verkieslijkste zijn.

Door een opgehangen oud zeil is het verblijf der onderofficieren van dat der soldaten gescheiden; een enkel v r ij oogenblik gedurende de reis is dus mogelijk geworden. De onderofficieren weten reeds dat zij niet alleen den scheepskost der manschappen zullen deelen, maar zelfs als bakshoofd of bakskommandant verplicht zijn met hen uit denzelfden pot te eten. Zij slaan de oogen om zich heen, in de hoop eenig meubelstuk tot hun gebruik te vinden, maar te vergeefs! de kist waar ieder op zit, zal tevens voor tafel moeten dienen; zachtere zitplaatsen dan de planken, behooren voortaan tot de illusiën. »Ach Gott, ach Gott!» zucht de sergeant baron von Bauer, die zijne blanke handen, met een paar zware gouden ringen versierd, voor het blond gekneveld gelaat houdt, terwijl zijne ellebogen op de kniën rusten en de wiegelende beweging der beenen volgen. »Ach Gott!» prevelt hij nog eens, maar stuit bij tijds den stroom van klaagliederen en verwenschingen die dreigt te zullen losbarsten; hij verkropt het leed dat hem loodzwaar op het hart ligt, en in zichzelf gekeerd geeft hij zijne gedachten den vrijen tengel.

Waar voeren hem die gedachten heen? Naar de ruime luchtige zalen van het vaderlijk kasteel, naar zijne appartementen met zoo veel zorg en smaak gemeubeld, toen hij de epauletten ontving, of naar het boudoir van zijn verloofde, in die reine atmosfeer der liefde, waar hij aan de voeten van het voorwerp zijner aanbidding zoo veel zalige uren doorbragt? Welke een contrast tusschen het verledene en het tegenwoordige? Welke duivel heeft hem bezielde, welken misstap heeft hij begaan, of welke ongelukken hebben hem getroffen die hem tot dezen staat bragten? Zijn geschiedenis zal wel eeuwig raadselachtig blijven, zijn geheim welligt met hem ten grave dalen. Maar zichtbaar is 't voor iedereen, dat de ondeugd zijn zegel niet drukte op die edele gelaatstrekken, en dat ook zijn kameraden en ondergeschikten hem achten even als zijn chef, die hem in korten tijd de onderofficiersstrepen schonk.

We willen nog kennis maken met een paar onderofficieren, nu we toch in hun modest verblijf zijn. De sergeant-majoor de Leeuw is een Hollander en een flinke kerel. Ofschoon op het oog pas een

en-twintig jaren , leest men op zijn gelaat , voornamelijk in zijne groote blaauwe oogen en fijnen mond , vastheid van karakter , den aanleg om te bevelen en den wil om gehoorzaamd te worden. Ongetwijfeld wordt hij in Indië spoedig officier ; hij zal van zich laten hooren , zoodra de gelegenheid zich maar voordoet ; wie weet binnen welken korten tijd de dagbladen zijn naam verkondigen als dien van een held !

Schoon verschiet inderdaad voor een jeugdig krijgsman , die met het bepaalde voornemen om vooruit te komen naar de Oost gaat ! Hoe is het mogelijk dat zoo menig jongeling zich laat weêrhouden door vreesachtige ouders , door overwegingen van ondergeschikt belang , waarover men later berouw gevoelt ! Hoe is het mogelijk dat de gelegenheid niet gewaardeerd wordt , welke de nederlandsche soldaat vóór heeft boven die van zoo menig rijk . Ons Indië biedt een ruim veld aan om lauweren te plukken en roem te oogsten , en men blijft te huis , men laat aan vreemden over om fortuin te maken , terwijl men het hun naderhand benijdt.

Wij zien er hier aan boord weder een voorbeeld van. De meeste onderofficieren zijn vreemdelingen ; slechts vier hollandsche jongens treffen wij er aan ; 't zijn geschikte sujetten , die het hoofd niet laten hangen , maar dadelijk hunne partij gekozen hebben en onder gelach en kwinkslagen zich inrigten , hunne kisten vast zetten en nu en dan in het soldaten-logies gaan om wat te gelasten , dat tot de goede orde en het gemak van allen kan bijdragen. Op den vloer zit half liggende met den elleboog op zijn kist , een eeuwig melancholiek wezen met een paar zwarte , smachtende oogen naar niets te zien ; 't is de sergeant Picolo , ik geloof een Italiaan , een Luganer. Aan zijn lange glanzende lokken alléén zou men al dadelijk kunnen zien , dat hij geen soldaat is ; de uniform staat hem dan ook , als of zij aan zijn lijf gegooid was , eengroote onverschilligheid straalt door in al zijn doen en laten. 't Is een van die presentjes , waar men meer last dan dienst van heeft ; stellig iemand van grooten huize. Den dag vóór de monstering kwam hij in een reiskoets te Harderwijk bij Gelderman aanrijden , en ging naar den kommandant voor wien hij een paar brieven medebragt. Een uur

later droeg hij de koninklijke uniform met sergeantstrep en , verkocht zijn kales voor een appel en een ei , en kwam met 9 koffers en kisten in de kazerne. De soldaten zeggen , dat hij een echte prins is en zijn vader in een tweegevecht heeft gedood ; anderen beweren dat hij een geheime zamenzweerder is , mogelijk wel een Carbonari die onder verschrikkelijke eeden staat , bijv. om in elk land nieuwe leden aan te werven en onze Oost nog mettertijd Italiaansch te maken. Zijn bruine bleeke kleur heeft stelligs iets sombers , en daar niemand hem nog den mond heeft zien openen , 't zij om te spreken , 't zij om te eten of te drinken , trekt hij wel de aandacht , voor zoo ver dat in de hurrie dezer dagen mogelijk is.

Achteruit , d. i. in de fatsoenlijke wijk van het schip , eigenlijk van den grooten mast tot en met het roer , heerscht niet minder drukte. De politiewacht heeft één post aan de valreep , en een anderen bij de waterton geplaatst , met de consignes »niemand van boord" en »niet met water morsen." De fourier heeft juist gedaan met »oorlam" volgens de appèllijst uit te geven , en de »bakzootjes" staan met den onderofficier en korporaal der week aan een luik waaruit de derde stuurman de vivres naar omhoog laat brengen voor de fouragering van de eerste dagen. Bij de kajuitskap en het roerrad bevinden zich verschillende individu's die zeker niet alle aan boord behooren ; zonen of neven van de reeders , die kwasie uit belangstelling voor den kaptein , doch inderdaad om te spionneren of deze de hollandsche zuinigheid , neen , ik moest liever zeggen , of hij het belang der reeders wel tot in de uiterste schrielheid ter harte neemt ; verder de vrouw van den kaptein , die veel noten op haar zang heeft en de schrik der kajuitsjongens is , omdat zij ieder oogenblik wat noodig heeft , en die met een amsterdamsch accent aan ieder wil wijsmaken , dat zij en de kinderen zoo almachtig aan haar man gehecht zijn ; een paar nieuwediepsche leveranciers , die u nog allerhande provisiën willen bezorgen , al zeilt het schip ook reeds uit ; en eenige medepassagiers , waarmede wij later mischien wel kennis zullen maken.

De scheepsgezagvoerder , die wij onder gebruik kaptein blijven noemen , geleidt met de grootste beleefdheid de officieren naar

beneden. Wij zijn vier in getal; de kommandant, twee luitenants en de officier van gezondheid. In stede van naar de kajuit te wend^{en}, brengt de kaptein ons in de kerk; dáár wordt elk een hut aangewezen met uitzondering van één onzer, die een noodhut buiten de kerk dient te betrekken. Daar er geen liefhebber is voor die buitengewoon kleine pijpenlade, vlak bij de bottelarij, zonder verse lucht en altijd met kaas- en genevergeurtjes bezwangerd, wordt er om geloot; mij treft het lot om naast en op het domein van den derden stuurman en hofmeester te logeren.

Ofschoon ik zeer wel wist dat wij officieren regt hadden op logies in de kajuit, was mij geen woord ontvallen om dat regt te laten gelden. De kommandant had immers ook een hut in de kerk en scheen er mede tevreden. Al pruttelden wij niet, 't scheen toch, dat wij er juist niet bijzonder vrolijk uitzagen; althans de kommandant meende ons te moeten mededeelen, dat de kajuit afgehuurd was door een paar familiën met dames, vóór dat het bekend was dat er troepen zouden ingescheept worden. Met deze uitlegging waren wij voldaan, ja 't was of het denkbeeld, dat wij niet geheel zonder vertegenwoordigers der teedere sexe op den oceaán zouden zwalken, al aaustonds eenige poëzij wierp op de tot nu toe hoogst prozaïsche omgeving.

IV.

Al eenigzins diepere blik.

Ongeveer drie weken blaast de wind uit alle hoeken , behalve uit het noorden of oosten ; wij liggen nog altijd even vast en onbewegelijk aan den wal. Er is ruim tijd geweest om ons te installeren. Alles staat zeevast , gesjord met touwen , gespijkerd en gekramd. Lig ik in mijn pijpenlade (tot zitten is geen ruimte) , dan heb ik mijne armen slechts uit te strekken om mijne kleederen , boeken , sigaren , enz. te krijgen ; 't is ongehoord gezellig , maar niet aangenaam in alle opzigten. Wil ik iets schrijven , dan ben ik verplicht in de kerk te gaan zitten , waar altijd een buitengewone levendigheid heerscht.

De kerk is de algemeene zitkamer van alle mannelijke togtgenooten , de receptiezaal voor alle bezoekers. De kommandant houdt er 's morgens het rapport ; de sergeant-majoor en fourier zitten er gewoonlijk een paar morgenuren te schrijven. De eerste en tweede stuurman hebben er insgelijks hun hoofdkwartier ; de scheepsdokter zit er natuurlijk altijd , omdat hij bijna nooit iets anders te doen heeft dan met iedereen te praten en , valt er soms wat te verrigten , toch liefst met het gewigtigste gezigt der wereld zijne pillen op de kerktafel draait. Nu zijn er behalve de officieren , nog drie medepassagiers , die niets beters weten te doen dan te arrangeren , pijpjes te rooken , en militaire zaken te hooren behandelen. Ga dus zelf maar eens na hoe vrolijk ons gezelschapslokaal is.

En de dames ? onzichtbaar , daar merken wij niets van. Zij hou-

den zich zooveel mogelijk op in de luchtige kajuit en komen nooit op dek, dan wanneer zij zich aan wal begeven. Wij zijn van ons voor-nemen, om den kaptein te verzoeken ons bij haar te introduce-ren, afgebragt, door zijn mededeeling »dat zij liever in geen na-dere aanraking met de passagiers wenschen te komen.” Toch we-ten wij al, dat er twee of drie mama's zijn met eenige dochters van zestien tot twintig jaren; wij begrijpen de oorzaak van die kluzenaars-ideën en eerbiedigen ze. Buitendien denken wij er op zijn best over na, want over dag valt er genoeg met het detache-ment te doen, en 's avonds zijn wij aan wal.

Een nadere kennismaking met de soldaten geeft mij geen hoog denkbeeld van het gehalte der meesten. Er zijn nagenoeg een vijf-tigtal geëboleerden uit de gevangenis te Leiden; de rest bestaat voor meer dan de helft uit vreemdelingen. Ofschoon het voor het eerst is dat ik met soldaten in aanraking kom, worden er gestraft zonder dat ik ontdekken kan dat de straffen eenig effect hebben. Die wegens dronkenschap of brutaliteit met provooft gestraft zijn, worden door mariniers van boord gehaald, om in het lokaal aan de hoofdwacht opgesloten te worden.

Deze wijze van handelen komt mij niet aanbevelenswaardig voor. Ik vraag mij af, hoe men die straf zal uitvoeren wanneer wij een-maal in zee zijn. Toont de kommandant thans niet, dat hem de mid-delen ontbreken om de orde in zijn gebied te handhaven? Het schijnt dat de scheepskaptein dit ook begint te begrijpen en geen zwarigheden meer maakt om een opsluitings-lokaal te laten afschie-ten, iets dat hij vroeger voor onmogelijk verklaarde. De baas-tim-merman en zijn maat zijn lustig aan het timmeren van een gree-nen-houten beschot in het tusschendecks; het zal den onderofficieren de helft van hun verblijf kosten, maar er is nergens anders plaats voor te vinden.

Onze detachements-kommandant is allervriendelijkst; hij gaat zeer vriendschappelijk met de officieren om; veel gemeenzamer dan ik mij dat van een kapitein verbeeldde. Wat mij het meest verwon-dert, is dat hij gedurig onze opinie vraagt in de behandeling van alle zaken die het detachement betreffen; ik sta dan met den mond

vol tanden, want ik heb er op gerekend van hem te zullen leeren dienen. Nu eens b. v. raadpleegt hij ons of hij de manschappen toestemming zal geven om aan wal te gaan, dan of hij aan het schriftelijk verzoek van een soldaat om kwijtschelding van straf, of om een som in voorschot op zijn goed te maken traktement te ontvangen, enz. zal gehoor geven. Spoedig beginnen wij (mijn kameraad is even jong als ik) daaraan te gewennen en uiten vrijelijk onze meening. Het gevolg daarvan is, dat de kommandant aan de inspraak van zijn goed hart iets minder gehoor geeft, en zijn best doet om in het belang der discipline streng te zijn. Heb ik u al gezegd dat onze chef, op Java geboren en getogen, vroeger nooit in Europa geweest was? later heeft hij ons verteld, dat hij altijd bij inlandsche kompagnieën gediend heeft en zijn ongewoonte om met Europeanen om te gaan daaruit voortspoot.

Appels, inspectiën en militaire wandelingen zijn de dagelijksche bezigheden; wij verlangen sterk naar verandering. Gelijk de zeelieden instinktmatig doen, zoo rigten wij reeds onwillekeurig onze blikken naar den wimpel als wij op het dek komen; maar de wind blijft laag.

Eindelijk draait hij door het noorden heen en blijft half oost staan. »Dit is een gunstig teeken,» zegt de kaptein: »als hij zoo vier-en-twintig uren blijft doorwaaijen, dan gaan wij er morgen van door.»

In een oogenblik is die blijde tijding van mond tot mond gegaan en ieders gelaat opgehelderd. De bedrijvigheid is zichtbaar toegenomen. De matrozen halen het vaste want sterker aan, de waschvrouwen brengen in den loop van den dag het goed aan, dat nog in hare bewaring is; venters van allerlei provisiën verdringen zich aan de valreep en maken goede zaken; de laatste penningen worden nu nog besteed aan hetgeen ieder het meest noodig denkt te hebben. Een paar Duitsehers, zoo groen als gras, met groote monden en sluike haren, die volstrekt geen denkbeeld hebben van den afstand der koloniën of van den duur der reis, koopen elk twee groote brooden en hopen daaraan genoeg te hebben om gedurende den overtocht geen gebrek te lijden. Zij worden uitgelagchen door

hun kameraden. De kommiezen komen nog eens zien of de luiken van het ruim wel goed verzegeld zijn. Het regent bezoeken, en reeds ziet men in het oog van menigeen, die voor goed de valreep afdaalt, een traan glinsteren, die hij te vergeefs met een lagchend of onverschillig gelaat poogt te verbergen.

Bevenal maakt de kapteinsvrouw ontzettend veel beweging; zij praat en huilt en lacht te gelijkertijd. Het is waarlijk of zij en niet manlief op reis moet. Zij vergeet evenwel niet tusschen de bedrijven haar ligchaam te goed te doen; zij is voortdurend bezig met haar koffer te pakken, en als ik geen betere gedachten van het menschedom in het algemeen en niet te groote achting voor de hartelijke echtgenoot van onzen gezagvoerder in het bijzonder had, dan zou ik bijkans veronderstellen, dat zij in haar uitgelaten droefheid, geheel onnadenkend menig blikje, menige ham en andere provisiën bij hare japonnen stopte.

De oppasser van den kommandant beweert dat hij het gezien heeft, en gelooft bovendien »dat zij het wel met den dokter weet." Toevallig hoorde ik hem dit onder het schoenpoetsen aan mijn oppasser zeggen; maar de man vergist zich, en weet nog niet wat voor een galant mensch een scheepsdokter is.

V.

Wat eigenlijk een scheepsdokter is.

De scheepsdokter is een onmisbaar schepsel om passagiers aan boord te krijgen; hij is altijd een bekwaam scheepsdokter — lees de dagblad-advertenties maar — en zeer sterk in de examen's, want met elke reis is hij (ook volgens de courant) geëxamineerd.

De scheepsdokter staat in traktement zoo wat gelijk met den derden stuurman of den bootsman, naar zijn logies te oordeelen met den eersten stuurman, en naar de behandeling die hij zeer dikwijls van zijn kaptein ondergaat, met een hond.

Zijn werkkring is zeer uitgebreid. Aan wal, en zoolang het schip binnengaats ligt, is de scheepsdokter de adjudant van de kapteinsvrouw, haar gediensstige geest, haar echo, haar medium. In zee speelt hij dezelfde rol bij den kaptein, maar niet altijd met hetzelfde succes. Gaat het voor het lapje en is dus de kaptein goed gemutat, dan kan men dit op het gezigt van den scheepsdokter lezen, die dan het eerste schatert om de aardigheden van den kaptein, waarmede hij een »halfdekje slaat" of leunende tegen de verschansing staat te kouten. Heeft echter de kaptein het land, dan ziet de scheepsdokter ook neêrslagtig, minder om de massa scheldwoorden en standjes die hij uit de eerste hand krijgt, dan wel uit sympathie voor den landerigen, gevreesden man, die met één woord hem na afloop der reis uit de dienst der reeders kan ontslaan.

Zijn er passagiers die kaartspelen, of houdt de kaptein van een

partijtje maken, dan moet de scheepsdokter, graag of niet, voor vierden of vijfden man dienen. Hij is doorgaans ongelukkig in het spel, primo uit angst om veel te verliezen, waardoor hij flater op flater maakt en nog een maling van den kaptein op den koop toe krijgt, secundo uit angst om te veel te winnen en daardoor de woede van den kaptein op te wekken.

De scheepsdokter houdt de lijsten van winst en verlies met de meeste naauwgezetheid aan, en hangt die in zijn hut aan den wand. Ik ben zeker dat hij menig slapeloozen nacht doorbrengt met op zijn minus te turen, dat gewoonlijk dagelijks grooter wordt; 't is ook van belang, als gij weet dat de scheepsdokter doorgaans getrouwd is, acht kinderen heeft, en nooit van een reis terug keert zonder een nieuwe spruit te vinden.

Tusschen de keerkringen, bij windstilte, zit de scheepsdokter te visschen, zet zijn vangst op sterk water voor de kinderen van den kaptein, verzamelt met hetzelfde oogmerk vleugels van vliegende visschen, en houdt zich onledig met kaapsche duiven en albatrossen op te zetten.

Begint de kaptein preferentie te toonen voor een passagier of stuurman, of koel te zijn tegen een ander, dan is het verwonderlijk de overeenstemming van ziel bij den scheepsdokter waar te nemen. Bestaat er zekere spanning tusschen de bewoners van het »achteruit," zonder dat er zich bepaaldelijk partijen gevormd hebben, dan weet de scheepsdokter een benijdenswaardige onzijdigheid te bewaren; wordt de spanning grooter, dan heeft de scheepsdokter veel in zijn hut te doen, of zit onafgebroken in een stuiversmagazijn te studeren (voor zijn volgend examen), en praat weinig uit vrees zich te compromitteren. Maar barst het onweder los, zijn de partijen afgeteekend, aanstonds rangeert de scheepsdokter zich op de zijde zijns kapteins, en blaft zoo hard mede als hij kan tegen ieder die zijn meester de waarheid zegt. Wordt het standje bijgelegd, dan is de scheepsdokter ook dadelijk weder koest, en kwispelstaart tegen elk, die den kaptein de hand der verzoening heeft aangeboden.

De scheepsdokter vindt den scheepskost altijd goed; hij zal nooit

zeggen dat de beschuit muf of het vleesch bedorven is, al loopen de maaijen er ook uit. Hij voor zijn persoon eet liever gerookt of gezouten vleesch dan die flauwe blikjes (waar de kaptien te Batavia honderd percent op kan winnen, als hij ze mogt verkopen); die hij niet eens voor zoo gezond verklaart. Hij is te beleefd om een glas wijn in de week te weigeren van een passagier, noch van den kaptein op Zondag. Alhoewel de scheepsdokter met iedereen wel is, zou men toch zeggen dat hij met den hofmeester bijzonder wel is, en dat deze twee met den kaptein een trio van de zuiverste harmonie zamenstellen.

Om kort te gaan, de scheepsdokter is beurtelings hoveling en ongemanierd man; nu eens groot, dan weder heel klein, soms onzichtbaar; hij staat tot den kaptein, als het negatief van een fotografischen afdruk op glas tot het positief op papier; hij is het weërglas en de weërhaan, waarop ieder kan lezen hoe hoog het kwik staat van 's kapteins humeur en van welken kant de wind waait. Hij is veelal de speelbal der gezonden, de nachtmerrie der zieken.

Eigenlijk had ik moeten spreken in den verleden tijd, want in de twintig jaren die verliepen, zal de scheepsdokter van thans, ook wel niet meer de scheepsdokter van toen zijn.

VI.

Waarin men eindelijk van wal steekt.

Den volgenden morgen is ieder vroegtijdig wakker. De noordoostewind staat vast, en een paar schoenerbrikken hebben van de eb gebruik gemaakt om zachtjes uit het Nieuwediep in zee te drijven. Van verscheiden schepen ziet men de ra's reeds opgetrokken en de zeilen half losgegooid.

Een breede stevige zeeman met een warmen duffel aan, niettegenstaande het een heete dag schijnt te zullen worden, is zoo even aan boord gekomen en dadelijk begonnen met orders te geven. Het is de loods, die het kommando voert tot in het kanaal. Bij de uitreis wordt die man naauwlijks opgemerkt, maar bij de te huis-reis des te meer.

De valreep is binnenboord gebragt; een enkele plank stelt de gemeenschap nog daar met het vasteland; de hoofdkabels, die het schip nog aan de met ijzer beslagen monsterpalen van den wal verbinden, zijn reeds ietwat gevierd en kunnen met een enkelen slag losgemaakt worden.

Van den sleepstoomer stijgt sedert een uur de rook al dikker en dikker uit den zwarten schoorsteen omhoog. Met een schel gefluit, door het ontsnappen van den stoom uit een naauwe buis, geeft hij een teeken. Is dit voor ons? Ja, de stoomboot komt in beweging en stuurt op ons aan. Het gewigtig oogenblik zal speedig daar zijn.

De kapteinsvrouw gaat huilende en etende, snikkende en pakjesdragende, 't laatst over de plank, werpt nog smakkende een blik achterom, en verliest zich in den drom van toeschouwers.

Een boot brengt het sleeptouw uit naar den stoomer , die schuins voor het schip gestopt heeft en daar , brieschend en snuivend en dampend als een ongeduldig paard , ligt te wachten.

Al wat leeft is op het dek ; de soldaten-mutsen steken in massa boven de verschansing uit ; de dames zelfs hebben voor het eerst hare schulp verlaten. En toch heerscht er een doodelijke stilte aan boord.

De kaptein geeft een teeken : de plank wordt ingehaald ; de laatste kabel plast in het water ; de raders van den sleper beginnen langzaam hunne wentelende beweging, en . . . wij zijn op weg naar Indië.

Hoe verschillend zijn de aandoeningen , die het gemoed doorstroomen ! Zou er één zijn , wiens hart niet hoorbaar klopte , wiens polsen niet sneller jaagden ? Hoop , vreugde , droefheid , berouw , wroeging vervult hen , die daar zwijgend naast elkander staan. Onder de grijze kapot gaat het bij menigeen onstuimig toe. Op dat oogenblik verdringen duizende gedachten elkander. Het leven dat achter ligt , met al zijn lief en leed , staat ons helder voor den geest ; zelfs hij , die al wat hem aan 't verledene kan doen denken tracht te verwijderen , gevoelt nu nog eenmaal hoe sterk de banden zijn , waarmede de liefde hem aan deze of gene bond. Zijne oogen mogen werktuigelijk schepen , huizen en menschen zien voorbijgaan , zijne ooren mogen het geluid opvangen van het klotsende water door den voorsteven in beroering gebracht , zijn ziel is elders , ver , ver van dáár.

Het vaartuig is ter hoogte van het wachtschip gekomen. De nederlandsche vlag , driemaal geheschen , roept het vaderland vaarwel toe ; het wachtschip beantwoordt dien groet op dezelfde wijs. De equipage heft een hoera ! aan , dat door het detachement met luide kreten ondersteund wordt. Het oogenblik van stille overdenking is voorbij.

De hoek is omgezwonken : na een kwart uur laat de stoomboot het sleeptouw los , maakt een wending regts , en zoekt de haven weder op om andere schepen buiten te brengen.

Onderwijl zijn de groote zeilen ontrold en houden de vaart in het schip ; doch bij iederen vadem , dien zij ons verder van wal brengen , worden zij sterker gespannen en doen ons vlugger over de oppervlakte van het water glijden.

VII.

Waarvoor zeeziekte al niet goed is.

Men mag zeggen wat men wil, maar voor een gewoon mensch is een eerste zeereis niets anders dan een aaneenschakeling van onaangename toestanden en gewaarwordingen. Naauwelijks is de smart der scheiding eenigzins gelenigd, of gij gevoelt een ziekelijke aandoening van een anderen aard. Het nieuwe dat gij ziet, treft u bijna niet, en laat u onverschillig; gij gevoelt geen behoefte om te praten, en denkt er zelfs niet aan om een sigaar op te steken. Het gesprek der zeelieden onderling verveelt, hindert u. Toch vindt gij de beweging van het schip veel minder onaangenaam dan ge u hadt voorgesteld, en gij zijt overtuigd dat, als er iemand vrij van zeeziekte blijft, gij het zult zijn. Maar, ongelukkige! gij zijt reeds ziek zonder het te weten! Het schip zeilt nog onder de kust en ligt zoo goed als stil; de oorlam is juist uitgedeeld, van daar dat gij nog ter been zijt.

Daar wordt geluid voor schaften. »Honger,» zegt ge, »heb ik wel niet, maar ik zal toch naar omlaag gaan.» De een gaat voor, de ander na, den trap af. 't Is verwonderlijk hoe bleek het licht, dat door het valluik valt, er iemand doet uitzien. Het eten wordt aangedragen; het ziet er goed uit, maar toch doet de lucht alléén, laat staan het gezigt, u walgen. Drie kwart der manschappen is alweer naar boven om, zooals het heet, »dat ouwe Holland nog eens te zien.» Een enkele hier of daar aan een bak, houdt zich goed en hapt toe; doch hij volgt spoedig de rest en zoekt een plaatsje

»om goed te kunnen zien hoe het er doorsnijdt.» Nu en dan bukt hij zich zoo ver voorover, dat gij zoudt gelooven dat hij een garnaal tot op den bodem der zee na wil kijken. Bij die gelegenheid kunt ge hem hooren hoesten en . . . het middagmaal is al gevlogen! Gij staat naast hem en doet een poging om hem uit te lagchen, maar 't gelukt u niet best.

De wind begint beter door te blazen, en ruimt te gelijkertijd. De ra's worden gebrast, de manschappen van de wacht halen mede aan de lijnen, zoo als bepaald is. De bootsmansmaat zingt er zijn, »he! djulleman, ho! he!» bij, en eindigt met drie fiksche rukken, onder aanroeping der drie nederlandsche hoofdhandelsteden: »Amsterdam! Rotterdam! Dort!» Vooral dat laatste woord »Dort» schijn de spieren bijzonder te spannen, want het touw kraakt er van, en stuurman Kortaf, die bang wordt dat het breken zal, haast zich met klem te kommanderen »vast dat.»

Onderwijl is »De Dankbaarheid aan de Nederlandsche Handelmaatschappij van Schiermonnikoog» (zoo hebben de reeders, die niet van lange namen houden, ons schip gedoopt) inderdaad vrolijk geworden. Bij het brassen begon zij al buigingen te maken, die nu niet meer ophouden; wij zijn natuurlijk verplicht mede te doen. Doch wat ons in het geheel niet aanstaat, zijn die coquette heupbewegingen van onze danslustige Dankbaarheid, die ons doen schudden en waggelen. Zij animeert zich en snuift er goed door, dat valt niet te ontkennen; maar zonder houvast kan niemand meer op de been blijven. De bovenrand der verschansing is gegarneerd met handen die er zich krampachtig aan vastklemmen; een pin, een endje, een kippehok is onmisbaar om niet te vallen. Velen zijn op het dek gaan zitten, en leunen tegen de verschansing, allen zien er ontdaan uit. Geen mensch heeft lust in praten; wel openen velen den mond, maar veel te wijd om te spreken; de ziekte en daarmede de onverschilligheid nemen hand over hand toe.

De ergste slagtoffers ziet ge echter niet op dek; zij liggen omhoog, regts en links op den vloer. Dáár vertoont zich de ziekte in al haar kracht en ellende. 't Gelykt er wel op een cholera-slagveld zonder lijken. Brakingen, stuiptrekkingen, jammerklagen zonder

einde. Onze Luganer ligt met het hoofd buiten en met de beenen binnen het onderofficiersvertrek; gij zoudt denken dat hij, bij een laatste poging om lucht te krijgen, was bezweken, als ge hem niet nu en dan een klagend geluid hoordet slaken en een: o Dio! o madre di Dio! stamelen.

Bij de bewoners van »achteruit" is het niet veel beter gesteld. Het gesprek loopt over de verwachte ongesteldheid. Een jeugdig passagier drinkt uit een achtkantig fleschje met een briesje beplakt, waarop met groote letters gedrukt is: »Remède contre le mal de mer" en met kleine: de wijze hoe men het middel moet aanwenden. Het schijnt niet slecht te smaken en in 't gebruik nog al gemakkelijk te zijn, al kost het vocht wat veel; althans het jonge mensch proeft er dikwijls van, en verklaart te willen wedden dat hij schotvrij is. Daar niemand lust heeft de weddingschap te houden, wendt hij zich naar de verschansing om... het bewijs te leveren der feilbaarheid van zijn onfeilbaren drank. — De kommandant legt het ook af, en blijft de drie volgende dagen in zijn hut. Wij luitenants houden ons goed, waarschijnlijk door ons op raad van stuurman Leendert, een echte Amsterdammer, van alles te onthouden behalve van scharretjes.

Voor één zaak was evenwel de zeeziekte goed. Hoor slechts! Toen de Dankbaarheid danslustig begon te worden, was ook in de kajuit de vrolijkheid teruggekeerd, te oordeelen althans naar het gelach dat nu en dan door de kap opsteeg. Sedert een paar uren was er nogtans geen vrouwelijk geluid meer gehoord, toen wij eensklaps een doodsbleeke dame boven aan den trap zagen verschijnen. Ofschoon hare oogen wijd openstonden, was het moeilijk te weten of zij iets zag. Stijf aan de leuning geklemd, deed zij een paar malen een beweging om de verschansing te bereiken, doch zij scheenden moed niet te hebben zich los te laten en drie, vier passen over den beweeglijken bodem te doen. Wat was natuurlijker dan dat luitenant Pienema toeschoot en, de kluizenaars-principes der dames vergetende, haar zijn arm aanbod! Die arm werd aangenomen en niet meer losgelaten. Ik betwijfel 't of de dame een woord heeft gelispeld; maar dat zij, geheel onder de heerschappij der ziekte,

lang, dikwijls en demoedig vóór Neptunus het hoofd over de verschansing boog; dat zij ten laatste meer dood dan levend, half gedragen en half loopende, naar de kajuit teruggevoerd werd, dat alles kan ik getuigen. In één adem kan ik er bij vertellen, dat wij elk op onze beurt en soms allen te gelijk gelegenheid hadden om ons verdienstelijk te maken; dat de vrouwelijke dankbaarheid op de »Dankbaarheid» zeer in het oog viel en spoedig den slagboom wegnam, die ons tot nu toe van het dameskwartier scheidde; en dat wij binnen veertien dagen de zeereis zoo heel onaangenaam niet meer vonden. Pienema vooral had reden om de zeeziekte te loven. Want voor wij de keerkringen gesneden hadden, liet hij eens aan tafel de glazen der dischgenooten door den hofmeester vol-schenken uit een extra merk, en maakte zijn engagement bekend met mejufvrouw Leonie van S.

VIII.

Discipline moet er wezen.

't Was een heldere morgen. De wind verflaauwde en de lucht voorspelde verandering. Het kanaal leverde het schoonste tooneel op, dat mijne oogen ooit aanschouwden. De groote watervlakte geleek een uitgestrekt plein, regts door blanke krijtbergen omgeven, die zich voordeden als marmeren paleizen van engelsche aristocraten, links door de minder trotsche wijk van Frankrijks lagere kusten. In een der hoeken verhief zich het schilderachtige eiland Wight, een trotsch monument gelijk; verschillende vaartuigen bewogen zich groepsgewijze of ook afzonderlijk over het monsterplein. Een engelsch oorlogs-escader, dat zich nu en dan slechts een weinig verplaatste, voerde met de meeste orde op het effen exercitie-veld de verschillende manoeuvres uit, die door middel van seinvlaggen van het admiraalschip geleid werden. Nu eens van front veranderende, dan weder een nieuwe slagorde aannemende, zag men de vaartuigen op het onverwachtst alle zeilen ontrollen, een onzichtbaren vijand te gemoet gaan en eenige salvo's op hem lossen. Enkele stoomschepen (ik spreek van twintig jaren geleden) deden de dienst van éclaireurs en ordonnancen. Een menigte kleine vaartuigen schenen als straatjongens naar het exerceren te staan kijken; meer nabij bezien waren het visscherspinken. Langzaam en statig, dikwerf met een vermoeid uiterlijk, kwamen zwaar beladen handelschepen uit zee opzeilen en gingen over het plein de bestemde havens zoeken. Ontmoetten zij onderweg een kennis, dan hield

men een streekje hooger of lager aan om een paar woorden door den roeper te wisselen; de bruine gezigten der opvarenden, een aap of een papegaai die nieuwsgierig uit het want in de rondte keek, toonden duidelijk genoeg dat het schip terugkeerde van een verre reis. Veel hooger op het water liggende, net geschilderd en met nieuwe zeilen behangen, zweefden uitgaande handelschepen over het plein.

De vlugge, luchtige gang van het onze werd een oogenblik bedwongen om den loods te laten overgaan op de loodsboot, die op zijde was geschoten; en toen wij, onzen weg vervolgende, die boot nastaarden, zagen wij haar weinige minuten later op een vollen Oost-Indievaarder aanleggen, waar Jan de Duffel op overstapte, om »met Gods hulp» den volgenden dag weder bij »moeder de vrouw» te zijn.

Prachtige yachten met uitgelezen gezelschap bewogen zich bevalig over de vlakte, coquetteerden en wedijverden met elkander in sierlijke wendingen en snellen gang. Te midden van al die levendigheid en al dat gejoel dartelden honderde zeilsloepjes, onbezonnen als kinderen, van het eene schip naar het andere. Onbezonnen zeg ik, want veel te speelsch om ergens gevaar te zien, zeilden ze stoutweg vlak voor den boeg der grootste schepen en waagden zich honderdmalen roekeloos aan overzeiling.

Aller oogen waren op dat heerlijk schouwspel gevestigd; 't was als wilde men zoo lang mogelijk van die afwisseling genieten. Maanden toch konden verlopen voor dat de eentonigheid weder door een dergelijk schouwspel werd afgewisseld. Spoedig reeds werd ons 't genot van dat heerlijk gezigt ontfroefd. In den namiddag sloeg de wind om, de lucht betrok, de baren zwollen. Nu over bakboord, dan over stuurboord liggende, kruisten wij tien etmalen achtereen van de engelsche naar de fransche kust en van de fransche naar de engelsche. De Z. W. wind woei vrij fel en scheen ons een storm toe, doch de zeelui noemden het maar een stevige bramzeilskoelte. Zij was evenwel krachtig genoeg om alle wandelaars van het reuzenplein te verjagen; want uitgezonderd een twintigtal zeilen die met ons denzelfden weg opgingen, waagde geen schip zich buiten de haven.

De dienst van het detachement was min of meer geregeld, maar kon uit den aard der zaak niet veel beduiden. Appèls, inspectiën over equipement en theoriën werden gelast en ook werkelijk gehouden, maar eigenlijk alleen voor den vorm. De helling waaronder het schip lag, de regenbuijen en de scheepsmanoeuvres beletten de geregelde uitvoering van eenige dienst. Buitendien had zich, vooral bij de geaboleerde Leidenaars, een slechte geest geopenbaard; zij betoonden zich onwillig om de bevelen uit te voeren, vonden gedurig in den ongewonen toestand eenig voorwendsel tot ongehoorzaamheid en wilden geen zeemanschap gebruiken. Dit gaf natuurlijk aanleiding tot menigvuldige straffen. De helft der manschappen had al arrest tusschendeks; doch velen violeerden dat arrest, voorgevende dat zij zeeziek waren en naar lucht snakten. Den meesten onderofficieren ontbrak het aan takt om met zulk onwillig volk om te springen, en de officieren — waarom zou ik het niet bekennen — aan ondervinding om zich te doen gehoorzamen. Eigenlijk was de kommandant — die, zoo als wij spoedig bemerkten, niet gediend was met rapporten over het voorgevallene, en die liefst veel, zoo niet alles, door de vingers zag, — oorzaak van de slechte tucht, die er heerschte.

Bezem, de jongste maar tevens de onhandelbaarste soldaat van het geheele detachement, veroorzaakte ons den grootsten last. Ontving hij een order, dan deed hij juist het tegendeel. Ongehoorzaamheid scheen hem een behoefte, wanorde scheppen en twist maken een tweede natuur te zijn. Daar hij naauwelijks negentien jaren telde en een zeer jeugdig voorkomen had, vergenoegde zich de kommandant met zijne fouten te berispen, wanneer hij hem had kunnen bestraffen; maar Bezem wilde als m a n behandeld worden en liet de eene overtreding op de andere volgen. Hij kreeg nu arrest op arrest, en violeerde het opzettelijk om het eerst met den provoost kennis te maken. Het duurde echter niet lang of hij wist zich te bevrijden door een plank los te breken. De onderofficier van de wacht kwam mij dit rapporteren.

»Luitenant Robert! de arrestant is van nacht ontvlugt.”

»Hoe kan hij ontvlugt zijn, hij had toch geen vleugels?”

»Neen, luitenant, hij is tusschendeks bij zijne kameraden, en zegt

dat hij niet meer in den provoost gaat, en de andere manschappen zeggen dat het een schande is zulk een jong mensch zoo streng te straffen."

»Het schijnt wel dat gij dit ook gelooft, sergeant, anders hadt ge uw pligt gedaan. Breng hem dadelijk weêr in arrest, en laat de baas-timmerman de plank vastspijkeren."

»Maar hij dreigt ieder die hem nadert met een mes. De manschappen der wacht bedanken er voor een port te krijgen en ik..."

»En gij schijnt over uw wacht weinig te zeggen te hebben, sergeant!"

De kommandant stond nevens mij toen dit rapport inkwam. Ik zag hem vragend aan; daarop nam hij mij ter zijde, zeggende:

»Die beroerde kerels trekken zijn partij. Laat Bezem nu maar loopen en als hij zich rustig houdt..."

»Maar, kapitein, als u duldt dat een arrestant zich ongestraft aan zijn arrest onttrekt, dan zal de discipline spoedig geheel weg zijn, en kan ik even goed mijn degen ophangen."

»Die ellendige blanda's! (Hollanders). Met een kompagne Javanen heb je nooit last. Weet je wat, neem maar een korporaal of drie, vier; laten die hem oppakken en in den provoost brengen. In volle zee zal het wel beter gaan. Vertel mij straks eens hoe het is afgelopen."

Met een gang de kommandant naar zijn hut, om met het »gemaal" niet verder te doen te hebben.

't Was dubbel verkeerd om het werk der wacht door korporaals te laten verrigten; hoe ligt kon de zaak aanleiding geven tot feitelijke insubordinatie? Ik handelde evenwel volgens den ontvangen last en ging zelf naar het tusschendecks.

»Bezem," zei ik, »volg den sergeant. Als ge op die wijze voortgaat, zal de reis voor u niet aangenaam zijn."

»Ik wil niet meer in dat donkere stikhok."

't Is uw eigen schuld. Uit moedwil wierpt ge de waterton om, en gij weet dat er 160 menschen aan boord zijn, die daarmede een dag moeten gedrenkt worden. Ik neem aan dat het een kwajongensstreek is; maar gij zijt bovendien bij herhaling brutaal en onwillig geweest. De kommandant nam uw leeftijd in aanmerking en strafte u slechts met arrest tusschendecks, dit hebt ge gevioleerd. Wilt ge

een man zijn, gedraag u dan als een man. Onderga uw straf en beter u. Volg nu den sergeant."

»Dat verd... ik."

»Sergeant! doe uw pligt."

Op een wenk van dezen wil de korporaal Ludwig, Bezem aanvatten, maar hij krijgt een vuistslag in het gelaat. De andere korporaals schieten nu toe en worden hem met moeite meester.

Bezem moest in de boeijen geslagen worden, opdat de timmerman zijn arbeid kon verrigten. Hij leerde evenwel spoedig het kunstje om de boeijen te verbreken, en dan wierp hij ieder die hem naderde met de schakels. Een duivel gelijk, wist hij van iedere gelegenheid gebruik te maken om zijne makkers aan te zetten zijn voorbeeld te volgen. »Als er nog maar tien waren die wat durfden, dan zou die geele kaptein met zijn blankbeks van luitenants wel wat minder te zeggen hebben. Jelui durven ze niet aan; en ik, de jongste van allen, moet het maar bezuren," enz.

De scheepskaptein begon in ernst bezorgd te worden, en verklaarde dat er voor de veiligheid van zijn schip andere maatregelen moesten genomen worden; en na veel spreken bragt hij het zóó ver, dat de weerspannige soldaat in het kabelgat gebragt werd.

Regts en links van den grooten mast bevinden zich vierkante kokers van circa drie voet in doorsnede, waarin de ankerkettingen gedurende de reis opgeborgen worden. Gelukkig waren, bij ons aan boord althans, die hokken zóó diep dat er boven den ketting nog een ledige ruimte van 6 à 7 voeten overbleef. In een dier hokken nu werd de halsstarrige Bezem geplaatst. Vier-en-tachtig dagen en even zooveel nachten bragt hij er in door, even stijfhoofdig en kwaadaardig. Nu en dan beproefde men nog eens hem met zachtheid tot rede te brengen, ten einde zijn arrest dragelijker te maken; doch liet men hem b. v. een uur op het dek om lucht te scheppen, dan verwekte hij dadelijk weder onrust; en hitste de heethoofden tot oproer aan; en vermits de gemoederen maar al te zeer daartoe geneigd waren, was men wel verplicht hem weder in het kabelgat te sluiten.

Tot het laatst toe scheen Bezem verwacht te hebben, dat zijne

makers hem zouden verlossen. Hij liet geen middel onbeproeft om goedwillig zijn ellendigen toestand te verslimmeren, en zoo doende op het gevoel der anderen te werken. Gedurende de laatste veertien dagen vóór onze aankomst op de reede van Batavia, weigerde hij zelfs het gebruik van een houten bakje, dat telkens wanneer het noodig was door het kabelgat werd nedergelaten. Een paar malen sloeg hij het aan stukken, en voegde bij het genot van een ijzer bed, van een ondragelijke hitte, van volslagen gebrek aan frissche lucht, nog dat van een verpestenden stank.

Toen korporaal Ludwig een slag op het aangezicht ontving, was het mij als had ik dien zelf ontvangen. Nu moet gij weten dat de gepensioneerde majoor Robert, mijn geachte vader, altijd den mond vol had van discipline, en mij als kind reeds van discipline sprak, lang voor dat ik kon gissen wat dat eigenlijk beduidde. Bij elk vergrijp, bij iedere bestraffing of vermaning, was zijn stopwoordje: »discipline moet er wezen,” en wij kenden hem genoeg om ons gesloten te houden en niet meer te kijken als dat woord eenmaal was uitgesproken. Was ik dus »in de vreeze der discipline” opgevoed, later leerde ik het onmisbare der discipline in de soldaten-huishouding nog beter begrijpen. Mij kwam het dus voor, alsof die slag op Ludwig’s kaken reeds het begin van een oproer constateerde. Geheel doordrongen van het ernstige der zaak, begaf ik mij naar den kommandant, rapporteerde het gebeurde, en verwachtte niets anders dan dat er terstond een krijgsraad zou belegd worden, die Bezem ter dood zou veroordeelen.

Maar de kommandant was zoo crimineel niet. Hij haastte zich geenszins, presenteerde mij een sigaar, en stak die zelf op, toen ik bedankte.

»Och, weetje, Robert!” sprak hij eindelijk, »aan boord van transportschepen hebt ge altijd van die standjes. Daarom had ik liever geen detachement gehad; maar de duiten waren op, en ik moest wel. ’t Is zoo blikskaters duur in Amsterdam, en ik heb nog een paar bijlagen (zoo noemde hij zijn natuurlijke kinderen) op school moeten leggen. Ik was al lekker met het voorschot van . . .”

»Maar, kommandant! ik voorzie oproer. In allen geval is het een krijgsraadzaak, en ik zal u een klagte indienen.”

»Ta, ta, ta, ta!» riep mijn chef, terwijl hij zijne kniën tot aan de kin optrok en, met het gemak van een gom-elastieken man, de hielen op het zitvlak van den stoel plaatste, — 't was zijn geliefkoosde positie, en waarlijk zij is aan boord, waar de ruimte schaars is, wel aanbevelenswaardig — »steek toch eens op; in »de noost» (zoo betitelde hij Indië) gaat het anders dan in Holland. Een soldaat kost te veel geld wanneer hij te Batavia aan wal stapt, om hem zoo gaauw voor den knikker te blazen. Wat aan boord gebeurt, willen ze in de noost liever niet weten. — Weet ge wat ze er met Bezem zullen doen? Ze geven hem veertien dagen provooft, om den anderen dag te water en rijst en gesloten, ze zenden hem daarna naar een buitenpost en daarmede is 't uit. — Wilt ge liever een manilla? ik heb lekkere, hoor! — Daarom moet je maar niet te streng zijn. Eigenlijk kunnen ze toch niets uitvoeren, want zoo lang de equipage op de hand van den scheepskaptein blijft, weten ze toch geen raad om het schip te besturen.»

»Wie verzekert u, kommandant! dat zij geen gedeelte der equipage zullen overhalen? Maar ook zonder nog zóó ver te gaan, moet er dan geen discipline zijn, moeten uwe orders niet opgevolgd worden? Hoe zal het gaan als de ongehoorzaamheid veld wint? Binnen veertien dagen doet ieder man wat hij verkiest, en als zij heel genadig zijn, dan komen zij hier logeren en jagen ons naar voren!»

»Allah tobat! zóó ver zal 't wel niet komen, hoop ik. Laat ze van avond maar een extra oorlam geven, weetje! Als ik terug ben in de noost, dan vraag ik dadelijk weér om Javaantjes te kommanderen.»

IX.

Een lesje aan de regering.

't Is u natuurlijk onverschillig, lezer! wie de schrijver is van de bladen die gij thans, in de hoop dat er iets aardigs en boeiends zal komen, inziet; en van uw standpunt als lezer hebt gij gelijk. Doorvoed met diepzinnige lectuur, hebt gij thans behoefte aan een liflafje tot versnapering; 't gaat u niet aan wie het opdischt. 't Is u reeds meer dan voldoende te weten, dat ik de zoon ben van den ouden Robert. En toch wenschte ik iets te zeggen wat mij zelf betreft. »O hemel! zucht gij, als de menschen over zich zelven handelen zijn ze doorgaande langdradig en vervelend.» Vrees niet; 'k wensch u niet mede te deelen, dat ik mij zulk een belangrijk persoon acht, dien gij volstrekt moet kennen; 'k zal van deze gelegenheid geen gebruik maken om mij als een miskend genie, als een verongelijkt slagtoffer of als een verdienstelijk krijgsman aan u voor te stellen, noch om u mijn bruin, gerimpeld, vermagerd uiterlijk, mijne zwarte ondeugden en meest in het oog vallende karaktertrekken af te schilderen. Foei neen! ik ben te veel militair, om schrijvers van beroep op dien weg te kunnen volgen; ik ben te weinig schrijver, om iets meer dan het hoog noodige van mij zelf te zeggen. Dat is het eigenlijk wat ik u wilde mededeelen.

Waarom of ik dan schrijf? — Wel, ik denk mij twintig jaren terug. Had ik toenmaals een dagboek van een indisch officier in handen gekregen, ik zou het van a tot z doorgelezen hebben, al was het ook nog zoo onbeduidend geweest. Doch er bestond niets

van dien aard. Om dus bijzonderheden van het intieme militaire leven in Indië te vernemen, moest men afgaan op mondelinge overleveringen, die enorm veel hadden van fabels, even als de oude geschiedenissen van elk volk. Die mondelinge mededeelingen hadden bovendien altijd zulk een vreemde tint, dat er al spoedig twijfel ontstond aangaande de waarheidsliefde van den verteller. Wat was daarvan het gevolg? De oosterling, ontdekkende dat men de waarheid niet geloofde, bedacht leugens, en smaakte het genoeg die als waarheden te zien aannemen; — ik heb het zelf bij ondervinding. — Wel is waar is het geheimzinnige kleed dat vroeger over de kolonie hing, thans geheel weggenomen: integendeel ieder verbeeldt zich nu de Oost te kennen; maar dagboeken, herinneringen vooral van oud-militairen, zijn nog even zeldzaam als in mijn jeugd. Dit, geachte lezer! is de voornaamste reden waarom ik — Robert — die nooit anders dan dienstbrieven en administratieve stukken expedieerde, thans mijne herinneringen de wereld instuur. Beschouw ze s. v. p. als een gepensioneerd restantje van een indisch officier, die tot het schrijven gekomen is omdat hij met niemand behoefde te concurreren; maar die ook dadelijk zijn bajonet zal afstaan, als bekwamer pennen — zoo drukken zich immers de schrijvers uit, al bezitten ze soms ook een onbegrensde verwaandheid — met gloeiender kleuren, scherper tinten, rijker schakeringen, enz. datgene afmalen, wat ik zonder veel omhaal van woorden, op mijn manier, uit het geheugen zal opschrijven.

Zal er een enkele nuttige les uit geput kunnen worden? Ik betwijfel het. Gewoonlijk wil ieder door eigen ondervinding leeren, en daarin heeft ieder wel gelijk; alleen kost het soms veel. Het eenige waarop ik reken, is dat de jeugdige militair, die Indië tot tooneel kiest waarop hij debuten zal, met denzelfden lust tot het lezen mijner Herinneringen zal zijn beziel, als ik in der tijd die van anderen, toen dergelijke lectuur nog niet was te vinden.

En nu ga ik voort — niet met mijn reis te beschrijven, maar met u het rampzalige uiteinde van Bezem mede te deelen: 'k heb reeds te lang over zulk een vagebond gesproken, en ik begrijp uw verlangen om het uiteinde te vernemen zijner geschiedenis, die al

waligelijk begint te worden. Ik spring dus voor een oogenblik een tijdvak van negen maanden over, en introduceer u in het kampement te Weltevreden, officierspaviljoen n°. 86.

De korporaal der orderweek heeft mij het boek der garnizoensorders overhandigd, waaruit ik lees dat er morgen executie-parade zal gehouden worden; een lange order, die ik met mijn paraaph verrijk. Daarna geeft hij mij het bataillons-orderboek, dat o. a. inhoudt: dat de 2^e luitenant Robert het peloton zal kommanderen, hetwelk den veroordeelde uit de gevangenis naar de strafplaats zal geleiden.

Een executie-parade was niet meer nieuw voor mij. Ik had reeds een paar malen zien afstraffen met slagen; ik had eenige inlandsche soldaten in den ketting zien klinken om daarna vijf en tien jaren dwangarbeid te verrigten. Maar morgen zou er een Europeaan opgehangen worden, een europeesch soldaat, die een vrouw vermoord had om haar van eenig goud te berooven. De galg was reeds opgericht op het executie-veld; geen schavot met galg, geen nieuwerwetsch valluik, dat een veroordeelde bij verrassing onder de voeten wegzinkt en het ontzettende der laatste oogenblikken verzacht; maar een ouderwetsche galg, die alleen langs een ladder kon bestegen worden.

Iemand om 't leven te zien brengen, is altijd iets verschrikkelijks; hoe veel te meer wanneer het een makker geldt, die kort te voren nog uw nevenman in het gelid was, met wien gij onder een dak sliept en een kameraadschappelijken omgang hadt. 't Is wáár, gij hebt hem meermalen voorspeld dat hij slecht zou eindigen; de gruwelijke moord, die een tijger beschamen zou, heeft uw hart voor alle medelijden gesloten; ge vindt het vonnis zeer regtvaardig, — toch gordt ge met een beklemd gevoel de wapenen aan, marcheert in diepe stilte naar het paradeplein en rangschikt u met plegtigen ernst in een vierkant.

Daar roert de trom. — Het is de opper-officier met zijn staf, die bij het werk der gerechtigheid tegenwoordig moet zijn.

De oogenblikken duren oneindig lang.

Naast het paradeplein staat de gevangenis. Ik heb mijn peloton voor de poort georangeerd en wacht.

Eindelijk brengt men den gevangene buiten; het is Bezem, met denzelfden onbeschaamden blik van weleer. Hij gaat tusschen den provoost-geweldige en een geestelijke. De laatste weent; zijn bidden en smeeken heeft het hart van den verstokten booswicht niet vermurwd; nooit zag hij zooveel ongevoeligheid, nooit ondervond hij meer de onmagt zijner liefderijke woorden.

»Kom, oude schroevendraaijer, leuter me niet langer. Ik moet een nieuwen pas gaan leeren en daar hebt gij niet bij noodig. — Zoo, luitenant Blankbek! moet gij mij naar het bal geleiden? Kom aan dan maar!»

Ik wil het wel bekennen, ik was te veel bedremmeld en ontdaan om eenige order te geven. Maar 't was onnoodig. Bezem had tegenwoordigheid van geest voor mij mede. Hij plaatste zich tusschen het voorste rot van mijn peloton, en wij marcheerden af.

Hij droeg een fijn lakensch mouwvest, engelsch lederen pantalon, witte sokken en dansschoenen; 't was zijn bal-toilet. Met het hoofd in de hoogte speelde hij zijn voorgenomen rol »om zich ferm te houden» meesterlijk. Hij sprak evenwel niet meer.

Op het plein komende, begon de stafmuziek een treurmarsch te spelen. Wie kent niet de uitwerking der muziek in zulke oogenblikken? Ik zou geen eed durven doen, dat ik niet beefde.

Het gelaat van Bezem betrok, maar hij hield zich goed. Het was alsof het vonnis niet aan hem moest voltrokken worden, maar aan den geestelijke, die met gebukt, ontbloot hoofd weenende achter den veroordeelde liep.

Wij zijn op tien passen van de galg gekomen en houden halt. Bezem komt vóór het peloton. In tegenwoordigheid der leden van den krijgsraad leest de auditeur het vonnis voor.

»In naam des Konings!»

Ieder ontbloot zich; de troepen presenteren de geweren.

De lezing is geëindigd. Heeft de veroordeelde nog iets te zeggen? Hij wenkt, neen, met zijn hoofd. Hij is bang dat dit ééne woord hem in de keel zal blijven steken, en hij heeft al de kracht van zijn geest noodig »om zich goed te houden.»

Nu wijkt de kriegsraad eenige schreden terug. Bezem is vervallen verklaard van den militairen stand. De provoost-geweldige rukt den veroordeelde de knopen van het mouwvest, scheurt de uitmonstering van kraag en politiemuts, en slingert de das weg. Hij heeft opgehouden soldaat te zijn; het kleed dat de Koning hem schonk, is vernield, onkenbaar gemaakt.

Daar slaat de beul de bruine hand op zijn schouder; Bezem wendt het hoofd om en ziet den grijnzenden lach, de zwarte tanden van den javaanschen scherpregter. Wat moet hij toen hebben gevoeld!

Bijgestaan door twee knechten, bindt de beul hem de polsen bijeen op den buik, scheert het touw tussehen de beenen door, om daarna de ellebogen op den rug vast te sjerren. Ook de beenen worden bijeen gebonden.

Nu werpt hij hem de koord om den naakten hals en sleurt den ongelukkige naar de ladder. De beul gaat voor, en sleept het slagtoffer reeds half geworgd met zich; de beulsknechten tillen den misdadiger van onderen op. Het uiteinde van den strik wordt om de pin geslagen — het ligchaam in de ruimte geslingerd; de beul springt als een aap op zijne schouders . . . met een doodsbleek gelaat ligt de geestelijke op de knieën te bidden voor de ziel van den zondaar — maar genoeg! wenden wij den blik van dit ontzettend tooneel af.

Het indisch leger telde een schandvlek minder.

Een menschenleven was vernietigd. Door wiens schuld?

Men had een misdadiger de poorten zijner gevangenis geopend, hem de vrijheid geschonken en met het soldatenkleed getooid.

Men had het vonnis der regtbank doen vervallen ten behoeve van een monster, dat ongetemd in de maatschappij terugkeerde en den stand ontheiligde waarin het was opgenomen.

Men had rotte vruchten onder de goede gemengd, en daardoor het gevaar eener algemeene ontsteking in het leven geroepen.

Men had hier de kerkers geledigd om ze elders te vullen. En al wat in het tropisch klimaat door schromelijke onmatigheid en schandelijk gedrag geen vroegtijdig graf vond, werd grootendeels door de geregtigheid tot het schavot gedoemd.

Tot geluk van het leger in Indië, tot geluk der kolonie, ja tot

geluk van Nederland is men sedert lang teruggekomen van dien verderfelijken maatregel tot aanvulling.

Men is zelfs tot een ander uiterste overgegaan, en heeft den overgang naar het indisch leger al te moeilijk gemaakt, maar met de wispelturigheid van het barometerkwik in deze gewesten, vervalt men af en toe weder tot het oude euvel. Hollanders, zoo wordt er geredeneerd, moeten vlekkeloos van gedrag zijn, rein in handel en wandel. Van vreemdelingen kunnen en willen wij den vroegeren levensloop niet nagaan. Wij verlangen slechts dat hunne papieren in orde zijn; wat niet weet dat deert ook niet.

Vergeef mij, dat deert wel! Geloof Robert, die jaren lang onder de soldaten leefde. Hij heeft het kwaad van nabij gezien. Hij weet dat er bij een korps, groot of klein, zelden een persoon is, wiens vroeger leven niet bekend wordt. Heeft die persoon eenmaal een misstap begaan, men zal hem dien te eeniger tijd voor de voeten werpen. Kleeft er nog een verborgen vlek op zijn naam, zij zal vroeg of laat weer zichtbaar worden.

Twist, verwijtingen, haat en tweedragt ontstaan dan in den boezem van het korps, tusschen menschen die verplicht zijn samen te leven, die door kameraadschap slechts gelukkig zijn, en door een-dragt alleen iets grootsch kunnen wrochten.

Bekleedt de bevlekte persoon een graad, een rang, wee dan den ongelukkige, wanneer hij zijn gezag wil of moet laten gelden! Met een enkel woord zal de ondergeschikte op de smet wijzen die hem aankleeft. Dit is genoeg om hem tot laauwheid te stemmen en, uit vrees voor verwijtingen, de gevorderde dienst minder goed te doen uitvoeren. Houdt hij daarentegen vol, toont hij zich ongevoelig voor zinspelingen, dan barst er gewoonlijk een stortvloed van vernietigende scheldwoorden over hem uit. Hij moge dan de gewone genoegdoening van zijne officieren verkrijgen, de brutaliteit van den soldaat moge met provoost gestraft worden, — in de oogen zijner makkers en ondergeschikten is hij op nieuw vernederd; de oude wond is andermaal met geweld opengescheurd, zijn moreel diep geschokt, en zijn onbruikbaarheid nog meer in het oog gevallen.

X.

De bron van veel kwaads.

De opmerking is volstrekt niet nieuw, dat het scheepsleven voor het gros der menschen geen prikkel tot werkzaamheid bezit. Nergens is het »niets doen" een meer algemeene kwaal dan aan boord. Ik zal niet trachten het vraagstuk op te lossen: of de oorzaak moet gezocht worden in het onophoudelijk wiegen, dat den mensch meer tot droomen dan tot werken stemt; in de lucht, die hem meer geschikt maakt tot handenarbeid dan tot hoofdbreken; in de onophoudelijke verplaatsing zonder zichtbare verandering, die hem, gedreven door een steeds klimmend verlangen om nader aan zijn doel te komen, in hoogen graad nieuwsgierig maakt en deel doet nemen in de geringste bijzonderheid die zijn reis betreft of het vaartuig waarop hij zich bevindt. Misschien werken die verschillende omstandigheden zamen om een luiheid aan te kweeken, die niet zonder aantrekkelijkheid, doch ook niet zonder gevaar is.

Kweekt luiheid nooit iets goeds, voor den minder beschaafde is zij doorgaans de bron van veel kwaads. — Als bij het aanbreken van den dag het tusschendecks gereinigd en er geschaft was, bleef er een gansche dag over, die gedood moest worden met in zee of naar de lucht te kijken. Een paar appels liepen in weinige minuten af; theoriën met de manschappen beduiden niets; er was zelfs geen infanterie-geweer aan boord. Muziekinstrumenten, schermgereedschappen, boeken, enz. ontbraken ten eenemale. De verveling was dus algemeen onder de soldaten en gaf, bij de reeds bestaande

slechte tucht, dadelijk aanleiding tot reclames van allerlei aard.

»Nooit was het eten goed; de schaftlijst zou aan varkens mogen bevalen, maar niet aan soldaten.» Was zuurkool met gort en stokvisch nu een eten voor hen! Waarom mogten ze den oorlam niet verkoopen, waarom werd de wijn niet bij de flesch verstrekt? Waarom moesten de luiken toe, als er geen enkel golfje over de verschan-sing sloeg? Waarom dit, en waarom dat? enz.

Het ongeluk was, dat er voor iedere reclame eenige grond bestond; want al schafte men zuurkool met gort, ingevolge de reglementaire schafforde, het was en bleef toch geen fijn eten. Maakte de kommandant op verzoek een wijziging in de schaftlijst, dan reclameerden anderen weder, en dan kon hij niet meer naar het reglement verwijzen waarvan afgeweken was. Liet hij den wijn in flesschen uitgeven, b. v. één flesch voor drie man, dan verkocht of verdubbelde men zijn ration, en werden er eenigen beschonken. Talrijke reclames volgden, wanneer tot voorkoming van daaruit voort-spruitende ongeregelheden, de wijn per o o r l a m uitgegeven werd, en de weifelende houding van den kommandant, die het gaarne ieder naar zijn zin gaf, bedierf de zaak nog meer.

Het sluiten der luiken geschiedde, geloof ik, ook wel eens uit plaagzucht van stuurman Kortaf. Die man had een brommig humeur dat met de jaren niet beter werd; grijs geworden in de dertig-jarige dienst op koopvaardij-schepen, hadden teleurstellingen die hij van de reeders had ondervonden, zijn leven verbitterd. Als een goed zeeman, was hij een natuurlijke vijand van die »landkrabben, die zijn schip tot een trekschuit verlaagden,» en bij iedere gelegenheid gaf hij in vrij ruwe termen zijn ontevredenheid lucht. Sloeg er maar een enkel golfje op het dek als hij de wacht had, dan moesten de luiken toe, en toen hij eens op het gepruttel van een paar soldaten gezegd had »stikt dan maar, beesten,» was de oorlog verklaard.

Onder een hoop ontevreden en plaatsen zich al spoedig de brutaalsten op den voorgrond, en worden deze van lieverlede de representanten, de leiders der menigte. Zoo ging het ook aan boord. Een vijftal geboleerden maakte spoedig de kern van bijna het geheele detachement uit en trad bij iedere gelegenheid op, om voor allen

het woord te voeren. Daar zij beter spraken dan de kommandant zelf, ontzag deze hen meer dan hij had moeten doen, en dit verhoogde hun invloed bij hunne makkers, die er uit afleidden dat de kommandant hen niet a a n d u r f d e. Hoe meer toegevendheid men van de eene zijde betoonde, des te aanmatigender werd de toon van de andere zijde. De overeenstemming der leiders werd dagelijks grooter, en voorspelde een onweder, dat dan ook reeds zamentrok en spoedig dreigde los te barsten.

Eerst scheen men het plan gemaakt te hebben om Bezem met geweld te bevrijden, maar de uitvoering werd verschoven toen de denkbeelden van openlijk verzet rijper werden of grooter uitbreiding kregen. Dit maakte ik althans op [uit de mededeelingen van mijn oppasser, een brave jongen, die mij nu en dan, als ik eens naar hem hooren wilde, vertelde wat er alzoo in het soldaten-logies voorviel.

Reeds waren wij eenige weken in zee en hadden op een helderen dag de piek van Teneriffe gepasseerd. De zoele, heldere keerkringslucht die de koudere temperatuur had vervangen, week op hare beurt voor de tropische warmte. Gelukkig werd de linie zonder windstilte, zonder feestviering, zonder offer aan Neptunus gesneden; de scheepskapitein achtte het niet raadzaam in deze omstandigheden de banden der orde zelfs voor een halven dag los te maken. Steeds Z. W. sturende om de West-passaat te krijgen, naderden wij iederen dag meer het vaste land van Zuid-Amerika, in de rigting van Rio-Janeiro.

XI.

Vertrouw geen dunne wanden van een noodhut.

»Neem me niet kwalijk, Luitenant,» zeide mijn oppasser op zekeren dag, terwijl hij een kleedingstuk in mijn hut bragt en ik in de kooi lag te lezen, »neem me niet kwalijk; vindt u dat de pistolen goed zijn schoon gemaakt?»

»Zóó, hebt ge die schoon gemaakt! waarom dat? Ik heb ze met opzet in het vet staan, want ze roesten dadelijk in deze vochtige lucht.»

»Neem me niet kwalijk, Luitenant, maar ik dacht dat u van plan was er meê te schieten.»

»En waarop zou ik moeten schieten? Op den boer met zijn varkens (bruinvisch) of op vliegende visschen?»

»Ik weet niet, Luitenant, ik dacht..... zoo....»

De jongen was verlegen, stotterde, en wilde zeker iets zeggen, maar durfde er niet voor uitkomen.

»Kom, biecht maar op, Witte! ik heb niet aan mijne pistolen gedacht; waarom zijn ze gepoetst?»

»Neem me niet kwalijk, Luitenant, maar ik meende zoo, dat het toch geen kwaad kon, als ze geladen waren. Men kan nooit weten wat er gebeurt; en als ze dan noodig zijn en ze staan in het vet, dan is er geen tijd meer.»

»Maar wat drommel, wat leutert ge toch. Begint ge weêr bang te worden voor zeeroovers, even als onlangs op de algerijnsche kust toen de matrozen ouder gewoonte van het afloopen van schepen

spraken, dat, jammer genoeg, nooit meer beproefd wordt. Wij mogten wel een schietgebedje doen om nog eens wat te zien dat maar naar een rooverschip gelijk; mij dunkt wij zouden het warm kunnen ontvangen met onze bemanning, al hadden wij ook geen andere wapens dan messen. Dat zou nog eens wat verandering geven."

»'t Zijn de zeeroovers niet, Luitenant, waarvoor ik bang ben, maar eerder de roovers die wij aan boord hebben."

»Ge wordt raadselachtig, Witte! draai niet langer, spreek flink uit."

»Nu, Luitenant, als 't u dan permitteert, dan moet ik u zeggen dat wij den dag van overmorgen wel niet meer zullen beleven." Hier zuchtte Witte diep en begon er romantisch uit te zien; maar hij meende het opregt, en vervolgde:

»Morgen avond, als alles in rust is, zullen de officieren, een paar onderofficieren en stuurman Kortaf, opgepakt en in zee geworpen worden. De kaptein wordt gevangen gezet in zijn kajuit; de tweede stuurman zal gedwongen worden het schip naar een vrije haven te sturen. Ieder die niet..."

»Ik geloof dat ge rijp voor het dolhuis zijt, Witte."

»Neem me niet kwalijk, Luitenant! Ieder die niet met de oproermakers mede doet of zich tegen hen verzet, zal er met zijn leven voor boeten. Maar de meeste zullen wel meê doen; vijf-en-twintig man zijn al in het complot."

»Hoor eens, Witte! ik schenk u de rest. Omdat gij u zulke stukjes op de mouw laat spelden, zal ik nog zoo mal niet zijn om er aan te gelooven. Begrijpt ge niet dat, als er iets op til was, men het u het laatst aan den neus zou hangen. Bangmakerij, anders niet."

»Neem mij niet kwalijk, Luitenant, maar niemand heeft er mij van gesproken. Gisteren was ik in de barkas geklommen en op het varkenshok in slaap gevallen. Ik werd wakker door het slaan van een zeil en wilde weêr doorslapen, toen ik dicht bij mij hoorde fluistèren en alles vernam wat ik zoo even vertelde. Ik durfde mijne oogen niet open te doen en bleef onbewegelijk liggen, totdat drie of vier zamenzweerders al een goed kwartier waren weg gegaan. Wie

het waren , zou ik niet eens kunnen zeggen , maar ik denk zeker dat van Dorp er bij was."

Het verhaal van Witte droeg het kenmerk van opregtheid ; zoo geheel onwaarschijnlijk kwam mij een oproer ook niet voor ; ik had er zelfs reeds vroeger voor gevreesd. Daarom beval ik hem om zich gesloten te houden , 'er bij niemand van te reppen , en maar dadelijk weêr naar het soldatenlogies terug te keeren , ten einde alle verdenking van hem af te wenden , wanneer er soms reeds vermoedens van wantrouwen bij de oproerlingen gerezen waren.

Zonder mij zelf nog rekenschap te geven van hetgeen mij te doen stond , begon ik onwillekeurig mijne pistolen te laden. Het was een koppel zakpistolen met dubbelloopen , een geschenk van een vriend bij mijn vertrek , heel keurig en mooi , maar voor niets anders geschikt dan , à brule pour point of op 4 à 5 passen afstands te gebruiken. Terwijl ik hiermede bezig was , werd de gordijn , die de eenige sluiting der hut uitmaakte , open geschoven , en vertoonde zich de rijzige gestalte van een onzer reisgenooten , mejufvrouw Elise , aan mijne verbaasde oogen.

»Vertrouw geen dunne wanden van een noodhut ,» sprak zij snel en zacht , »het toeval bragt mij hier ; ik heb alles gehoord , en weet dat het gevaar , vooral voor ons vrouwen , groot is. . . ."

»Geloof toch niet. . .» maar zij wees naar de pistool die ik in de hand hield , en vervolgde :

»Tracht mij niet te misleiden : 't zou te vergeefs zijn. Maar denk evenmin dat ik bang ben ; mijn vader was een dapper officier. Nu het gevaar u bekend is , ben ik gerust. Gij zijt in staat een groot onheil te verhoeden. God zij met u !"

Bij de laatste woorden wierp zij mij met de hand een groet toe. De gordijn viel neder , en het verbleekte gelaat van mijn reisgenoot was verdwenen.

't Was of ik mij een voet grooter voelde worden. Het vertrouwen , dat een moedig meisje in mij stelde , schonk mij meer gevoel van eigenwaarde dan ik tot hiertoe kende. Het lot der vrouwen in handen van deze heidenen — 't was waar — 't zou verschrikkelijk zijn. Ik kon mijn leven verliezen , maar zij Droomde ik of was het

werkelijkheid? in het laatste kwartier had ik meer gemoedsbeweging ondervonden dan gedurende de geheele reis; ik gevoelde mij opgewonden, vrolijk, en snelde naar de hut van den kommandant.

»Zoo, Robertje, 't gaat zeker voor het lapje, dat ge er zoo vrolijk uitziet. Ik heb zoo even hooren brassen; wat zal ik blij zijn als we op Batavia zijn. Het eerste wat ik ga doen, is mij te laten sirammen. Weet ge wat sirammen is? Dan laat ge u door den jongen, tien, twaalf emmers water over het hoofd en ligchaam gooien; eeuwig lekker, vooral na het exerceren; en als ge heel vermoeid zijt, dan bestelt ge een piedjister. Weet ge wat een piedjister is? Dat is een oude vrouw, een halve dokter, die door zacht knijpen en drukken op de pezen die het meest vermoeid zijn, een ontspanning aan uw ligchaam geeft, waardoor ge meestal van zelf in slaap geraakt, eeuwig lekker, hoor! Ze beweren wel dat er magnetiseren onder loopt, omdat er goede en ook beroerde piedjisters zijn, weet je; ik heb er op Sumatra een gehad, die ook zoo lekkere trassi kon maken. Weet je wat trassi is? Dat is visch, die je verrotten laat en dan met sambal bij de rijst eet, bijna zoo lekker als gepofte witte mieren.»

Doorgaans hoorde ik met de grootste belangstelling de bijzonderheden van het leven in Indië vertellen. Vooral uit den mond van den kommandant klonken zij aangenaam, omdat hij altijd met zoo veel smaak en genoegen van alles sprak wat Indië betrof, en zeer dikwijls uit zich zelf aan 't praten kwam van expeditiën waaraan hij deel had genomen. Mogt hij in onze oogen al weinig geschiktheid tot kommanderen hebben, het ontbrak hem geenszins aan moed en ondervinding in het veld, wanneer hij aan het hoofd van een kompagnie Javaantjes een vijandelijke benting bestormen moest. Iemand, die hem aan boord zoo indolent had gezien, zou er den onversaagden krijgsman voor den vijand niet uit herkend hebben. Een breed lidteken over de borst, een kleiner in den arm, waren de bewijzen van klewang-houwen en lansteken, die hij niet altijd had kunnen pareren. Thans echter was mij het sirammen even onverschillig als de smaak der witte mieren, en ik haastte mij hem het ontdekte geheim mede te deelen.

»Geloof ge waarachtig dat de soldaten tegen ons zullen opstaan? Wat kunnen ze tegen mij hebben, Robert? Ik heb ze alles gegeven waarop ze aanspraak kunnen maken en nog meer ook: zes kisten van mijn eigen genever, twee kisten sigaren; verleden Zondag is er voor mijn rekening nog een varken geslagt en uitgedeeld; bah! praatjes voor de vaak. Als er iemand wat durft te beginnen, dan hak ik er onder als onder de padries; 't kan me geen d.....schelen.»

Wat ik ook sprak om hem te beduiden, dat juist zijn overgroote goedheid de aanmatiging vermeerderd en tot oproer aanleiding gegeven had, het hielp niets hoegenaamd. De kommandant was weér in de kussens gezakt, lachte mij uit met mijn denkbeeldig oproer, en sprak over andere zaken. Ik brak het onderhoud af en spoedde mij op dek, om te overleggen wat mij te doen stond.

Daar vond ik Pienema met een boek in de handen, waaruit hij aan een paar dames had voorgelezen, druk redenerende over allerlei onderwerpen, dat zijn auditorium meer scheen te bevallen dan de roman-lectuur. Zoo ging het gewoonlijk; men nam voor den vorm een boek, een werkje, plaatste zich niet te ver van elkander, buiten den togt van het bezaanszeil, en koutte, droomde hardop, maakte plannen voor de toekomst, geloofde aan de verwezentliking; men voerde niets uit, verveelde zich toch niet, en zeide bij het ruste gaan, zonder schaamte »al weér een dag minder!» hetgeen zooveel beteekende als »alweér zooveel digter bij Java!» Gelukkige, zorgeloze dagen!

Toen de dames naar beneden gegaan waren om zich voor het middagmaal gereed te maken, wenkte ik Pienema toe mij te volgen naar de hut van den scheepskaptein, die op het dek was. Daar deelde ik in weinig woorden mede wat Witte vernomen had, en hoe de kommandant om mijn rapport lachte. Pienema wilde dadelijk het schip in staat van beleg verklaren, de onderofficieren en vertrouwde manschappen wapenen, een paar caronnades uit den kuil laten halen, laden en zoodanig opstellen dat zij de geheele lengte van het dek bestreken. De kaptein stelde voor, de equipage gedurende het schaften naar achteren te roepen om zich een lijfwacht te formeren, en dan terwijl het detachement beneden was, de luiken

te sluiten; vervolgens een onderzoek in te stellen, de belhamels te binden en in een sloep te plaatsen, die te water gelaten achter het roer na zou slepen.

Het een noch het ander beviel mij. Zonder voorkennis van den kommandant kon er niet gedacht worden aan openlijke maatregelen van voorzorg; niemand was nog beschuldigd, en veronderstel eens dat Witte gedroomd had, hoe bespottelijk zouden wij ons dan hebben aangesteld. Daarom achtte ik het beter in den loop van den dag op bedekte wijze nog eenige informatiën in te winnen, de stuurlieden en den bootsman voorloopig te waarschuwen van op hunne hoede te zijn, en het verder aan den nacht over te laten om de beste middelen te beramen, waardoor de uitbarsting van een oproer kon voorkomen worden. De striktste geheimhouding, vooral voor de dames, was de eerste voorwaarde.

Het scheen dat de kaptein met het vooruitzicht van een oproertje weinig in zijn schik was, want aan tafel verzuimde hij voor den eersten keer gedurende de reis, den scheepsdokter, onder het overhandigen van het voorsnijmes, bij wijze van vaste aardigheid toe te voegen: »Kom aan, snijder, behandel jij het vleesch maar; dat behoort tot je vak.» Een fijne opmerker zou bovendien eenige zenuwachtigheid bij den scheepsdokter hebben kunnen waarnemen, zichtbaar in de buitengewoon dikke schijven vleesch, die bijna bevend van zijn mes gleden. Hij was zeker al eenigzins ingelicht, en zag in zijn verbeelding, zijn vrouw als weduwe met acht kinderen op den stoep van den reeder om brood bedelen, terwijl de kaptein misschien bij zich zelf dacht aan de grenzelooze woede der reeders, als zij hoorden dat het schip op stok was, zonder regt op schadevergoeding van de assurantie-maatschappij.

Tegen den wand der kerk stond een wapenrek, met twaalf korte steenslot-geweren en even zoo veel korte sabels. Opzettelijk opperde ik aan tafel het denkbeeld, om die geweren te laten dienen bij de theoriën met de manschappen; noch de kommandant noch de scheepskaptein hadden daar iets tegen; alleen was het de vraag of het samenstel der sloten overeenkomstig die der infanterie-geweren zou zijn. Het verwonderde dus niemand dat ik, na afloop van het middagmaal,

Pienema voorstelde de geweren eens na te zien ; en terwijl iedereen zich op dek begaf , haastten wij ons die wapens een voor een in onze hutten te laden en weêr op het rek te zetten. Hiermede bezig zijnde , kwam Elise door de kerk en wierp mij een dankbaren blik toe.

XII.

Poëzy en Proza.

De zonnestralen die ons nagenoeg loolregt beschenen en den dag overheet gemaakt hadden, schoten bijna evenwijdig met den waterspiegel door de zoele avondlucht, toen ik op het dek kwam. Het schouwspel op dat tropische avonduur, wanneer de groote licht- en warmtester ter kimme neigt, eenige oogenblikken er huppelend op blijft staan, om ten laatste, doch altijd te vroeg, in het zilte sop te verdwijnen, dat schouwspel is onbegrijpelijk grootsch en eenig door zijn eenvoudigheid. Geen uitstekende voorwerpen, die door digte of lange schaduwen het tooneel kracht bijzetten, geen enkel wolkje dat het blaauwgroene tapijt op een enkel punt donkerder kleurt, niets dan lucht en water is er noodig om de natuur in hare hoogste schoonheid te beschouwen. Gij vraagt u niet af: wat is schoon? zij smaakt het schoone in stil genot; zij poogt niet de duizend schakeringen van den avondgloed in bekende kleuren op te lossen of er namen aan te geven, zij staart ze slechts aan in stomme bewondering. Gij analyseert de gedachte niet die bij u oprijst, maar nooit hadt zij schooner, rijker denkbeelden. Gij gevoelt uw hart niet sneller kloppen, maar nooit klopte het zoo warm voor al wat goed, voor al wat lief is.

Ik lag over de verschansing, en droomde wakende. Het waren dezelfde droomerijen, die mijn geest zoo dikwijls vervulden op de parelkleurige banken van zaal 16 der militaire school, wanneer een onwillekeurige onoplettendheid zich van mij meester maakte, en mijne gedachten den

vrijen loop namen , terwijl mijne oogen als wezenloos op den mond des leeraars tuurden waaruit stroomen van javaansche en maleische geleerdheid golfden. In dien toestand had ik immers reeds honderde malen de reis over den oceaan volbragt , stormen doorgestaan , haaijen gevangen , bergen en rotsen zich uit de zee zien verheffen , de eerste eilandjes in de straat Sunda toegelagchen , de eerste prauw begroet , met wellust mijn verhemelte verkwikt met het nektarsap van de mangis of ananas , terwijl ik geboeid werd door het aanschouwen van het onbeschrijfelijk schoone Java , en mijn ooren gestreeld werden met de liefelijkste geluiden , terwijl in één woord de werking mijner zintuigen duizendvoud verhoogd werd en ik mij zelf veredeld gevoelde ! In dien toestand droomde ik dan voort , stapte in de sloep en sprong aan wal als luitenant , om er later als generaal weér in te stappen. De gaping van dit ruime tijdvak vulde ik op allerlei manieren aan ; ik varieerde het thema nog al eens ; ik maakte de variaties zoo schitterend mogelijk ; 't was toch maar voor mijn eigene ooren , voor eigen genot en tot mijn afleiding. Hoe rijker de variatiën waren , des te minder voelde ik het gewigt der wallen die mij drie weken achtereen van de maatschappij afsloten , des te gretiger hapte ik in de voor mij altijd te bleeke hotkariot , des te onverschilliger betoonde ik mij voor de vunzige door de baijadères achtergelaten lucht , die de zaal »gedaan" hadden ; — ik maakte ze vrolijk en afwisselend door liefelijke , teedere adagio's , waarvan elke noot er uitzag als een vurig kreoolsch oog , elke maatstreep als een zwart haar van een eeuwigschoone chevelure , ik voegde er in de volkomen vrijheid mijns geestes allerlei teekens bij , die door het waas der verbeelding op kruizen en sterren geleken ; ik dacht niet vooruit aan die duizende wanclanken , die mijn lied der toekomst zouden ontsieren.

Doch even als toenmaals de droom van zoo veel aangename faktoren plotseling afgebroken werd door een sommatie om het een-toonige ho-no-tjo-ro-ko op te zeggen , even onverwachts werd ik thans gestoord door een plat soldatenlied , in koor aangeheven :

Ik wandeld' laatst al in het rond ,
Daar sprong een kikvorsch m' op den schoen , van voren !

En van de schoen tot aan de knie;
Wat heeft die meid een mond als drie, enz.

Nog tien coupletten , het een nog vuiler en armer van zin dan het andere , werden met luider stemmen, vooral luid als er een platte uitdrukking in voorkwam, eentoonig en zonder smaak afgeschreeuwd. Het moge vreemd klinken , maar misschien was dit gezang wel opgewekt door de plegtigheid van het natuurtooneel ; misschien gevoelde ieder een zekere aandrift , een uit het hart wellende drang , om zijn gevoel op de een of andere wijs te uiten ; misschien was poëzy de oorzaak van het hoogst prozaïsch lied. Wie weet het ? elk vogeltje zingt zooals het gebekt is. Hadden de soldaten een beter repertoire gehad , zij zouden beter keus gedaan hebben. Dit bleek kort daarop , toen de stilte nogmaals afgebroken werd.

Ter hoogte van den boegspriet namelijk zat een troep Duitschers bij elkander. De sergeant von Bauer had op hun verzoek verklaring gegeven waarom het schip den boeg van het oosten afwendde. De eene vraag lokte de andere uit en gaf aanleiding dat hij in uitleggingen van verschillende zaken trad , die de belangstelling van zijn publiek , dat hem buitendien een bijzondere achting toedroeg , in hooge mate opwekten. Het ondergaan der zon had van lieverlede het gesprek doen verflaauwen en eindelijk geheel gestaakt. Toen de onaangename indruk van het hollandsche lied eenigzins voorbij was , en het avondrood nog eenmaal opflikkerde om daarna plaats te maken voor het bleeke sterrenlicht , toen hieven de Duitschers , door het krachtvolle orgaan van von Bauer geleid , een harmonisch vierstemmig gezang aan , dat meer in overeenstemming met den zielentoestand der meesten , zelfs op den ongevoeligste zijn invloed niet miste.

Wenn die Schwalben heimwärts ziehn ,
Wenn die Rosen nicht mehr blühn ,
Wenn der Nachtigall Gesang
Mitt der Nachtigall verklang ,
Fragt das Herz in bangen Schmerz :
Ob ich Euch wohl wiederseh ?
Scheiden , ach Scheiden thut weh !

Armes Herz, was klagest du!
 Ach! du gehst auch einst zur Ruh!
 Was auf Erden, — muss vergehn.
 Giebt es dort ein Wiedersehn?
 Thut auch hier das Scheiden weh,
 Glaub, das ich dich wiederseh.

Reeds waren de laatste toonen weggestorven en was het schip een mijl verder over de watervlakte gevoerd, toen de stilte nog onafgebroken voortduurde. Men hoorde slechts het zachte geruisch van het kabbelend kielwater, het geplas van een zwerm vliegende vischen die, na een luchtbad, zich weder vrolijk in zee dompelden.

Daar klonk de schoone volle tenorstem van von Bauer ten tweede maal, doch thans alléén:

O Heimatliebe, Heimatlust,
 Du Born der Sehnsucht unergründet,
 Du frommer Strahl, in jeder Brust,
 Vom Himmel selber angezündet,
 Gefühl, das wie der Tod so stark
 Uns eigesenkt ward bis in's Mark,
 Das uns das Thal, da wir geboren,
 Mit tausendfarb'gem Schimmer schmückt;

maar dit was het hollandsche soldaten-publiek te hoog, of het had hunne aandacht lang genoeg bezig gehouden; want een groffe, onaangename stem viel moedwillig den zanger in de rede, en gilde uit:

Daar zijn veel meisjes in ons land,
 en het koor vervolgde:

Hoera, hoera, hoera!
 Als men met geld komt in de hand,
 Hoera, hoera, hoera! enz.

Daarop volgde een uur lang een menigte liederen, die in de gemeenste wijken van een groote stad te huis behooren, en ons het genot van den avond geheel vergalden.

XIII.

Robert in kruiddamp gehuld.

De taptoe was reeds lang geblazen, doch het geschreeuw hield niet op. Tegen half tien rapporteerde de kommandant van de wacht aan Pienema, die de week had, dat een twaalfstal manschappen niet naar kooi wilde gaan. Hield men zich rustig, dan stonden wij gedurende de hitte oogluikend toe, dat eenige manschappen bivakkeerden in de barkas, of hier en daar op dek waar het scheepsvolk niet gehinderd werd. Thans echter, nu men moedwillig bleef doorloeyen en den wachtkommandant liet praten, kon er geen sprake van toegevendheid zijn. Reeds ontstemd door het onbehoorlijk gedrag der soldaten (in tegenwoordigheid van vrouwen) gedurende den avond, begaf Pienema zich naar boven, en beval dat iedereen onverwijld naar kooi moest gaan. Schoorvoetend en dóórzingend gehoorzaamde men slechts ten halve. Eenigen beweerden op brutalen toon dat de luitenant het regt niet had, — dat het blaadje wel eens kon omkeeren — dat het niet lang meer duren zoude, en meer andere oproerige praatjes — want zoo ver was het reeds gekomen — maar al pruttelende ging toch eindelijk de laatste man den trap af. Toen hoorde Pienema zeggen: »als de blankbek maar eens hier durfde te komen, ik zou hem leeren.” Dat was te veel. Hij spoedde zich naar omlaag in het tusschendecks, en wilde den schuldi ge arresteren.

Een enkele lantaarn hing aan den eersten stut bij den trap. Eensklaps werd het licht uitgedoofd. Een gestommel volgde daarop, als of er een worsteling plaats had.

Op eenige passen afstands was ik getuige geweest van de moeite die Pienema had om gehoorzaamd te worden. Ik hoorde hem vervolgens in één vaart naar omlaag gaan en zag te gelijktijd dat het licht werd uitgedoofd; in allerijl vatte ik de lantaarn van de wacht, riep den onderofficier der wacht toe mij te volgen, en kwam in twee sprongen in het soldaten-logies. Bij het schijnsel der lantaarn zag ik Pienema zich met wanhoop verdedigen, maar reeds half gesmoord door de omarming van twee krachtige kerels.

»Hier hebben wij den andere ook,» riep een derde, naar mij toekomende; doch op hetzelfde oogenblik haalde ik mijn pistool uit den zak en schoot het nagenoeg à bout portant op hem af. Het schot knalde als een kanon. Mijn aanvaller viel met een schreeuw op den grond. Ik sprong over hem heen om Pienema te hulp te komen, doch het was onnoodig. Hij haalde reeds vrij adem, zijne belagers stonden dáár als versteend tegenover mij.

»Moordenaars,» riep ik uit, »gij zult uw loon hebben,» en te gelijktijd reikte ik Pienema mijn tweede pistool toe.

»Genade, luitenant,» gilden zij, en vielen op de kniën, »om Gods wil, genade.»

»Ha, lafaards! hecht gij nog aan het leven, dat gij een ander wilt ontnemen; dan zal ik uw doodsangst lang maken. — Aantreden! — Sergeant-majoor! laat de hangmatten op zijde gooijen en aantreden.»

De soldaten waren in een digten kring om mij heen gedrongen. Stuurman Leendert stond met een tweede lantaarn aan den trap; de onderofficieren waren ook opgesprongen en mij ter zijde gevlogen. Pienema en ik hielden de trompen der pistolen op de borst der geknielden gericht, en voor mijne voeten lag het eerste slagtoffer in zijn bloed te baden. Op mijn kommando van: »aantreden,» werden in een oogwenk eenige kooijen afgesneden, en had het detachement zich gerangeerd.

Terwijl Pienema de twee ellendelingen in het oog hield, trad ik voor het gelid, en sprak met opgewondenheid:

»Sta ik hier voor een troep bandieten of voor soldaten? — Spreekt!
— Kijkt gij toe, als uwe officieren aangerand worden, zonder een

hand uit te steken? — Antwoordt dan! — Zijt gij soldaten; draagt gij uniform? — Vergeet dan ieder hier, wat zijn pligt is; — of zijt gij soms van plan uw pligt niet te doen? — Heeft iemand wat te zeggen? — dat hij voortrede. — Zijn er reclames? — Spreekt dan! — Krijgt ieder, wat hem toekomt, of wordt gij te kort gedaan?.....”

Ik zweeg, maar niemand verroerde zich.

»Geen mensch die zijn mond opendoet! — Goed! — Dan heb ik nog wat te zeggen. Gij zijt een troep ondankbare honden; gij vergeldt de goede behandeling hier aan boord met een slecht gedrag. Gij pruttelt tegen elke dienst, maar als er gegeten en gedronken moet worden, dan staat gij altijd klaar. — Gij zijt een troep lafaards, ja lafaards! — want nu staat gij daar met den mond vol tanden, en zoo even gedroegt gij u even lam, toen uwe officieren aangevallen werden door een paar schurken. — Is dat het gedrag van mannen die de krijgsartikelen onderteekend hebben? — Gij lijkt eerder een roqverstroep!

»Hoort nu goed! Ik heb ook een eed van trouw aan den Koning gedaan, en ik zal mijn pligt blijven doen. — Voortaan zal er zelfs niet het geringste door de vingers worden gezien. — Ik spreek uit naam van den kommandant. Wee dengene, die het nog in den zin krijgt niet onmiddellijk te gehoorzamen! — Ik weet zeer goed, dat de meesten van u niet regtstreeks schuldig zijn aan het gebeurde, maar in het vervolg verwacht ik dat ieder man medewerke aan de handhaving der goede orde; — elk man stel ik verantwoordelijk voor het gedrag van zijne makkers.

»Sergeant-majoor! laat die twee kerels in de boeijen slaan en in den provooft brengen; ik kommandeer geen afzonderlijke wacht om hen in bedwang te houden; het geheele detachement staat mij borg voor hen.”

Mij daarop omkeerende, zag ik een vrouw bij den gewonde gekniel liggen en pogingen doen om het bloed te stelpen; met ontsteltenis herkende ik Elise, die in haar liefderijk werk ondersteund werd door een paar onderofficieren. Bleek, maar uiterlijk kalm, liet zij den bewusteloze op een matras plaatsen en naar den ziekenboeg dragen. De soldaten weken eerbiedig voor haar terug.

XIV.

Ledigheid des duivels oorkussen.

De laatst beschreven gebeurtenissen hadden elkander zoo spoedig opgevolgd, dat er slechts weinige minuten verstreken waren sedert ik in het soldaten-logies gekomen was. Ik begreep dus volstrekt niet, hoe Elise op dit oogenblik midden onder de oproerige bende geraakt was. Voor hare veiligheid vreesde ik wel niet, want het gebeurde had een zichtbaren indruk op de manschappen gemaakt; doch haar onverwachte verschijning bleef mij toch raadselachtig.

Inmiddels had men den officier van gezondheid van Negen gewaarschuwd, en terwijl deze de wond onderzocht en Pienema het moedige meisje naar boven geleidde, begaf ik mij naar den kommandant om zijne bevelen te vragen. Deze keurde mijn handeling goed, begaf zich aanstonds tusschendecks en herhaalde nog eens, hetgeen ik eenige oogenblikken te voren gezegd had. Een uur later rapporteerde de officier van gezondheid, dat de wond van den fuselier van Dorp niet doodelijk was; hij had er den kogel reeds uitgehaald, en hoopte den patient binnen weinige weken als hersteld te kunnen opgeven, tenzij zware wondkoortsen de genezing vertraagden.

Het zal onnoodig zijn den schrik te beschrijven der passagiers van achteruit, die nagenoeg op hetzelfde oogenblik het begin en het einde van het oproer vernamen. Dat aan Elise honderd vragen te gelijk gerigt werden; dat niemand begreep hoe zij juist op dat tijdstip zich bij den grooten mast bevond; hoe zij, toen er een schot gevallen was, het in het hoofd had gekregen om in het soldaten-

logies te gaan, — zal niemand bevreemden; evenmin dat zij op den natuurlijksten toon antwoordde, dat zij bij toeval zich op die hoogte van het schip bevond, en zichzelf niet verklaren kon wat haar naar beneden gevoerd had.

Dit dramatisch voorval besliste over de rust van het overige der reis. De ontijdige aanranding van Pienema en het gelukkig verhinderen van een moord door mijn pistoolschot, had het complot in zijn geboorte gesmoord en een geheele omkeering in het gedrag der manschappen doen ontstaan. Ieder deed zijn pligt en gedroeg zich fatsoenlijk; stilzwijgend schenen de gemeene liedjes te zijn afgeschaft. Men bewees eerbied aan de vrouwen, een pligt dien de militair vooral nimmer uit het oog mogt verliezen; men zou Elise op handen gedragen hebben, als het noodig geweest was. Geen dag ging voorbij, waarop zij niet, door een onzer vergezeld, den gewonde in den ziekenboeg opzocht, eenige verfrissing aanbragt en hem vriendelijk toesprak. Ik geloof dat menigeen in de plaats van van Dorp had willen zijn, alleen om slechts een enkele maal door haar aangesproken te worden. Ik geloof dat het eenige middel gevonden was om de onverschilligheid van den sergeant Picoło voor alles wat hem omringde, gedurende eenige oogenblikken althans, te doen ophouden; want als Elise hem passeerde, of als het geluid harer stem tot hem kwam, ontstond er dadelijk een zichtbare verandering in de uitdrukking zijner gewoonlijk doffe oogen, en zag men hem een beweging doen, die van behaagzucht getuigde. Wij officieren, hadden nog geen tien samenhangende woorden uit dat sujet kunnen halen, maar als Elise gewild had, — ik ben er bijna zeker van — zij had hem kunnen laten biechten; en ik verbeeld mij dat die biecht veel van een boeienden roman zou gehad hebben.

Het was opmerkelijk hoe vrolijk en aangenaam thans de dagen voorbijgingen. Kalmte en tevredenheid heerschten in de gemoederen, even als zonneschijn na storm. Waarom verveelde men zich minder dan vroeger? De soldaten hadden lust in lotto- en damspelen; zij verhaalden elkander dikwijls ongelooflijke vertelsels, en luisterden met de meeste belangstelling naar de ontkenning, die gewoonlijk niet kwam of niets van een ontkenning had. Hoe kwam men op

het denkbeeld om comédie te gaan spelen? Ik geloof dat ik het weet; doch ik zal het er maar voor houden dat een goede genius, die lang over het water gezweefd had, bij ons aan boord was gekomen om zich te verpoozen.

Gij hadt u vermaakt met de bedrijvigheid, die er zoo wel onder de soldaten als onder de equipage heerschte, toen er besloten was tot de uitvoering van »de Vrouwen Soldaten of de slecht verdedigde vesting.» Hier zaten er rollen uit de schrijven, elders te timmeren, te plakken en te verwen aan de schermen; eenigen maakten pruiken van werk, anderen naaiden en knipten van 's morgens tot 's avonds aan de costumes. De dames hadden hare koffers half geledigd om oudé japonnen, strikjes en lintjes bijeen te brengen. De jongste soldaten en een paar ligt-matrozen kregen de vrouwen-rollen, en gedurig klonk er een luidruchtig gelach in het ruim of in de barkas, wanneer er in het geheim een costume werd aangepast. En toen duizende zwarigheden overwonnen waren door het vindingrijk vernuft van zooveel menschen, die alles wisten aan te wenden tot het groote doel: »de opvoering;» toen de rollen goed ingestudeerd en de repetities afgeloopen waren; toen het orkest zelfs geformeerd was uit zangers, met accompagnement van een viool, drie fluiten, twee guitarren en een signaal-hoorn, en toen de programma's geschreven waren; toen zag men op zekeren dag, met hooge toestemming der autoriteiten, tusschen den bezaans- en grooten mast een tooneel opslaan met gordijnen en souffleurshok, met gerèserveerde banken voor de dames en de passagiers van achteruit, enz. En mochten de stemmen der actrices ook wat schor en mannelijk klinken, kwam er bij een vluggen zwaai van het ligchaam ook soms voor een oogenblik een roode onderbroek te voorschijn, de representatie liep toch in de beste orde en tot groot genoegen van het publiek af, dat met daverende applaudissemten zijn goedkeuring te kennen gaf, en bij het einde van het stuk de hoofdacteurs terug riep.

Nog twee voorstellingen hadden er plaats gedurende den overtocht, de eene van »Fra-Diavolo,» gevolgd door een ballet-pantomime; de andere van »Abalino» bij maanlicht, en eindigende met bengaalisch vuur, — prachtig mooi. Ik geloof dat de reis voor velen te

snel ten einde spoedde , en ik ben overtuigd dat al de onaangenaamheden der eerste weken zouden voorkomen zijn , wanneer wij dadelijk begrepen hadden , dat ledigheid des duivels oorkussen is.

Zelden of nooit hoort men tegenwoordig meer van onordelijkheden aan boord ; de detachements-kommandanten voorzien zich van muziek-instrumenten om aan boord muzikanten te vormen , van schermgereedschappen , van boeken , enz. om de manschappen bezig te houden ; zij wapenen zich tegen de verveling , en onderhouden van den eersten dag af een strenge krijgstucht.

XV.

Het woord vergeving uitgesproken.

Het ligt niet in mijn plan om ieder voorval onzer reis gedetailleerd te beschrijven. Ik begrijp te goed dat hetgeen ons toenmaals belangrijk voorkwam, mijnen lezers tamelijk onverschillig moet zijn, te meer daar zij het een en ander in elke reisbeschrijving kunnen terug vinden. Wij vingen haaijen, juist op dezelfde manier als op andere schepen, en ondervonden dezelfde emoties als ieder ander bij die gelegenheid. Wij waren niet op ons gemak, toen een storm uit het westen de golven verbazend hoog en snel deed' follen, en somwijlen onze ark scheen te willen verbrijzelen. Wij vonden het gedurende één dag wel aardig dat alles door elkander slingerde, en men geen pas kon doen zonder tien passen uit de directie te komen; maar het verveelde ons spoedig, toen wij drie dagen achtereen van scheepsbesluit moesten leven, omdat er aan koken niet te denken viel. Wij tuurden met evenveel belangstelling als onze zeevarende voorvaders naar de bevallige vlugt van honderde kaapsche duiven en albatrossen; wij waren even vlug als zij, en vingen er eenige met touwtjes en stukjes spek; wij keken even vreemd op, wanneer die vogels, op het dek komende, teekenen van zeeziekte gaven en buiten staat waren om weg te vliegen.

Dat de kaptein de eilanden St. Paul en Amsterdam verkende, en bevond dat zijne chronometers weinig verlopen waren, zal u weinig interesseren, maar gij zult kunnen begrijpen dat wij, die

dagelijks tegen het middaguur de zon hadden zien schieten, en elke wacht zagen loggen, die zelven hadden mede geschoten en mede gelogd, zulks niet onbelangrijk vonden; dat de eerste teekenen van Java's nabijheid: drijvend riet, een stuk hout, of een landvogel die uitgeput van vermoeyenis op de bramzaling neêrviel, ons het hart met een onbeschrijfelijk gevoel vervulden; dat de kreet van »land vooruit" ons deed opspringen van vreugde, — dat zal ik naauwelijks behoeven te zeggen. In zulke oogenblikken zou men zijn vriend on den hals willen vallen, zijn vijand de hand reiken. Dan, als het hart van blijdschap popelt, kost het moeite om uiterlijk, effen en onverschillig te blijven, dan schijnt strengheid ons wreedheid toe.

Weinige uren nadat land verkend was, zeilden wij de straat Sunda in. Bij den aanblik dier alles overtreffende natuur, dier hooge bergachtige kust met weelderige vegetatie, die voor geen kust ter wereld in rijkdom en schakeringen onderdoet; bij den aanblik van dat land, drijvende in een zee van schitterend licht en gehuld in een bijna onzichtbaren sluier van waterdamp, die dat licht tempert en den aanblik van het geheel betooverend maakt; op het gezigt van die bloemruikers, overal elders eilanden genoemd, die op de bevalligste wijze in den effen blaauwen waterspiegel geplant zijn en de lucht met heerlijke geuren bezwangeren; op het gezigt van het nooit volprezen en nimmer te volprijzen Java, waardoor de natuurmensch uit Afrika's binnenland dikwijls zóó wordt getroffen, dat hij zich over boord werpt om het spoediger te bereiken, al waagt hij daarbij zijn graf te vinden in de golven, — op dat gezigt zeg ik, stond iedereen even als bij het verlaten van Nederland, in stille overdenking op het dek, en vergat voor eenige oogenblikken alles om zich heen, om zich alleen door den indruk van 't oogenblik te laten medeslepen. Doch toen de betoovering eenigzins was geweken, waren allen slechts door één wensch bezielde. Ieder dacht onwillekeurig aan het lot van de ongelukkigen, die in het kabelgat en in de boeijen zaten, wien het gezigt op het heerlijke Java was ontzegd, en die bij den eersten stap aan land een vonnis van strenge regters hadden te wachten. Vragend, doch sprakeloos staarde men

den kommandant aan, en deze zelf tot zachtheid gestemd, gaf last om de arrestanten lucht te laten scheppen.

Van Dorp was van zijn wonden volkomen hersteld; een groote verandering had er bij hem plaats gegrepen en zich zelfs medegedeeld aan zijne makkers met wie hij later de gevangenis had gedeeld. Die onbeschaamde blik, houding en taal der arrestanten waren verdwenen. Hun gedrag was onberispelijk geweest, en hunne verschijning op dek wekte deernis en medelijden op.

De afscheiding tusschen de passagiers van vooruit en achteruit werd in dezen stond niet in acht genomen; ieder bewoog zich vrij en toonde zijn buurman een of ander voorwerp dat zijn aandacht trok, wanneer het schip dicht langs een eilandje zeilde. Nu vloog het nieuws van mond tot mond, dat de reede van Batavia morgen, zoo niet heden nog, kon bereikt worden. Nieuwe vreugde! maar ook vernieuwde blijken van deelneming in het lot der gevangenen. Men zag groepen formeren, die fluisterend levendige gesprekken voerden; passagiers werden door de soldaten omringd en geraadpleegd; dames zelfs eerbiedig aangesproken. De onderofficieren redeneerden met de stuurlieden; kortom, er was één zaak die allen bezig hield, die aller tong buitengewoon in beweging bragt; er was één verlangen, dat door het geheele personeel gedeeld werd, maar dat niemand durfde uiten.

Toen zag men Elise haar arm in dien van den kommandant leggen, en hem naar achteren bij het roer geleiden. Aller blikken waren op haar gerigt; iedere beweging, de uitdrukking van haar gelaat, de uitwerking harer voor ons onverstaanbare woorden op den kommandant werden naauwkeurig bespied. Niemand wist eigenlijk wat zij zeide, maar iedereen geloofde het toch te weten. — Eindelijk zag men haar den kommandant de handen drukken, die zich vervolgens naar beneden begaf.

Kort daarop werd er een geheime scheepsraad belegd, daarna buitengewoon appèl gehouden, waarop alle officieren present waren. De kommandant liet den kring formeren en maakte bekend: dat hij, in aanmerking nemende het goede gedrag van het detachement gedurende de tweede helft der reis, en den algemeen gekoesterden

wensch om het woord vergeving te hooren uitspreken, vertrouwende op de discretie van de soldaten om nimmer van het voorgevallene aan boord een woord te reppen, bij deze alle arrestanten ontsloeg; dat hij de verantwoordelijkheid van die maatregel op zich nam, in het vertrouwen dat hij den lande vier soldaten zou schenken, die door een voorbeeldig gedrag in het garnizoen en door een heldhaftig gedrag tegenover den vijand, eerlang de blaam geheel zouden uitwisschen, die in de oogen hunner reismakkers nog op hen kleefde. — Met een luid hoera werd die tijdning begroet; de dankbaarheid was groot, de vreugde uitgelaten. Er bleef den kommandant niets anders over dan naar zijn hut te vlugten, om aan de uitboezemingen van erkentelijkheid een einde te maken.

Den dag na ons debarkement las men in de Java-Courant het volgende bericht:

»Heden is alhier ontscheept en naar het kampement te Weltevreden gemarcheerd een detachement van 120 europesche manschappen, aangevoerd met het schip »Dankbaarheid.» De behandeling aan boord is uitmuntend geweest, en het gedrag der troepen liet niets te wenschen over.» (!)

Gij zult wel zeggen dat het niet mooi van mij is, een gebeurtenis publiek te maken, die tot nu toe zoo goed geheim gehouden werd. Maar ik heb twee geldige redenen tot mijn verschooning aan te voeren. De eerste is, dat mijne herinneringen van de uitreis al heel onbeduidend zouden geweest zijn als ik de relazen van Bezem en van Dorp er niet in opgenomen had, en de tweede, dat Bezem is opgehangen, van Dorp op Bali sneuvelde, de kommandant op een tijgerjagt omkwam en de manschappen die nog in leven zijn mij niets kwalijk zullen nemen, daar ik hunne namen niet genoemd en dus niemand gecomprometteerd heb.

Die evenwel denkt, dat het in dezen tijd nog zou kunnen gebeuren een poging tot oproer aan boord met den mantel der liefde te bedekken, en dat het vergeven en vergeten nog altijd aan de orde is wanneer het anker valt op de reede van Batavia, die vergist zich deerlijk. Twintig, dertig jaren geleden moge men onverschillig geweest zijn voor de antecedenten van nederlandsche krijgslieden,

moge men opgezien hebben tegen de *s o e s a h* (moeite), veroorzaakt door klagten van detachements-kommandanten te Batavia aankomende, — thans echter zal geen detachements-kommandant het in het hoofd krijgen de voetstappen van den onze te drukken, al waren er ook tien Elise's aan boord, die zijn hart poogden te vermurwen.

XVI.

Iets voor professoren in de zielkunde.

Uitgezonderd bij spleen- of onderbuiklijders, die van alle dingen slechts de schaduwzijde zien, en voor wie alles even zwart is als hun binnenste, blijven de herinneringen van het schoone, goede en aangename levendiger dan die van geleden kommer, verveling en ellende; ja 't is zelfs of wij, na doorgestaan leed, vatbaarder zijn voor genot. Professoren in de zielkunde mogen u de reden er van verklaren, maar ik voor mij weet het alleen bij ondervinding.

Des winters acht dagen in den provoost te moeten zitten — ik was nog geen zeventien jaar toen ik mij schuldig maakte aan het rooken van een sigaar, en daarvoor in den provoost dwaalde —, alleen voorzien van een exercitiereglement, is verschrikkelijk. Het zitten zelf, of liggen beter gezegd, is ongehoord vervelend gedurende de twee eerste dagen: maar den derden dag krijgt de neiging van uw geest om te suffen, te droomen en luchtkasteelen te bouwen al meer en meer de overhand, en dan stoort het gerammel der sleutels van den wachtcommandant u soms werkelijk, vooral als het de water- en brood-dag is. Is de straf geleden, dan ziet er alles vrolijker uit dan vroeger; het geluid uwer voetstappen klinkt minder hol en akelig door de lange corridors, die gij passeert om naar de slaapzaal te komen; gij trekt den groot-tenuë-rok aan, en volgt met een onnatuurlijk luchtig hart den onderofficier, die u naar den commandant moet brengen, om de »sjas" te ontvangen. De »sjas" zelve verliest veel van haar effect, al zet de commandant ook nog zulk een officiël gezigt, en al worden er geen bedreigingen

gespaard om u bang te maken, als: blijven zitten (niet overgaan in een ander studie-jaar), geen verlof (o! wanhoop!), weggaan en daardoor ongeschikt worden om een andere carrière te beginnen (o arme ouders!). Het zijn dan de ongevoeligste oogenblikken van uw leven; want hetgeen u anders doet ineenkrimpen van angst, laat u thans onverschillig; en op zijn best weêrhoudt gij den lust om, onder het weggaan, een deuntje te neuriën. Het is waarlijk geen bewijs van slechtheid of weêrspannigheid; maar het is de schuld van de vrije lucht, waarvan gij zoo lang verstoken zijt geweest en die zulk een wonderlijke uitwerking op u heeft, of liever het is omdat de mensch geneigd is het doorgestane leed zoo spoedig mogelijk te vergeten en een zekere vreugde smaakt bij de herinnering van geleden kommer.

Een gelijke ervaring deed ik op na mijn eerste zeereis. Dikwijls, zeer dikwijls hebben de herinneringen aan die »ellendige dagen op het ondankbare element,” zoo als Pienema ze toenmaals noemde, mijn eenzaamheid op een buitenpost opgevolijkt. Ja, niet zelden werd door ons opzettelijk het gesprek op dat onderwerp gebragt, en herhaalde ieder met genoegen de meest pikante en rampzaligste episoden zijner reis. Ik weet nog heel goed, dat eens op een goeden dag te Samarang een huurrijtuig voor mijn deur opreed, en daaruit een roodwangig, glimmend gelaat kwam, waaraan ik dadelijk den stuurman Leendert herkende; dat hij eenige uren bij mij doorbragt en, al etende en drinkende, — een liefhebberij waardoor hij vroeger reeds een bijzondere vermaardheid had — de oude stukjes van de »Dankbaarheid” nog eens opdischte.

»We hebben toch dikwijls schik gehad, luitenant Robert! op die oude kast,” zei hij, een derde portie rijst met kerrie nemende. »Toen die leelijke van Dorp maar eerst een schot door zijn vlerk had, toen werd het pas lollig aan boord. Hebben ze er u hier niets voor gemaakt?”

»Stil toch, stuurman! Daar weet ik mij niets meer van te herinneren.”

»Ah ja, dat is geheim. Nu, ik heb er nooit iemand van gesproken; maar 't was toch kranig. Wat zat die dokter er in! Hij

beefde nog meer, dan toen hij eens gemerkt had dat de kat een zandbakje gemaakt had van een paar pond tabak uit zijn voorraad." En schaterend lagchende, nam hij de laatste sardijntjes uit een nieuw blikje. »Zijn vrouw is verleden jaar van tweelingen bevallen; die arme kerel!"

»Zeg eens, vaart de kaptein nog?"

»Ja, hij heeft nu »de Albatros", een nieuw schip."

»Dat was toch een knappe kerel, Leendert! Ik geloof dat hij sterk in de algebra en wiskunde was."

»Nu ja, de heeren wisten er wel meer van dan hij, al hielden zij zich ook onnoozel. Gij hebt 't mij dikwijls benaauwd genoeg gemaakt, en ik had altijd werk om mij goed te houden, als gij hem uitlegging vroegte hoe de lengte en breedte gevonden werd. . . . Dan eindigde hij altijd maar met te zeggen, dat men op de kweek-school moest gestudeerd hebben, om dat goed te kunnen begrijpen. — Dat zijn malsche hoenders; ik zal er nog eentje nemen."

»Laat 't u maar goed smaken, Leendert! — Maar hij zat toch dikwijls te cijferen!"

»Allemaal boerenbedrog; dat was om een knap man te schijnen. Nu en dan, als hij een half uur in de kerk had zitten rekenen, kwam hij op dek en vertelde ons, dat hij weér een fout in de Gelder gevonden had. Ik mag gekielhaald worden, als er iets van aan was. Voor de rest een goede kerel, en royaal ook. Op zijn verjaardag haalde hij goed uit."

»En bij zulke gelegenheden hadt gij de gewoonte om nooit, vóór dat de derde portie verorberd was, te zeggen of het u goed smaakte. Maar zeg eens, Leendert, waart gij de man niet, die dan voor de matrozen versjes maaktet? Dat eene was een mooi gedicht, op den verjaardag van den kaptein, dat eindigde met:

Gij zijt de wijnstok,
Wij zijn de ranken,
Geef ons een borreltje,
Dan zullen w' u bedanken.

»En dan dat groote vers op Elise. Zoudt ge mij dat nog niet

eens kunnen bezorgen? Ik herinner er mij nog hier en daar een couplet uit. Laat eens zien:

Mag ik de schoonste dag beleven
Die ik hier thans op zee geniet
Ja wij magge steeds vrolijk wezen
Dat gij heden weer verjaart.

Leeft juffrouw nog velen jaren
Leeft tot onzer aller vreugd
Want wij vinden ons hier gelukkig
In 't ver eere uwer deugd.

Mogt het schijde nimmer komen
Bleeft het altoos in 't verschiet
Want wij overleefe het nimmer
Neen wij overleefe het niet."

»Ongekunstelde poëzij, die regt naar het hart marcheert. 't Is jammer, dat gij niet meer werk van haar gemaakt hebt. Schud het hoofd maar niet. De hofmeester zelf was *aux petits soins* voor haar; ik heb hem eens aan den jongen hooren zeggen, die de thee op het dek moest brengen: pas nu goed op, weêrligtsche jongen, dit kopje, met twee lepels suiker, is voor juffer Elise; als een ander het neemt, dan krijg je op je bl..."

Leendert lachte luidkeels, maar maakte een schrikkelijke slagting onder de *pisang-goreng*, die Sidin, de huisbediende, juist op tafel gezet had. Hij prees ze meer dan noodig was; vond ze lekkerder dan *appelbeignets*, — eigenlijk wenschte hij het gesprek over een anderen boeg te gooijen, — vroeg nog naar meer kennissen; roemde het leven aan wal en het engelsch bier; at een halven gember-pot leég, en amuseerde mij onder een echte manilla nog een uur met herinneringen van die lolliche reis met de »Dankbaarheid."

DE AANKOMST.

I.

Laat vallen je anker.

»Werp die zwarte kerels maar een lijn toe!» riep stuurman Kortaf in een bijzonder goede bui; maar, als wilde hij toonen dat hij daarom altijd nog dezelfde brompot bleef, liet hij er dadelijk op volgen: »en eet je maar gaauw een buikziekte aan die lekkere vruchten.»

Een half uur lang hadden wij een kleine praauw, van een uitgeholden boomstam vervaardigd, in het oog gehad, die met kracht van riemen onder den wind het schip naderende, toch vergeefsche moeite zou gedaan hebben, als ze van boord niet de hand was toegestoken. Drie donkerbruine Maleijers, met lange loshangende haren, die bij elken riemslag over het gelaat vielen en dan met een ruk van het hoofd weêr naar achteren geworpen werden, zaten, als kleine saters, zich te weren dat het zweet hun langs het ontbloote bovenlijf gудste. Het ranke vaartuig was tot aan den rand gevuld met indische vruchten, in rissen en trossen aaneengehecht of achteloos op elkander gestapeld. Op een hoop ananassen stond, heel pedant, een miniatuur-haan in de rondte te kijken, terwijl de dames van zijn harem met gebonden beenen op den bodem lagen te kraakeelen, in afwachting dat zij in handen zouden komen van onzen hofmeester. Een bamboe-staak, thans in een horizontale positie, boven met een pluim van riet tot wimpel en omwoeld met een rietenzail, diende tot mast.

Nadat de praauw op zijde van het schip was gehaald, gingen

de opvarenden hun toilet maken , hetgeen bestond in het opbinden der haren met een verkleurden doek , en het aanschieten van een katoenen baatje. De eigenaar van het vaarttuig zette bovendien een strooijen kegel op het hoofd , en enterde toen tegen de verschansing op. Om u de waarheid te zeggen maakten en het armoedige vaartuijge , hoe primitief ook , en de eerste inboorlingen , hoe pittoresk ook , op een afstand , van nabij een ongunstigen indruk op ons. De Maleijer was welgevormd , maar had een leelijk , hoekig gelaat , en een viezen mond met zwarte tanden ; zijne makkers , die hem de vruchten aanreikten , waren akelig mager en geleken in hunne bewegingen veel op apen. Daarentegen overtrof de smaak der vruchten aller verwachting , en was het een feest voor ons aan scheepskost zoo gewoon geraakt verhemelte , om door het heerlijke sap der mangis verfrist te worden. Op den bodem der praauw-lag nog een schildpad op haar rug te spartelen , hetgeen de hofmeester in de gelegenheid stelde ons een paar uren later een echte schildpadsoep voor te zetten.

Den volgenden dag zagen wij honderde masten door den ochtend-nevel heen. De reede van Batavia lag voor ons ; nog slechts een paar uren , o vreugde , en wij hebben den voet op vasten wal. Misgerekend ! zoo spoedig gaat dat in Indië niet in zijn werk. Het lage Onrust , het laatste eilandje , is voorbij gezeild. Van lieverlede zijn de zeilen gegijd ; een enkel lapje , waarop het zeebriesje nog kracht uitoefent , voert ons midden door hollandsche , engelsche en amerikaansche schepen naar de ankerplaats.

»Laat vallen je anker!» klinkt de stem des kapteins ; hierop volgt een ratelend geluid , en eindelijk een schok , die elks gemoed van vreugd doet kloppen. Men wenscht elkander geluk , en men is gelukkig. Soldaten en matrozen schreeuwen hoera ! Van verschillende kanten komen sloepen aanroeijen. Men tuurt er op. Wie kan daar inzitten ? Hoera ! het is een broeder , een vriend ! De sloep van het wachtschip is alle andere voor. Een officier komt de valreep op ; hij heeft orders en brieven over te brengen. Alles wat gij ziet en hoort , boezemt u belang in ; 't betreft u wel niet regtstreeks , maar 't is nieuw , 't is anders dan gisteren , dan eergisteren , dan honderden-zes dagen , die allen gelijk waren.

Welk een drukte! hoeveel onbeantwoorde vragen over en weder! want de eerste bezoekers vragen nog dringender naar europesche berigten dan wij naar indische; de overland-mail is nog niet uitgevonden. — »Sumatra! Gaan wij naar Sumatra? Oorlog op Sumatra, jongens! De kommandant is al naar wal om geweren te halen.» »Malligheid,» zegt een ander, »de kommandant bestelt de sloepen om te landen. Van avond dansen wij nog met de zwarte meisjes; drie maandjes traktement te goed, dat zal een leventje geven.»

»Pas maar op, dat je de kali (rivier) niet in walst; want die zwarte freules maken weinig complimenten met een soldaat die geld in den zak heeft,» zegt een oude matroos.

»Daar ben ik niet bang voor, ik geef me dadelijk voor een hollandschen prins uit, en beloof haar te trouwen.»

Maar wat is dáár te koop? Groote prauwen met allerhande voorwerpen zijn onderwijl langs boord komen liggen. Niet alleen Maleijers, maar ook Chinezen in hun luchtig nationaal costuum, met opgerolde en afhangende staarten, met kleine valsche oogen en nog valscher glimlach, bejiveren zich om het hardst hunne waren te vertoonen en die in een geradbraakte taal, half Maleisch, half Hollandsch te koop aan te bieden. Groene vogels met geele bekken en witte vogels met zwarte bekken, groote apen en kleine apen, sigaren, suikergoed, verlakte kistjes en kopjes, vruchten in het zoet en in het zuur, — kortom alles is er te verkrijgen voor een kooplustige, die nog wat geld op zak heeft, alles gratis te zien voor hem wiens beurs te Nieuwediep reeds uitgemangeld is.

De kommandant was met den scheepskaptein dadelijk na het ankeren aan wal gegaan en had mij tijdelijk het kommando overgegeven. Nu waren ook de vrouwelijke passagiers op het punt om in de sloep te stappen. Afscheid nemen was wel onnoodig, daar wij elkander immers morgen aan wal zouden terug zien, en toch... wij gevoelden dat van dit oogenblik af de intime omgang zou ophouden en plaats maken voor de omzigtige, ceremonieele wijze van elkander in de wereld te ontmoeten, die ons toch hard moest vallen na zoo veel uren vertrouwelijk op zee doorgebracht te hebben,

met de blaauwe lucht en de fonkelende sterren alleen tot getuigen. Ik voor mijn persoon zou het debarkement nog maanden hebben willen vertragen. Misschien deelde niemand dien dwazen lust met mij, en wijselijk sprak ik er dan ook niet van.

Tot wederziens dus! Een vochtig oog, een stille handdruk, en daar steekt de sloep van boord. Het witte zeil wordt geheschen; de zeebries blaast er op. Zakdoeken wuiven nog lang, maar nog langer tuur ik naar de riviermonding waar de sloep achter het steenen hoofd is verdwenen.

Voor het eerst van mijn leven heb ik behoefte gehad aan filosofie. Of ik filosofeerde, weet ik niet meer.

II.

Voet aan wal.

De zon steekt geweldig. De zonnetent is uitgespannen, maar de lucht die men inademt verschroeit de longen. Er komen geen bevelen om te ontschepen. Uren lang zijn aller blikken op het hoofd gevestigd, doch de debarkements-praauwen dagen maar niet op. De marschtenue, die 's morgens vroeg reeds aangetrokken werd, is door de meesten weder met het mouwvest verwisseld; de broodzakken zijn van de schouders in een hoek geworpen. Iedereen is teleurgesteld; men had niet gerekend nog een nacht aan boord te moeten blijven; alles is opgepakt; niemand gevoelt zich meer te huis.

Maar zelfs de vervelendste oogenblikken gaan eindelijk voorbij; wederom is het dag geworden, en andermaal staat een ieder gereed om te ontschepen. Na nog eenige uren te vergeefs gewacht te hebben, komen vier logge praauwen, dood op hun gemak de reede opzeilen. In een dezer moet de bagage overgebracht worden; in de andere zullen de manschappen overgaan. Tegen elf uur is alles gereed. Men roept den matrozen nog een krachtig vaarwel toe; stuurman Kortaf breekt bijna mijn hand bij het afscheid nemen, — de man was inderdaad zoo kwaad niet —, maar ik kan hem nog even hooren zeggen: »nu, dat is ééns, maar ze krijgen mij met die landkrabben niet meer op de planken.»

Nu gaat het uiterst langzaam naar de kali; het heet dat de zee-wind nog niet goed doorwaait; maar het zijn de poreuse matten

zeilen , waar de wind voor het grootste gedeelte door heen gaat zonder er kracht op uit te oefenen ; het is aan den lompen vorm van het vaartuig te wijten, dat men ons noodeloos in de verzengende hitte houdt.

Een uur lang varen wij tusschen dijken van klip- en koraalsteen. Stinkende uitwasemingen van den modderigen, slijkerigen grond , die door de eb aan de zonnewarmte blootgesteld is, de lucht der koraalsteenen , en zelfs der praauwen waarop wij ons bevinden , verwelkomen ons bij de intrede van de rivier. Een zwerm reigers aast op de rottende ligchamen die naar zee drijven en tot nog toe door de krokodillen gespaard zijn.

Dit is het eerste water te zien valt. Niet opbeurend; de manschappen praten dan ook niet veel.

Een chinesche jonk met verbazend hooge stevens trekt, in het voorbijgaan, een oogenblik de aandacht. Daarop volgt een vervallen batterij zonder een levende ziel ; nog eens praauwen en weer een batterij , waarop een javaansch soldaatje staat zonder schoenen of kousen , met een doek om het hoofd gewonden en achter op dien doek een chacot ; hij houdt het geweer sterk achterover hangende in den arm , op een manier waaraan gij onmiddellijk zien kunt, dat het nog nooit regt gedragen is. Op zijn best kijkt hij naar de voorbijgaande praauwen , en denkt er niet aan de epauletten te saluëren. Hij is een pradjoe rit.

Eenige kleine gebouwen van weinig aanzien worden voorbij gevaren , en eindelijk de aanlegplaats of boom bereikt. Op de bagage-praauw blijft een wacht, die bij de overscheping der goederen op zoogenaamde binnenpraauwen moet blijven. De binnenpraauwen varen , na een sluis gepasseerd te hebben , de rivier verder op tot aan de kazerne.

Ik spring aan wal en geef last tot debarkeren. Onder een afdak staan een paar open rijtuigen , bespannen met magere , leelijke paardjes ter grootte van muilezels. Pienema , die de vruchten niet heeft kunnen verdragen en sinds gisteren ziek is , klimt in een dier wagens en rijdt er mede weg.

Een lange , broodmagere , uitgedroogde man , met 1^e luitenants-epauletten en een rooden kraag , komt zeer langzaam uit een huis te voorschijn , groet mij ontzettend kalm terwijl ik hem te gemoet

treed , en beduidt mij , half door gesticulatie en half in gebroken hollandsche taal , dat ik hem met den troep slechts heb te volgen. Hij brengt ons in een oud gebouw met een binnenplein en overdekte gangen , die ons , Gode zij dank , schaduw aanbieden. Hier ontvangt ieder man een halve flesch wijn , benevens brood en kaas ; een echt hollandsche kost , doch de hollandsche eetlust ontbreekt. De wijn glijdt spoedig genoeg naar binnen , maar laaft niet en maakt de hitte niet dragelijker.

Dáár in een vleugel van het gebouw is ook nog een wacht van pradjoerits. Van nabij bezien , hebben die kleine soldaatjes , die zoo wonderlijk onder hun tuig liggen , — zoo als de stuurman zou zeggen , — toch levendige oogen en iets vlugs in hunne bewegingen. Een ligt matroos , die tot de sloep van de »Dankbaarheid» behoort , schijnt de schildwacht voor het geweer voor een aap aangezien en gesard te hebben. Deze althans roept om hulp ; zijne kleine makkers schieten toe , en vallen op den matroos aan , die als een reus onder de Lilliputters , of als een wild zwijn onder een troep jagthonden , met armen en beenen om zich heen slaat. Maar daar de Javaantjes volhouden en als klissen aan zijne ledematen blijven hangen , raakt de Europeaan toch van de beenen. Nu wordt hij een paar passen verder naar een blok gesleept en met één been daarin gesloten. Een ellendig gezigt !

Als de Javanen die methode in het groot toepassen , dacht ik , dan brengen zij hunne blanke overheerschers even gemakkelijk ten onder.

De uitgedroogde , bruine plaats-majoor , die blijkens de Java-medaille en het Willemskruis op zijn borst , voorheen vlugger zoo niet spraakzamer moest geweest zijn , beduidt mij dat ik kan afmarscheren , en zekere rigting heb te volgen om het militair kampement Weltevreden te bereiken , waar de kommandant mij wacht.

Bij het aantreden blijkt het , dat de wijn koppig is , of dat de manschappen gelegenheid gevonden hebben sterken drank te drinken. Verscheidene althans zijn beschonken. Later heb ik begrepen dat een paar Chinezen , die aan draagbare kraampjes een soort van limonade verkochten , ook nog een anderen bedwelmenden drank , Tjoe ,

debiteerden, waarvan de soldaten gretig gebruik gemaakt hadden. Die lange plaats-majoor had dit moeten weten en mij kunnen waarschuwen; maar hij deed het niet, misschien wel opzettelijk, om mij een koopje te geven. Het gevolg was dat, na een kwartier gemarcheerd te hebben, een onderofficier op den grond sloeg en als een lijk in een wachthuisje werd gerold.

Ik had zóóveel te doen om dien halfdrongen troep vooruit te krijgen dat ik onderweg weinig kon zien van oud-Batavia. Spoedig kwamen wij door drukke buurten, waar veel stinkende eet- en handelswaren uitgevent werden, en het chineesche element het meest vertegenwoordigd was. Van lieverlede zagen wij grootere huizen van oud-amsterdamschen bouwtrant, die tot pakhuizen en winkels dienden; veel wagens met dwergachtige paarden, en veel slagen uitgedeeld met groote zweepen. De persoon in het rijtuig, Europeaan of Chinees, verroerde zich niet om uit te zien, zelfs als wij met hoorngeschal voorbij trokken. Verder komende, marscheerden wij voorbij gebouwen waarvoor een rij van zulke wagens stonden met fijne rappe paardjes bespannen, en maleische bedienden, in een soort van liverei gedoscht, aan de portieren; binnen die huizen, die t o k o's moesten zijn, waren ook witte vrouwen-japonnen zichtbaar; — maar niemand die naar ons keek. De onverschilligheid was algemeen; zelfs kleine maleische kinderen draaiden het hoofd niet om, om de soldaten te zien.

Mij was het veel waard geweest als het publiek eenige belangstelling in ons troepje getoond had; ik ben zeker dat de manschappen zich dan beter zouden gehouden hebben. Maar nu kropen zij langs den weg, en verscheidene bleven achter. De grootte hitte, de slechte drank, de ongewoonte van te marcheren na drie en een halve maand verblijf aan boord, de teleurstelling bij de aankomst, die alles behalve aangenaam was, bragten daartoe veel bij.

In de schaduw van een hoogen muur liet ik halt houden en rusten; eenige achterblijvers konden ons daardoor weder inhalen. Ik verbood ten strengste om iets te koopen van de klontong's, die spoedig weer kwamen aanzetten, en plaatste daartoe de onderofficiëren, die nog te gebruiken waren, op de vleugels. Het bloed was mij ge-

weldig naar het hoofd gestegen, het suisde mij in de ooren. De bezorgdheid om behoorlijk te Weltevreden aan te komen, maakte mij niet kalmer. Ik had mijn laatste goudje — er bleef mij werkelijk maar één over, toen ik in Indië kwam — wel willen geven voor een dronk water, en om mijn jas even los te knopen. Maar het zou een slecht voorbeeld zijn, en de dronk — maar, o Tantalus!.... daar kwam een heer, geheel in het wit gekleed, uit den tegenoverstaanden toko naar mij toe, en achter hem twee maleische bedienden met lange roode kielen aan, die een gendie (fijne waterkruik), een flesch wijn in een vochtig rood overtrekje gehuld om den inhoud koel te houden, en eenige groote en kleine glazen aandroegen. Hij bood mij zeer vriendelijk een verfrisschende teug, waarvoor ik, dwaas die ik was, bedankte, omdat ik den soldaten verboden had te drinken. Die beleefdheid was mij evenwel bijzonder aangenaam; want de onverschilligheid van landslieden (schijnbare, zoo als ik later ontdekte) bij onze aankomst, ware anders onuitstaanbaar geweest.

Een kwartier later lieten wij de oude stad Batavia achter ons liggen, en marcheerden over een half beschaduwden weg, gelegen tusschen een kanaal of rivier en een rij villa's, die in netheid en grootte toenamen naar gelang wij verder kwamen. Ofschoon hier en daar bijna naakte Maleijers (koelie's) bezig waren den weg te besproeijen, ademden wij toch meer stof dan lucht in, ten gevolge van het onophoudelijk gerij van en naar de stad. Het was alsof hier, voor Europeanen althans, voeten overtollige ledematen waren. Een paar malen reden ook officieren voorbij in nette, ligte rijtuigjes (bendy's) op twee wielen; een klein ventje zat of hing er achteraan, met een rol grof touw (tali a pi) in de hand, waarvan het eene uiteinde brandde. Wij volgden de rivier, die ter hoogte van de sociëteit »de Harmonie" een linksche wending neemt; daarna kregen wij meer schaduw door de prachtige boomen wier sierlijk gebogen takken over den weg hingen, en bewonderden wij de vreemdsoortige planten en gewassen die smaakvol en weelderig de erven vulden rondom de witte en luchtige woningen der particulieren. Nog een brug, en wij hadden het kampement bereikt. Hier bevond zich een wacht, en bij die wacht trof ik onzen detachements-kommandant aan, benevens

een paar tamboers en een twaalfstal hoornblazers, uitmakende het muziekkorps van het 7^e bataillon. Na een korte rust gehouden te hebben, plaatste de muziek zich aan het hoofd, en rukten wij langs het Waterlooplein Weltevreden in.

Dáár zag het er vrolijk en levendig uit. Op het schoone, uitgestrekte plein, gevormd door het zoogenoemde paleis en de officierspaviljoens, omboord met een kasoemba-heg en waringin-boomen, en een zuil met een leeuw tot sieraad in het midden, — op dat Bataviaasche Champ de Mars exerceerde een gedeelte van het garnizoen met een opvallende vlugheid en juistheid. Een sterk bataillon met vliegende vaandels en spelende muziek manoeuvreerde op één gedeelte; een tirailleurlinie van javaansche soldaten zwermden een anderen kant uit, gevolgd door soutiens van Europeanen; aan deze zijde werden groote pikzwarte afrikaansche rekruten gedrild, en aan gene galoppeerde een batterij 3ponders over het terrein. Verder op, langs de kazerne, stroomden mannen, vrouwen en kinderen naar buiten om de nieuwelingen te zien passeren. Eindelijk rukten wij een omheinde plaats binnen en maakten halt voor de kazerne van het Algemeen Depôt.

III.

Liefelijke indrukken bij de aankomst.

Kapitein Wildebok, de kommandant van het Depôt, liet den kring formeren; gedurende een groot kwartier werden ons verschillende orders voorgelezen, waar niemand naar luisterde. Eindelijk nam de kommandant zelf het woord en zeide met zekere ironie:

»Het detachement is wel niet geconsigneerd, maar geen mensch mag toch uitgaan. Hebt gij mij verstaan? — De poortwacht heeft strenge orders, en die het beproeft uit te snijden, die dwaalt den provoost in; begrepen!»

Daarop wilde hij doen inrukken, doch bedacht zich, en vervolgde: »Neen, laat niet inrukken, mijnheer! Ik laat juist een vent op zijn broek komen. Dat kunnen de baren eens zien,» en zich toen tot het detachement wendende, voegde hij er bij: »Dat is je vóórland, als je den beest speelt.»

De kring werd geopend: de manschappen van het Depôt, die aangetreden stonden, sloten regts aan, en nu formeerde men andermaal een grooten kring. In het midden werd een bank geplaatst. Een korporaal en twee gewapende mannen haalden den arrestant uit de politiekamer en bragten hem voor den kommandant. Zigtbaar was zijn bleekheid zelfs door de bruine huid heen; het wit zijner oogen had een geele tint; hij beefde van angst, en vroeg ampon (vergifenis).

»Uw goed, verkoop, opium schuiven, en dan ampon vragen! dat mankeert er nog aan. Lima-poeloe di pantát (vijf-

tig op de achterste), dat zal anders klinken! Op de bank maar!"

De soldaat werd op de bank uitgestrekt, en zijn ligchaam ter hoogte der lendenen er aan bevestigd door een in de lengte opgerolde spreij, waarvan de einden vastgehouden werden door twee manschappen regts en links geplaatst. Twee korporaals, gewapend met rottan's waarvan het bovineinde met pikdraad omwonden was, traden daarop toe en begonnen op een teeken van den kommandant beurtelings te slaan. Elke slag werd voorafgegaan door een zwaai, die de lucht deed gonzen en de straoefening lang maakte, daar er wel drie seconden verliepen tusschen de verschillende zwiepen. Bij den twintigsten slag verfdde het bloed reeds den blaauwlinnen pantalon, en bij de laatste slagen was de stof niet meer te onderkennen. De patient gilde het in den beginne uit, kermde en steunde iets later, maar gaf eindelijk in het geheel geen geluid meer.

Toen de straf volvoerd was, droeg men hem naar de politiekamer.

Een soldaat van het detachement was flauw gevallen en werd ook weggedragen. De hoogroode kleur van verscheidene manschappen had voor een doodelijke bleekheid plaats gemaakt. Ik zelf gevoelde mij geschokt, want onwillekeurig hadden mijne zenuwen getrild, en leed ik mede.

Er was iets hardvochtigs, wreeds, ja onredelijks in die handeling, — ik spreek niet van het slaan, — maar in het doen assisteren van nieuw aangekomen soldaten bij een straoefening. »Dat is je vóórland," had de kommandant gezegd. Wat beduidde dit? wat anders dan »het zou wel wonder zijn, als gij vroeg of laat niet op de bank te regt kwaamt. 't Is hier de gewoonte om de soldaten als beesten af te ranselen, omdat zij gewoon zijn zich als beesten te gedragen. Wij verwachten niets anders, dan dat gij den slechten weg opgaat; maar het is ons onverschillig, want wij hebben de bank en de rottan om u klein te krijgen."

Welken indruk moest dit tooneel en de grove toespraak van een kommanderend officier op het gemoed van nieuwelingen maken?

Hij, wiens zonderegister groot was, dacht bij zichzelf: »ik ben in de fuik geloopen, en die abolitie is een wassen neus; in plaats van opgesloten, word ik afgeranseld."

Het hart van den vrijwilliger werd zaâmgeknepen; zuchtende herinnerde hij zich zijn moeder; zijn broeders en betrekkingen, die hem zoo dikwijls afgeraden hadden voor de Oost te teekenen.

En de vreemdeling vervloekte het oogenblik, waarop hij besloot zijn haardstede te verlaten, om zijn geluk te beproeven in een vreemd land, in een land der verdoemenis!

Ware het niet even gemakkelijk, niet doeltreffender en menschelijker geweest om een flink officier met de ontvangst van het detachement te belasten, die het rondborstig en in krachtige krijgsmanstaal toegesproken had; die het welkom heette in een schoon land, waar de soldaat den generaalstaf in zijn zak heeft, waar gedurig vijanden zijn te bestrijden en lauweren te plukken; in een land waar vergeten wordt wat een individu vroeger was, wat hij vroeger gedaan of misdaan heeft; in een land waar de rekening met het verleden gesloten is, waar ieder een nieuwe loopbaan begint, en het van zijn gedrag, ijver en wilskracht afhangt om vooruit te komen? Kon die officier niet als kameraad en vriend de nieuwelingen hebben gewaarschuwd, om zich van eenige schadelijke dingen te onthouden, hen matigheid hebben aanbevolen, omdat onmatigheid vooral kort na het ontschepen, doodelijke gevolgen kan hebben?

Dan zou de soldaat zich gelukkig gevoeld hebben; dan had menigeen ernstig beginnen te gelooven, dat er zich inderdaad een nieuw verschiet voor hem opende; dan was menig afgedwaalde op den goeden weg teruggebragt en een nuttig lid der indische maatschappij, een sieraad van den militairen stand geworden. Maar nu?

De ongelukkige, verworpen door de europesche maatschappij van wege zijn vroegere misdrijven, kreeg dadelijk de zekerheid (zoo liet het zich immers aanzien), dat zijn lot in Indië evenmin benijdenswaardig zou zijn; dat hem niets beters overbleef dan zich »dood te zwijnen." Zijn eerste werk bestond in te onderzoeken of ergens middel bestond om jenever te krijgen, en er *was* middel toe. Welk? weet ik niet; maar 's avonds waren de meeste soldaten beschonken, en vergaten in een onrustigen, koortsachtigen slaap, de zwaar-

moedige indrukken van den eersten dag, de pijnlijke gedachten aan een sombere toekomst.

's Avonds om elf ure op het contra-appel mankeerde de sergeant Pico. — 's Anderen daags werd zijn lijk opgevischt in de kali, die het erf der kazerne aan de achterzijde afsluit.

Tot mede-commissaris in zijn boedel benoemd, kwam ik in het bezit van een bundel papieren, waaruit ik zijn levensgeschiedenis vernam. Zal ik die thans mededeelen? Neen, het zou mij te veel doen afdwalen. Misschien later.

IV.

Een heerlijke militaire inrigting.

»Mijnheer Robert?" sprak de kapitein Wildebok, »over een half uur wordt er gegeten; daar moet u bij tegenwoordig zijn; en om 8½ uur moet u avond-appèl houden, en om 11 uur kontra-appèl, en morgen vroeg om 5 uur moet u weêr present zijn. De onderadjutant zal den manschappen hunne slaapkribben wel wijzen; u zelf logeert hier tegenover in de mess. — Ik salueer de Heeren." Met deze woorden maakte die vrolijke kapitein regtsomkeert en kuisjerde naar huis, waar de thee hem wachtte.

»Sta ik niet meer onder u we orders?" vroeg ik den detachements-kommandant.

»Ja wel, nog een paar dagen," antwoordde deze lagchend, »eigenlijk had hij aan mij de dienst moeten opgeven, weet je. Maar wat komt het er op aan," en zijn arm daarop in den mijnen slaande om zamen weg te gaan, vervolgde hij: »Kom, nu gaan we naar de mess ons lekker maken; ik heb honger en dorst."

Ik wilde evenwel eerst de installatie der manschappen eens zien en moest toch bij het eten blijven, zoodat ik mijn kommandant maar liet vooruitgaan.

De depôt-kazerne had bij uitzondering een verdieping; boven was overigens de inrigting als beneden, — namelijk: slaapzalen met voor- en achtergalerijen, en op de hoeken kamers voor onder-officieren. Den trap opgaande, kwam ik in het logies voor de nieuwelingen bestemd. Dáár was weinig nieuws te zien: houten

kribben met stroozakken en matjes, ruwe tafels en banken, enz.; geen oostersche weelde, noch comfort. Doch er was een helsch rumoer van gaande en komende soldaten, die allen schreeuwden en vloekten, die zich zelven verdoemden, en »de geheele Oost,» en dien kapitein Wildebok in de eerste plaats. Er was geloop en gestamp van mannen, die koffers en kisten de trappen opsleepten en regts en links neêrkwakten. Er was geroep en gereclameer. Er waren inlandsche soldaten, en bruine, half naakte vrouwen die inlandsch gebak verkochten, en geheel naakte soldaten-kinderen die hier het meest van allen te huis waren, en die door al die drukte heen speelden.

Daarom bleef ik, in afwachting van het etensuur, liever buiten op de plaats op en neêr wandelen. Het daglicht nam reeds in helderheid af; de hitte hinderde niet meer; binnen een kwartier zou de nacht vallen. Uitgezonderd nu en dan een open toerrijuig, waarin een paar dames achteloos gezeten waren, passeerde er bijna niets meer door dit gedeelte van het kampement dat mijn aandacht trok of mij afleiding gaf. Geen enkele kennis die mij de hand kwam drukken; niemand die mij met oostersche gastvrijheid zijn huis aanbood; niets van hetgeen ik mij voorgesteld had, en alles wat ik zag en hoorde nog beneden de verwachting! Waarlijk geen vrolijke dag, die eerste op Java!

Eindelijk sloeg de tamboer voor eten. In een half open keuken, die een afzonderlijk gebouw uitmaakte, stonden de eetketeltjes klaar, elk voorzien van een gebonden doch vloeibare zelfstandigheid, die *sambal* genoemd werd, terwijl een hoeveelheid droog-gekookte rijst en een balletje gehakt-vleesch het deksel valde, dat omgekeerd op het keteltje gezet was.

De meeste manschappen bleven echter boven. Sommigen kwamen uit nieuwsgierigheid eens zien; slechts enkelen namen het eten mede. Ik hoorde niets als uitdrukkingen van ontevredenheid en teleurstelling. »Ik wil liever doodhongereren in dit apenland,» »ik wou dat ik in den eersten brok stikte,» en »goed beestenvoer voor die zwarte honden.» — De soldaten-vrouwen maakten goede zaken dien dag.

Mijn tegenwoordigheid deed hier meer kwaad dan goed. Ik begaf

mij dus naar het gebouw, dat mij als de mess aangewezen en drie honderd passen verderop gelegen was. Door een open poort kwam ik op een binnenplaats met een galerij, waarop de deuren van eenige officierswoningen uitkwamen. In een der deuren stond een bediende die mij binnen riep. Daar vond ik Pienema in het geraamte van een ledikant op een matje liggen, altijd nog onlekker en in een alles behalve aangename stemming. De kommandant had zich juist bij den put gesiramd, en zeide lachende: »dat het hier een beroerde boel was, maar dat hij toch lekker was." Een enkele kaars wierp een flauw schijnsel van zich en verlichtte slechts een klein gedeelte van het sombere, ongezellige, maffe vertrek, dat gemeubeld was met een zwarte tafel, drie stoelen en de koffers die nu en dan uit de praaauw werden aangedragen. Een zachte muziek, veroorzaakt door het gegons van duizende moskieten, streelde wel het gehoor, maar kon dat verblijf in mijn oog toch niet poëtisch maken.

Pienema, altijd nog al geduldig, slaakte nu toch geluiden, die van het tegendeel getuigden. »De koliek was nog niets, maar die moskieten-beten kon hij niet uithouden. Hoe zou hij dien langen, eersten nacht doorkomen?"

»Toch lekker van de schuit af te zijn," zeide de kommandant.

»Ik waarachtig niet!" riep Pienema. »Ik zit hier als een misdadiger in de gevangenis. Had ik mijn matras maar."

»Dat komt alles later. Over een paar dagen zijt ge ingespannen."

»Wilt gij geen dokter hebben, Pienema?" vroeg ik, toen hij weêr kramptrekkingen kreeg,

»Neen, dank u," steunde hij, »morgen zal het wel over zijn. Het is de schuld van die ellendige ananas."

»Wat is dat?"

Ik verbeelde mij eenige beweging in den donkeren hoek bij den gang te zien, en sprong op van den rand van Pienema's harde leger.

»Het was juist of er wat weggenomen werd."

»Pas dan maar op," zeide de kommandant, »want ze stelen hier als de raven."

Dadelijk naar binnen loopende, zag ik niets dan een Maleijer,

die een buiging voor mij maakte en mij wenschte te spreken om zijn dienst als huisjongen aan te bieden. De kommandant engageerde hem voor zich, zeggende, dat de vent wel het gezigt van een »bangsat" (schurk) had, maar dat hij dadelijk oppassing wilde hebben. Onmiddellijk trad Setro (zoo heette de man) in dienst en een van zijne eerste opmerkingen was, dat hij den jas met epauletten van Pienema miste. Die jas was gevlogen, en dit veroorzaakte den eigenaar nog meer buikpijn. Hij heeft er nimmer meer iets van vernomen, doch ik ben verzekerd dat de dief niemand anders geweest is dan Setro zelf, die waarschijnlijk een maat in de donkere galerij had staan, die met het gestolene doorging.

»Ik weet wel," zei de kommandant hartelijk lagchende, »dat er hier in dit hol geen koffer van mij open komt. Jongens, dat is een koopje, Pienema! — waren het echte epauletten?"

»Noemt u dat een koopje! ik noem het een schandaal, hier aan de heidenen en dieven overgegeven te zijn. Kan de dief niet achterhaald worden? is er dan geen politie?"

»Achterhaal eens een kerel, wiens bruine huid op zes passen afstands in de duisternis onzichtbaar wordt. Politie is er, maar zij is wat langzaam. — ze zijn ongekend brutaal, die dieven, vooral met de baren. Voor een jaar of drie zat er hier eens in den vroegen morgen een nieuweling, die om 5 uur in de kazerne moest wezen, even als gij morgen, Robert! Om juist op zijn tijd present te zijn, had hij zijn horlogie vóór zich op de tafel gelegd, en zat aan het open venster te mijmeren en de frische morgenlucht in te ademen. Plotseling ziet hij een hand, die in een oogwenk met het horlogie verdwijnt. Hij grijpt een pistool, springt het raam uit en zit den dief achterna. Maar waarheen? Nergens hoort hij eenige beweging: het is pas half-vijf en nog stikdonker. Mismoedig keert hij naar zijn huis terug, valt weér op denzelfden stoel neêr en legt het pistool voor zich op tafel. Weinige minuten later schemert er weder iets voor zijne oogen. Het is dezelfde hand, die het pistool wegpakt. Hij wil met beide armen den dief vatten, maar grijpt in de lucht. Woedend vliegt hij andermaal naar buiten en den schurk achterna, maar ja wel, de

vogel is gevlogen even goed met het pistool als met het horologie."

Hier werd het vertelsel afgebroken door het geluid van voetstappen in de galerij. Het waren eenige officieren van het 12de bataillon, die ons kwamen verwelkomen en zich verontschuldigten dat zij niet eerder konden komen; zij noodigden ons uit met hen mede te gaan om, ten minste eenige uren, meer op ons gemak te zijn dan in die beruchte, algemeen gevreesde en verfoeide mess.

V.

De eerste nacht in Insulinde.

Drie hoofdstukken hebt gij reeds doorgeworsteld, lezer, om dien eersten dag met mij te passeren, en nog ziet gij er het einde niet van. Ik kan uw verlangen begrijpen om mij op een indisch bed te zien insluimeren, waardoor voor u de kans zou ontstaan, om weer eens iets anders te vernemen, dan die ongelukkige scènes van den eersten dag, maar helaas! er moet nog een vierde hoofdstuk bij, zal de dag compleet zijn; ik kan het niet veranderen, maar mag u wel herinneren dat er meer dan één roman is geschreven, waarin slechts de gebeurtenissen van een enkelen dag voorkomen; en ofschoon mijn boek nu juist geen roman is, zijn dat toch antecedenten die u tot toegevendheid kunnen stemmen. Tot hiertoe schreef ik niets dan waarheid; ik wil daarmede voortgaan, ten koste van uw geduld en met opoffering van mijn natuurlijk verlangen om boeiende lectuur te scheppen, maar gij kunt er dan ook zeker van zijn, dat mijne »Herinneringen» tot en met de laatste bladzijde vrij zullen blijven van romantische verdictselen, en dichterlijke vrijheden. Er zullen maanden, misschien jaren voorbijgaan, waarvan gij even onkundig zult blijven, als van de eeuwen, waarin de mastodonten over het aardrijk huppelden, omdat die tijden niet gekenmerkt zijn door eenige voor u belangrijke gebeurtenis. Het zijn maanden, die even een-toonig, even arm in afwisseling waren, als de werkuren van een vuurstoker aan een stoommachine; uren waarin veel gezweet en geploeterd, en waarin toch niets voortgebracht is; uren die slechts dienden om de gewone orde van zaken aan den gang te houden. Ik ga

dus voort, getrouw aan mijn beginsel, waarheid bovenal. Hieraan gedachtig moet ik behalve van mijn ervaring nog melding maken van de tegenwoordige wijze van aankomen in Indië, zoo enorm verschillend met die van vroeger; want beschreef ik alleen de ontvangst van troepen vóór twintig jaren, dan zou er een eenzijdigheid, iets niet geheel eerlijks in mijn schrijvers-karakter zijn, dat afkeuring verdiende, al kon men mij ook niet betichten een haar breed van de waarheid te zijn afgeweken.

Vooreerst is het geslacht der Wildehoeks uitgestorven; en al mogten er nog zijliniën of natuurlijke afstammelingen van bestaan, zij worden niet erkend bij de wet, en wagen het niet meer in hun ruw middeleeuwsch karakter zich op het militaire tooneel te vertoonen. De beschaving, het schoonste sieraad onzer eeuw, is ook in de legers doorgedrongen, en heeft in Indië lompheid, woestheid en hardvochtigheid, door goede vormen, beschaafde manieren en menselijkheid doen vervangen. Officiëren en gegraduëerden behoeven niet meer te bulderen en te vloeken om gehoorzaamd te worden, en de soldaat doet beter zijn plicht dan te voren. Elk militair, onverschillig welken rang hij in het nederlandsch-indisch leger bekleedt, gevoelt zijn waarde als mensch en krijgsman, omdat de behandeling die hij ondergaat fatsoenlijk is; omdat hij al aanstonds de overtuiging krijgt, dat regtvaardigheid regel is en voorzit bij alle verordeningen. Hij weet dat op een slecht gedrag strenge tuchtiging volgt; maar hij weet tevens dat plichtvervulling gewaardeerd wordt, en dat naauwgezette plichtsbetrachting hem in rang doet opklimmen. Reeds als onderofficier kan hij betrekkingen bekleeden, die hem meer inkomsten bezorgen dan menig officier geniet. Zulke betrekkingen zijn er vele in Indië. Van goeden wil en bekwaamheid hangt het verkrijgen er van af. En wil hij gebruik maken van de gelegenheid, die alom aangeboden wordt, om zich voor het officiers-examen te bekwamen, de epauletten liggen voor hem klaar, om het even of hij Nederlander of genaturaliseerd vreemdeling is.

Er is veel, zeer veel gedaan om het lot van den indischen soldaat te verbeteren, ja om het benijdenswaardig te maken. Bij een goede, gemakkelijke, ligte kleeding heeft men indisch nachtgoed

gevoegd. Komt de man van eenige dienst in de kazerne terug, hij ontdoet zich van het bestoven en bezweet pak, neemt een bad, en huilt zich in een luchtigen kabaai en nachtbroek. Lust het hem zich door gezellig onderhoud, door eenig spel, door lectuur te vermaken, hij vindt dit in de soldaten-sociëteit, de helder verlichte kantine, waar ruimsehoots gelegenheid is zich te ontpammen. Eere den leger-kommandant, die begrepen heeft, dat de soldaat niet noodeloos ontberingen behoeft te lijden.

In het bezoek der ons onbekende officieren was zóóveel kameradschappelijks, dat mijn neiging tot neerslagtigheid die ieder uur toenam, op eenmaal verdween, en ik dadelijk met een hartelijken handdruk mij bereid verklaarde van het vriendelijk aanbod gebruik te maken. Pienema was te ongesteld om zijn planken bed te verlaten, en de kommandant, die zich reeds ontkleed had en met behulp van zijn bediende wel het noodige zou weten te verkrijgen, wilde Pienema gezelschap houden.

Men voerde mij nu langs binnenpaden naar de woning van den luitenant Geffers, waar een vijftal officieren gezamenlijk menage hielden. De heer des huizes bragt mij in zijn slaapvertrek, liet mij den jas uittrekken, wasschen, verfrisschen en een wit buisje uit zijn garderobe aandoen. Met broederlijke hulpvaardigheid en zonder pligtplegingen vervulde hij de rol van gastheer, en op zulk een aangename wijze, dat ik dadelijk onder mijne nieuwe kameraden te huis was. Toen wij aan tafel gingen, was de vermoëjenis van den dag vergeten. Wat ik gegeten heb en wat er gesproken is, weet ik niet meer; maar ik herinner mij zeer goed dat, al was alles niet in de uiterste perfectie, er toch iets bestond dat al het ontbrekende goedmaakte, en dat was »kameradschap." De overtuiging van in mijne makkers vrienden te zullen vinden, deed mij goed, maakte mij onbezorgd voor de toekomst, en gaf mij kracht om nog oneindig grooter teleurstellingen te trotseren, dan die ik bij mijn aankomst ondervond.

In opgeruimde stemming ging ik naar de depôt-kazerne, om het avond-rapport in te nemen, en van daar naar mijne reisgenooten in de mess. Het zag er nog even somber uit in die zoogenaamde offi-

ciers-woning, ofschoon er een tweede vetkaars ontstoken was. De kommandant had gesmuld, en lachte tevreden; Setro had rijst gekookt in een pisangblad, weetje, aan een warong (kraampje, stalletje) gekocht, en een paar tjabej's (spaansche peper) met ikan kring (gedroogde visch), te zamen voor elf duiten. Nu lag hij op zijn scheepsmatras, die hij wijselijk niet aan den hofmeester cadeau had gegeven zoo als Pienema en ik, en rookte een seroetoe (sigaretto, tabak in een droog blaadje gerold). Of ik er niet eens een wil proeven? — neen, dank u, ze stinken te veel. — Er was een messhouder, had men vernomen, een adjudant-onderofficier pro memorie, tevens kleermaker, dronkelap en brutale kerel, die geprotegeerd werd door ik weet niet meer welk personage, die een grooten beer bij hem had. De lieveling hield een officiers-tafel; maar het etensuur was voorbij, en niemand kon meer wat krijgen. Na drie boodschappen om een kop bouillon voor den zieke te vragen, had Setro een weinig aangengelnde soep gekregen, die ik nog onaangeroerd op den grond zag staan. Setro had verteld: »Ietoe toewan makki-makkisama saja, dia bersoempah kei seit an — mabok betoel, èh!" (die heer maakte mij een standje en vloekte als de duivel; hij is erg dronken)..

De ergerlijke toestand der mess verklaarde zich dus eenigzins, maar wij waren er niet mede geholpen. Het moskietenheir had een ontzettende uitbreiding gekregen sedert de avond was gevallen. Zij zongen en juichten en dansten en huppelden bij duizenden en duizenden; zij vulden het vertrek met vrolijke feestkoren, zij verzadigden zich naar hartelust met het zoete, dikke, gezonde bloed der nieuwelingen, dat hen naar het hoofd steeg en onverschillig voor den dood maakte, gelijk de amfioen den Javaan; voor één, die onder onze slagen viel, stormden honderd anderen, hun krijgsgang aanheffende, op de groote bloedzakken — onze respectieve ikheden — los. Slechts de ikheid van onzen kommandant werd gespaard. Reeds was deze op het pant van in te sluimeren, toen hij zich op zijn eenen elleboog weér oprigtte om lagchende te vertellen, dat het hier wel wat had van een plaatsje, — de naam is mij ontscho-

ten, — op de kust van Borneo. »Daar moest ik een nacht in het bosch doorbrengen met zes europesche soldaten, omdat wij verdwaald waren en bijna geen stap meer vooruit konden komen. Gelukkig waren wij dicht bij een rivier, want aan vuur maken was geen denken — de Dajaks zouden ons dadelijk gesnapt hebben — en nu konden ten minste vier manschappen tot aan den hals in het water gaan staan om de moskieten van het lijf te houden, terwijl wij er minder last van hadden en op een boomstronk bivakkeerden. Het schijnt toch dat ik zittende in slaap was geraakt, want ik werd wakker gemaakt met een nare tijding. Een flankeur die in het water stond had de moskieten niet van zijn gezigt kunnen verjagen, zelfs niet door nu en dan zijn hoofd onder te dompelen. Half waanzinnig had hij gezegd: »dan verdrink ik liever;» toen had hij den tak los gelaten, en was weggedreven. Ik heb nooit meer van dien vent gehoord; *kassian!* (uitroep van medelijden).»

Ofschoon dit verhaal mij wel wat sterk gekleurd en overdreven toescheen, en daarom weinig indruk op mij maakte, had ik echter besloten liever den ganschen nacht ter been te blijven, dan in de moskieten-mess te bivakkeren, en wandelde daarom, nadat ik te 11 ure nog eens de kazerne bezocht had, langzaam het kampement uit naar Rijswijk, waar zich ergens een goed hôtél moest bevinden.

De nacht was overheerlijk schoon; duizende sterren schitterden met oostersche pracht aan het blaauwe gewelf, doch weinig menschen genoten er van; alles verkeerde in diepe rust. Nu en dan slechts rolde een wagen vlug over den weg, en er was iets fantastisch in de vlam der toortlichten (*obors*), die door bedienden achterop den wagen gedragen werden, iets ongewoons in de gloeiende spaanders en vonken die wild in de lucht vlogen en het spoor als met diamanten bestrooiden. Enkele inlanders die zich naar hunne woningen begaven, droegen alle een brandende fakkel of ten minste een ontstoken vuurtouw (*tali api*) in de hand; later vernam ik dat dit een politie-maatregel was. Van tijd tot tijd hoorde ik mij het »werda» toeroepen uit een inlandsch wachthuisje, waarvoor een Maleijer op zijn hurken zat, terwijl een piek of vork naast hem in den grond was

geplant. Zoo kwam ik , gedurig den weg vragende en niet op de spoedigste wijze , aan het hôtel.

't Was middernacht toen ik het erf opliep. In de voorgalerij van het hoofdgebouw lagen een paar bedienden op een matje te ronken ; de deur was gesloten. Het huis omlopende , zag ik in een bijgebouw nog licht ; daarop afgaande , vond ik een vriendelijke jufvrouw waarmede ik kennis maakte , en het gevolg dier kennismaking was , dat ik een half uur later op een heerlijk bed insliep.

VI.

Een zonnestraal in de mess.

Als Pienema ooit zijne herinneringen uitgeeft, zal hij niet in gebreke blijven zijn eersten nacht naauwkeurig te beschrijven; tot zoo lang dus laat ik het aan mijne lezers over, er zich een meer of min juist denkbeeld van te vormen.

Het is nu middag van den tweeden dag; het schelle zonnelicht heeft den melancholischen tint der mess eenigzins opgeklaard, ofschoon het vuil der zoogenaamde witte muren, de spinraggen in de hoeken, en de ruwheid der lompe meubels des te duidelijker zichtbaar zijn geworden.

Ik heb reeds een paar malen appèl gehouden, een uur in een huurwagen rondgereden om een paar brieven, vergezeld van mijne visitekaartjes, af te geven aan eenige huizen, waar ik was aanbevolen door vrienden of familiebetrekkingen; ik heb ook al deelgenomen aan de messtafel, en een paar nieuwe collega's leeren kennen, die van buitenposten kwamen en verschrikkelijk pruttelden over verongelijkingen waarvoor men hen naar Batavia had opgezonden, en die in het algemeen geen gunstigen indruk op mij maakten. En nu zit ik in de galerij uit te blazen, naast den kommandant, die, met de voeten ter hoogte van zijn hoofd tegen een pilaar gesteund, al weder praat van zich lekker te gaan maken, en naast Pienemawiens koliek overwonnen is door de duizende roode bulten die hij aan de moskieten te danken heeft. Drie, vier maleische aspirant-huisjongens staan met uitgestreken tronies, hoogst eerbiedig op een afstand, en

vertoonen hunne soerats of certificaten van onbegrijpelijk goed gedrag, van langdurige trouwe diensten bij vorige heeren. De kommandant houdt vol dat die briefjes gestolen of valsch zijn, maar praat en lacht met die bedriegers, die wij toch niet kunnen missen. Een paar klontong-Chinezen pakken goed voor klamboe's (bedgordijnen), nachtbroeken, kabaaijen en huisjassen uit, wat wij nog minder kunnen ontberen.

Daar komt een optogt van inlanders de poort in en houdt midden op de plaats halt. De mandor (opzigter), een net gekleed inlander, begeeft zich naar het logies van den messhouder.

»Voor wien of al die barang-barang (goederen) zouden zijn?» zegt de kommandant. »Dat is fijn spul, hoor!»

Onze nieuwsgierigheid wordt niet lang op de proef gesteld; want de mandor rigt zijne schreden naar ons, blijft op vijf passen stilstaan, groet beleefd, door de regterhand en het linkerbeen gelijktijdig achteruit te trekken, en vraagt naar den »toewan (heer) Robert.»

»Dat geldt u, Robertje.»

De mandor nadert nog een pas, herhaalt zijn groet, en zegt in het Maleisch:

»Mevrouw van Tielman zendt u vele groeten.

»Mevrouw heet den heer Robert welkom te Batavia, en hoopt dat hij welvarend zij.

»Mevrouw is bedroefd (ziek van hart) dat de heer Robert heden ochtend niet uit den wagen is gestegen; want mevrouw verlangde zeer den heer Robert te ontmoeten.

»Maar mevrouw begrijpt dat de werkzaamheden van den heer Robert veelvuldig zullen zijn.

»Ook bedenkt mevrouw dat zij den heer welligt behulpzaam kan zijn, en zendt mij om u te dienen.

»Vervolgens zendt mevrouw eenige vruchten, een ledikant met toebehooren, een waschtafel, twee knaapjes, en een koelen rotanstoel.

»Wanneer mijnheer het wensch, zal hij dat thans in ontvangst nemen.»

Daarop terugtrekende, geeft hij een wenk, en drie allerliefste meisjes van dertien- tot zestienjarigen leeftijd, in het gebruikelijke kostuum der slavinnen gekleed, en het glanzend hoofdhaar versierd met witte welriekende bloempjes, naderen schroomvallig en met neêrgeslagen oogen, om korfjes met uitgezochte vruchten aan mijne voeten te plaatsen. Daar neêrgehurkt, blijven zij mijne bevelen afwachten.

Wij kijken elkander aan met oogen van dubbele taille, en de kommandant lacht genoeglijker dan ooit.

»Astagah!» roept hij uit, »dat noem ik kolven! Die mevrouw is een juweeltje! Tobat, welke heerlijke vruchten; dáár, djer oek dalima ook! en mangga dodol, zie eens! ik zou wel dadelijk aan den slag willen gaan! — wel, aardige meisjes ook.»

Pienema, die vooreerst genoeg van vruchten had, was dit laatste met hem eens, en had er met zijn school-maleisch al uitgekregeu, dat het eene kind Sarina heette en vijftien jaren oud was.

»Gij zijt nu terstond ingespannen, Robert,» vervolgde de kommandant; »een kranige jongen om u den eersten tijd te bedienen! Ik zou hem maar dadelijk aan het werk zetten, en beginnen met de barang-barang naar uwe kamer te laten brengen.»

Ali scheen het Hollandsch te verstaan, liet de vier man die het ledikant droegen naar binnen marcheren en het daar plaatsen; daarop volgden vier anderen met de matras, kussens, lakens en spreijen, en eindelijk de laatste vier met de kleine meubelen. Naar gelang de koelie's hunne vrachten binnengebragt hadden, gingen zij op de plaats neêrhurken en een seroetoe rooken, totdat Ali hun duiten togeteld had, waarna zij gezamenlijk aftrokken. Ook de slavinetjes keerden onder geleide van een mannelijken bediende huiswaarts, toen zij de ledige korven terug hadden ontvangen.

Den avond van dienzelfden dag had ik nog de gelegenheid de vriendelijke zendster in persoon te bedanken. Zij woonde in een prachtig en rijk gemeubileerd huis, waar een schitterend licht uit dozijnen hanglampen straalde. In de achtergalerij zag ik een tiental jeugdige slavinnen op een mat rondom een staande lamp zitten, allen onledig met naai- en handwerken.

Mijn gastvrouw vertelde mij dat al hare bedienden, ook Ali dien zij mij geleend had, slaven waren. Ik zou gewaand hebben mij in een tooverpaleis uit den duizend-en-één-nacht te bevinden, als mevrouw van Tielman met haar proza, dat trouwens in goede en welgemeende raadgevingen over het indische leven bestond, mij niet in den kring der werkelijkheid had gehouden.

VII.

Het detachement versnipperd en verspreid.

Het aanvullen van een indisch leger, waarover van tijd tot tijd (als men voor het behoud der kolonie beangst is) nog al veel gesproken wordt, is een gansch andere zaak, als het completeren van een europeesch leger. Ontvangt dit laatste honderd of duizend man, een groot of klein aantal soldaten tot aanvulling, zij zullen overal inpassen, overal geplaatst kunnen worden; men formeert er een kompagnie of bataillon van, juist zoo als het valt en de behoefte het eischt. Een koloniaal leger evenwel eigent zich niet zoo gemakkelijk tot opname van suppletie-troepen, omdat het uit manschappen van verschillende natiën is zamengesteld, omdat het versnipperd is over een groot gebied, omdat de behoeften talrijk zijn en de voorziening gebrekkig is, omdat het gemis van één man een groote behoefte kan doen ontstaan, en omdat elke man betrekkelijk veel meer waarde representeert dan in een europeesch leger.

Wilt gij het bevestigd zien, kom dan bij de monsterring van een detachement dat een paar dagen te voren uit Nederland aangekomen is, en vraag acht dagen later aan den Generalen Staf waar het gebleven is. In alle rigtingen over de kolonie verspreid, is het verstrooid als kaf voor den wind. Let eens op, hoeveel voorloopige informatiën er reeds door verschillende personen genomen zijn nog vóór de monsterring. De detachements-kommandant bezit reeds een staat, die de vroegere ambachten en betrekkingen, de geschiktheid voor een speciale dienst, de talenten (teekenen, muziek) van ieder

man onder zijne bevelen aanwijst. Bataillons-adjudanten loopen zelve naar de depôt-kazerne om zich te vergewissen of de flanker A den klephoorn, en B de trombone blaast, beide instrumenten, die hij juist in zijn muziek mist. De intendance zendt iemand om te onderzoeken of flanker C werkelijk een goede hand schrijft; de geneeskundige dienst heeft aspirant-apothekers noodig, en wint onder de hand berigten in of er geen apothekersjongen onder het detachement schuilt. Flanker D is timmerman, E metselaar en F slotenmaker; en de sappeurs der 4^e compagnie kunnen er niet buiten. Ieder, naarmate van het belang dat hij in de zaak stelt of naarmate de behoefte dringt, maakt nu gebruik van zijn invloed op hooger autoriteiten om zulke sujetten te verkrijgen als hij gaarne wenschte.

Dan komt de militaire kommandant monstereu, en vraagt of iemand iets te reclameren of te onderzoeken heeft. De reclames worden maar achterwege gelaten, om met des te meer kans van slagen een verzoek te kunnen doen. De een wenschte bij zijn broeder te Padang te komen: de ander heeft een neef te Samarang; de derde zou gaarne bij de artillerie, en de vierde bij de kavallerie geplaatst worden. Een korporaal verzoekt om te Batavia te mogen blijven, omdat hij dan gelegenheid heeft spoediger sergeant te worden; een sergeant zag zich liefst geplaatst bij een bataillon dat te velde trekt, om spoedig de epauletten te kunnen verdienen.

Eindelijk houdt de kommanderende generaal een inspectie om daarna aan ieder zijne bestemming te geven. Behalve de aanvragen van korps-chefs op Batavia zelf; behalve de verzoeken door de manschappen ingediend; behalve de behoeften van alle korpsen en staten over de geheele kolonie, worden somwijlen nog rekwesten van particulieren in overweging genomen.

Flanker G b. v. speelt superber viool, en het orkest der Maatschappij van Toonkunst schreit om een eerste viool; zou zijn Excellentie, die toch bekend staat de beoefening der schoone kunsten aan te moedigen, dien flanker niet op de hoofdplaats willen plaatsen? Spoedig zal men geld trachten in te zamelen om hem een remplaçant te koopen, wanneer het blijken mogt dat hij geschiktheid voor muziekmeester heeft.

Een groote weldaad zou zijn Excellentie aan de liefhebbers van het tooneel bewijzen, als de korporaal H te Soerabaja geplaatst werd, waar de liefhebberij-comedie op het punt van ontbinding staat, uit gebrek aan een premier amoureux.

Op die wijze wordt de indeeling van een detachement suppletie-troepen een hoogst ingewikkeld vraagstuk met evenveel onbekenden als er manschappen zijn; daardoor is de oplossing, waarbij ieder tevreden gesteld wordt, een meesterstuk te noemen, en daardoor verklaart het zich waarom elk detachement binnen weinige dagen geheel uit zijn verband wordt gerukt.

Ofschoon men mij geveleid had met de hoop, op de monsterring mijn bestemming te zullen vernemen, bleef ik toch in het onzekere. Al wat de generaal tot mij gesproken had was:

»Hoe heet jij?»

»Robert.»

»En ken jij al Maleisch?»

»Ja wel, generaal.»

Daarop doorlopende, had hij Pienema hetzelfde gevraagd.

Na de monsterring had de afrekening plaats, want gedurende den overtocht was er geen traktement uitbetaald. De manschappen waren niet bijzonder tevreden met hetgeen zij in handen kregen; de extra-korting van zes gulden voor een doodkist, die voorheen, volgens getuigenis van ouden van dagen, den man opgelegd werd, scheen echter vervallen te zijn. Ik voor mij begreep, dat er weinig kromme sprongen zouden te maken zijn met het kleine getal guldens dat ik in de hand kreeg, en grootendeels in den vorm van koperen duiten door Ali naar huis gedragen werd.

VIII.

Een model huisgenoot.

»Nu, ik feliciteer u; bij het 10^e bataillon? sta dan maar vast.»

»Gaaf gij naar het tiende. Wel, man, ik beklaag u.»

»Ik ging nog liever naar het ongezonde Ambon.»

»Wat is er dan tegen dat 10^e bataillon?» vroeg ik.

»Wat er tegen is? wel, daar houdt het niemand bij uit.»

»De ellendigste chef van het geheele leger; en er zijn lieve jongens onder de hoofdofficieren; dat verzeker ik u.»

»Gisteren nog zaten er drie officieren van het tiende te brommen.»

»En verleden jaar is er nog een officier dood geschoten wegens insubordinatie. Zijn chef had hem zoo lang getergd, dat hij zich eindelijk vergat en zijne handen uitstak. Kassian! 't was een flinke kerel.»

»Men wil weten dat hij spoedig zijn pensioen zal nemen. Ik hoop het voor u, want anders zult ge uw genoeg wel op kunnen.»

Die berigten waren niet zeer bemoedigend, doch ik hield ze voor overdreven, daar ik aan de mess-tafel zat en reeds eenigszins ingelicht was omtrent mijne mess-collega's, die niet voor hun goed gedrag bij het depôt geplaatst waren.

Ik ging mij bij mijn nieuwen chef aanmelden, doch werd niet ontvangen. »Den volgenden ochtend had ik op het rapport-te komen,» boodschapte mij de ordonnans van den overste, een javaansch sergeant, »en de luitenant-adjudant zoude mij wel een woning aanwijken.» — Nog dienzelfden dag verhuisde ik naar no. 86, in het eer-

ste blok huizen van het 10^e bataillon aan het Waterloo-plein. Er waren meer officieren dan woningen, zoo luidde het, en daarom had men bepaald dat twee officieren bij elkander moesten wonen. De een kreeg dan huishuur-indemniteit, en deelde dat met zijn contubernaal, tot vergoeding voor de ontbrekende ruimte. Goed. Begeleid door den adjudant, klopte ik aan de deur van n°. 86; klopte nog eens, bons er zelfs tegen; maar »die klopte, werd hier niet opengedaan.» Dan de achterdeur maar gezocht. Het blok met bijgebouwen omlopende, komen wij op die manier in n°. 86, passeren een stal, eenige bedienden-kamers en een plaatsje, waarop een papaja en zes koffijboomen staan. Het blijkt dat mijn huisgenoot op zijn bed ligt en niet wakker kan worden. De adjudant schudt zijn hoofd en prevelt: »Hij zal van middag weêr mankeren op het exerceren,» en zegt tot mij: »Nu moet ge u hier maar zien op te slaan; de slaapkamer is bezet; er schiet dus niets anders over dan het vóórvertrek. Receptiën geeft gij waarschijnlijk toch niet, en de visites ontvangt gij maar buiten, in de galerij. Gij hadt het beter kunnen treffen, maar er is niets aan te doen.»

De luitenants-woningen van het bataillon stonden onder één dak, en hadden een gemeenschappelijke voorgalerij. De voordeur bracht u in een ruimte, die eigenlijk een binnengalerij uitmaakte en zonder verdere afsluiting één geheel vormde met den gang, die langs de eenige kamer naar de achtergalerij voerde. Die dus in n°. 86 binnen ging, stond dadelijk voor mijn ledikant; die mijn huisgenoot bezocht, liep langs mijn ledikant, en die mij bezocht, moest gaan zitten naast mijn ledikant.

De voorgalerij was om 's avonds te gebruiken als de zon onderging en men gekleed was; de luchtige achtergalerij diende echter den geheelen dag, als men te huis vrij en ongekleed wenschte te blijven; dáár werd eigenlijk gehuisd. Die vrije plaats was, nu wij samen woonden, niet meer vrij. In een oogopslag begreep ik diein conveniënten. Wat ik echter niet begreep, was dat mijn huisgenoot nog doorsliep, toen ik 's avonds naar bed ging. Wat ik inderdaad niet had kunnen voorzien, was, dat hij tegen middernacht ontwakende, een schrikkelijk geweld begon te maken om zijn jongen

(bediende) bij zich te hebben; dat die jongen, eindelijk binnengekomen, zonder genade met een rijzweep afgeranseld werd, omdat hij niet eerder kwam en zijn meester niet bij tijds geroepen had voor het exorcieren.

Het was een geweldig rumoer dien ganschen nacht in mijn huis. Steeds in de hoop dat het eindelijk weêr rustig zoude worden, daar mijn collega toch reeds bewijzen had gegeven van goed te kunnen slapen, bleef ik op mijn bed liggen.

Raksa was moede van het schreeuwen en zijn meester moede van het slaan; hij ging althans in de achtergalerij in een luierstoel zitten wiegelen en een cigaar rooken.

»Kassi api, Raksa! — Lakas, monjet!» (Geef vuur, Raksa! — Gaauw wat, aap!)

Nadat Raksa de tali api in de keuken aangestoken en zijn meester bediend heeft, krijgt hij de order om »sopi sama ajer' (genevergrog) te halen. Er volgt gerinkel van glazen en voortdurend gevloek, want Raksa schijnt niets goed te kunnen doen; ten slotte een geweldige losbarsting, toen Raksa verklaart dat de genever bijna op is.

»Apa? binatang! (wat, beest!) sopi habis? (is de genever op)? dan heb gij dien opgedronken. Hier, (krotjok)! (moorde-naar) ransel zult ge hebben, tot dat er weder genever is." En nu regent het weder zweepslagen, en andermaal gilt Raksa het uit:

»Allah toewan! ampon! saja tra salah; toewan sendiri minom." (Genade toch, mijnheer! ik ben onschuldig; mijnheer dronk het zelf op).

»Loe djoesta, loe mentjoeri, babi!" (Gij liegt het, gij hebt het gestolen, zwijn!) En de karwats snort nog sneller door de lucht en martelt Raksa's huid zonder ophouden.

Raksa kruipt over den grond en zoekt in alle hoeken naar genever, terwijl de meester op zijn rug blijft zwiepen. Gelukkig staat er nog een vergeten kliek in een flesch, groot genoeg om den toorn zijns meesters te bedaren en mij een half uur rust te schenken.

Ik word weêr gewekt door een dergelijke scène tusschen dezelve luidruchtige personen; de kwestie is nu dat de meester wil eten,

en de knecht geen eten kan geven, omdat er niet is. De kwestie wordt nog ingewikkelder, als de meester ontlekt dat zijn beurs ledig is, en hij natuurlijk den knecht voor den dief houdt.

Eindelijk spring ik het bed uit, en sta plotseling voor mijn onbekenden huisgenoot, dien ik verzoek een einde aan dit geweld te maken. Hij staart mij met een paar roodbeloopen oogen aan, en vraagt waar ik van daan kom en wie ik ben. Ik heb de eer mij als een collega bekend te maken, die het genoeg heeft met hem in één huis te wonen, omdat de militaire kommandant het zoo goedgegacht heeft; maar die ook morgen aan den dag den militair kommandant zal verzoeken dat genoeg van samenwonen te doen ophouden, tenzij men mij voor de rest van den nacht rust wil schenken. — Mijn collega drinkt pruttelend zijn glas uit, en ik verdwijn weder achter de klamboe, zonder verder gestoord te worden.

IX.

Een barsche Overste en een lastige kapitein.

Den volgenden morgen ten 8 ure ben ik present op het rapport bij den overste Bulderhaus, mijn bataillons-kommandant. Hij bewoont insgelijks een gouvernements-huis, maar van grootere afmetingen. Op zijde onder een rieten afdak, is de ingang van het bureau; daarvóór staan de onderofficieren en manschappen te wachten, onder toezigt van den luitenant-adjutant. Behalve mijn persoon, is er nog een jong officier tegenwoordig, met wien ik kennis maak. Hij vertelt mij terloops dat de overste heden ochtend ongemakkelijk zal zijn. — »Hoe dat zoo?» — »Wel, dat weet de ordonnans altijd vooruit; het humeur van den overste staat in het naauwste verband met de spijsvertering, en...

»Mijnheer Samiël!» roept een raauwe, onaangename stem. Het is de overste, die juist in de deur is getreden. Een goed militair voorkomen, vlugge bewegingen, hoog voorhoofd, levendige oogen, witte tanden, blonde lokken; maar toch alles ietwat in harmonie met de onbehagelijke stem. Telkens krimpt dat voorhoofd ineen, waardoor zich zeven diepe rimpels vormen die bijna over elkander heenvallen, doch daarna wordt het weér effen; het overigens welgevormde gelaat trekt zich beurtelings tot de helft zijner grootte zamen, en ontspant zich dan weder, altijd in verband met de rimpels. Bliksemsnel vliegen de oogen van den eenen hoek der oogkast naar den anderen en dit geeft iets tijgerachtigs aan dat hoofd, vooral als de eigenaar in toorn gerakende zijn tanden laat zien, en begint te brullen, terwijl het schuim zijn mond bedekt.

»Mijnheer Samiël!»

»Overste!» antwoordt de luitenant op denzelfden korten toon, en treedt tegelijkertijd voor.

»Waarom stonden de geweren gisteren niet volgens de nummers?»

»De kapitein wilde het niet hebben.»

»G...verd...., mijnheer, ik v r a a g u niet...

»G...verd...., Overste, u vraagt wel!»

De overste treedt een halven pas terug; luitenant Samiël maakt een halven pas voorwaarts en blijft toen weder behoorlijk, eerbiedig staan. Op dat jeugdig gelaat staat zooveel vastberadenheid te lezen, uit die oogen straalt zooveel vuur, dat zelfs de overste Bulderhaus een oogenblik uit het veld is geslagen. Toen dat oogenblik evenwel voorbij is neemt de woede weder de overhand. Met verwonderlijke snelheid plooit en ontplooit zich zijn slappe huid boven de oogen, spannen en ontspannen zich zijne rood-gezwollen wangen; ik hoor zijne witte tanden knarsen en zie het dikke schuim, dat de soldaten de spaansche zeep noemen, op zijn bleke lippen komen.

»Mijnheer! gij vloekt tegen mij! Voort uit mijn oogen! voor acht dagen naar uw kamer!»

»Ik ga, Overste! al was het ook voor veertien dagen; maar ik verdraag niet dat gij tegen mij vloekt.»

En toen het militair saluut gevende, maakt luitenant Samiël regts-omkeert, en gaat met opgeheven hoofd naar huis.

Overste Bulderhaus was buiten zich-zelf van woede; zijne oogen schoten bliksemstralen. Hij deelde wel vijftig dagen provoost uit aan manschappen over wie rapporten ingekomen waren; hij voorspelde degenen, die hem als uit arrest ontslagen gepresenteerd werden, zonder genade een spoedige plaatsing in de 2^e klasse van discipline, »en dan zal ik van uw achterste een blikslagerswinkel maken,» voegde hij er met zelfvoldoening bij. Zich ten laatste tot mij wendende, bragt hij mij een norschen groet, en zeide, op een indeelingskaart ziende:

»Mijnheer Robert, geplaatst bij de 1^e kompagnie; u is officier van de militaire academie; ik zal u eerstdaags met de instructie der officieren belasten.»

Ik boog, maar waagde te antwoorden: dat ik geheel zonder ondervinding zijnde, nog van ieder ander officier het dienen kon leeren; dat ik bovendien geen instructie had gehad om als onderwijzer te kunnen optreden, en om die reden hem in overweging gaf, mij vooralsnog hiervan te willen verschoonen.

»Neen, mijnheer! u zult met de cursus belast worden. Het Militair Departement wil van die geleerde heeren partij trekken. 't Is goed, mijnheer!» — En hiermede kon ik aftrekken.

Zonder verwijl begaf ik mij naar den kommandant der eerste compagnie, kapitein Meerling, die mij beleefd ontving en mededeelde dat ik dadelijk in de lapweek viel, daar de eenige luitenant zijner compagnie in commissie was. Ik meende niet beter te kunnen doen, dan openhartig te bekenen dat ik eigenlijk geen flauw begrip van dienen had, en verzocht vriendelijk om in de eerste dagen toegewendheid te willen gebruiken, en ingeval ik eenige dienst niet behoorlijk verrichtte, het niet te willen beschouwen als een gevolg van onwil of nalatigheid, maar alleen als gebrek aan ondervinding, daar ik nog nooit in Nederland een voet in een kazerne gehad had.

Beziel met den meesten ijver, begon ik dien dag dan met te lappen; doch hoe ik mijn best ook deed, het scheen toch, dat ik nog al eens faalde; want drie malen hoorde ik uit den mond mijns kapiteins, die juist de politie had, »dat de officier anders arres kreeg.» Wanneer hij b. v. de soep niet proefde, kreeg hij arres; wanneer hij niet vóór den kapitein in de kazerne was, kreeg hij arres; wanneer de corridor niet geveegd was, kreeg de officier nog eens arres. Ik vond die waarschuwingen vrij overbodig na mijn geloofsbelijdenis van dien morgen, doch begreep spoedig dat 's mans bedoeling niet zoo crimineel was als zijne woorden, daar ik bij slot van rekening toch geen arres kreeg.

Bij nader inzien liet het zich wel verklaren, waarom het arrest hier zulk een groote rol speelde en gedurig in ieders mond was. Vooreerst gaf de chef den toon, uit liefhebberij of gewoonte, — dat weet ik niet —; de kapiteins, zelven dikwijls gestraft, namen het spoedig over en repeteerden het woordje »arrest» bij de onbeduidendste voorvallen. Ten tweede bestond er wel aanleiding om bui-

tengewoon streng te zijn. De meeste officieren waren jong en onbedreven; andere kwamen van buitenposten bij dit bataillon op de proef dienen; door wangedrag of ongunstige rapporten bijna rijp voor hun ontslag, plaatste het Militair Departement zulke officieren, als laatste poging, bij een strengen chef op de hoofdplaats. Bleek het dat hun gedrag onberispelijk was en zij verkeerd beoordeeld waren, dan kwam dit op rekening van den vroegeren chef; doch stond de slecht genoteerde de vuurproef niet door, dan volgde zijn demissie en terugzending naar Nederland als passagier 2^e klasse. Zoo waren er thans vier officieren, waarvan twee kapiteins, bij het 10^e bataillon; drie hunner stonden onder beschuldiging van aan den drank verslaafd te zijn, en kregen ook werkelijk korten tijd na mijn aankomst hun demissie. Dat mijn huisgenoot de eerste van deze ongelukkigen was, behoef ik naauwelijks te zeggen; evenmin, dat ik hartelijk blijde was van zijn intimiteit ontlagen te zijn.

Ter eere van overste Bulderhaus moet ik hier nog bijvoegen, dat hij een uur na afloop van het rapport den luitenant Samiël bij zich ontbood, een soort van apologie maakte, en hem uit zijn arrest ontloeg. Als men in aanmerking neemt, dat bij zijn korps zeer veel officieren dienden die een slechten naam hadden, dan kan het niet bevreemden dat zijn natuurlijke strengheid vaak in ruwheid ontaardde, en hij somwijlen te weinig onderscheid maakte tusschen goeden en kwaden.

X.

Robert treedt als arts op met de viool in de hand.

Het heeft al den schijn alsof ik mijn inlijving in het indische leger met al te donkere tinten heb afgeschilderd. Die ontschepping, dat depôt, die mess, dat slaan, die Bulderhaus, die huisgenoot, — het is waar, het zijn geen vrolijke herinneringen uit mijn dagboek, doch ik kan ze niet veranderen zonder de waarheid te kort te doen. Het onverwachte en ongewone, het ruwe en vreemde der bejegeningen bragt mij in een toestand, waarvan ik mij later, toen de eerste beslommeringen voorbij waren en ik tot meerdere kalmte gekomen was, eerst behoorlijk rekenschap kon geven. Het kan zijn dat ik geheel andere indrukken zoude ontvangen hebben, als ik op een anderen dag ontscheept en bij een ander korps geplaatst was, maar nu waren zij onaangenaam.

Het is ontegenzeggelijk waar, dat van de aankomst in Indië en van de ontmoetingen in de eerste dagen, het lot, ja het leven der Europeanen afhankelijk is. Het is thans gebleken dat de sterfte onder officieren en manschappen, die voorheen zoo groot was en kortweg toegeschreven werd aan den invloed van het tropische klimaat, een andere oorzaak had. Uit baldadigheid gingen de soldaten zich »dood zwijnen;” en menig officier dien het aan geestkracht ontbrak om zich aan de nieuwe levenswijze te gewennen, die alles beoordeelde naar de eerste indrukken, werd het slagtoffer zijner verkeerde opvatting. Ik heb er menig voorbeeld van gezien, want in die dagen waren de mutatiën bij ons bataillon menigvuldig en kwa-

men er zóó veel officieren uit Nederland, dat ik na verloop van een paar maanden reeds betrekkelijk een oud officier was geworden.

Hoe menig blozend gelaat zag ik in korten tijd verwelken, hoe menig krachtvol gestel verkwijnen, en dat van mannen die vol levenslust, ijver en illusiën voet aan wal gezet hadden. De ontzettende teleurstellingen, geboren uit de prozaïsche en terugstootende werkelijkheid die in geen opzicht aan de verwachting beantwoordde, gaven den doodsteek aan zwakke geesten, die slechts van een land »overvloeiende van melk en honig» hadden gedroomd. Voor den zoodanige had het klimaat een sloopende, uitterende kracht; voor hem was de geringste ongesteldheid een woedend acclimatisatie-proces, de voorbode van een onvermijdelijken dood; voor hem, behebt met de vooroordeelen tegen al wat den naam van hospitaal droeg, stond de order van den officier van gezondheid om naar het hospitaal te gaan, gelijk met een doodvonnis. Opbeurende woorden, vriendelijke toespraak baatten dan niet, maar stuitten af op de zwaarmoedigheid die zich van zijn ziel meester gemaakt en de kiem van ziekte reeds in het ligchaam gelegd had.

Dikwijls volgde de nieuwelings een andere, doch even verderfelijke rigting. »Kom,» riepen eenigen hem bemoedigend toe, »het is hier geen land om het hoofd te laten hangen. Ga met mij mede een bittertje drinken; dat houdt u hier op de been.» En dan werd er gebitterd van tien tot twaalf, tot één uren; en den neerslagtige, den zwakke hing een ander zwaard boven het hoofd.

Een van de verschillende wijzen, waarop de nieuwelings óf den dood met spoed te gemoet trad, óf zich een treurig lot en zekeren ondergang voorbereidde, was zich over te geven aan totale onverschilligheid voor al wat hem vroeger lief of dierbaar was, onverschilligheid omtrent pligt, eer en deugd. Ik kreeg er spoedig een voorbeeld van voor oogen.

Een maand voor mijn komst was de luitenant Boom bij het 10^e bataillon geplaatst. Hij had reeds een paar jaren als officier in Nederland gediend, en zich dáár van een gunstige zijde doen kennen. Tot op den dag van het debarkement was hij opgeruimd en vol verwachting geweest. Aan wal gekomen, trok hij zich spoedig terug, zon-

derde zich meer en meer af, sprak hoe langer hoe minder en eindelijk in het geheel niet meer. Zijn gelaat had een bleeken matten tint gekregen en het vuur zijner groote, donkere oogen doofde van lieverlede geheel uit. Verscheidene malen had ik hem aangesproken, terwijl wij zamen de week deden, doch ik kreeg slechts enkele woorden tot antwoord; eindelijk volgde ik het voorbeeld mijner kameraden en liet hem zijn gang gaan. Zijn onverschilligheid scheen zich nu en dan ook uit te strekken tot zijne dienstverrigtingen, althans luitenant Boom kreeg meermalen arrest; maar bestraffing had evenmin uitwerking op zijn onverschillig gedrag als iets anders. De liefhebbers van drinken, voor wie een arrestant altijd een schoone gelegenheid was om hunne hartelijkheid onder een bittertje te toonen, klopten 'te vergeefs bij Boom aan; zij werden vriendelijk ontvangen, een sigaar werd hun aangeboden, maar de bitterflesch kwam niet op tafel, en het bezoek — dat wist Boom wel — liep dan al heel spoedig af. Allengs namen de straffen toe; de bekwame, ijverige officier scheen ongeschikt voor alles te worden; provoost was reeds toegepast; en nu had hij een aanschrijving van het Militair Departement ontvangen, die een waarschuwing inhield om meer ijver te betoonen, of zich anders op zijn ontslag voor te bereiden. Doch ook die bedreiging was niet in staat den ongelukkige uit zijn apathie op te wekken.

Zonder twijfel zou Boom verloren zijn geweest, had een zijner kameraden, de edele van Krieger, die zijn toestand juist beoordeelde, zich zijner niet aangetrokken en hem van een zekeren ondergang gered.

De 1^e luitenant van Krieger was juist van Sumatra gekomen en mijn huisgenoot geworden. Ik had niet veel tijd noodig gehad om overtuigd te worden dat het lot mij ditmaal gunstig was; namen van Krieger's manieren mij dadelijk voor hem in, toonde hij bij de eerste behandeling onzer huisselijke belangen discreet te zijn, en den takt te bezitten om van een slechte woning zóó veel te maken, dat wij beiden toch zekere vrijheid genoten, spoedig leerde ik hem hoogachten van wege zijne kameraadschappelijke deugden.

Van Krieger had zich dadelijk geïnformeerd naar alle officieren van

het bataillon. Hij kende er eenigen van, en de overige beschreef ik hem zoo goed ik kon; over Boom had ik met geen bijzonderen lof gesproken, want ik gevoelde minachting voor iemand van zulk een verregaand onverschillig karakter. Het verwonderde mij dus niet weinig, toen ik bemerkte dat mijn huisgenoot het gezelschap van Boom boven elk ander zocht; dat hij bij iedere gezamenlijke dienst eerst Boom afhaalde, en dat deze, nog wel traag en onverschillig, echter nooit meer op het appèl mankeerde.

Op zekeren dag deelde van Krieger mij mede dat hij het zóó ver gebracht had, dat Boom beloofd had dien avond bij hem te komen.

»Ontvang hem vriendelijk, Robert, mij ten gevalle. Vergeet voor heden dat hij een stuk ijs is. Ik heb hoop, dat wij hem zullen ontdooijen. Hij verdient inderdaad meer medelijden dan minachting; hij lijdt aan een zielsziekte, ik ben er zeker van. Als gij langer in Indië zijt, zult gij ondervinden dat ik gelijk heb; reeds twee voorbeelden ken ik van dergelijke ongelukkigen, die zich zelven, zoo geloofde men, in het ongeluk stortten, maar die het werkelijk niet helpen konden, omdat zij in een gezond ligchaam een hopeloos zieke ziel ronddroegen.»

»Maar waarom veronachtzaamt hij zijn dienst?» merkte ik aan.

— »Ik kan begrijpen dat hij neerslagtig is, en onder den druk van allerlei zwaarmoedige gedachten liever in de lucht zit te kijken dan onzen omgang te zoeken; doch om zich moedwillig zijn demissie op den hals te halen, dat vat ik niet en is onverschoonbaar.»

»Het »waarom» kan ik u niet oplossen, doch het feit is helaas! maar al te waar. Er bestaat slechts één middel tot genezing dier ziekte, en dat heb ik aangewend. Ik heb mij letterlijk opgedrongen; zelfs onbeleefde behandelingen heb ik mij laten welgevallen. Eenmaal wees hij mij de deur, omdat ik volhield en hem het land aanjaagde. »Waarom laat gij mij niet met rust,» riep hij eergisteren op driftigen toon uit; »laat mij toch alleen.» Toen had ik veel gewonnen, en antwoordde: »omdat ik niet wil, dat gij u ongelukkig zult maken; omdat ik weet, dat als gij in leven blijft, het u later bitter berouwen zal; omdat gij uw moeder, en uwe kennissen niet meer onder de oogen zult durven komen, als gij met schande

beladen naar huis terug gestuurd wordt. Begrijpt gij niet, dat gij zoo doende weldra uw ontslag zult ontvangen; en wat dan? — Hoor naar mij, werp die flauwhartigheid van u af; zij onteert u; wees een man, wees mijn vriend, ik verlaat u niet." Toen bedekte hij zijn gelaat met beide handen; zijn hoofd zonk op de borst; en ik geloof dat hij nadacht. Althans na eenige oogenblikken zich oprigtende, zeide hij langzaam: »Ik zal het beproeven, maar het zal niet gelukken." — »Het zal wel gelukken, herhaalde ik, maar gij moet het willen. Ga nu met mij wandelen." Wij hebben toen om het Koningsplein heen gedrenteld, en hier en daar, waar muziek gemaakt werd, stilgestaan; ik meen opgemerkt te hebben dat hij onwillekeurig naar de piano luisterde.

»Als hij van muziek houdt," hernam ik, »dan stel ik voor, hem van avond op duo's te trakteren."

»Een prachtig idée, Robert! Hij zal dan niet gedwongen zijn om veel te spreken, en toch afleiding, misschien opwekking hebben. Ik ga terstond mijn guitarre opspannen; laat ons dan de nieuwe muziek eens doorloopen die gij mede gebragt hebt."

Van Krieger's pogingen gelukten volkomen. Hij won het vertrouwen van zijn patient, genas hem en werd zijn vriend. Acht dagen later had Boom zich herinnerd een fluit te bezitten, en in plaats van duo's voor viool en guitarre, voerden wij trio's uit, die een aantal wandelaars langs het Waterloo-plein lokten, en ons bij de jonge dames uit de buurt in geen slecht daglicht plaatsten.

XI.

Eenvoudig in het begin , hoogdravend aan het slot.

Zoo als het gewoonlijk gaat , of beter gezegd , zoo als vroeger algemeen de gewoonte was , hadden vele vriendelijke menschen mij met aanbevelingsbrieven voorzien , die de eigenschap bezaten — zoo be-
weerden althans de schrijvers — mij overal een paar armen te doen vinden die zich tot een broederlijke , teedere omhelzing zouden openen , als ik mij maar vertoonde. Bij de meeste brieven had ik nog bijzondere instructies ontvangen.

Wanneer ik het bij van S. op het à propos kon brengen , moest ik toch vooral vertellen , hoe welkom het pikol suiker was geweest , dat voor twee jaren behoorlijk was ontvangen.

De P. had wel niet veel manieren , maar hij meende het goed. Als hij mij te logeren vroeg , moest ik het liever niet aannemen , want hij was nog al een groot liefhebber van spelen en als luitenant zou mij dat wel niet lijken.

Deed van der K. mij soms voorstellen om de militaire dienst te verlaten en op zijn land te komen , dan hing het van mij zelf af om in weinige jaren schatrijk te worden. Het sprak van zelf , dat ik in de *bonnes grâces* van van der K. moest blijven ; want kreeg hij het in zijn hoofd om mij weg te jagen , dan stond ik op straat.

Als er iemand invloed had , dan was het W. De man was als jong matroos op Java gekomen , maar nu zóó rijk , dat elk hoog personaadje , die geen geld van hem geleend had , toch zijn huis bezocht , waar een waarlijk oostersche gastvrijheid uitgeoefend en partijen gegeven werden die een indische reputatie gekregen hadden.

Door iedereen was het mij op het hart gedrukt om toch van die brieven te profiteren ; men had mij doen voelen dat die aanbevelingen

van gewigt waren, dat het een onvergeeflijke nalatigheid, een dwaasheid zou zijn wanneer ik ze niet gebruikte om genoeg te hebben en vooruit te komen. En toch lag het geenszins in mijn plan van die *passe-partouts* gebruik te maken.

Van nature heb ik een afschuw van al, wat naar aanbeveling gelijkt. Als officier ergens binnen te komen met een recommandatie-brief in de hand, doet mij altijd denken aan een jongen die met een vrijkaartje in een theater dringt. Men kan hem niet weren, maar men ziet hem toch met schele oogen aan, en gromt bij zich zelf: »zulk soort kan wel weg blijven." Mijn voornemen was dan ook reeds lang, om die sociale vrijkaartjes aan den eersten den besten straatjongen te geven, en stellig zou ik ze op reis — wanneer het pak brieven mij in het oog viel — wel aan de haaijen geofferd hebben, als de bedenking dat de inhoud mij grootendeels onbekend was en ze wellicht belangrijke nieuwstijdingen behelsden, mij niet had weêrhouden.

Er waren echter nog meer bezwaren aan die vrijkaartjes verbonden, die ik hier eerst leerde kennen. De lieden — een paar wilde ik opzoeken omdat ik het beloofd had — woonden allen twee, drie tot vier palen van het kampement verwijderd. Over dag was het te warm om aan visites maken te denken; ik had ook mijn dienst, en bovendien was het de gewoonte om alleen 's avonds uit te gaan. Slechts dames bezochten elkander en *négligé* en *per palanquin*. Goed, 's avonds dan. Na de exercitiën, die tot $6\frac{1}{4}$ of $6\frac{1}{2}$ duurden, moest ik mij verkleeden en natuurlijk van het hoofd tot de voeten (want »het zweet uws aanschijns" leerde ik als een echt oostersche spreekwijze kennen, die verre van beeldspraak, zelfs nog in ruimeren zin kon opgevat worden); vervolgens eten, en dan eerst kon ik aan visites maken denken.

Schoon veel meer gestemd om t' huis te blijven, wandelde ik echter met luchtigen tred het Koningsplein op. Nu en dan hield ik halt voor een villa die buitengewoon verlicht was en trachtte de bedienden, die op den eersten trap der voorgalerij zaten, door wenken bij mij te krijgen om naar den naam van den bewoner te informeren; doch zij dachten zeker dat ik even goed bij hen kon-

de komen en bleven met de handen onder het hoofd in hunne gemakkelijke positie zitten. Om het erf op te gaan en te vragen: »woont hier mijnheer Saters?» ging moeilijk, daar de bewoners van het huis en hunne bezoekers slechts eenige passen achter de bedienden en geheel in het gezigt zaten. In Nederland steekt er nu niets in om te schellen, want gij stoort er den heer des huizes niet door; maar hier wilde ik dat niet doen. Buitendien was ik een weinig beschaamd. Had ik in een rijtuig gezeten dan zou ik misschien moediger zijn geweest, maar nu, te voet, terwijl ieder reed, bestoven en bezweet, mij in het schitterend licht van een vreemde villa te begeven, daar had ik geen lust in. In de hoop eindelijk toch wel iemand op het reuzenplein te ontmoeten, drentelde ik verder, toen het plotseling begon te regenen en wel met zulke verbaasend groote druppelen, dat de parelen zweet van mijn voorhoofd in eens waren weggevaagd, dat mijne splinternieuwe maagdelijke epauletten, trillend van ontzetting, hun rijken glans verloren, en dat de dikke laag stof die mijn sneeuwitten pantalon bedekte, in een soort van mostaardpap veranderde. »De kleeren maken den man» is het spreekwoord dat bij elk volk bekend en geldig is, behalve bij de Papoea's, die naakt loopen en waar dus stellig de kleeren niet den man maken. Mijn besluit was daarom dadelijk genomen; ik keerde huiswaarts en kwam een half uur later onder een stortbui, van een vergeefsche expeditie terug.

»Ik heb het u wel gezegd,» zeide een der officieren, die in de voorgalerij bij elkander zaten en hartelijk lachten over mijn verschijning, »als gij visites wilt maken buiten het kampement, moet gij een wagen huren. Elke visite kost u dan wel drie gulden, maar daarvoor verveelt ge u ook bij de groote heeren.»

»Schaf u liever een bendy en paard aan, voor vierhonderd gulden zijt gij ingespannen,» riep een ander.

»Och wat!» bromde een derde, »laat die lui ophoepelen, en blijf liever bij ons een grogje drinken!»

Drie gulden voor een visite was te duur: ik begreep toch al niet, hoe ik de maand moest rondkomen, en over het aanschaffen van rijtuig dacht ik niet eens. Om die reden beproefde ik den vol-

genden avond andermaal dien heer Saters te vinden. Den ganschen dag had het geregend, tegen den avond hield het evenwel op. Zorgvuldig de plasjes vermijdende, trippelde ik het Koningsplein weer op, doch juist bij den draai snort een open wagon over het voetpad langs mij heen en bespat mij tot aan den kraag met modder. Vloekend kijk ik om, en zie een dikken Chinees met een lagchend, rond gelaat uit den wagon liggen; de kerel bespot mij nog op den koop toe. Het baat niet of ik driftig word en mijn hand aan den degen sla; de wagon rolt pijlsnel voort en de rook der flambouwen verbergt den duivel-aanbidder voor mijn oog. Ik moest weder onverrichterzake terug.

Mijn trots als officier had een gevoeligen slag gekregen. Beslijkt, gehoord door een Chinees, en niet bij magte den aterling te straffen! 't was om zijn bloed te drinken. Was dat het ontzag, het prestige waardoor een handvol Europeanen millioenen Oosterlingen in toom hield! was dat de vrees voor onze wapenen! Want ik droeg de uniform; de Chinees had het op twintig passen afstands gezien, maar hij sneed opzettelijk den hoek af om mij met modder te bespatten.

Het was hier, te Batavia althans, weér als overal: »geld, dat vermag alles." Die leelijke Chinees — ik zou den vent nog een por kunnen geven — die eenige jaren geleden als een bedelaar zijn land verliet, hier stal, bedroog en nog eens bedroog; die zonder eenig beginsel, zonder verdere kennis als die om goud te maken, in korten tijd goud maakte; die zich met den glimlach op het gelaat had laten bespuwen, vertrappen, vervloeken, omdat hij kon voortgaan nog meer en nog meer goud te winnen; die eindelijk voor goud een rang, een titel, aanzien had gekocht, — wreekte zich nu als hij kon, door op zijn beurt ook te vertrappen, te bemodderen, te moorden zelfs. Zelden vond hij er de gelegenheid toe, en doorgaans was het dan nog een officier die wandelde, of een soldaat die zich bij nacht in het kamp waagde. Meermalen heb ik de verminkte lijken van afgemaakte soldaten in de nabijheid van het chinesche kamp zien liggen.

»Maar waarom zijn ook hier de militairen zoo stiefmoederlijk bedeed?" vroeg ik mij zelf, »waarom zijn de officieren de eenigen van hun stand die te voet moeten gaan; waarom rijden

alle ambtenaren, zelfs de jongere? Ik heb geen behoefte aan rijden, maar te voet gaan staat hier gelijk met beslijkt worden. Zie die duisternis waarin de officierspaviljoenen gehuld zijn" — ik was juist weer aan Weltevreden gekomen, — »hier en daar flikkert slechts een klein stervend vlammetje in een hangstolp; de kapiteins- en hoofd-officiers-woningen maken hierop zelfs geen uitzondering. Buiten het militair kampement rollen de equipages bij dozijnen langs den weg, alles is er licht en leven en vrolijkheid; hier wordt de stilte slechts nu en dan voor een oogenblik afgebroken."

Gij hoort het, lezer! ik pruttelde voor het eerst, ik was erg ontevreden; doch het duurde niet lang. Blijvende misnoegdheid was onbestaanbaar met de warme hartstogtelijke liefde die ik voor mijn stand gevoelde. Buk u vrij over uw schuldboek, dacht ik, gij handelaar en geld-verreeder! krom u naar hartelust over de geldkist, totdat uw vergroeide ruggegraat er het kenmerk van draagt en uw verzwakt gezichtsvermogen niet verder reiken kan dan het papier waarop gij berekeningen maakt; toeb uwe hersenen af met speculaties die u geld, met omzettingen die u al weder geld, met ondernemingen die u nog eens geld beloven; schraap en zwoeg uw leven lang, en laat uwe beste jaren voorbijgaan zonder een oogenblik van rein genot gekend te hebben; bereik den herfst uwer dagen zonder uw geldzucht verzadigd, integendeel die onophoudelijk vergroot te vinden, en sterf met de wroeging en spijt dat gij uwe schatten, waarnaar uwe dorre, gekromde vingers in den doodstrijd nog tasten, niet in het graf kunt medevoeren. Ik gun u dat geluk. Laat mij met een ledige beurs, maar met een hart vol geestdrift voor al wat goed en edel is, volop van mijn onbezorgd krijgsmansleven genieten. Laat mij zelfverheffende deugden aankweeken en vriendschap, zelfverloochening, vaderlandsliefde beoefenen. Aan mij opoffering, ontbering, strijd voor algemeen belang; aan u inspanning tot bevrediging uwer vuige lusten. Aan mij de dood voor het vaderland, met het zelfbewustzijn iets tot zijn grootheid bijgedragen te hebben en met de zaligheid van een gerust geweten; aan u smartelijk berouw en wroeging. Aan mij roem, eer, en een dankbare nagedachtenis! aan u de vergetelheid!

XII.

Een rid met een bendy, opgevrolijkt door een treurig verhaal.

De 1^e luitenant Geffers, dezelfde bij wien ik in Indië mijn eerste middagmaal gebruikte, was drie jaren kommandant geweest op een afgelegen post in het Palembangsche. Hij had daar tegen wil en dank het grootste gedeelte van zijn inkomen in de kist moeten laten rusten, daar hij er, zelfs met den besten wil, geen cent van kon uitgeven. Van die spaarpenningen nu, leefde hij te Batavia met zekere weelde. Zijn woning zag er zóó fatsoenlijk gemeubileerd uit, — spiegels, schilderijen, meubelgordijnen, canapé, enz. even als bij een particulier, — dat wij hem dikwijls lagchende verzochten, 's avonds de jalousiën en deuren wijd open te zetten, in tegenstelling der onzen, die gewoonlijk potdigt bleven om onze armoede of aartsvaderlijken eenvoud voor het oog der voorbijgangers te verbergen. Doch bij dat ongewone meubilair bleef het nog niet. Op stal stonden twee schoone paarden, klein van taille, maar fijn van ledematen; en onder een afdak op het smalle plaatsje tegenover den stal, prijkte een keurige bendy. Als Geffers 's middags geen dienst had, zag men die equipage voortbrengen door den bendy-jongen, in een net pakje en een melattiebloom in den sierlijk geplooiden hoofddoek, en een poosje stilstaan voor het huis van Geffers. Deze noodigde meestal een makker uit om mede te gaan toeren, en kon zich niet beklagen dikwijls een weigering te krijgen.

Ditmaal was ik de gevraagde; met aanbeveling om links in te stijgen en wel juist tegelijkertijd met Geffers, die rechts in zou stap-

pen nadat hij vooraf reeds de teugels losgemaakt en in handen genomen had, vatten wij op hetzelfde moment een slikbord vast, en wipten op de bank. Het vurig paard, eerst gedwee aan de hand van den jongen, had reeds teekenen van onrust gegeven toen wij het rijtuig naderden: maar naauwelijks den druk onzer voeten op de treden voelende, sprong het vooruit en vloog in gestreken draf met ons den weg op. De jongen, die bij tijds de teugels losgelaten en op zijde gesprongen was, jakkerde de bendy achterna, en wipte op zijn beurt op het plankje dat voor hem bestemd was, trok zijne beenen omhoog en rigtte zich toen op, door zijn hoofd en halve ligchaam door de opening van de neêrgeslagen kap te steken.

»Dat heeft veel van een acrobatische oefening,» merkte ik op: »stijgen wij niet juist te gelijk in, dan krijgt de minst vlugge een rad over den voet; en laat de jongen een ondeelbaar oogenblik te laat los, dan ligt hij onder het paard.»

»Ja,» lachte Geffers, »oppassen is de boodschap; maar die jongens zijn vlug. Het is wel jammer dat men zich hier nooit den tijd of de moeite geeft om de paarden te dresseren. Dit paard, bij voorbeeld, is voor vier maanden per praauf van Makassar gekomen, waar het in vrijheid leefde; als een stuk wild gejaagd en gevangen, werd het daarna naar Batavia als handelswaar gevoerd. De kooper hield het acht dagen op stal om het bij krachten te laten komen, want het beest was broedmager geworden, en spande het daarna zonder complimenten voor den wagen, alsof het van zelf sprak dat het kon trekken, draven en naar de teugels luisteren. Het is geen wonder dat zij t i n g k a's (kuren) hebben.»

»Ondertusschen loopt dit paard prachtig. Welke snelle en gracieuze bewegingen; het werpt zijne beenen vooruit, dat het een lust is. Ik heb nog nooit zoo hard gereden. Wat is die lucht nu verkwikkend; 't is bijna koel. Het rijden heeft hier meer genot dan ik aanvankelijk dacht. Alleen om later een bendy te kunnen houden, zou ik ook wel eens een jaar of wat op een buitenpost willen zitten.»

»Verlang er niet naar,» viel Geffers mij in de rede, »tenzij gij het beter treft dan ik, want den tijd dáár doorgebracht kunt gij van uw leven aftrekken.»

»Maar nu leeft gij dubbel,» hervatte ik; »nu kunt gij minstens van het leven volop genieten, zoo lang uwe spaarpenningen duren.»

»En toch zou ik voor geen tien-duizend gulden nog eens die periode doorloopen. Weet gij wel dat die oeconomies bijna ten koste van mijn verstand gemaakt zijn?»

»Wat bedoelt gij?»

»Dat ik bijna stapelgek was geworden op dien buitenpost. Ik ben wel nooit een hoogvlieger geweest, maar ik had toch de gewone dosis gezond verstand, zoo als gij en een ander. Welnu, die verloor ik langzamerhand door mijn gedwongen afzondering. Verbeeld u, verscheidene dagreizen diep in de palembangsche binnenlanden, die geheel uit eindelooze wouden bestaan, ligt aan een rivier een fortje waarvan ik de kommandant was. De bezetting bestond uit een dertigtal inlandsche soldaten waarvan de meesten gehuwd waren. Een europeesch sergeant en een korporaal waren de eenige menschen die mijn taal spraken; goede, oppassende, maar overigens bekrompen kerels, en ongeschikt om mede te converseren. Bevolking was er niet, wegen waren er evenmin. Elk kwartaal kwam er een prauw van Palembang de rivier op, die vivres, geld, kleeding en officiële pakketten aanbragt; eenige provisiën uit de toko, een enkele particuliere brief en eenige oude dagbladen maakten het amusement voor drie maanden uit. Na verloop van anderhalf jaar las ik die niet eens meer. Elke dag was juist als de vorige; ik at, dronk en sliep. In den beginne had ik mijne uren verdeeld, aan elk uur zijn bestemming gegeven; ik beproefde meermalen in het woud te dringen om een stuk wild te schieten, doch ik keerde altijd in nog somberder stemming terug. Het groene dak, waar geen zonnestraal kon doordringen, drukte mij op het hoofd, even als het hooge verwulf van een domkerk; op mijn post, waar de boomen in den omtrek geveld waren, haalde ik ten minste adem, en zag ik de zon. Die schrikkelijke graf-stilte in het drassige woud werd in het fort althans door de dagelijksche verrigtingen verlevendigd. Slechts eens per jaar scheen het woud bevolkt en leverde een buitengewoon, indrukwekkend, angstig schouwspel op aan de eenzame bewoners der benting. De eerste voorstelling had plaats niet lang na mijn aankomst.

»In den vroegeu morgen ontwaakte ik door een geweldig rumoer ; de grond dreunde en sidderde als bij een aardbeving ; het gekraak van knakkende takken door een orkaan van de boomen geknot , vermengde zich met de kreten der schreeuwende soldaten , en toch werd ik geen wind gewaar. Opspringende ijde ik naar buiten en zag de bezetting met vrouwen en kinderen op de borstwering staan aan de rivierzijde. Daar komende begreep ik eerst de oorzaak van die ongewone beweging. Een kolonne olifanten , drie of vier stuks in front , marcheerde aan den overkant dicht langs den begroeiden oever door het woud. Groote varens , heesters , struiken , ondoordringbare klimopgewassen en kleine boomen werden als grashalmpjes vertrappt ; zelfs tamelijk groote boomen kraakten bij de onzachte aanraking dier monsters , schudden hunne sidderende kruinen , bezweken bij volgende stooten en stortten eindelijk ploffend op den grond. Het was een vreemd , ontzettend tooneel , een tooneel van woeste kracht , van ruw geweld , van alvernieling. Plaats in gedachte een mensch , een intelligent , bezielde wezen op hun weg , — het wordt vertrappt als een worm ; plaats er honderd , duizend heeren der schepping , — vertrappt worden ze als ongedierte ; zet er een smaakvolle symetrisch gebouwde woning , voorzien met alle gemakken die het menschelijk vernuft kan uitdenken , — vertrappt als een molshoop ; zet er een serie van villa's , een vlek , dorp of opene stad , — vertrappt als de overwulfdde aarden gangen van de witte mieren !

»Maar neen ! de mensch heeft grooter magt door een paar lepels hersenpap die de natuur hem schonk ; al ontbreken hem die reusachtige vormen , die domme kracht , dat kolossale ligchaam dat de aardkorst doet inbuigen , een snuit om de hoogste takken naar zich toe te halen , ellenlange ivoren tanden om woudkoningen te ontwor- telen , — hij bezit de gaven des geestes om nog grooter kracht te ontwikkelen. Zoo iets ging er , geloof ik , in mijn binnenste om , en ik kwam op het denkbeeld om een stuk geschut te doen laden , dat den overkant bestreek. De order daartoe gaf groote vreugde ; er heerschte een buitengewone vrolijke drukte ; die eeuwige kalnte was voor een oogenblik uit de benting verbannen ; ieder praatte en lachte ; vrouwen en kinderen klaptten in de handen en huppelden in het rond.

Ik liet met een zespondskogel laden en rigtte zelf het stuk. De kolonne defileerde steeds voort; er was geen einde aan te zien. Op een teeken gaat het schot af. De knal wordt honderdmaal herhaald door de echo's van het bosch; te gelijktijd laat zich een vervaarlijk gebrul uit duizend monsterkeelen hooren; de op zijde deinzende beweegbare massa doet het gekraak van brekende boomen vermeerderen; de bodem daverd van de logge sprongen der verschrikte kolossen; het is als of de natuur in opstand is, of de wereld vergaat!

»Toen de rook opgetrokken is, zie ik een olifant omgevallen; de rustige gang der kolonne is gestoord, de marsch een oogenblik gestaakt, de rangen zijn verbroken; hier heerscht weifeling, omdat er niet wordt opgesloten, dáár opstopping, opeenhooping; overal getier, gebrul, geschreeuw en opgewondenheid. De ontzielde makker wordt besnoven, omgewenteld en nog eens besnoven; vernieuwd gebrul; de snuiten worden ten hemel geheven, als ware 't om wraak te zweren. Ja, wraak! schijnen er eenigen te herhalen, maken eensklaps een wending regts, en rennen naar de rivierzijde. Wraak! loeijen zij en werpen zich in den vloed, die plotseling begint te zwellen, en schuimend en spattend buiten zijne oevers treedt. Wraak! brullen zij al zwemmende voort, en naderen reeds, snuivend als locomotieven, den anderen oever. Een ontzettende schrik bevangt de geheele bezetting; de plongé der borstwering is schoongeveegd door de lucht alléén, die met stoomgeweld door den aanvallenden drom verplaatst wordt. Op dit oogenblik..., maar waarom lacht gij?»

»Wel, amice!» schaterde ik, »omdat ik merk, dat als gij begint door te slaan, gij het goed doet.»

»Gij gelooft mij niet? 't Is toch de waarachtige waarheid. De snuiten der bestormers kwamen op het glacis, dat zich tot de rivier uitstreckte; zij gebruikten die als hefboomen om den oever te beklimmen, maar gelukkig was deze te steil en leverde geen enkel toegankelijk punt.»

»En hoe liep de storm af,» vroeg ik belangstellend, maar toch nog aan de waarheid twijfelende, — »liet ge een tweegeledeeren-vuur maken, deedt ge een krachtigen uitval en joeg het donderend geschut nog eenige zesponders door de vlugtende bende?»

»Daartoe ontbrak de tijd. De kolonne had haar marsch weder vervolgd, nog altijd wel met veel geloei en zeer verstoord over die buitengewone gebeurtenis, maar toch langzamerhand bedarende. De bestormers keerden, na de vergeefsche pogingen om dezen oever te beklimmen, naar den overkant terug en sloten zich bij hunne makkers aan. Welligt was hun door den kolonne-kommandant toegebruld, zich niet langer met ons in te laten. Ik versta die taal niet; maar zij hadden het zeer druk, dat verzeker ik u. — Wie groet gij daar, Robert? dat is iets nieuws, een knappe meid!”

In een open wagen, dien wij juist passeerden, had ik Elise herkend, die ik sedert haar debarkement niet meer gezien had.

»Zij is mijn reisgenoot, een passagier der »Dankbaarheid.”

»Wilt ge haar ook nog eens zien, dan zullen wij omkeeren,” vroeg Geffers met een spottenden glimlach, terwijl hij zijn paard reeds inhield.

»Dank u,” hervatte ik snel, »zij is mij geheel onverschillig.”

»Ditmaal is het mijn beurt, u niet te gelooven; maar, zoo als gij wilt.”

En den snellen draf weër aannemende, reden wij langs een uitgestrekt heuvelachtig terrein, de chinesche begraafplaats van Batavia. De zon was bijna ondergegaan en de koelte zóó aangenaam, dat ik Geffers verzocht zijn paard den stap te doen aannemen, om meer van het schoone gezigt te kunnen genieten.

XIII.

Einde van den rid en van het verhaal.

»Maar nu weet ik nog niet, waarom gij bijna gek zoudt geworden zijn.»

De vrolijke trek verdween van het gelaat mijns makkers, die op het punt was weêr over die dame te beginnen. Na eenige oogenblikken vervolgde hij :

»Ik heb u, meen ik, reeds gezegd dat ik eindigde met het fort niet meer te verlaten. Een paar jaren hield ik vol met groote, lange brieven te schrijven, mijn post te verbeteren, te versterken en mij zooveel mogelijk bezigheden te scheppen. Maar het duurde te lang; nooit zag ik een ander sterfelijk wezen dan die tot mijn dagelijksche omgeving behoorden; nu en dan slechts een ander soldaat, die tot vervanging gezonden werd van iemand wiens tijd van dienst geëxpireerd was. De verveling nam toe, en overweldigde ten laatste mijn geest geheel en al. Ik dacht niet meer. De mensch was dood in mij; het dier alleen bleef voortleven. Al wat ik nog uitvoerde, geschiedde werktuigelijk; mijn administratie liep echter niet in de war, en dit verwonderde mij later het meest. Ik was volkomen onbewust van wat ik schreef, maar instinktmatig schreef ik 1 Januarij 1839, wanneer de 31ste December van 1838 voorbij was. Herinneringen waren mij even vreemd als plannen voor de toekomst. Werd de zon te warm in de voorgalerij, dan week ik in huis terug, even als een hond dit doen zal; werd er eten op tafel gezet, dan spijsde ik; en viel de nacht in, dan ging ik te bed liggen. Ik wist niet

dat er vijf jaren heen waren gegaan sedert ik het kommando overnam; ik wist niet dat ik kommandant was, of dat het anders kon zijn; ik wist nog minder wat vijf jaren beduiden, in welke verhouding vijf jaren tot een menschenleven staan, evenmin als ik nu nog weet hoe een menschenleven tot de eeuwigheid staat. Het eenige wat ik mij herinner is, dat op zekeren dag drie groote prauwen aan de aanlegplaats kwamen liggen; dat ik, onder veel misbaar en leven van inlandsche muziek, drie of vier officieren en eenige inlandsche hoofden met gevolg aan wal zag stappen, en die regt op het fort zag aanloopen. Een vreemd, angstig, beknellend gevoel maakte zich van mij meester, deed mij in mijn woning vlugten, de deur en vensters sluiten, dreef mij toen in een donkere kleêrkast, waar ik mijn gelaat nog in een stuk goed wikkelde, en mijne oogen vast toekneep. Hier werd ik gevonden door den majoor-kommandant van Palembang, die een inspectie der posten maakte; en toen hij mij uit mijn schuilhoek trok, toen hilde ik als een kind, toen rolden de tranen als stroomen langs mijne wangen. . . . Ik was menschen-schuw geworden!”

Geffers streek met de hand langs het voorhoofd als wilde hij de herinnering aan dat droevig verleden wegvagen, en een luchtigen toon hernemende, liet hij er dadelijk op volgen:

»Een kwade gek was ik echter niet: ik liet mij leiden als een kind, en prulde slechts als het niet naar mijn zin ging. De majoor nam mij mede naar Palembang en zond mij met de eerste scheepsgelegenheid naar Batavia. Mijn geest, door de chloroform der verveling in een staat van voortdurende bedwelming geraakt, moest door verandering, door verplaatsing, door aanraking met menschen, door de europesche samenleving weêr tot bewustzijn komen. Langzamerhand leerde ik weder denken, en toen ik drie maanden in het hospitaal gewoond, en als een brave jongen mij naar de sociëteit, naar het théâtre, ja overal had laten rondvoeren; nadat ik dag aan dag door onbekende kameraden was afgehaald geworden om te wandelen, te praten, visites bij wild vreemde menschen te maken, nadat ik mij niet ondankbaar betoond had voor de vele bewijzen van hartelijke deelneming in mijn lot, werd ik eindelijk bij het 10de

bataillon geplaatst. Op een goeden dag merkte ik dat ik f 6000 in de cassette had ; maar gelooft gij nu nog , Robert ! dat ik die liever niet rijk was geweest ? Enfin , 't is nu voorbij ; en iets er bij gewonnen."

»En dat is?"

»Wel , dat de kommandant van het leger het besluit heeft genomen , dat men nimmer weêr in het vervolg een officier langer dan twee jaren alléén op een afgezonderden post mag laten."

»Dat is gelukkig ; dat eenzame leven moet inderdaad doodend zijn als het te lang duurt. Waart gij getrouwd geweest , dan zou het zoo ver niet gekomen zijn."

»Natuurlijk niet. Maar hoe zullen wij trouwen ? daartoe wordt te veel geld vereischt. Misschien is het noodig de huwelijken van jonge officieren tegen te gaan , om hen later voor armoede te hoeden , maar waarom dan den steen op ons geworpen bij de geringste afwijking van europesche instellingen. In het oog van onze deftige , ijselijk brave Nederlanders , die nooit een voet buiten hun land zetten en alles beoordeelen naar hun beperkt , echt-christelijk en alwijs oordeel , zijn wij zedeloze , eer- en pligtvergetene , ontaarde heidenen geworden als wij het wagen durven een natuurlijken telg te erkennen. Zij die al de genoegens der zamenleving tot hunne beschikking hebben , die voedsel voor hun geest in overvloed vinden , die door de liefde of het dierlijk instinct geleid , uit duizende schoonen een keus kunnen doen , spreken zonder erbarming den vloek over mij uit , noemen mij een kannibaal , een verdierlijkt wezen , als ik , in plaats van mij den waanzin prijs te geven , een persoon onder mijn dak had opgenomen met wie ik als een gelijke had kunnen spreken , die , zich mijne echtgenoot wanende , voor mij zorgde , mij door hare vrolijkheid opbeurde , mij onwillekeurig liet deel nemen in zaken die ik anders nimmer zou opgemerkt hebben , en die mij daardoor een diepen , helderen blik liet slaan in het volksleven. Ik weet hoe het gaat ; ik zal ieder makker ten sterkste aanraden het leven met een inlandsche vrouw evenzeer te mijden , als hetgeen men in Europa een mésalliance noemt ; en toch zou ik gelukkig geweest , en niet menschenschuw geworden zijn als ik Poeri tot huishoudster genomen had."

»Wie was Poeri?»

»Poeri was de vrouw van Kasidin, een inlandsch soldaat. Aan huis van een europesche familie geboren en opgevoed, had zij eenige beschaving, zong zelfs een paar romances, en was zoo dartel en vrolijk als iemand van zestien jaren dit zijn kan. Op mijn post vervulde zij de betrekking van naajster; als zoodanig was ik dikwijls met haar in aanraking gekomen. In het rijk der blinden is één-oog koning: na verloop van een jaar vond ik Poeri lief en mooi, en toen Kasidin plotseling zwaar ziek werd, gestorven en begraven was, en Poeri zijn dood lang genoeg beweend had, was het mijn bepaald voornemen haar tot njahi-kommandan (kommandantsvrouw) te verheffen. Maar zie! het ongeluk, of het geluk, wilde het anders; want vóór dat ik nog mijn plan kenbaar gemaakt had, vernam ik dat Rakso, een braaf oppassend soldaat, mijn medeminnaar was. Het zou mij weinig moeite gekost hebben om het van dezen te winnen, maar dit mogt ik niet; ik kon niet besluiten het geluk van een arm soldaat tegen te werken om aan een caprice te voldoen. Poeri trouwde dus met Rakso, kreeg van mij nog een rijk bruiloftsgeschenk, en ik werd langzamerhand menschenschuw.»

»Nu stel ik u voor,» viel Geffers zich-zelf in de rede, »eens op te rijden bij den heer Saters. »Wij hebben juist nog tien minuten tijd voor dat hij aan tafel gaat.»

Dit voorstel viel in mijn smaak: want op deze gemakkelijke manier wilde ik nog wel een visite maken. Wij hadden een heerlijken toer gemaakt; de overgang van dag op nacht had ongemerkt plaats gehad, eensdeels door het onderhoudend gesprek van Geffers, en ten andere omdat de maan reeds hoog stond en dadelijk de dienst overnam toen de zon onderging. Het zonder afwisseling schoone weder had voor mij, nieuwelings, zijn waarde nog niet verloren: ik moest nu en dan eens lucht geven aan mijn bewondering, al vonden mijne uitroepen ook geen weerklank meer bij oudgasten. Opgewekt door den koelen rid, genoot ik dubbel van al het schoone dat een tropische avond oplevert.

Met een sierlijke wending reed Geffers het erf van den heer Saters op. De bendy-jongen had zich opgevouwen, was met een sprong op

den met kiezelsteen en bedekten grond gekomen en draafde naast het paard, dat voor het midden des hoofdgebouws in eens staan bleef. Even vlug als jongen en paard, wipten wij uit de bendy en beklommen de trappen der galerij, waar de huisheer in een amerikaanschen wiegstoel beweging zat te nemen, terwijl zijn hoofd achte-loos tegen de rugleuning rustte.

XIV.

Altijd een couvert, hoor!

Geffers stelde mij voor, en dientengevolge ligtte de heer Saters even zijn regterhand op, om mij één vinger toe te steken, zonder evenwel den arm van de leuning te nemen, en zonder zijn hoofd een duim breed op de halswervels te doen draaijen. Ik sloeg mijn hand om dien éénen vinger en maakte mijn compliment.

»Zoo!» sprak hij, en ik begreep uit de beweging van zijn linkeroogbal, die zich een halven millimeter in mijn directie verplaatste, dat dit »zoo» beduidde: »hoe gaat 't, welkom, aangenaam uw kennis te maken» en wat dies meer zij.

Een bediende had andere wiegstoelen geplaatst en Geffers zat reeds. Ik volgde zijn voorbeeld, maar gevoelde mij niet op mijn gemak bij die slingerende zitting. Een tweede bediende bood mij sigaren aan uit een grooten bamboe-koker, een derde de tali-api om op te steken; een vierde kwam met een blad met kleine glaasjes; een vijfde met drie karaffen, waarin bitter, madera en absinthe, en een zesde met een gendie vol koud water. Achtereenvolgens zag ik Geffers een cigaar, het vuur, en een glas nemen. »Zal dat defileren nooit ophouden, dacht ik; zijn wij hier gekomen om niets dan bedienden te zien»? — maar ik moest toestemmen dat het bedienen geregeld, fatsoenlijk en vlug ging.

De heer des huizes had zijne oogballen weder in de gewone rigting geplaatst, wiegelde zalig op en neêr en scheen onze tegenwoordigheid geheel te hebben vergeten. Geffers haastte zich evenmin om wat

te zeggen, en zat ook al te wiegelen en te dampen als een schoorsteen.

Tot twee malen toe wilde ik een discours beginnen, maar die vreemde ontvangst en de overweging dat Geffers ook wel iets vertellen kon, hielden mij er van terug; nu en dan dronk ik maar een slokje uit het glas, dat ik altijd nog in de hand had. Bij de derde poging om te spreken was mijn glas ledig, en dadelijk kwam een zevende bediende met een blaadje om mij van het onnut geworden meubel te ontlasten.

Ik was juist begonnen mij in gissingen te verdiepen waar al die jongens zich toch ophielden, daar zij altijd present waren, als er slechts de geringste bediening noodig was en ook telkens weder als schimmen verdwenen, toen de mond van den heer Saters zich langzaam opende en hij zich de volgende woorden liet ontglippen:

»Lus-je al rijst?»

Daar hij zich noch regts noch links wendde, trok ik mij die vraag volstrekt niet aan. Geffers wenkte mij wel toe, dat zij tot mij gerigt was, maar ik beduidde hem ook met gebaardenspel, dat ik het niet geloofde en dat mijnheer Saters droomde of hardop dacht. Wellicht zou ik toch eindelijk en ten laatste geantwoord hebben, toen eensklaps een prachtig rijtuig met lang vierspan krakend en knetterend het erf opreed, en voor den trap stil hield. De obor's der drie palfreniers wierpen een rood licht over den eigenaar der equipage, die langzaam en bijna met weezin van zijn zachte en toch koele bank opstond om den heer Saters een kort bezoek te geven.

De bezoeker was geen gouverneur-generaal, maar had toth een betrekking die er dicht bij kwam: alle heerenhoeden vlogen van de schedels, alle dames bogen eerbiedig en liefvallig, als zijn equipage voorbij reed: want de man had veel, veel invloed. Alléén de heer Saters scheen niets van dien magtigen man te verwachten of boven hem en zijn invloed verheven te zijn, want hij ontving hem juist op dezelfde wijs als hij mij verwelkomd had met »Zoo!" doch stak hem, ik merkte het zeer goed op, twee vingers toe in stede van één. Toen begon het defleren weder der zeven jongens, want de groote man dronk zijn glas in eens uit, en daarna het discours.

Saters , naar het vierspan wijzende. »Nieuw ?"

De Groote Man. »Ja , maar duur ; twee duizend. Ik kan ze nog terug geven aan den majoor-chinees. Hebt gij niets anders voor mij op een van uwe landen ?"

Saters. »Zal zien."

De Groote Man. »Goed."

Langdurige pauze , gedurende welke er veel gewiegeld wordt ; ik ben zachtjes aan dieper in den stoel geschoven en wiegel al aardig mede.

De Groote Man. »Morgen komt de gouverneur-generaal van boven (Buitenzorg). Ik denk dat Vliering resident van Madioen wordt."

Saters. »Neen."

De Groote Man , eenigzins geïntrigeerd. »Niet ! ?"

Saters knikt neen.

De Groote Man. »Is het nog geheim ?"

Saters glimlacht meer of min en zegt toen : »P . . ."

De Groote Man , snel. »Dat is tegen mijn advies. Hij heeft te Ambon den boel mooi in de war laten loopen. Totaal ongeschikt."

Saters. »Bah ! praatjes."

De Groote Man begrijpende dat P . . . een protégé van Saters is : »Overigens een flinke vent."

Tweede pauze , met veel levendiger gewiegel , waaruit ik de gevolgtrekking maak , dat de snelheid van het wiegen op den wipstoel in naauw verband staat met de gemoedsgesteldheid van hem die er op zit. Welstaanshalve regelen Geffers en ik onze bewegingen naar die van het gezelschap.

Saters. »Vendutie ?"

De Groote Man. »Van van Koten ? vrij wel afgeloopen ; nagenoeg twintig-duizend. Een aardig duitje voor de weduwe. IJselijk opgejaagd ; zes-honderd gulden voor een kopje van tien stuivers waarde."

Derde pauze , maar nu afgebroken door een jongen , die komt zeggen dat het diner gereed is.

»Eten ?" vraagt Saters , maar de Groote Man bedankt. Zijn vierspan rijdt dadelijk voor , toen hij is opgestaan. De Groote Man

maakt twee inspanningen voor twee treden, zegt »poelang» (naar huis) onder het neêrvallen op de gemakkelijke veeren bank, en verdwijnt.

»Komt,» zegt Saters met zijn gewone welsprekendheid, en gaat naar de achtergalerij.

»Hij rekent er op dat wij mede eten,» fluistert Geffers mij toe, terwijl hij mijn arm vat en Saters op den voet volgt.

De achtergalerij heeft een feestelijk aanzien. Het heldere licht van een menigte hanglampen en stolpen weerkaatst vrolijk op de witte zuilen en pilaren, en doet het kristallen tafelservies, dat beladen is met de uitgezochteste vruchten smaakvol uitgespreid in een bed van veelkleurige bladeren, in al zijn pracht schitteren. Uit een groot zilveren middenstuk ontspringen honderd dunne waterstralen, die de lucht verfrisschen en met welriekende geuren vervullen, om daarna in een bekken opgevangen te worden, waarin fijne waterplantjes van het teederste groen wassen en tot schuilplaats dienen aan kleine goud- en zilvervischjes. Drie dames en een zestal heeren gaan Saters te gemoet om hem te groeten; het zijn alle huisgenooten, doch die elkander nooit voor het etensuur zien. Een menigte bedienden vertoont zich zoodra het gezelschap plaats heeft genomen. Drie bijna blanke slavinnen gaan achter den stoel der jongste dame, jufvrouw Saters, staan; twee andere achter de tweede dame, een nichtje, en één achter de derde, de gouvernante. Ieder der aangezetenen heeft daarenboven een mannelijken bediende (jongen) achter zich. Daar de inlanders allen blootsvoets gaan, hindert hun heen en weder loopen volstrekt niet. Er heerscht een aangename toon; ieder is vrij om te spreken of te zwijgen, doch »hoe vrolijker hoe liever» is Saters leuze, die evenwel zijne stoïcijnsche korthed in antwoorden niet verzaakt.

Een uur later is de tafel afgeloopen en gaat Saters weêr in de voorgalerij zitten wippen en thee drinken. Ieder doet nu wat hij verkiest; de meesten verkiezen te gaan zitten, hetzij bij Saters, hetzij bij de dames. Om acht ure valt het avondschoot van de hoofdwacht; alle horloges worden uit de vestzakjes getrokken om de dagelijksche regeling te ondergaan; men kan er zeker van zijn dat op

dit oogenblik vijf à zesduizend horlogies in Batavia nagezien worden. Tien minuten later laat Geffers de bendy voorrijden, hetgeen Saters aanleiding geeft te vragen: »week?" en dit bevestigd wordende, nemen wij afscheid. De heer des huizes, die zich nog al geamuseerd heeft met mijne vertellingen van de reis, steekt mij zijn voorsten vinger toe en zegt met wonderbare woordenrijkheid: »altijd een cou-vert, hoor!"

BATAVIA.

I.

Dienstpraatjes , die gelukkig niet lang duren.

Volgens de bewering van velen was het, zoo al geen buitenkansje , toch nooit kwaad voor een nieuweling , om Batavia als eerste garnizoen te krijgen. Gij hebt gelegenheid om kennissen te maken , heette het , en zelf bekend te worden ; gij komt er meer of min achter , hoe de vork in den steel zit ; gij zijt bij de hand als er eens met spoed een expeditie uitgerust moet worden , of als er een-of ander baantje openkomt ; gij kunt hier ten minste nog van publieke gemakkelijkheden profiteren , die overal elders ontbreken.

Anderen hielden staande dat Batavia het slechtste garnizoen der geheele Oost was. Als luitenant kon men niet leven , noch iets mededoen zonder zich tot over de ooren in de schulden te steken ; men was er nog minder in tel dan een flankeur op een kleinen post ; men moest van 's morgens tot 's avonds dienst doen met minder inkomen dan elders ; men was slecht gelogeed , enz.

Van Krieger meende dat van beide beweringen wel iets waar was. »De meesten , » zeide hij , »regretteren hier de goede zijde van kleine garnizoenen , en waarden de genoegens niet , waarnaar zij , elders , zoo vurig haakten. Zoo gaat het veelal. Mijn principe is , de zaken te nemen zooals zij zijn ; voor wezens , die niet voor hun genoegens op de wereld zijn , is er toch nog al amusement. Gij Robert ! hebt de onaangenaamste dagen reeds achter den rug , en zult het hier wel uithouden. » — Ik voor mij analyseerde mijn toestand nog zoo niet ; ik genoot met volle teugen de onbezorgdheid

van mijn leeftijd, en was zeer tevreden. De gewone dienstverrigtingen, die na verloop van tijd wel eens begonnen te vervelen, waren voor mij zaken van het hoogste belang. De vreeze dat ieder soldaat mij mijn baarschheid zou aanzien, en het natuurlijk verlangen om naauwkeurig met mijn werkkring bekend te worden, spoorden mij tot ijver aan, meer dan het dreigende woord »arrest», dat mij telkens tegenklonk. Geheel vervuld dus met mijn betrekking, dacht ik er nog niet aan, dat sommige zaken anders konden zijn zonder daarom minder goed te wezen.

De 1ste kompagnie was geheel uit Europeanen zamengesteld, en de eenige van dat element bij het 10de bataillon. De 6de c. linkerflankkompagnie bestond uit negers van Afrika's ZW. kust; en de vier centerkompagnien uit Javanen. Het was geen baantje, zeiden de officieren, om bij een europesche kompagnie te staan; men had er altijd meer moeite mede, en zelfs de dienst was zwaarder, »door het eten», waarmede de officieren van een inlandsche kompagnie niet te maken hadden, daar de Javanen aten, als zij of hunne vrouwen het goed vonden. Kapitein Meerling had mij in den aanvang op het hart gedrukt om streng te zijn, zonder den man lastig te vallen; alleen op het avond-appel moest ik niet te naauw toezien, als de soldaten soms wat luidruchtig waren; ik zou zelfs beter doen mij zoo min mogelijk in de slaapzalen te begeven, en het rapport van den sergeant-majoor in de galerij afwachten om het aan den kapitein van politie over te brengen. De reden van dien wenk was, dat de soldaat nog al dikwijls dronken van den passer te huis kwam en men dit liever niet wilde weten, wanneer hij slechts bedaard op zijn krib ging liggen. Er bestond nog geen kantine, en daarom verdwaalde de man maar al te vaak in verboden drankhuizen, waar de Chinezen hem voor weinig geld, slechte arak en andere bedwelmende dranken verkochten. Over het algemeen was hun gedrag echter goed. Een aantal manschappen had op Sumatra gediend en Bonjol helpen vermeesteren. Het eenige levende wezen, dat zij binnen de veroverde vesting hadden gevonden, een hond, was naar Batavia medegenomen en maakte nu een lid der kompagnie uit. Die hond droeg een koperen halsband met

het opschrift: »Bonjol, 16 Aug. 1838,» en op elk gewoon appèl stond hij, of liever zat hij op aan den linkervleugel van het eerste gelid, en zóó roerloos, dat ik op hem verwees, als iemand de onbewegelijke positie eens vergat. Nooit ging ik inspecterende voorbij het gelid, zonder een onderzoekenden blik op »Bonjol» te werpen; nu eens schikte ik zijn halsband, als het hangslotje niet juist op zijn borst viel; een anderen keer liet ik hem noteren door den sergeant der week voor vernieuwing der versleten roode voering. Ik geloof dat ik hiermede het hart der soldaten gewonnen had.

Gelukte het mij al tamelijk spoedig de dienst in de compagnie naar behooren te verrigten, het kostte mij meer moeite de wetenschappelijke oefeningen naar den zin der heeren officieren in te rigten. Die cursus was mijn nachtmerrie. Aan den eenen kant werd ik gedreven door den gevreesden overste Bulberhaus, die mij nooit zag zonder te zeggen: »pas op, mijnheer Robert, dat ik een uitgewerkt maandrapport van u krijg; het Militair Departement vordert het,» en aan den anderen kant stond ik tegenover een korps flinke, brave officieren, die den cursus verfoeiden, en mij, die den cursus moest houden, in de eerste plaats naar de maan wenschten. Een majoor, zes kapiteins en een schaar luitenants zaten twee malen per week op de banken, en ik ongelukkige, de jongste, de ongeschiktste, de onbruikbaarste, stond voor het bord om — te onderwijzen! Als ik die gebaarde tronies, die epauletten, die kruisen, die schoone lidteekens die het gelaat van menigeen versierden, met schroomvallige blikken overzag, dan gevoelde ik mij zóó nietig, zóó oneindig klein, dat ik de Militaire Academie verwenschte, die toch alleen de schuld was, dat ik hier in zoo'n valsche positie stond. Maar het Militaire Departement vorderde het! de majoor was altijd present, en de klip dus niet te ontwijken.

Om zoo min mogelijk aanstoot te geven, bepaalde ik mij voor eerst tot voordragten. Ik sprak over rekenkunde, velddienst en versterkingkunst, dat het een lust was; en liet ik een enkele maal iemand antwoorden, dan had ik gezorgd dat hij er op voorbereid was. Deze oneerlijkheid nam ik op mijn conscientie; want de maatregel was ondoordacht, om verdienstelijke officieren, die hun

leven grootendeels op het bivak versleten, of hunne epauletten op het slagveld verdiend hadden, die dus nooit in de gelegenheid geweest waren om een wetenschappelijke opleiding te krijgen, nu nog te dwingen plus en minus te leeren begrijpen, en niet in slaap te vallen bij een worteltrekking. Zoo maakte ik ook de maandrapporten met verscheidene binnenvellen vol van hetgeen er verhandeld was, zonder er bij te voegen dat ik alleen vroeg en antwoordde; en in de rubriek der namen van hen, die zich onderscheiden hadden, vulde ik ze beurtelings allen in; want na verloop van eenigen tijd onderscheidden zich inderdaad allen, door mij niet meer te ergeren met verwenschingen over cursus, academie, en geleerde pieterij.

II.

De eerste wacht.

»Wacht, in 't geweer!» roept de schildwacht met forsche stem.

Wapengekletter, geroep van den sergeant en korporaal om spoed te maken, geklep van ledergoed en van dravende menschen die naar buiten vliegen en aantreden.

De wacht staat gereed.

Een open wagen met vier paarden, voorafgegaan door twee huzaren, rijdt langs het Waterloo-plein. Het is de gouverneur-generaal, die een luchtje schept.

»Presenteert 't geweer!»

»Tamboer, sla den marsch!»

Ik saluëer met den degen, en de gouverneur-generaal neemt zijn hoed af. Daarop rukkt de wacht weder in.

Het is de vierde maal in het laatste uur, dat wij in het geweer komen. Eerst voor een overdekt, ik geloof ledig rijtuig van den resident, herkenbaar aan een goudpapieren pajong (zonnescerm) gedragen door een politie-agent (ook wel kanarie-vogel genoemd, naar het geele laken waarmede zijn costuum kwistig uitgemonsterd is), die als palfrenier achterop staat; toen voor een gepensionneerden generaal in uniform, dien de soldaten den melkboer noemen, omdat hij een troep koeijen onderhoudt en de melk aan de huizen laat verkoopen; en eindelijk voor den militairen kommandant, die de wacht kwam inspecteren.

Als ik u vertel dat het de eerste wacht is die ik snap, dan zal

het onnoodig zijn er bij te voegen, dat ik niet geheel op mijn gemak ben. Tot nu toe is alles goed gegaan, dank zij den onderofficier en de manschappen, die den gewonen loop van zaken beter kennen dan de kommandant. Heden ochtend om 7 uur ben ik opgetrokken en begonnen met het memoriseren der consignes, die nog al talrijk zijn. Daarna heb ik de arrestanten-lijst der met garnizoens-provoost gestraften eens nagezien, omdat er bekende namen op voorkwamen.

»Taatsé, Beijer! zouden zij het zijn? In de tweede klasse van discipline! bijna onmogelijk! Maar toch, ik herinner mij, dat Taatsé — die knappe, vrolijke, geestige 1ste luitenant, om zijn fortuin zoo aangehaald door ouders die huwbare dochters bezaten, om zijn nette uniform zoo bekeken door de jonge meisjes — indertijd in Nederland wegens wangedrag ontslagen werd. Ik was toen nog een schooljongen, en mogt dikwijls in zijn tilbury mederijden; sedert vernam ik nooit meer iets van hem.»

Daar moest ik het mijne van hebben, en liet den sergeant het provoost-lokaal openen.

»Flankeur Taatsé!» riep ik.

»Present,» antwoordde een der arrestanten, die allen voor de brits waren gaan staan.

Ja, het was dezelfde Taatsé, of liever het verwelkt, bedorven, verouderd en verdierlijkt overschot van den bloeienden, veelbelovenden jongeling van vroeger.

»Waarom zijt gij gestraft?»

»Dronkenschap,» antwoordde hij schaamteloos, de hand naar de plaats brengende, waar de klep van zijn politiemuts moest zitten, maar die hem nu in den nek hing.

»Gij zijt in de 2de klasse van discipline; waarom heeft men u niet met slagen afgestraft?»

»Ze zeggen dat ik den korporaal Willemsen met de bajonet gedreigd heb, en nu kom ik voor den krijgsraad. Maar ik weet er mij niets van te herinneren.»

»Kent gij mij nog?»

Taatsé keek mij eenige seconden oplettend aan, en zeide toen:

»Mijnheer Robert, geloof ik.»

Een ander flanker met verwarde, ongekamde haren, openhangend mouwvest en gapend hemd, waardoor zijn bloote borst zichtbaar werd, was onderwijl met een lagchend gezigt en uitgestoken hand naar mij togekomen, zeggende:

»Dag, luitenant, hoe maakt u 't?»

Acht jaren geleden was Beijer mijn school- en speelkameraad geweest. Wij hadden zamen soldaatje gespeeld, en vermoedden toen niet dat wij elkander nog eenmaal als werkelijke soldaten zouden weerzien. Al onze vacantie-uren hadden wij te zamen doorgebracht, alle guitenstreken zamen overlegd, zamen uitgevoerd en er zamen de straf voor geleden; als vriendschap op dien leeftijd bestaambaar was, waren wij vrienden geweest. Geen wonder dus, dat ik onwillekeurig zijn hand aannam, en zijn groet beantwoordde. Doch onmiddellijk mijn positie herinnerende, liet ik er op volgen:

»Het doet mij leed u als arrestant hier te vinden, Beijer! Ik zie op de lijst, dat gij gesuspendeerd sergeant zijt; gij schijnt dus op geen goeden weg te zijn.» En mij tot den onderofficier wendende, zeide ik:

»Laat de sergeant Beijer zich kleeden, en breng hem dan bij mij in de wachtkamer.»

Daarna den provoost willende verlaten, hield Taatse mij aan de deur staande met een:

»Een woordje, als 't u belijft, luitenant!»

»Wat is het?»

»Luitenant! als u mij drie gulden wildet leenen, dan zoudt u mij een groote dienst bewijzen. Ik heb nog schuld, en ben er verlegen om.»

Hoe onbeschaamd dit verzoek ook was, ik zag op dit oogenblik slechts den ongelukkige, diep gezonkene voor mij, dien ik nog weinig jaren geleden als een rijk, benijd, gelukkig mensch gekend had. Ik gevoelde medelijden, gaf de drie gulden, en sloop weg.

III.

Een schoolkameraad, die zich in het verderf stort.

»Beijer!» sprak ik, toen de sergeant hem in de wachtkamer gebragt en ik de deur gesloten had, »gij ziet thans in mij uw vroegeren speelgenoot; neem een stoel en sigaar; zet het »luitenant» voor een half uur op zijde, en vertel mij eens hoe lang gij in Indië en waarom gij gesuspendeerd zijt.»

»Och!» antwoordde hij, »ik ben hier al veel te lang, bijna een half jaar. Beroerd land, ik wou dat ik doodgevallen was toen ik overteekende. Een onderofficier heeft hier een hondenleven; den geheelen dag in 't touw, en in het geheel geen uitspanning. Was ik maar in den Haag gebleven, stom dier, dat ik ben! Hier ga ik naar den bl. Hebt u niets te drinken?»

»Daar staat wijn en water. — In den Haag hadt ge een plezierig leven, dat zal ik niet tegenspreken, maar waarom besloot gij bij het indische leger over te gaan? Waarschijnlijk om spoediger de épauletten te verdienen, dan gij die in den Haag met al zijne genoegens kondet verkrijgen?»

»Nu ja, ik had er veel doorgerold; in een ongelukkig oogenblik verbond ik mij om naar de Oost te gaan.»

»Waarom ongelukkig? Ik heb er nog geen minuut spijt van gehad.»

»Ja gij! een officier! Maar voor een onderofficier is er letterlijk niets, niets, niets! Als sergeant al tijd in dienst, week, theorie, exerceren, wacht en nog eens wacht, en dan altijd met die bruine

vervelende Javanen , daar geen woord mede te wisselen is , of met die zwarte nikkers , waarvan ik misselijk word als ik hun eigenaardige lucht maar in den neus krijg. Bah , wat een beroerde boel ! En aan uitgaan , geen denken ; geen tijd , geen geld , geen permissie , maar wel in de doos gaan , als men eens uitsnijdt. — Hebt u niets anders te drinken ? wat krachtigs ? een grogje bij voorbeeld ?”

»Neen , Beijer , in dit klimaat heb ik geen behoefte aan jenever. Ik houd dien zelfs voor schadelijk. Maar ik merk tot mijn leedwezen dat gij er anders over denkt , nu gij op dit uur sterken drank verlangt. 't Is ongelukkig dat gij u zoo weinig weet te schikken naar de omstandigheden ; ik erken dat het leven als onderofficier niet bijzonder aangenaam is ; maar het is immers een proeftijd dien gij , als zoo vele anderen , moet doorstaan. In plaats van dit te begrijpen , beproeftet gij langs een verboden weg en door ongeoorloofde middelen u afleiding te bezorgen , is 't zoo niet ?”

»Alles is hier ongeoorloofd. Voor nonsens-dingen kreeg ik een paar malen politie-kamer. Eens op een avond dat ik toevallig vrij was , — neen , ik had toch arrest voor een bagatel , — ga ik met een kameraad den weg van Meester Cornelis opwandelen. Daar lag een villa , waar het er altijd zóó vrolijk uitzag , waar drie , vier jonge meisjes muziek maakten en lachten en pret hadden , dat ik er meermalen een uur vóór was blijven staan. Ik had besloten mij daar coûte qu'il coûte te introduceren , en droeg mijn gitaarre aan een nieuw blaauw lint om den hals. Wij slopen ongemerkt het hek binnen en verscholen ons achter een boschje , op eenige passen van de voorgalerij. Toen de dames moê waren van het musiceren en vóór kwamen uitblazen , waar eenige heeren een partijtje zaten te maken , toen begon ik een preludium te spelen en hief vervolgens een romance aan. Gij hadt die verbaasde gezigten eens moeten zien bij de onverwachte serenade. Gij weet dat ik een goede stem had ; nu is zij nog veel voller en uitgebreider geworden ; ik haal de ut-diëse. Bij het einde van het eerste couplet hadden de heeren de kaarten neêrgelegd ; de dames stonden bewegingloos te luisteren. Na het tweede couplet gingen een paar der nieuwsgierigste meisjes de trappen af , maar hielden halt , toen zij ontdekten dat de romance nog niet uit

was; en toen ik geheel ophield met zingen, liep men om het snelst naar het boschje, waaruit wij nu te voorschijn traden. Men verzocht ons om binnen te komen; wij maakten ons bekend en kwamen er rond voor uit, dat de serenade een poging was om weder eens in fatsoenlijk gezelschap te komen, waarvan wij zoo lang verstoken geweest waren. Mijn makker petilleerde van geest en aardigheden, ik zong nog eenige malen, en zoo bragten wij een heerlijken avond door, die eindigde met een keurig souper. Ik behoef u niet te zeggen, dat wij menig glas wijn op allerlei onderwerpen dronken, en onuitputtelijk in toasten waren. Enfin, tot zoover ging alles goed; het was middernacht gepasseerd en wij stapten op. Waren wij toen maar regelrecht naar het kampement gegaan en door de kali ongemerkt in de kazerne teruggekeerd, dan zouden wij er met een kleinigheid afgekomen zijn. Maar ongelukkig krijgt mijn makker het in het hoofd, om nog een brandy-grogje te willen drinken bij een Chinees, wiens huis in onzen weg lag. Dit voorstel beviel mij. Wij kloppen aan, maar de Chinees die slapen wilde, komt eerst voor den dag toen wij zijn deur opengetrapt hebben. Hij bedient ons met zooveel weêrzin, dat wij verplicht zijn hem te straffen; hij zet het op een schreeuwen, en de patrouille, die daar langs komt, pakt ons in. Provoost; en later nog eens provoost, en eindelijk gesuspendeerd. — Geef eens een andere flesch.”

»Hoor eens, Beijer! wilt gij mij nog als uw vriend beschouwen, oven als wij het vroeger waren? verwerp dan den raad niet, dien ik u geven zal. Gij holt naar uw verderf, omdat de verandering van toestand voor uw geestkracht te groot was; gij voelt en weet het, en daarom zoekt ge in den drank uw heil. Er ligt een afgrond voor uwe voeten, maar gij sluit opzettelijk de oogen, om het gevaar niet te zien. Sper uwe oogen wijd, wijd open en tuur in de hel, waarin gij u werpt; als gij de onmetelijke diepte waarin gij verdwijnen zult, slechts peilen wilt, dan keert ge thans, terwijl het nog tijd is, terug. Een pas vooruit, en gij zijt verloren; één pas terug, en gij zijt gered! — Ik herhaal het u; wend u tot mij, als gij hulp of raad noodig hebt; gij zult een vriend, een broër in mij vinden, zoolang gij bescherming verdient en blijven geeft dat gij uw

gedrag wilt veranderen. Beloof mij niet meer te drinken! — Als ik die belofte heb, dan zal ik de versnaperingen, die mijn gering traktement mij nu en dan vergunt, broederlijk met u deelen; maar breng buiten mijne tegenwoordigheid geen glas meer aan uwe lippen. Wilt gij mij dat beloven?"

Beijer beloofde het, maar..... hield geen woord. Drie maanden later werd hij teruggezet tot soldaat, en kwam voor goed bij de 1ste kompagnie. Door bedwelming zijn geweten in slaap wiegende zonk hij al dieper en dieper, en..... werd geplaatst in de 2de klasse van discipline. Op mijn dringend verzoek aan den bataillons-kommandant werd de eerste toepassing van rottanslagen nog ingetrokken. Ik beproefde het onmogelijke om hem tot besef, tot inkeer te brengen. Hij had ongeopende brieven in zijn kist liggen; ik brak die open en las ze hem voor. God! welke brieven; bladen vol gebeden en smeekingen eener moeder, wier hart dreigde te breken omdat haar zoon nooit een woord tot haar rigtte; welke aandoenlijke, steenen vermurwende taal van engelachtige zusters, die wisten waarom die berigten weg bleven; die 't voor moeder geheim gehouden hadden, omdat de tijding moeder dooden zoude; die in iederen regel de fijnste snaren van zijn hart poogden aan te roeren en den gevoelloozen broeder het leven der moeder afbaden.

Alles te vergeefs! Beijer was verloren!

Maar de man, die dáár op de bank uitgestrekt werd, was Beijer niet meer! hij, die dáár onder de slagen jankte en brulde, was niet meer de zoon zijner moeder. Het was een trage massa pezen en knoken, met een mechaniek dat onder het slaan geluid voortbragt. Het was een door den drank gevormde idioot; een lijk, dat zijne ledematen nog bewoog, als er de polen eener galvanische batterij aan gehouden werden!

En toch — ik moest mij omkeeren; ik kon de afstraffing niet aanzien.

IV.

Oostersche avondvertellingen in den luijerstoel.

Wanneer ik de avonduren, doorgebracht in het luitenants-paviljoen te Weltevreden, in mijn geheugen terug roep, dan gevoel ik mij, door de herinnering alléén, reeds vrolijk gestemd en verjongd. Dáár heerschte bij de grootste verscheidenheid ook de meeste overeenstemming; dáár was ontspanning na een werkzaam dag; ieder sprak er wat zijn geest getuigde, en de gezellige kout werd gedurig afgebroken door luid gelach.

Hoe luchtig en gemakkelijk gevoelden wij ons in onze gestreepte huisjassen of witte buisjes, terwijl er twee of drie doorzweete uniformjassen, naast zoo vele vochtige hemden, voor de bijgebouwen te droogen hingen; hoe koel en heerlijk was die voorgalerij, waar het verfrisschende bergwindje zacht en aangenaam door heen speelde! Dan zag men langzamerhand de verschillende bewoners uit hunne huizen komen, ieder gevolgd door een jongen, die den luijerstoel digt bij een pilaar plaatste; want de luijerstoel behoorde er bij, om het genot der rust volkomen te kunnen smaken. Geen stoel met stalen veeren en van fijn bewerkt leder, och neen! een heel eenvoudige stoel van ligt waroe-hout, laag op de pooten, met rotan-zitting en hellenden rug, die zich juist naar den vorm van het lichaam voegde, een stoel voor f 5.— koper, bij elken Chinees in het kamp te verkrijgen. Zulk een stoel was onontbeerlijk en een onmisbaar meubel in het huishouden van elken dienstdoende; zonder dien stoel geen verademing, geen reactie, geen mijmering;

ik zou haast zeggen, bij gebrek aan zulk een stoel, was er geen gezondheid, geen leven voor den baar mogelijk.

De luijerstoel maakt u ongemerkt den overgang van europesche tot indische gewoonten gemakkelijk, en is de oorzaak dat het acclimatisatieproces zonder schokken plaats heeft. Op dien stoel gelegen, denkt gij in den beginne aan Nederland; en omdat gij er zeer gemakkelijk in ligt, zijn die overdenkingen ook niet van de onaangenaamste: want er is verband tusschen een gemakkelijke zitplaats en den aard uwer mijmeringen. Konden die stoelen spreken, van veel weemoed, maar ook van berusting en vrolijke overdenkingen zouden zij getuigen. Gelukkig zijn zij stom; want ieder heeft den tol betaald, ieder is korter of langer melancholiek, heimweeachtig geweest; maar men schaamt er zich over, en zal het nooit bekennen, voor dat men wat ouder is geworden.

Het morgenshot heeft u gewekt; gij werpt den bantalgoeling (rond, langwerpig kussen) van u af, opent de doorzichtige gordijnen, waardoor dozijnen nijdige moskieten in hun eersten dagslaap gestoord worden; gij gaat — bij gebrek van een badkamer — naar den put om u te laten sirammen. Onderwijl is 't bijna dag geworden. Een sterke kop koffij staat gereed; en een sigaar opstekende, gaat gij een genotvol kwartier met het hoofd achterover in den luijerstoel zitten, om de laatste ster te zien verbleeken en een schoonen dag te zien aanbreken.

Gij hebt eenige uren in loopende dienst doorgebracht, geëxerceerd, militaire wandeling gemaakt, op wacht of op de jagt geweest, en komt te huis. Voorzigtig trekt de jongen de deur en door bezweete kleederen van uw lijf, terwijl gij reeds, halverwege de operatie, neêrgezonden zijt op den luijerstoel en den jongen, baas laat over uwe onderdanen. Eenmaal in de nachtbroek gestoken, vergeet gij na een half uurtje alle vermoeijenissen, en zijt gij weder voor nieuwe geschikt.

Zit een tijd lang aan de schrijftafel; als gij baar zijt, breekt, zelfs bij dien lichten arbeid, het zweet u uit; maar een oogenblik verpoozing op den luijerstoel verkwikt, bekoelt u.

Staat gij op van tafel, het is om neer te vallen op den luijer-

stoel; want in den beginne is alles corvée, en de luijerstoel de toevlugt van ieder. Geen wonder dus dat men zich in Nederland, na zoo veel loftuitingen op luijerstoelen gehoord te hebben, de indische maatschappij algemeen op luijerstoelen voorstelt, en er dikwijls de gevolgtrekking uit maakt, dat men er zijn leven op luijerstoelen slijt, ja dat men er lui is. Het is te vergeven dat men hier moeilijk begrijpt, dat de luijerstoel een geneesmiddel is tegen de luiheid, en de morphine genoemd kan worden, die kalnte geeft na een koortsachtigen, werkzamen dag.

Met elk officier verschijnt dus tegelijkertijd een luijerstoel in de voorgalerij. Zij die het avond-appel ingenomen hebben, komen het laatste, met uitzondering van een enkelen, dien een mooi boek te huis houdt. Soms in een paar groepen, maar doorgaans allen bijeengezeten, worden de latten der armleuningen uitgeslagen, om tot steun voor de beenen te dienen, of deze laatsten tegen een pilaar gezet; en dan vangt het gekout aan.

Is er zelden gebrek aan discours, wanneer een tiental officieren bij elkander zitten, te Batavia zeker nooit. Wil men de zaken het bataillon betreffende ook al onaangeroerd laten, de andere korpsen van het garnizoen geven overvloedig stof tot commentariën. En dan de beoordeeling van kapiteins en hoofdofficieren — welk een uitgestrekt veld! En de vergelijkingen tusschen de wijze van dienen bij verschillende korpsen en wapens! en de behandeling der soldaten van verschillende natiën! en de kans op oorlog! en de verhalen van hen, die reeds oorlogen hebben bijgewoond!

Geen wonder dat officieren, die op buitenbezittingen gediend hadden, gaarne de bijzonderheden dier plaatsen mededeelen. Kwamen zij er kersversch van daan, dan was het onnoodig hen op het à propos te brengen; want dan waren zij er vol van, en gaven dikwijls zelven aanleiding, dat men met hunne verhalen den spot dreef. Berings bijv. was een jaar op de kust van Guinea geweest, een verschrikkelijk vervelend land, waarvan anders niets hoegenaamd te zeggen viel. En toch wist Berings altijd gelegenheid te vinden om de kust aan te halen. Sprak iemand van eten, dan hoorden wij dat de Afrikanen op de kust gedroogde ratten op de

markt verkochten; van geld, dat men op de kust met doeken betaalde, in plaats van met geld; van gezondheid, dat geen kustbewoner gezond was, zonder dagelijksch gebruik van een rieten klimma-pompa. Als Berings sprak, dan was het tien tegen een, dat wij van de kust en de klimma-pompa's zouden hooren.

Zoo hadt ge van Steel, die ergens op Borneo, ik geloof te Sambas, civiele en militaire gezaghebber geweest was en de indische Don Juan genoemd werd. Het kostte mij veel moeite om er achter te komen, hoe hij aan dien bijnaam kwam; want informeerde ik er mij naar, dan regende het kwinkslagen, en dan riep ieder een lagchend uit: »toe ja, van Steel! vertel Robert de geschiedenis van uw sulthane nog eens." Maar van Steel, die wel medelachte, liet het toch aan anderen over, om mij in te lichten, zeggende dat hij zijn parelen niet meer voor de zwijnen wilde werpen.

»Gij moet dan weten," begon, op mijn herhaald verzoek, Geffers eens te vertellen, »dat Sambas een land is, waar de vrouwen fijngevoeliger, teederder en vooral dankbaarder zijn dan ergens ter wereld. Van Steel heeft er ons een staaltje van medegedeeld, dat wel verdient algemeen bekend te zijn, en door ieder ethnograaf, psycholoog, ja door Balzac zelfs met belangstelling zal vernomen worden."

»Ferm! een prachtige inleiding. Daar zal wel wat op volgen!" zegt van Steel.

»Het Gouvernement, voor wien die karaktertrek der Sambasserinnen geen geheim is, draagt natuurlijk altijd zorg, dat die edele eigenschappen zooveel mogelijk geëerbiedigd worden, en is zeer keurig in het benoemen van officieren, die daar ambtshalve met de bevolking in aanraking moeten komen. Het zal u dus niet verwonderen, dat van Steel werd gekozen, toen er een andere gezaghebber benoemd moest worden."

»Wel neen, natuurlijk niet," »dat spreekt van zelf," klonk het van alle kanten.

»Niet alleen van Steel, maar ook de dokter was een modelman, en in de hoogste mate vatbaar om de fijngevoeligheid van die wilde vrouwenschaar te begrijpen en hare teederheid met platonische gelatenheid te bewonderen. Tot bewijs diene het volgende feit.

»Het gebeurde eens dat zeker hoofd 's nachts droomde, dat zijn derde vrouw hem ontrouw was geworden. Misschien had hij den avond te voren geen amfoen genoeg geroookt, om aangenamer droomen te krijgen. Misnoegd was hij van het leger zijner eerste vrouw opgerezen, had gedurende het rijst-eten geen woord gesproken en een toornigen blik op zijn derde geworpen, toen deze hem het water toereikte, waarmede hij zijne vingers moest wasschen. Dit was genoeg om haar wanhopig te maken, en de handen aan zichzelf te doen slaan. Zij neemt het kapmes, waarmede zij een oogeblik te voren nog een klappa (kokosnoot) opende, gaat op den rand van den soemoer (put) zitten, snijdt zich door den strot, en stort toen in de diepte. Verschrikkelijk, niet waar? waar die overgevoeligheid een mensch al niet toe kan brengen! — De plof in het water doet de eerste en de tweede vrouw, en de drie bijwijken toeschieten. De zelfmoordenares wordt uit het roodgeverfde water gehaald, en op een matje gelegd. De geheele harem, die haar voor dood houdt, plaatst zich volgens rang en ancienniteit ook op matjes om het cadaver; de vrouwelijke dienstboden volgen het voorbeeld, plaatsen hare matjes achter de dames, en nu begint het huil-concert, dat volgens de maleische rites bij elk sterfgeval aangeheven moet worden. Hebt gij al eens zulk gejammer gehoord?"

»Nog niet," verklaarde ik.

»Nu, dat is de moeite waard. De tranen en appelflaauwten van onze dames zijn daar niets bij. Het rouwgeklaag over onze zelfmoordenares noopte den dokter, die in de buurt een visite maakte, om eens te gaan zien, wie zich hier gepermitteerd had zonder zijn hulp te sterven. Bij het lijk komende, verzocht hij de vrouwen een oogenblik het concert te staken, en dadelijk hield het geween op. Daarop zijn onderzoek beginnende, ontdekte hij dat er geen slagaderen afgesneden waren, en de doode nog niet goed dood was. Hij legt de zieltogende eerst op de zijde, ten einde haar van het water dat zij had binnen gekregen te ontlasten, toen weer op den rug, krijgt naald en draad uit zijn trousse en naait den strot dicht. Vervolgens laat hij haar voorzigtig op de bali-bali

dragen, legt een verband, en verklaart aan het verbaasde publiek, dat het concert vooreerst niet kan doorgaan, omdat hij hoop voedt dat het leven terug zal komen.

»Ieder is verstomd. Ophouden met weenen! het leven terugkomen! en dat zonder priester, zonder gewijd water te sprenkelen, zonder den koran open te slaan, en zonder een half uur gebeden te prevelen, dat is immers onmogelijk! Maar ziet! de toewan dokter verlaat het lijk niet; hij zit op den rand der bali-bali; hij laat het lichaam van de drenkeling droog wrijven; hij opent nu en dan hare oogen en blijft onophoudelijk den pols voelen. Hij lacht noch spreekt. — Allah is groot! zij beweegt zich, zij herleeft! Is dan de God der christenen magtiger dan die van Mahomet!»

»Als er een zendeling bij de hand geweest was, had hij mooie zaken kunnen doen.»

»Om kort te gaan, de vrouw genas volkomen en hield slechts een lidteeken aan den hals, dat haar niet kwaad stond.»

»'t Is, alsof hij het zelf gezien heeft,» merkte van Steel lagchend aan.

»Hebt gij niet gezegd, dat het lidteeken haar niets minder mooi maakte, en het u wel duizend gulden waard zou zijn wanneer gij er zoo een kondt vertoonen? Ik roep u tot getuigen, mijne heeren!»

»Nu ja, als het een souvenir van een lanssteek of klewanghouw was,» hernam van Steel.

»Dat spreekt van zelf. — Om nu verder te gaan; op zekeren dag zit de dokter dood op zijn gemak pilletjes te draaijen, toen er een lange slier menschen zijn erf komt opwandelen. Het waren alle leden der familie van de wonderbaarlijk herstelde, in hun rijkste kleeding uitgedost; en ieder droeg iets of werd gevolgd door koelie's die wat droegen. De dokter ontving hen met den glimlach op het onbaatzuchtig gelaat, en zag in weinig oogenblikken een dispens-voorraad voor verscheidene maanden aan zijne voeten liggen: pikol's rijst, inlandsche suiker, kippen bij dozijnen aan staken hangende, vruchten bij hoopen, een kidang (reë), eenden, en wat al niet meer. Toen de bezoekers achtereenvolgens op den

grond plaats genomen hadden, begon de herstelde een speech, die van Steel nog wel eens zal willen herhalen."

»Volstrekt niet; 't zou jammer zijn u het woord te ontnemen. Sla maar door."

»Zoo als gij wilt. De quintessence van haar aanspraak kwam hierop neêr: ieder lid harer familie wilde den toewan dokter een bewijs van dankbaarheid aanbieden; ook zij deed 't en reikte hem tegelijkertijd een paar fijn geborduurde muilen over — rood fluweel met goud gestikt, is 't zoo niet, van Steel? — maar zij gevoelde te goed, dat dit alles geen belooning was voor de bewezen dienst; en toch, zij bezat niet meer om het den toewan aan te kunnen bieden. De toewan dokter had haar zoo veel, zóó oneindig veel, hij had haar het leven geschonken; daarom was zij gekomen om zich-zelve aan den toewan te geven!

»Een formele liefdesverklaring derhalve, met bruiloft en huwelijk op den koop toe. Neen, laten wij het kind bij den naam noemen. Van liefde was hier geen sprake, maar wel van dankbaarheid, van ongekunstelde, hartverheffende dankbaarheid. Vergeet voor een oogenblik de europesche maatschappij, waar men met zulke dankbaarheid niet veel op heeft; verbeeld u nu geen blanke vrouw, die uit dankbaarheid zich blozend en weenend in uwe armen werpt, maar een natuurkind, zedig en kalm, diep gevoelende maar uiterlijk koud, vervuld met gevoelens van dankbaarheid, maar onvermogen om hare erkentelijkheid te toonen, zich nederwerpende aan uwe voeten, terwijl zij in haar eenvoud zegt: »neem mij, want ik bezit niet anders!" moet gij dan niet bekennen dat zulk een karakter grootsch en edel is, dat het onze achting verdient, in stede van den vloek die een oppervlakkige zedemeester over haar uitsprekt, omdat zij zich zelve weggeeft? Wie weet, hoeveel tranen en zuchten het besluit haar heeft gekost om de banden te verbreken, die haar aan haren wettigen man verbonden, om op te houden een echte vrouw te zijn, ten einde de bijzit van een blanke te worden. Zonder de a d a t te schenden, vernederde zij zich immers? Ik vind zooveel schoons in die handeling, dat..."

»Stop! — hé — daar gaat hij weer de lucht in!" roepen twee,

drie stemmen te gelijk. »Blijf kalm , waarde enthousiast ! maak u niet onnoodig warm.” — »Vertel ons nu maar verder , heer Juri-aan.”

»Wees eens openhartig ,” vroeg van Steel aan den verteller , »wat zoudt gij in de plaats van den dokter gedaan hebben ?”

»Had ik er de middelen toe bezeten , dan had ik haar aangenomen , haar in Holland een beschaafde opvoeding laten geven , en haar daarna getrouwd.”

»Bravo ! dacht ik het niet ! zoo iets kon alleen in uw opgewonden brein opkomen.”

»Vertel mij liever ,” viel ik in de rede , »wat de dokter deed.”

»De dokter was eerst verlegen met het geval — is niet , van Steel ? — hij keek zijn patient voor het eerst met geen dokters-oogen aan , en »hij zag dat zij schoon was.” Maar zich spoedig bezinnende , zeide hij : »dat , hoe gevoelig hij ook was voor hare dankbaarheid , de hollandsche adat hem echter verbood daarvan gebruik te maken , omdat aan gene zijde des Oceaans een blank meisje woonde waaraan hij dag en nacht dacht , en die gedachte hem het oog van ieder andere vrouw deed afwenden.” De uitwerking zijner woorden was niet zichtbaar op het gelaat der vrouw , maar inwendig sprong haar hart op van vreugde. Overgelukkig keerde zij naar het huis van haar vroegeren echtgenoot terug , verbond zich op nieuw en voor altijd aan hem , en werd zijn meest geliefde vrouw , de favorite van den harem.”

»Tot zoover zijt gij de waarheid vrij wel getrouw gebleven ,” merkte van Steel aan ; »maar nu !”

»Maar nu het avontuur van van Steel. De sulthan Machmoet Abdoel , en nog zes andere namen er bij , van Sambas of Matan — was het Matan ?”

»Dat doet er niet toe.”

— van Matan dan maar , was op zijn tiende jaar reeds verloofd aan een jeugdige poetri (prinses) van het pontianaksche hof. Twee jaren na de besnijdenis van den prins had de huwelijks-plegtigheid plaats , waarbij de politieke belangen van beide hoven gebaat en de financiële toestand van het oud adelijk maar verarmde

matansche vorstenhuis zeer bevorderd werd; want de prinses was rijk, bezat kostbare kleederen, en bovendien de grootste diamanten, die ooit uit Borneo's ingewand opgewroet waren.

»Mooi woord — opwroeten!»

»Kom, val hem niet in de rede; zeker een goed woord, opwroeten.»

»Opgewroet waren,” ging de verteller met onverstoorbare kalmte voort. »Het was een dier huwelijken, die zoowel in de beschaafde als in de onbeschaafde wereld gesloten worden; een huwelijk, waar de Hemel niet mede te maken heeft. De jeugdige Ratoe (vorstin) was echter nog een kind, vermaakte zich met hare dienaressen in den harem, en bevroedde niet dat haar gemaal haar geheel veronachtzaamde.

»Bij den dood des sulthans hadden er een menigte plegtigheden en feesten plaats, die de Ratoe, thans sulthane, niet weinig afleiding hadden bezorgd. Maar men kon niet zeggen dat de sulthane vrolijker werd. De onschuldige spelen met hare volgelingen mishagden haar; soms verstijfde de was, waarmede het opgespannen te batikken katoenen kleed begoten moest worden, in de tjantieng (het schuitje), zonder dat zij het bemerkte; soms rustte de naald van het borduurwerk een uur achtereen, en niemand durfde haar te storen, wanneer ze mijmerend luisterde naar het gekir en gekoer der duiven uit de pohonassam (tamarinde-boom) die den dhalam overschaduwde. De jonge sulthane zuchtte dikwijls en diep; de jonge sulthane was vrouw geworden, en... beminde.”

»'t Is of hij 't uit een roman gehaald heeft.”

»Stilte s. v. p., mijnheeren; ik stel voor, dat ieder die hem in de rede valt, een pakje manilla's boete betaalt.”

»Top! aangenomen.”

»De sulthane beminde dus. Maar wie was het, die op dat jeugdig gemoed zoo grooten indruk gemaakt had, wiens beeldtenis haar immer voor den geest zweefde, en in haar borst een vuurgloed had ontstoken die haar dreigde te verteren? Wie was de gelukkige, die deze geweldige omkeering in het binnenste der maagdelijke sulthane veroorzaakt had, een omkeering die zichtbaar was in de

zielvolle uitdrukking van haar schoon gelaat, in de snelle ontwikkeling van haar ligchaam, in de plotselinge verandering in al haar doen en laten? Hier zit juist de knoop. Van Steel beweert dat de sulthan, en wij gelooven dat van Steel het beminde voorwerp was. Ik zal u zelf laten oordeelen.

»Op zekeren avond, 't was zoo donker als het hier in Indië slechts zijn kan, wanneer al het licht van maan en sterren door het zware, ondoordringbare wolkendek onderschept wordt, — op zekeren avond wordt onze brave van Steel verrast door een geheimzinnig bezoek van de sulthane. Als gij langer in dit land zijt, en weet dat een hooggeplaatste inlandsche vrouw nimmer op eigen gelegenheid visites maakt, en hoogst zelden verder komt dan de p and o po van hare woning bij gelegenheid van een groot feest, zult gij het ongewone en stoute van dit bezoek eerst in zijn geheelen omvang kunnen bevatten. Door de achterdeur het huis ingeslopen, had zij zich reeds op een sofa neergeveld, voor dat onze vriend van zijn eerste ontsteltenis bekomen was en zijn compliment kon maken.

»Het zal zoo wat elf uur geweest zijn, de kans om ander bezoek te krijgen was dus gering; evenwel verzocht de jonge schoone om de voordeur op het nachtslot te draaijen en de gordijnen goed te sluiten. Toen van Steel, tot overmaat van bezorgdheid, ook de achterdeur verzekerde, had hij den tijd twee oude vrouwen, die haar begeleid hadden, in een hoek der achtergalerij waar te nemen, waar zij zich geheel op haar gemak geïnstalleerd hadden. Wat er daarop verhandeld is, kan ik onmogelijk vertellen, omdat ik 't niet weet, want hetgeen van Steel ons er van gezegd heeft is heel mooi, maar archi-vreemd. Onze discrete vriend toch houdt staande, dat de sulthane uiterst verlegen was en zich gedroeg, als gevoelde zij berouw van haar handeling; dat zij daarom haar bezoek zeer kort maakte, en na eenige banale vriendschaps-betuigingen en verzekering van vertrouwen op den toewan kommandan afbrak, om even geheimzinnig weg te gaan als zij gekomen was. 's Anderen daags kwam er een afgevaardigde van de sulthane, met de boodschap dat zijn meesteres gisteren avond moeloet brat (zwaar van mond) geweest was en niet had durven uitspreken wat zij te zeggen had;

dat zij hem daarom uitnoodigde om dien avond op hetzelfde uur, in den dhalam bij haar te komen, werwaarts de boodschapper hem geleiden zoude.

»Gij ziet dus, dat ging een gangetje; de schoone liet er geen gras over groeijen. Van Steel zag in zijn verbeelding de gewapende sbirren van den ijverzuchtigen sulthan reeds in hinderlaag liggen, voelde het koude staal van vergiftige krissen reeds door zijn lijf dringen, en toch meende hij het verzoek niet te mogen afslaan. Niet-komen zou voor haar een beleediging zijn; zij was immers ook bij hem geweest; hij kon de vormen der beleefdheid zoo niet met voeten treden. Misschien had zij hem iets mede te deelen, waarbij de politiek, de belangen van het land in het spel waren. Als er eens een oproer dreigde, bij voorbeeld; neen! hij zou, hij moest gaan.»

»Aan de kust is er ook eens een oproer door een vrouw ontdekt,» viel Berings hem in de rede.

»Boete, hoor! een pakje manilla's!» schreeuwden allen te gelijk »Sapada! minta satoe boengkoes roko samabodjang toewan Berings.» (Wie is daar! ga een pakje sigaren aan den bediende van den heer Berings vragen). Ik dacht wel dat de kust er bij gehaald zou worden.»

Toen de lagchers weêr bedaard geworden waren, vervolgde de verteller:

»Van Steel bragt een dag door, òf vol hoop en verwachting, òf van angst en onzekerheid, naar gelang wij hem al of niet gelooven. In ieder geval kropen de uren uiterst langzaam voorbij. Plukte hij bloemen, maakte hij maleische verzen voor de sulthane, of schreef hij zijn testament? hij alleen kan het ons zeggen. Genoeg, in het nachtelijk uur laat hij zich onder den donkeren tamarinde-boom brengen, en verder in het slaapvertrek der sulthane, waar een sterke geur van bloemen hem in de neusgaten dringt. Hij valt niet aan de voeten der schoone, hij omhelst niet hare kniën, hij drukt geen vurige kussen op hare handjes, zweert haar evenmin eeuwige liefde en trouw tot den dood; niets van dat al; dan kent gij hem niet. Hij zet zich zedig op den rand der met

bantals (kussen) beladen bali-bali, en wacht op het woord der sulthane....

»Ja! zij was gisteren moeloet brat, maar nu wilde zij spreken; nu moest hare schroomvalligheid wijken voor de kracht der jalouzie; want haar hart brandde en verteerde van gloeiende liefde. Sulthan Machmoet had een bijzit, en die bezocht hij dagelijks. Machmoet haar gemaal, wist wat liefde was, en zag haar niet aan, omdat zij een kind was! Zij een kind! zij, die van ontroering sidderde gelijk de bladen van den palmboom, wanneer hij in haar nabijheid was; zij, die haar medeminnares verscheuren kon, gelijk de tijger zijn prooi verscheurt. Zij, een kind! zij, die het bloed van een onrein dier drinken zoude, om een enkel liefdevol woord van zijne lippen te hooren; die van wanhoop hare kleederen tot flarden scheurde, als zij 's nachts op haar eenzame sponde aan Machmoet dacht.

»Maar Allah was groot, en de toewan kommandan magtig! Hij was ook goed, de toewan kommandan, en zou haar ter hulpe snellen, nu hij haar vertrouwen genoot. Hij zou zijn invloed op den sulthan doen gelden; hij, de goedertierene, zou medelijden hebben met een arme vrouw, — en nu lag de sulthane aan de voeten van van Steel, omknelde met hare armen des kommandants kniën, terwijl hare rijke, glanzige golvende lokken over zijne beenen hingen, en hare tranen 's mans model-pantaloon doorweekten! Zij smeekte hem zóó teeder; Allah zou hem beloonen en in het paradijs duizende hoeris tot zijn beschikking stellen; de Toewan Besaar (Groote Heer, gouverneur-generaal) zou hem eeren en in rang verheffen; want door hare vereeniging met Machmoet zou zij het leven schenken aan kinderen, die onder hare leiding tot trouwe dienaren zouden opwassen.

»Wat moest van Steel doen? Hij kon wel niet anders, dan haar zijn bemiddeling toezeggen, haar tot geduld aanmanen en een riem onder het hart steken. En toen hij hare tranen gedroogd had, en door hoopvolle woorden den lieven glimlach weder op haar gelaat zag komen, spoedde hij zich weg uit het vertrek, waar liefde, haat, puntige krissen, verleiding en doodsgevaar uit elken hoek op hem loerde.

»Welk een edel gebruik van Steel maakte van de vriendschap die Machmoet voor hem koesterde; welk een diepe kennis van het menschelijke hart en welk een tact om met een inlandsch vorst om te gaan hij aan den dag legde, blijkt uit het feit dat sulthan Machmoet thans reeds drie troonsopvolgers bezit, waarvan de eerste onder zijne talrijke namen ook die van k o m m a n d a n telt: Ali-Musthapha-Kommandan-Baroedin, enz.»

V.

Wat oosterlingen gevoelen, denken en doen op 's Konings verjaardag.

»Hoe verder van den Paus, hoe beter Christen,» zegt het spreekwoord. Ofschoon nu elk spreekwoord geen evangelie is, en het evangelie niet overal evenzeer geëerbiedigd wordt, is dat spreekwoord toch in zekeren zin toepasselijk op de wijze van vereering, die onzen Koning in de kolonie te beurt valt. De klokken luiden en spelen, de vlaggen wapperen, de troepen paraderen op 's Konings geboortedag dáár in Indië, zoowel als hier in het moederland. In beide landen viert men feest, juicht en jubelt men. Toch is er onderscheid in de manier waarop, in de gevoelens waarmede men feest viert, juicht en jubelt.

In noordelijk Europa is voor den eenvoudigen burger de Paus oneindig meer dan een mensch, die zich voedt en het voedsel verteert, die na waken ook slapen moet, en na een groote wandeling vermoeijenis gevoelt; hij is een verheerlijkt wezen, wiens zegen meer waard is dan goud, wiens gebed regtstreeks naar zijn adres gaat en altijd verhoord wordt; misschien draagt hij wel een straalkrans om het hoofd, enz. Voor den Romein is diezelfde halfgod niemand anders dan de jonge priester, met wien hij voor vijf-en-twintig jaren op het collegie was, dien hij later heeft zien opklimmen in rang en die, eindelijk met de hoogste waardigheid bekleed zijnde, in staat is zijn schoelmakker aan een goed baantje te helpen, als hij zich zijner maar gelieft te herinneren.

Van der jeugd af wordt in het gemoed van den Nederlander

achting en liefde aangekweekt voor den vorst, die, gesproken uit een beroemd geslacht, den scepter zwaait over millioenen onderdanen. In Nederland derhalve, waar die vorst leeft, waar men hem zien en hulde bewijzen kan, is de vreugde bij de viering van zijn geboortefeest even groot als natuurlijk.

Maar in Indië, waar tienmaal meer onderdanen leven, die gewoon zijn reeds voor 's Konings vertegenwoordiger de knie te buigen, die dezen vertegenwoordiger reeds zoo magtig en verheven zien in Indië, is het prestige van het koningschap nog veel grooter. En geen wonder, waarlijk! De inlander ziet dat de militairen de kleuren van den Koning op den hoed, zijn naamletter op de knopen dragen. In naam »des Konings» hoort hij de regters het vonnis uitspreken, het »leve de Koning!» weërgalmen bij alle vereenigingen van blanken, en onder dezelfde kreten ziet hij dat de soldaten zich in het vuur op de lansspitsen werpen, wonderen van dapperheid verrigten en de nederlandsche driekleur planten op ieder punt, waar het gezag van dien Koning betwist wordt. Hij die op duizende mijlen van zijn vorstelijken zetel nog zóó gehoorzaamd wordt, wiens magt zich uitstrekt tot over den grooten waterspiegel, en die in zijn toorn den Toewan Besaar kan verpletteren, hij moet wel onbegrijpelijk groot zijn, en bijna goddelijke vereering verdienen. En de Europeaan heeft eerst regt begrepen, dat hij zijn vaderland lief heeft, nadat hij het vaderland verliet; hij heeft die liefde zien toenemen naar gelang hij langer in Indië toefde, en het is voor hem een blijde dag, 's Konings geboortedag, wanneer het dierbare vaderland zich in feestgewaad tooit, en Neêrlands inwoners dankbetuigingen uitstorten, en bidden voor 's lands roem en welvaart, waaraan hij immers ook werkt, al heeft hij daarvoor het land verlaten; hij gevoelt zijn hart sneller kloppen bij de gedachte dat zijn broeders in Nederland op dezen dag zijn geestdrift deelen, dat hij in weerwil zijner verwijdering, toch Nederlander is. Ja, op dien blijden dag, op 's Konings geboortedag, gevoelt hij sterker dan ooit dat Koning en Vaderland hem na aan het hart liggen; en al dringen zijne vreugdegalmen niet door tot aan den troon van zijn vorst, toch juicht hij uit volle borst »leve de Koning!»

Het geschutgebulder heeft den feestdag aangekondigd. Tromgeluid en trompetgeschal weërgalmen reeds vroeg in den morgen. Geheel Batavia is vrolijk ontwaakt. Heerscht er anders bij het aanbrenken van den dag kalmte en stilte, nu bemerkt men overal leven en drukte. Ordonnancen rennen in volle vaart langs de bedauwde pleinen. Ambtenaren en kooplieden, allen in het militaire kleed gestoken, hangen de wapens om en rijden naar de verzamelplaats. Binnen een half uur zal het eenzame Waterloo-plein een heerlijk schouwspel opleveren. Reeds zijn de nevels van den vochtigen bodem opgetrokken en de daken van het paleis door de eerste zonnestralen rood gekleurd.

Daar klinkt het hoornmuzijk van een bataillon infanterie, dat uit een opening tusschen twee officiersblokken het plein opmarcheert. Een schoon corps, bijna negenhonderd man sterk. Ziet eens, welk een houding, welk een gemak, welk een juistheid van bewegingen bij het in bataille komen!

Het bataillon dat nu uit die andere tusschenruimte deboucheert, doet in geen opzigt voor het eerste onder. Wat verheft zich dat verkleurde en aan flarden geschoten vaandel trotsch in het midden der gelederen!

Een sterk gedreun kondigt de nadering der artillerie aan. Het is een batterij zesponders, die in draf het grasveld oprijdt en met evenveel juistheid de lijn van bataille nadert als de batterij drieponders, die haar op den voet volgt.

Maar nu stijgen stofwolken in alle rigtingen op; nu schallen trompetten van meer dan één zijde; nu roffelen de tamboers zonder ophouden; nu stroomt het naar den Leeuw van Waterloo. Dat zijn de escadrons oost-indische kavallerie op hunne kleine rappe paarden, die in draf naar den linker vleugel rijden, voorbij het bataillon schutterij, dat zich op de eereplaats, op den regtervleugel gaat plaatsen. In die huzaren dáár, met nette uniform, herkent gij de schutters te paard. En die twee kompagniën afzonderlijk aankomende? dat zijn de sappeurs met hunne korte geweren en zware gereedschappen op den rug!

Drie zijden van het paradeveld zijn bezet. Op de vierde ver-

zamelen zich de officieren zonder troepen, meest allen te paard staf-, administratie-, genie-, doortrekkende officieren — stellig wel honderd paren schitterende epauletten.

Rondom het plein, buiten de kasoemba heg — welk een bont gewemel van duizende toeschouwers! Hoeveel open rijtuigen met schoone dames in een ligt wit morgen-toilet, het zware haar eenvoudig tot een kondeh (wrong) gedraaid en met een enkele frissche persische roos getooid!

De generaal, vergezeld van zijne adjudanten, is bedaard aankomen rijden. De militaire kommandant gaat hem te gemoet. Het is nog geen zeven uur; zou hij-zelf de parade willen kommanderen?

»De Toewan Besaar zal komen,» zegt een jong soldaat, die blijde is dat hij Z. Excellentie eens van nabij zal zien.

»Ik mag wel lijden dat die wegblijft; 't is wat modis om voor een burger met een stalen pen (zwarten rok) aan en een kaghelepyp (burgerhoed) op te defileren. Ik paradeer nog liever voor een gepensioneerd tweede-luitenant-titulair.»

»Zie eens! wat komt daar van de sluisbrug?»

Trommen en trompetten maken een einde aan het gesprek. De leger-kommandant, gevolgd door een drom van officieren, galopeert den gouverneur-generaal te gemoet. Deze op een groot zwart paard gezeten, en begeleid door zijn staf, saluëert militairement, want heden heeft hij, ter eere van 's Konings verjaardag, den uniform-rok aan, de generaals-epauletten op de schouders, de sabel op zijde en een steek met pluim op het hoofd. Men kan wel zien dat het zijn alledaagsch pakje niet is, maar het doet den soldaat toch genoeg, voor geen burger te moeten paraderen.

De Toewan Besaar rijdt stapvoets langs de geopende geleerden, maar let minder op deze dan op de ooren van zijn paard, dat zich trouwens als een schaap gedraagt, zelfs als het de muzijk passeert.

Nu vangt het defileren aan; adjudanten rennen heen en weer om orders over te brengen en jalonneurs te plaatsen. De gouverneur-generaal is tevreden; het publiek ook, de troepen ook.

VI.

Een lief roosje, dat slechts wiegelen kan op den ranken stengel.

Wederom is het Waterloo-plein bezet met voetgangers, ruiters en rijtuigen. Om half-elf is een bataillon infanterie en h a y e geschaard van af de sluiswacht tot aan het Groote Huis. Een half uur later zal, onder het lossen van kanonschoten, de gouverneur-generaal, in een geheel met goud geborduurd rok, in een staatsie-koets naar het Groote Huis rijden, om de gelukwenschingen van de verschillende collegiën te ontvangen.

In een groote wachtzaal zijn alle autoriteiten vergaderd; de regters in zwarte toga's, de officieren van land- en zeemagt — die niet in dienst zijn — in groot uniform, de ambtenaren der secretarie, van finantiën, middelen, cultures, politie, enz. allen in pontificaal; de hoofden van Arabieren en Chinezen in hun nationale kleederdragt, — kortom de chefs en vertegenwoordigers van alle geconstituëerde lichamen, die in 's lands dienst zijn en eenig gezag voeren of eenige betrekking bekleeden. Het is een hoogst interessant rendez-vous voor een nieuweling; aan het hof van den Koning heeft hij nooit zooveel goud en borduursel zien blinken. Het verwondert hem echter zoo weinig sterren en kruisen op die rijk-gestikte borsten te zien. Hij is nog ijverig aan het onderfragen naar de rangen en waardigheden van al die vreemde rok-kendragers, als de deuren opengaan en een bode »de Heeren van de regterlijke magt" roept. De zwarte toga's scheiden zich nu af van den bonten troep waaronder zij gemengd waren, en begeven zich naar de audientiezaal.

Tien minuten later worden »de Heeren van de zeemagt" afgeroepen; wederom sortering, verzameling en aftogt van een troep onder leiding van den vlootvoogd.

Eindelijk gaan »de Heeren van de landmagt" achter den generaal naar de audientiezaal. Daar hangen de levensgrootte portretten van al de doode gouverneurs-generaal, van de goede zoowel als van de kwade. Op een verhevenheid onder den troonhemel staat de levende gouverneur-generaal in al zijn glorie, naast hem de raden van Indië met deftige tronies, en op de trappen der estrade de adjudanten, die de lijst vormen om die schoone schildertij. Als alle officieren in dichte rijen om den troon vereenigd zijn en gebogen hebben, treedt het legerhoofd voor, buigt nog eens, en spreekt zijn wensch uit. De gouverneur-generaal beantwoordt de gelukwenschen; en nadat er van weerskanten nog eens is gebogen, marcheert het korps officieren der landmagt af.

Spoeden wij ons naar huis om den groot-tenuerok droog te kunnen hebben tegen het avonduur.

Het is bal in de Harmonie. Twee-duizend uitnoodigingen zijn door den resident namens den gouverneur-generaal rondgezonden aan allen, die in eenige betrekking staan met het gouvernement. Het front van het societeitsgebouw is met lampions verlicht; de drie of vier in elkander loopende en uitgestrekte zalen zijn slechts door kolonnades en bogen van elkander gescheiden en vormen nagenoeg een geheel. De gasten komen in grooten getale op en brengen hunne dames in de tweede danszaal. Daar zitten honderde schoone vrouwen in driedubbele rijen langs de gedecoreerde wanden; een betooverend gezicht! Aan het hoofd dier zaal staan eenige sophas, bestemd en ten deele reeds bezet door de vrouwen der hoogste ambtenaren; een deftig gezicht! De binnenruimte is gevuld door schitterende uniformen en stijf geborduurde rokken; een verblindend gezicht! Alles blinkt, tot de oogen der menschen toe. De ligte en doorzigtige toiletten, de schoone kapsels en welriekende bloemen, de essences wier geur zich met dien der bloemen vermengt, maken de atmosfeer bedwelmend en brengen de zinnen in verwarring.

Nog is het feest niet aangevangen, maar er ontstaat beweging

onder die groote massa; men breekt de gesprekken af en maakt ruimte. Men hoort het wapengekletter der huzaren, kommando's, geweren presenteren, en eindelijk de stafmuziek, die met volle kracht het »Wilhelmus» aanheft. Nu verschijnt de Toewan Bessaar met zijn echtgenoot, met zijn hofstoet, met zijn praal, met zijn prestige! Aller oogen baden zich in het reine genot van den landvoogd te mogen bewonderen; de dames nemen het toilet der gouvernante op, en beginnen reeds hare opmerkingen te maken. Spoedig wordt de marsch gespeeld; het is een teeken dat het bal wordt geopend.

De Groote Heer biedt met een glimlach zijn arm aan de vrouw van den vice-president van den raad van Indië; deze laatste vraagt aan de gouvernante de eer haar zijn arm te mogen aanbieden. Alle groote mannen volgen het voorbeeld; ieder weet vooruit, welke dame hij de eer moet aandoen of mag hebben den arm te presenteren, naar gelang de dame de echtgenoot is van een lager of hooger ambtenaar. Het is een officiëel feest; alles gaat er dus officiëel toe. De plaatsen der dames, ofschoon niet genummerd, hebben ieder hare bestemming, en wee! de dame, die inbreuk op iemands regten maakt. Eindelijk heeft *chacun* zijn *chacune* aan den arm, en nu zet de eskorte zich met alle deftigheid in beweging, volgens rang en ancienniteit. Wat zijn die dames aan het hoofd der kolonne gelukkig! Wat werpen zij met lieve glimlachjes vernietigende blikken om zich heen. Hoe goedhartig schouwen zij neder op haar, die den wand blijven garneren en die zij in het voorbijgaan bijkans onder haar golvend kleed bedelven! Want hoe uitgestrekt de zaal ook zijn moge, zij is te klein om de promenade algemeen te maken. Vrouwen van controleurs, kommiesen, kapiteins, vrouwen onder de *f* 500 per maand (s mans traktement wel te verstaan) in één woord, hebben dus nog geen gelegenheid de schoonheid van haar toilet ten toon te spreiden. Wacht nog maar eenige jaren, de promotie gaat spoedig!

Boven in de zaal is een quadrille voor de hooge hanzen. Het bal is in vollen gang en menigeen vergeet dat het een officiëel bal is. Ik heb een jong meisje aan den arm, dat er uitziet als een roosje.

Nooit heb ik zoo veel gelijkenis gezien tusschen een vrouw en een bloem; kleur, reuk, fijnheid van bladen, dat donsachtige op het gevoel, dat buigzame van den stengel. Ik ben een dol liefhebber van bloemen; nu was ik natuurlijk verrukt, en merkte niet op wat er om mij heen voorviel. Het roosje had zich door mij laten mede voeren en op al hetgeen ik gesproken had nog niets dan »ja" gezegd; maar ik sprak ook zoo snel, en dat »ja" dat uit die fijne rozenlipjes kwam, was welsprekend genoeg, omdat het meisje hare wimpers dan één oogenblik opligtte en twee fonkelende diamanten liet zien.

De eerste maten van het eerste figuur zijn reeds gespeeld om de quadrille's te doen formeren. Toevallig zie ik op, en ontmoet een stroeven trotschen blik, daar naast een dito blik met spotachtigen glimlach; ik wend het hoofd om, en zie een woedenden blik, een blik van iemand die op het punt staan naar mij toe te loopen en mij een sottise te zeggen of in het gezigt te slaan. Ik begrijp er niets van, keer mij om, om te zien welken vis-à-vis het lot mij gegeven heeft, maar.... nu gaat er een licht voor mij op! — de gouverneur-generaal staat tegenover mij! — ik sta in de quadrille der hooge hanzen! — Verlegen maak ik een diepe buiging en trek haastig af, het roosje medeslepende.

Waarom heeft het roosje mij niet gewaarschuwd! Och! zij is even baarsch als ik; zij is pas veertien jaren, zij kan slechts wiegelen op haar ranken stengel, en nu en dan twee purperen blaadjes openen om »ja" te lagchen. Dit is alles wat zij kan, maar zij is toch een mooi roosje!

VII.

Het oordeel van Elise over de indische dames en heeren.

Heeft de hoofdzaal in den aanvang slechts tot een tooneel gediend, waarop de voorvechters en hoofden der bataviasche maatschappij als paauwen en hanen, als faisanten en kalkoenen, in al hun pracht en trots figureren en hunne schoon gekleurde vederen wijd uitspreiden, van lieverlede is de schaar der bewonderaars gedund en het aantal dansers dermate toegenomen, dat ook de aangrenzende zaal door de schoone sexe bevolkt wordt. Hier paradeert men minder met kapsels en toiletten, hier bespiedt men minder de houding, de ontmoeting, de gesprekken der grooten, maar men is er natuurlijk, aanvallig; men vermaakt zich, men geniet. Heerscht dáár de stijve etiquette, met al haar proza; hier beweegt men zich ongedwongen, hier vindt men de poëzij der jeugd. Slechts op het punt van intrigues schijnt men in beide zalen niet voor elkander te willen onderdoen; overal wordt evenveel geïntigueerd, maar niet met dezelfde bedoeling. Bedelt men hier om een handdruk, om een dans, om een blik, dáár bedelt men om eer, om gezag, om geld. Men bedelt dansende, draaijende, lagchende, men bedelt op de maat der muziek. En als de dans geëindigd is, veegt men het zweet zijns aanschijs af, en is men gewoonlijk dáár minder goed geslaagd dan hier.

»Pienema, gij hier! ik waande u reeds goed en wel te Padang.»

»God-dank dat ik u eindelijk vind, Robert! Ik loop hier vrij verlaten rond, en het hoofd loopt mij om in dit gewoel. Wilt gij mij een dienst bewijzen?»

»Ja, wel zes, — maar zeg dan eerst hoe gij hier komt. Hebt gij schipbreuk geleden, of is Padang in de zee gezonken?»

»Ten naaste bij,» antwoordde hij snel en gejaagd. »Een kustvaarder, die lek was en geen levensmiddelen aan boord had; — een arabische kaptein, te trotsch om een christenhond aan te zien; — matrozen, die gaan bidden als de storm opsteekt, bepaald ellende en zuur bier, zooals de soldaten zeggen. Na drie dagen van armoë en gebrek, terug gekomen, uitgehongerd. Ik zal u dat alles later vertellen, maar hoor nu. Na lang zoeken heb ik Leonie gevonden; dáár zit zij, regts van den derden boog, naast haar verwenschte moeder. Gij weet dat deze ons engagement heeft verbroken, en bewerkt heeft dat ik niet te Batavia geplaatst ben. Zij wil een kolonel of een resident tot schoonzoon hebben. Zie maar eens hoe lief zij dien goudrok toelacht; Leonie schijnt alle dans-offertes van jonge officieren te moeten weigeren, arme meid!»

»De uwe ook?»

»Het eerst van al, natuurlijk; maar ik heb mij nog niet vertoond. Ik moest u eerst hebben. — Ga gij nu naar mevrouw van S. en stel haar voor eens rond te wandelen. Geef Leonie een teeken om te blijven zitten, dan voeg ik mij aanstonds bij haar, want ik moet haar spreken. Toe, rep u, voor dat de dans begint.»

Mevrouw van S. is charmant; zij overlaadt mij met lieve verwijtingen. Hier schijnt zij beter op hare plaats dan aan boord, waar zij een zeer hulpbehoevende vrouw was. De propositie om eens te wandelen bevalt haar maar ten halve. Zou zij op een dans gerekend hebben? Zij neemt mijn arm toch aan, en gelast Leonie te blijven zitten om haar stoel te bewaren; met een verjongd hart werpt zij zich nu in den wemelenden menschedrom, en drukt mijn arm vast tegen haar linkerboezem, en nu is zij het, die mij laat wandelen. Slechts wanneer wij in de nabijheid van Leonie komen, dring ik in een tegenovergestelde rigting.

Als Pienema zijn tijd maar goed besteedt, dan is de opoffering nog zoo groot niet. Gedurende elke pauze toch speelt de stafmuziek een of ander operastuk; de uitvoering is voortreffelijk. De ooren genieten dus even goed als de oogen. Ginds staat een monster-buffet,

dat druk bezocht wordt door dorstige lieden, die luide om »anggor assam (rijnwijn), anggor meirah (roode wijn), ajer blanda (hollandsch water, selters),” vragen. Een troep klerken met mooije lokken en geele wangen schijnt er planton te hebben; zij zijn tegen hunne gewoonte spraakzaam en bijna luidruchtig. Verder op is de speelzaal, waar kalmte en whist elkander de hand geven; na afloop der eerste dansen zijn de groote hanzen derwaarts getrokken. Mijn dame wil de zaal in hare geheele lengte door; maar ik verzet er mij krachtig tegen. Want ook ik heb eensklaps een kennis in het oog gekregen, die zich met een andere dame in een stillen hoek heeft teruggetrokken. Ik heb Elise herkend en breng mevrouw van S. ondanks haar tegenstribbeling, ondanks Pienema's liefde, ondanks de moeite om door de menigte te dringen op hare plaats terug. Gelukkig ontwaar ik dat Pienema met zijn Leonie ook op het pad is gegaan; ik beloof mevrouw dat ik hare dochter zal gaan zoeken; maar spoed mij naar Elise.

Als de vrouwen wisten wat zij vermogen door iemand met natuurlijke vriendelijkheid, ik zou haast zeggen met militaire vrijmoedigheid te ontvangen, als zij die gedwongen schroomvalligheid, die aangeleerde bedeesheid, die kunstmatige zedigheid, zoo hemelsbreed verschillend van de aangeborene, van zich af konden zetten; zij zouden nog oneindig aanvalliger, en in Indië over het algemeen minder vervelend zijn. Toen Elise mij zag naderen, stond zij op, ging met uitgestoken handen mij eenige schreden te gemoet en verwelkomde mij als een vriend. Ik werd als zoodanig aan haar vriendin voorgesteld. Er viel veel te praten. Indrukken der aankomst en eerste dagen in Indië; plannen en vooruitzigten, herinneringen der reis; tijding uit Nederland, enz.

»Wat mij het meest frappeert,” zeide zij onder anderen over de vrouwen sprekende, »is de bijna openlijk vertoonde speculatiegeest van ieder meisje om een goed huwelijk te doen. Die hier geboren en getogen zijn, azen op haar vijftiende jaar reeds op een man, en achten zich gecompromitteerd, zoo niet onteerd, als zij op haar achttiende jaar nog ongehuwd zijn. Zij zien in elkander slechts mededingsters, en in een meisje dat uit Holland komt de gevaarlijkste,

daar die met geen ander oogmerk in Indië kan gekomen zijn, dan om te trouwen. Het is belagchelijk, en maakt, wat het ergste is, het verkeer van vrouwen onderling onaangenaam. De mannen zijn er niet minder aanmatigend door dan elders; en men zou dit toch kunnen verwachten bij het gebrek aan vrouwen. Er is iets oostersch, iets mahomedaansch in hunne beschouwing der vrouw, altijd getemperd en bedekt door westersche vormen — dit is mijne opvatting, denk daar aan. De man acht zich gerechtigd de hand eener vrouw te vragen zonder dat hij haar heeft leeren kennen; zonder haar van toegenegenheid gesproken te hebben; zijn rang en zijn maandelijksch traktement geven hem den moed om brutaal voor den dag te komen, de ijdelheid om te gelooven dat zijn voorstel aan ieder welkom zal zijn, en de onverschilligheid om zich een weigering niet aan te trekken."

»Hebt gij dat al ondervonden,» las Elise uit mijne oogen.

»Men behoeft niet buitengewoon ijdel te zijn om de sensatie op te merken, die de aankomst van een europesche vrouw hier op trouwlustige mannen maakt. In de manier waarop men bekeken, aangesproken, geveid en gevolgd wordt, ligt evenwel te veel fatigts om iemand, die zich zelve respecteert, aangenaam te zijn; en daarom ben ik blijde vrij spoedig naar de bantamsche binnenlanden te vertrekken, waar de schoone natuur mij duizend maal meer welkom zal zijn dan de hulde van het bataviasche mannenpubliek. Maar gij, Robert! zijt gij nog altijd vol illusiën? Bevalt het leven u hier, en is er kans om spoedig te velde te trekken?"

»Wat het laatste betreft, volstrekt niet; 't is overal vrede en rust, ontzettend rustig. Voor het overige ben ik zeer tevreden in den kring waarin ik mij beweeg. Wat er daar buiten in de europesche samenleving voorvalt, is mij nagenoeg onbekend. Wij militairen zijn er min of meer buitengesloten, anders had ik zonder twijfel u althans opgezocht. Met ongeduld heb ik den dag van heden afgewacht, in de hoop van u te ontmoeten. Het zoeken in die dwarrelende mensenmassa maakte mij half dronken. Had ik u niet gevonden, dan had ik mij misschien in het gewoel geworpen en getracht mij in die vrolijke drukte geheel dronken te maken."

VIII.

Sinjo's op een officieel bal.

Het dansen en kaartspelen scheen opgehouden te hebben , want wij waren de eenige overgeblevenen. Elise nam mijn arm om naar de zaal te gaan waar gesoupeerd werd. Daar zaten eenige honderde gasten aan groote tafels rijkelijk met spijsen voorzien , terwijl een aantal jongens in liverij gekleed de gasten bedienden. Het getal toeschouwers was echter nog grooter ; de stafmuziek speelde onophoudelijk ; het geheel maakte een levendig , vrolijk , schitterend tooneel uit.

Op een teeken houden alle gesprekken , ook de muziek op. De gouverneur-generaal heft zich van zijn zetel op en houdt een volgeschonken wijnglas in de hand. Hij spreekt een toepasselijken toast uit en drinkt op de gezondheid van den Koning. Hoera ! leve de Koning ! klinkt het uit ieders mond en de kurken springen paffende van de flesschen , en de mousserende champagne stroomt en bruischt in de glazen. De twee muziekkorpsen , het europesche en het inlandsche , vallen te gelijkertijd in met het »Wien 't Neerlandsch bloed ,” en het vreugde-alarm en de luidruchtigheid der menigte is boven alle beschrijving groot.

Het heeft mijn opmerkzaamheid getrokken dat dezelfde heeren met zwarte lokken en gele aangezigten , die in den vooravond de wacht aan het buffet hielden , zich thans in een digten drom aan het hoofd der eerste tafel ophouden , waarschijnlijk om de groote hanzen die weder naar rang en traktement geordend zitten , te zien

souperen. Zij hebben stellig iets in den zin, want gedurig komen zij ietwat digterbij. Zoodra de gouverneur-generaal opstaat en alle gasten de beweging volgen om naar de danszaal te trekken, werpen de sinjo's — de heeren in kwestie — zich op de leéggemaakte stoelen. Het gaat niet zonder duwen en dringen, ja zelfs niet zonder twist: want die plaatsen zijn een standje waard. Lekkere wijn, de beste schotels, de fijnste gebakken, en dan de eer om op den warmen stoel van een hoofdambtenaar te mogen zitten!

»Voor wat jij mij drukken? ik eerst hier.»

»Perrek! (verrek), jij drukken mij.»

»Ik perrek met jou, t a u! (hoor je).»

»Diam! (stil)» roept een derde, »jij niet beskaam? .. sss... éh!»

Dit appèl op het fatsoen schijnt te helpen. Er wordt schrikkelijk gegeten en gedronken.

Naarmate de schotels leéger worden neemt de spraakzaamheid toe.

»Lefen de Konik!» waagt er een bijna hardop te zeggen, terwijl hij het glas leegslurpt waaraan een oogenblik vroeger Zijn Excellentie's lippen kleefden.

»Al de mooije meidens!» grinnikt een ander, die zit te kokhalzen en een teug noodig heeft om te kunnen voortgaan met zich vol te proppen.

»Marie toch niet perliep (verliefd) met jou,» plaagt hém de eerste.

»Allah! Zeker zij perliep met jou! — Zij altijd blij op mij, als zij aan mij zien.»

't Is kluchtig dit gesprek aan te hooren, maar wij worden door den stroom menschen medegesleept, die naar de buitengalerijen dringen om de illuminatie en het vuurwerk te zien. Om uit het gedrang te geraken, gaan wij door een zijdeur naar buiten. Elise, die niet zoo als de meeste dames gedecolleteerd is en de koele nachtkoele niet vreest, wil liever langs den grooten weg wandelen. De drukte aan de frontzijde der Harmonie is niet minder groot, doch van een anderen aard. Een onafzienbare sleep van equipages staat

langs den rijswijkschen weg; op de verbreeding van dien weg; bevindt zich een groot aantal open wagens met dames die van hunne hooge zittingen het dansen gadeslaan; de overige ruimte is met inlanders bezet, met heeren en dames die een luchtje scheppen, met draagbare kraampjes, enz.; en die bonte menigte wordt beschenen door het helle licht van duizende lampions en van de rood, wit en blaauw gekleurde vonken van het vuurwerk.

Terwijl het dansen weder aanvangt, wandelen wij verder. Verkwikkend waait de landwind, helder fonkelen de sterren, de lucht is welriekend en groot het genot van de nachtelijke kalmte. Daar binnen joelt en woelt het onstuimig; de lucht is er verstikkend, het licht verblindend, de muziek en de dans bedwelmend; men geniet er als in een droom. Maar buiten beseft men het genot van het oogenblik. Daar binnen stoot men aamechtig nu en dan een enkel woord uit, dat nog wordt afgebroken door het stof dat in den geopenenden mond dringt. Buiten lokt alles uit tot vrije gedachtenwisseling, tot vrije uiting van hetgeen er in uw ziel omgaat. In 't kort, daar binnen duizenden die mij onverschillig zijn, en buiten eene, die mij d..... Was ik nu maar een romanschrijver, en had ik geen wijfje, dat dreigend den vinger opheft om mij te verbieden verder te gaan, ik zou u een uurtje schilderen vol gevoel, vol hoop en vrees, vol rozengeur en maneschijn; het zou een treffend en boeiend hoofdstuk geworden zijn, stellig het beste mijner »Herinneringen», maar *ce que femme veut.....*

IX.

Waarin Robert goed praten heeft over plicht en gevoel.

Mijn horlogie wijst drie uur , en nog altijd viert men feest. De stafmuzikanten hebben hunne instrumenten opgeborgen en spelen nu met vorken en lepels , glazen en flesschen. De longen der inlandsche dansmuzikspelers houden het langer vol , ofschoon de toonen valscher en schraller worden en de turksche trom nu en dan solo's geeft. Die nu nog dansen zijn de echte liefhebbers , die dansen om te dansen , en minder keurig in hun smaak worden naar gelang de danswoede hen bezielt. De dames , die tot nu toe wachtmeestertje gespeeld hebben , komen thans aan de beurt , en trachten de shade in te halen. Zij springen hooger van den grond , maken grooter passen , sluiten beter aan , en laten hunne dansers niet los , uit vrees van ze te verliezen.

De groote massa is echter afgetrokken ; men beweegt zich thans gemakkelijk tusschen de gasten , die in groepen om tafels en op sophas onder een glas wijn zitten te praten. Ik vind Pienema gezeten bij een troepje officieren ; hij doet zijn best om vrolijk te schijnen , drinkt het eene glas wijn na het andere , maar er blijft een wolk over zijn voorhoofd hangen. Natuurlijk zijn de dames het onderwerp van het algemeen gesprek , en als er van tijd tot tijd iemand zijn buurman wat influistert , dan is het waarschijnlijk nog een confidentie over een dame.

Een uur later is de danszaal verlaten ; om het buffet wordt het hoe langer hoe luidruchtiger. De sinjo's spreken een onverstaan-

bare taal, lagchen als gekken, drinken als sponsen en worden nu en dan eens handgemeen. Het feest loopt ten einde.

Ik breng Pienema naar zijn logement, en blijf nog een sigaar bij hem rooken.

»Waarde Robert,» zegt hij eindelijk, »laat mij u als vriend een raad geven. Laat nooit uw oog op een meisje vallen, voordat gij ten minste de dikke epauletten hebt. Een jong mensch met een hart is hier een incongruïteit. Ik heb nooit zoo'n land gezien, mij nooit zulk een tyrannieke inmenging van het bestuur met partikuliere zaken kunnen voorstellen. Maar het is zoo; ik heb de zekerheid dat ik mijn verwijdering aan mijn engagement te danken heb. Verbeeld u, dat de militaire kommandant mij op den schouder kloppende, nadat ik Leonie weder op haar plaats gebracht had, mij toevoegde: »Nu, vriendje! 't is maar goed dat gij naar Sumatra gaat, want gij zoudt het hier toch niet lang gemaakt hebben.»

»Waarom niet, kolonel?» vroeg ik verwonderd, »heb ik mij dan onbehoorlijk gedragen.»

»Bedaar maar, ventje! dat is het geval niet, maar gij legt het te druk aan; goede reis naar Padang!» liet hij er spotachtig op volgen en keerde zich toen om. Ik vraag u, waarom mag men geen affectie betoonen, waarom mag men iemand niet liefhebben? Was er kwestie van trouwen, *à la bonne heure*; maar ik vraag niets, ik denk er niet aan om iets te vragen. Het beeld mijner Leonie ongestoord in mijn hart te dragen, en als spoorslag te doen dienen om iets meer dan mijn plicht te doen; om zelfs op een eenzame plaats gelukkig te zijn, met het vooruitzicht om éénmaal mij met haar te kunnen vereenigen, dat is alles wat ik voor het oogenblik verlang.»

»Welnu, al dwingt men u het engagement te verbreken, kunt gij elkander toch trouw blijven.»

»Als Leonie het karakter van Elise had, ja, dan vreesde ik niets, maar zij is zacht en toegevend; zij is gewoon hare moeder blindelings te gehoorzamen. En die moeder heeft reeds een keuze voor haar gedaan; duizend gulden per maand, inspecteursrang en

spoedige promotie voor de borst; een kerel, die zoo zeker van zijn zaak is, dat hij bijna niet heeft omgezien naar zijn aanstaande, en een partijtje whist ging maken. Leonie wilde hem niet noemen, anders had ik wel middel gevonden om hem van haar te doen afzien. En nu moet ik weer aan boord! Als ik te Batavia bleef, kon ik die koppelaarij verhinderen; maar eenmaal weg, vrees ik dat hare vernieuwde verzekeringen om zoolang mogelijk tegen te streven, op den duur niet bestand zullen zijn tegen den onverzettelijken wil der moeder. Al mijne illusiën zijn verdwenen, mijn eenige hoop is nog op vernieuwing van den krijg op de Westkust. Er zal dan wel één kogel zijn, die zich over mij ontfermt."

»Nu gaat gij te ver, vriend. Vooreerst moet gij nog zekerheid hebben van Leonie's zwakheid, en bevestigt die zich al, welnu dan bestaat er nog geen reden om het hoofd te laten hangen. In zulk geval zou ik redeneren, en denken: het meisje is mijn liefde niet waard, of wel: ik ben haar niet lief genoeg, en het is dus beter dat een ander dat perceeltje krijgt, dan dat ik er later mede opgescheept zit."

»Ik kan wel zien, Robert! dat uw hart nog nooit voor een meisje geklopt heeft. Juist dat zachte, dat onderworpen in haar karakter, dat mij haar thans doet verliezen, trekt mij het meeste tot haar. Maar wat helpt het mij, u een denkbeeld van mijne gevoelens te geven, gij kunt die niet begrijpen. Ik ga met looden schoenen naar Sumatra; dat heerlijke land heeft voor mij zijn schoon al verloren. In die weelderige woestijnen, waar de Europeaan zich reeds zoo eenzaam gevoelt, zal ik niet eens meer aan Leonie mogen denken. Men beschikt hier in Indië niet slechts over uw persoon, maar ook over uw hoofd, uw hart. . . ."

Pienema sprak nog lang door, maar ik beken het openhartig, ik luisterde niet meer naar zijne ontboezemingen van ontevredenheid. Mijne gedachten hadden een anderen loop genomen; ik was zoo geheel ontevreden niet. Toen echter het eerste morgenrood den naderenden dageraad aankondigde, stond ik op en sprak hem nog een bemoedigend woord toe:

»Hoor eens, Pienema! in uw geval zult gij het verstandigste

handelen uw hart dan alleen permissie tot spreken te geven , wanneer gij niets beters te verrigten hebt. Aan boord was een engagement een goede tijdpassering , maar aan wal is er meer te doen. Het militaire spreekwoord »dienst gaat boven godsdienst ,” moet gij thans in toepassing brengen. Laat ons geheel voor den stand leven , dien wij boven alles verkozen en liefhebben. Laten wij ons niet uit het veld slaan door een eerste teleurstelling. Laat ons eerst eer en roem trachten in te oogsten , en dan naar een paar vriendelijke oogen omzien ; eerst Koning en Vaderland dienen en daarna den liefdegod. Ik spreek als een schroevendraaijer , dat weet ik wel , maar ik meen het toch goed. En nu vaarwel ! Laat spoedig wat van u hooren.”

X.

Met een vierspan op reis.

Eenige maanden zijn verlopen. Op den weg naar Bantam rolt een reiswagen, getrokken door vier paarden, in snelle vaart door het effene, doch vruchtbare bataviasche ommeland. In het open rijtuig zitten twee officieren in burgerkleeren, de beenen lang uitgestrekt met het gemak van millionnairs, doch met vrolijker gezigten. Het gesprek is zeer levendig en wordt slechts nu en dan afgewisseld door een forschen trek aan de sigaar. Hunne jongens, netjes aangekleed, met de krissen kranig in den gordel gestoken, zitten niet minder tevreden in den achterbak. Men kan het hun aanzien, dat zij niet-gewoon zijn zooveel bluf te slaan. Onder den bak op een ruime trede staan twee loopers, met de hoofden regts en links buiten het rijtuig hangende om den gang der paarden in het oog te houden. Bij een bogt van den weg springen zij vlug van de tree, rennen naar voren, helpen den koetsier zijn wending maken, klappen met hunne korte zweepen in de lucht, laten eenige malen met kracht een »ssji-ssji" hooren, en hernemen hunne plaatsen achter op. Een paar kleine koffers en de trompen van twee jagtgeweren maken verder den inhoud van den reiswagen uit.

Twee dagen te voren bij den heer Saters zittende, was mij ontvallen, dat ik het plan had om eenige dagen verlof naar Bantam te vragen.

»Wagen?" had Saters gevraagd.

»Of ik per wagen denk te reizen? bepaald niet: hoe zou ik er aan komen?"

»Mijne,” liet hij er op volgen.

»De uwe? zoo indiscreet ben ik zelfs in gedachten niet geweest.”

»Bah! — wanneer?”

»Mijn plan is overmorgen te gaan.”

»Hoe laat?”

»Zoo vroeg als ik rijpaarden kan krijgen; tegen half zes in den morgen.”

»Mandor!”

Een bediende trad voor, en kreeg in drie korte woorden en even zoo veel gestes order, om te zorgen dat overmorgen ten half zes, de reiswagen bij mij voor was.

Met indische gelatenheid had ik mij die indische hulpvaardigheid laten welgevallen, geen complimenten meer gemaakt, op zijn best een kort »dankje” gezegd — want dit is het eigenaardige van de indische manier om elkander een dienst te bewijzen, dat men liefst geen »dankje” hoort, en complimenten schuwt. Zonder veel moeite had ik van Krieger overgehaald om eveneens verlof te vragen en mij te vergezellen. De overste Bulderhaus had zijn aangezichtsvel een paar malen opgerold en weer glad getrokken, toen wij beiden tegelijk ons bij hem aanmeldden, maar bij slot van rekening het verlof toegestaan; en nu vliegen wij over den grooten landweg van post tot post.

Aan ieder station vinden wij een versch vierspan geheel opgetuigd klaar staan, dat in weinige seconden met het gebruikte verwisseld wordt. Eenige duiten worden door mijn jongen aan de oude loopers uitbetaald; de nieuwe beginnen met frissche krachten hun »ssji-ssji!” aan te heffen; de koetsier, die onbewegelijk op den bok is gebleven — misschien uit vrees dat zijn gegalonneerde hoed van den hoofddoek zal glijden — legt de zweep over de paarden, ligt de teugels hoog op, stoot ook een »ssji-ssji!” uit, en verder weer gaat het in sterken galop.

Wij waren aan het laatste posthuis gekomen en zouden den grooten weg verlaten. Onze aanstaande gastheer had hier eenige rijpaarden voor ons gereed staan; zijn bediende bood ze ons aan, met de groeten zijns meesters. Er waren ook eenige koelie's bij de hand

gehouden, die onze koffers in rottan-lissen aan hunne draagstokken hingen en er op een sukkeldraffe mede afmarcheerden. Van Krieger en ik deden een keuze, stegen te paard en reden weg, gevolgd door onze bedienden die, de jagtgeweren en bandoulière dragende, zeer in hun schik schenen te zijn en hunne moedige paardjes, meer dan noodig was, met twijgjes en andere kunstmiddelen aanzetten.

De weg liep door een heuvelachtig land, goed bebouwd en zeer bevolkt; want behalve de kampongs stonden hier en daar op het veld nog afzonderlijke huizen van inlanders. Wij ontmoetten echter zelden iemand op ons pad. Zagen wij al in de verte menschen over den weg gaan, naderbij komende waren zij verdwenen. Ook de akkers schenen heden weinig bezocht te wezen, en de enkele landbouwers die wij op eenigen afstand ontwaarden, keerden ons den rug toe of verstopten zich.

»Een wonderlijk land,» merkte van Krieger aan; »de bewoners schijnen hier wel menschenschuw te zijn. De Sumatraan is vrijer, dat verzeker ik u; hij doet geen stap om u te ontwijken noch om u te ontmoeten, tenzij hij u noodig heeft.»

»Het is zeker javaansche beleefdheid om verstoppertje te spelen, als zij Europeanen zien naderen.»

»Niet precies. De Javaan gaat op zijde van den weg neêrhurken of stijgt af als hij te paard zit. Is zijn paard mak, dan gooit hij het den transteugel over het hoofd en houdt dien neêrgehurkt in de hand. Maar nooit loopt hij weg om zich te verbergen. Hier zijn wij onder Soendanezen; dat volkje ken ik nog niet.»

»De Bantammers hebben den naam niet van tot het puikje der Java-bevolking te behooren, dank aan de vroegere sulthansregering, waaraan Daendels een eind gemaakt heeft. Een derde der bewoners zijn van adellijke afkomst, bijgevolg verwaand, lui en dom; een ander derde is priester, bijgevolg dom, lui en verwaand; en het laatste derde, dat den adel en geestelijkheid naaapt, dus alleen maar lui en dom is, zal nog wel het beste zijn. Zoo iets zegt P. P. Roorda van Eysinga er van in zijn land- en volkenkunde. Voor mijn part kunnen de inwoners uit mijn radius blijven. Ik verlang meer om kennis te maken met digte wildernissen en weelderige bosschen, met

wilde zwijnen en herten. Rijstvelden en kampongs, vruchtboomen en tortelduifjes heb ik in den omtrek van Batavia al genoeg gezien."

»Wacht maar," hervatte van Krieger, »vóór ons vertoont zich reeds het gebergte, en waar bergen zijn, zijn ook wildernissen. Gij zult nog genoeg kunnen dwalen en jagen."

Wij versnelden onzen gang en naderden meer en meer de donkere bosschen, die de heuveltoppen bedekten. De bodem werd steenachtiger, de stroombedding op zijde van den weg dieper en nu en dan kwam een vaste rotsmassa te voorschijn, terwijl de aardlaag in dikte afnam. Op drie palen afstands van het landgoed, werwaarts wij ons begaven, lag een gehucht. Een soort van pandopo noodigde ons uit om de paarden een oogenblik rust te geven. In de schaduw van een grooten doerian-boom stond een warong (kraampje); een paar inlanders waren juist gereed hun middagmaal te gebruiken, maar onze nadering deed hen plotseling verdwijnen. Van Krieger ging op de lage bamboe-bank zitten en kocht een tros pisang-radja, om de paarden te trakteren.

»Overal elders," zeide hij, »waar ik de bevolking zoo schuw vond als hier, zou ik aan een naderend onheil, aan opstand of iets dergelijks gelooven. Zie eens aan; die kerels hebben hun rijst nog niet half verorberd; hun mangkok (kop) met koppie dawon (koffij van bladeren) is nog vol. Zelfs de vrouw uit de warong heeft een beweging gemaakt om weg te loopen; alléén het jonge kind, dat daar in een slindang (langwerpige doek) hangt, houdt haar terug. »Kenapa loe takot, ma?" (waarom zijt gij bevreesd?) vroeg hij aan de vrouw.

»S'tau (ik weet het niet)!" prevelde zij.

»tIs een dom kalf," vervolgde van Krieger, en zich nu tot den bediende van den landheer wendende: »Hé mandor! apa se babnja ietoe orang samoea lari?" (waarom loopen alle menschen hier weg).

»Dia tra biasa ketemoe orang blanda" (zij zijn niet gewoon Europeanen te ontmoeten).

»Praatjes," bromde van Krieger, »het gezigt van den mandor staat

mij ook niet aan; hij gluurt altijd regts en links, en durft u nooit in de oogen te zien."

»Hoe is het nu, kameraad, waarom zijt gij op eenmaal zoo somber gestemd?"

»Ik ben in dezelfde stemming als heden morgen, maar ik geloof nooit dat het hier pluis is. Ik meen teekenen van verstandhouding opgemerkt te hebben tusschen den mandor en die kerels, die op den loop zijn gegaan."

»Is het dan vreemd dat zij elkander kennen? — niets komt mij natuurlijker voor."

»Gij hebt gelijk; misschien verbeeld ik het mij."

Onzen weg vervolgende, bereikten wij een uur later het landgoed Kedang Oedik, dat schilderachtig gelegen was tegen de helling van een met millioenen koffijboomen beplanten berg. Het was ongeveer middag; de zon schoot hare stralen bijna loodregt op den vruchtbaren bodem neer, en de hitte was zeker de reden dat ook hier een buitengewone rust heerschte. Zelfs de honden en tamme herten, die vreedzaam bij elkander in de voorgalerij lagen, verroerden zich ter naauwernood en verwaardigden zich niet om de aankomst van vreemdelingen aan de bewoners te verkondigen.

XI.

Eerste kenteekenen van een naderend onweêr.

Elise's vader, de heer Sielberg, een man klein van taille, maar taai van gestel, met kort gesneden grijs haar en een levendig karakter, is reeds in het jaar 1817 als militair in Indië gekomen, heeft het tot overste gebragt en toen zijn pensioen genomen. Hij maakte de oorlogen van Palembang, Boni, Sumatra en Java mede, werd tweemaal gedecoreerd en is nog altijd een soldaat in zijn hart. Uit gewoonte draagt hij steeds een stijve das en sporen. Zijn vrouw, sedert kort overleden, is de schuld dat hij in der tijd den degen aan den wand hing en landheer werd.

Den dag na onze aankomst reden wij vijf uren te paard door koffij-bosschen en langs indigo-velden, en werden ingewijd in de geheimen der indische landhuishoudkunde; wij begrepen reeds dat de nieuw gegraven slootkan (sloot, kanaal) twee honderd bahoe's (bunders) land tot sawahs (rijstvelden) hervormen zou; dat de indigo 's avonds gesneden en 's nachts bewerkt moet worden, endat de koffijboomen niet te dicht bij elkander mogen staan en niet geheel zonder schaduw mogen blijven. Bij al die nieuwe zaken leerden wij een schoon land kennen en genoten volop van de prachtige natuurtafereelen, die zich gedurig aan onze oogen voordeden.

Overste Sielberg, want zoo hoorde hij zich het liefst aanspreken, was overdag van top tot teen landheer en wist dan slechts van waterleidingen, pelmolens en landbouwkundige zaken te spreken, maar 's avonds kwam het militair hart boven; dan werd hij weêr

jong en geraakte vol vuur bij de herinnering aan den tempo d h o l o (den ouden tijd). Dien avond had hij den Java-oorlog onderhanden en was onuitputtelijk in allerlei episodes van het bivak-leven. Het ontging evenwel mijn aandacht niet dat Elise afgetrokken was; zij had iets gejaagds in hare bewegingen. De oorzaak er van werd mij later duidelijk. Toen omstreeks elf ure ieder zijn slaapvertrek had opgezocht, en van Krieger en ik naar de onzen in de bijgebouwen gegaan waren, sloop een oude vrouw (n é n é h) ons op zijde en verzocht ons namens de n o n n a om gekleed te blijven, daar zij ons bezoeken wilde wanneer in het hoofdgebouw alles in rust was.

Ons logies lag ongeveer zestig schreden van het hoofdgebouw; tegenover ons bevonden zich de stallen en de bediendenwoningen, een en ander beschaduwd door hooge vruchtboomen. De lucht was niet helder; slechts de sterren zonden hare bleeke stralen op het aardrijk en lieten de belommerde plaatsen in volkomen duisternis.

Wij wachtten het aangekondigde bezoek in de galerij af. De n é n é h ging haar meesteres vóór, met de bede om haar binnenskamers te willen ontvangen.

»Die oude vrouw,» sprak Elise snel, »die daar aan mijne voeten zit, heeft mij zien geboren worden, gezoogd, en tot mijn vijfde jaar verpleegd. Zij beschouwt mij als haar eigen kind. Als gij haar leed bij mijn vertrek naar Nederland en hare aan waanzinnigheid grenzende vreugde bij mijn terugkomst gezien hadt, zoudt gij hare liefde en trouw geen oogenblik in twijfel trekken. Welnu, heden is zij kermende voor mij neêrgevallen en heeft mij bezworen met de mijnen Kedang te verlaten. Hare mededeelingen zijn verward en onduidelijk, maar de slotsom er van is, dat ons een ongeluk boven het hoofd hangt. Hoort wat zij vertelt:

»Er is een groot vorst uit het graf opgestaan; hij is door Allah bestemd om het land van de blanke overheerschers te verlossen. Daarom heeft Allah hem een magt geschonken, die slechts de heiligen in het paradijs deelachtig zijn. Hij is onkwetsbaar, en kan zich onzichtbaar maken; hij rijdt op een wit hert en heeft aan spijs of drank geen behoefte. Over de elementen voert hij heerschappij;

hij laat het naar goedvinden regenen, — ja doet in zijn toorn de aarde schudden.” ”

»Tot nu toe hebben slechts eenige hadji's en priesters de genade gehad dien zending van Allah te mogen aanschouwen. Verrukt over zijn majesteit, hebben zij op een geheimzinnige wijs eenige ontevreden hoofden en aanhangers bekend gemaakt met het groote nieuws en het heerlijk verschiep, dat zich voor land en volk opent. Deze hebben op hun beurt hunne vrienden en vertrouwelingen weder ingelicht, zoodat het aantal geloovigen spoedig is toegenomen. Ook de aangenomen zoon der n é n é h behoort tot hen. Geloovigen en zamenzweers hebben een doel; wie aan het sprookje gelooft, zal den zoogenaamden vorst gehoorzamen en aan den opstand tegen de blanken deelnemen.” ”

»Dat de opstand op handen is, blijkt uit de verklaring van den persoon, die zijn pleegmoeder den raad gaf niet meer in onze woning den nacht door te brengen.”

»Wie is die persoon?” viel van Krieger in.

»De mandor, die u naar Kedang geleid heeft.”

»Kunt gij hem niet ontbieden?”

»Ma!” sprak Elise tot de oude vrouw, »durft gij in de duisternis de woning van den mandor op te zoeken?”

»Ik durf 't.”

»Welnu, spoed u tot hem en laat hem voor ons verschijnen.”

»Genade!” riep de oude, »genade voor mijn kind! hij is mijn oogappel.”

»Hem zal geen kwaad geschieden, ma! het is om hem er voor te behoeden dat ik hem ontbied. Vertrouw op mijne woorden.”

»To bat, to bat!” zuchtte de brave vrouw en sukkelde daarop naar buiten om zich van den opgedragen last te kwijten.

»De mandor, wien gij bescherming toezegt, mejufvrouw! kan ons van dienst zijn. Door zijne mededeelingen geleid, zouden wij een gevaarlijken opstand kunnen voorkomen,” zeide van Krieger. »Mijn eerste raad is hem te arresteren en door zachtheid of geweld tot een geheele bekentenis te brengen van hetgeen hij weet. Maar waarom houdt gij dat alles voor uw vader geheim?”

»Ik vreesde dat hij er geen geloof aan zou slaan. Hij denkt dat het volk hem lief heeft, omdat hij inderdaad als een vader voor ieder hulpbehoevende zorg draagt; en hij vergeet dat men op geen inlanders rekenen kan, wanneer de priesters hun zand in de oogen werpen, hunne dweepzucht door fanatieke vertellingen opwekken, en hen tot moordpartijen aanhitsen. Uw toevallige tegenwoordigheid deed mij besluiten om u vooraf te waarschuwen; wellicht zijt gij in staat middelen te beramen ten einde het kwaad te voorkomen, of, zoo het daarvoor te laat is, mijn vader tot kalmte en voorzigtigheid te stemmen. Gij bezit de noodige bedaardheid, Robert! op den oceaan heb ik u bewonderd, toen ons een onheil boven het hoofd hing. Ook nu verlaat ik mij geheel op uw beleid.»

Juist kwam de nê nê h weêr sluipende binnen. Zij beefde over het gansche ligchaam, uitte slechts halfgesmoorde kreten van hevige ontsteltenis en berigtte met afgebroken volzinnen, dat noch de mandor noch zijne familie in huis was. Zij had de deur gesloten gevonden; ook de nabijgelegen woningen der vaste arbeiders waren verlaten; het gevaar was dus dreigend.

»Wij hebben geen oogenblik te verliezen; de overste moet onmiddellijk gewaarschuwd worden. Keer naar het gebouw terug, Elise! wij volgen u derwaarts.»

»Gij hebt gelijk,» zeide van Krieger, die even als ik zijn jagtgeweer opnam en toen de lamp uitdraaide; »wij mogen hier niet blijven.»

In het aangrenzend vertrek sliepen onze jongens, die ik op de inlandsche manier wakker maakte, door hen aan den grooten toon te trekken en bij den naam te noemen. Eenige oogenblikken later waren wij in het hoofdgebouw vereenigd, en hielden een formelen krijgsraad.

XII.

Gevaarlijke reisavonturen.

Op een paal afstands van Kedang woonde een europesche opzigter met vrouw en kinderen. Elise bad, dat voor alles die menschen zouden gewaarschuwd worden. Djojo, een vertrouwde jongen, werd derwaarts gezonden met de uitnoodiging aan den opzigter om onmiddellijk met de zijnen op Kedang te komen.

Eerst nadat van Krieger de vreemde houding der bevolking, op den togt naar Kedang waargenomen, aan den overste had medege-deeld, begon deze goed wakker te worden; maar nu ook legde hij de energie van den soldaat aan den dag.

»Dat er iets broeit, betwijfel ik niet meer, vooral als ik nadenk over een paar ontmoetingen van de laatste dagen, en die met uwe opmerking in verband breng. Die afwezigheid met vrouw en kinderen toont aan, dat er dezen nacht nog wel eens meer kon voorvallen. De handen dus aan het werk geslagen; de brandal's (muitelingen) zullen zich vergissen als zij denken ons onverwacht op het lijf te vallen.

»Komt hier, jongens!» riep hij, »aan het werk! Brengt de drie jagtgeweren en de nieuwe buks. Zie zoo! met uwe dubbelloopen, mijne heeren! maken die een geheel arsenaal uit. Nu de deuren en vensters versperren. Veel vuurwapens zal die nieuwe koning wel niet uit den Hemel hebben mede gebragt.»

Het geheele huis was nu in rep en roer; zware kasten werden voor de hoofdeur geschoven, en de jalousiën verzekerd; de voor-

naamste beschikkingen werden genomen, geleid en uitgevoerd door den overste en van Krieger. Ik hield mij onledig met het laden van de geweren, waaraan Elise de grootste aandacht schonk.

»Laat mij eens een loop laden,» zeide zij glimlagchende, »wie weet of 't mij nog niet te pas komt.» En tegelijkertijd een wapen opnemende, volbragt zij behendig een lading.

»Ik kan u dit werk gerust overlaten, en ga den overste eens voorstellen om een verkenning te maken.»

»Stel u niet bloot, Robert!» riep zij haastig, maar liet er dadelijk op volgen: »ons garnizoen is niet groot, denk er aan. Ga den opziener te gemoet, ik ben beangst voor zijn lot, zoo lang hij niet hier is. Neem uw geweer mede.»

Daar de deuren reeds versperd waren, sprong ik door een venster naar buiten. Op eenige schreden van het huis gekomen, luisterde ik oplettend, doch alles was stil. Den weg naar de opzienerswoning opgaande, verbeelde ik mij echter eenig gedruisch in de verte te hooren; ik verhaast mijne schreden tot aan de bogt van den weg, van waar de opzigterswoning zichtbaar is. Zij is omringd door een menigte menschen, waarvan er verscheidene obor's dragen. Onderscheidene personen zie ik in en uit het huis loopen en een verward gedruisch van menschen-stemmen treft mijn oor. — Zou de waarschuwing te laat gekomen zijn, zouden de ongelukkige bewoners niet hebben kunnen vlugten?

Misschien zijn er nog menschenlevens te redden. Ik avanceer nog eenige passen, maar houd den kant van den weg, waar digte kof-fijboomen mijn sluiptogt begunstigen.

»Toewan!» fluistert een stem, »Toewan! Lakas poelang, nanti brandal sebantaar datang,» (mijnheer! keer dadelijk terug, de muitelingen zullen aanstonds hier zijn).

Het is de jongen, door den overste uitgezonden. Hij was te laat gekomen, en redde zijn leven, door zich onder het oproerig volk te mengen; hij zegt dat alles uitgemoord is in de opzigterswoning.

»Er zijn honderde brandals, mijnheer! zij gaan het huis in brand steken. Zie, de vlammen slaan reeds uit het dak. Alleen de vlugt kan ons redden.»

»Néen, Djojo! de blanda's (Hollanders) vlugten niet. Maar het aantal miteurs is te groot, te groot om hun lang het hoofd te bieden. Gij schijnt niet bevreesd, Djojo! zeg, wilt gij uw heer dienen?"

»Ik wil het."

»Welnu, spoed u dan naar Kedang, neem het beste paard van stal, rijd met een omweg naar Serang, en vraag hulp aan den heer Resident."

»Goed, toewan."

»Maar haast u; van uw vlugheid hangt ons leven af."

Djojo, de trouwe Javaan, was reeds weg; en toen ik Kedang bereikte, hoorde ik den galop van een paard dat zich pijlniel verwijderde.

Naauwelijks was ik weder onder dak, of de miteurs, trotsch op hun goed geslaagden moord, naderden reeds Kedang. Alles was daar voorbereid om hen te ontvangen; de lichten waren uitgedoofd en de bewoners schenen in diepe rust te verkeeren. Bleek maar kalm, vroeg Elise slechts: »te laat?"

Helaas! mijn stilzwijgen bevestigde haar angstig vermoeden.

In allerijl werd het luik verzekerd, waardoor ik in huis gekomen was. De bende was tot aan het erf genaderd; haar aanvoerder zond een gedeelte weg om de achterzijde in te sluiten en ging toen met een twintigtal miteurs, die geweren en lansen droegen, naar de voordeur.

»Nu opgepast, mijne heeren!" fluisterde de overste. »Ieder kiest zijn man, en zoodra zij de trappen opgaan, branden wij los."

Wij hadden de trompen onzer geweren op een rigchel der jalousie gelegd. Eenige seconden later liggen drie miteurs in hun bloed te baden. Een woest geschreeuw volgt op de ontploffing, en nadat de rook is opgetrokken, zien wij de bende een paar honderd passen teruggeloopt. Twee miteurs, die hunne gevallen makkers wegdragen, zijn nog op het erf.

De overste lost nog een schot, en weder stort een man ter aarde; de andere laat zijn last glippen en zoekt zijn heil in de vlugt.

»A la bonne heure," zegt de overste, »die bangsatten zullen ons niet meer hinderen."

»Paff!» een kogel vliegt boven onze hoofden door de jalousie en verbrijzelt een spiegelglas.

»Slecht gemikt,» merkt van Krieger aan, »maar wij zullen er partij van trekken, en ons niet meer noodeloos bloot geven.»

De geweren zijn onderwijl weder geladen en ik ga een ronde maken. De vrouwelijke huisgenooten zijn bijeen in een kamer aan de minst bedreigde zijde van het huis; groote angst heerscht er onder haar; de meeste roepen Allah te hulp. Ik maan haar aan om rustig op den grond te blijven zitten. Twee huisjongens zijn in de tegenovergelegen vertrekken geposteed, om elke beweging der brandals te bespieden en ons bij tijds te waarschuwen. In de binnengalerij aan den achterkant staat eveneens een dubbele post, waarbij ik Elise aantref.

»De schaduwen der vruchtboomen maken het uitzigt hier moeilijik,» zeide zij zacht. »Men kan hier bedekt de achtergalerij naderen tot op tien passen.»

»Gelukkig dat de jongens beter in de duisternis kunnen zien dan wij.»

»Ja, maar zij zijn bevreesd; want toen er zoo even geschoten werd, vielen zij op den grond en verzuimden uit te kijken.»

»En daarom hebt gij de wacht gehouden? Ik bid u, Elise! Stel u niet bloot.»

»Ik durf u niet te vragen of er menschen gevallen zijn,» viel zij mij in de rede. »Mijn hart bloedt op het... maar wat is dat!»

»Allah Toewan! brandal datang (Heere God! daar komen de muiters)!» schreeuwen de jongens; een drom volks schiet onder de boomen uit en dringt door tot aan de achtergalerij; op hetzelfde oogenblik kraakt de deur door het gebeuk van een paar boomstammen, die als stormrammen aangewend worden. Achter elkander vuur ik de twee loopen af. Elise heeft zich omgekeerd en houdt de handen voor het gelaat. Zij ziet niet dat twee, drie lansspitsen door de jalousiën heen haar rakelings langs het lijf gaan.

»Terug, Elise! in 's Hemels naam terug; buk u!»

Het meisje vermande zich, en reikte mij met een onbegrijpelijke kalmte een ander geweer toe.

»Geef mij eerst uw geweer,» voegde zij er bij, »ik zal het laden.»

Ondertusschen had ik hulp gekregen. Van Krieger stond mij bij en eenige minuten later ook de overste, die zich vooraf overtuigd had dat de aanval op de frontzijde niet werd herhaald. Wij vuurden verscheidene malen op den vijand, die de deur reeds half verbrijzeld had; een paar jongens, door het dreigend gevaar moedig geworden, staken als razenden met sabels en lansen door de jalousiën, waaruit reeds verscheidene rigchels geslagen waren.

- De zege bleef ons. Op zoo veel tegenstand hadden de brandals niet gerekend; zij waren bovendien reeds tweemaal teleurgesteld.

Voorreerst hadden zij de bijgebouwen verlaten gevonden, waar zij de gasten meenden te verrassen, — de mandor had het verzekerd; en ten tweede bleken de djiemat's (talismans) niet krachtig te zijn. De priesters, die ze hun uitreikten, hadden gezegd dat zij daardoor onkwetsbaar werden; en reeds waren velen hunner gewond of gedood.

Geen onzer, hoewel niet van djiemat's voorzien, had eenig letsel bekomen; doch daaraan dachten wij in den aanvang niet eenmaal. De achter-galerij was het zwakste punt onzer stelling. Met behulp van meubelen, planken en van alles wat maar dienen kon, werden de vensters en deuren duchtig gebarricadeerd. De overste was op zijn terrein, en ontzag zijn eigen meubilair zoo weinig, als of het voor oorlogs-materiaal gemaakt was. Toen hij zijn fort in behoorlijken staat van verdediging achtte, liet hij een palita (lampje) ontsteken en in een kamer plaatsen op den grond. Bij dit licht zag hij één voor één de geweren na, »want die mogen niet mankeren,» zeide hij, »en nu maar goed uitgezien!»

Wij waren opgewekt door het gevecht; ook de jongens hadden strijd lust gekregen, nadat de aanval tot tweemaal was afgeslagen. Ik geloof bijna dat zij verlangden naar een derde attaque; maar hun geduld werd op de proef gesteld.

XIII.

Een zonsopgang te Kali Kedang.

't Zal een uur na middernacht geweest zijn, toen de tweede poging om Kedang te vermeesteren mislukt was. Lange en bange uren volgden nu. Van tijd tot tijd joeg de vijand een kogel door het huis en gaf alzoo zijn tegenwoordigheid te kennen. Hij be- raamde dus nog een aanval en bereidde zich voor. De onzeker- heid omtrent de middelen die hij thans zou aanwenden, de lange duur der spanning waarin wij verkeerden, waren pijnlijk.

Een diepe stilte heerschte zoowel in als buiten ons verblijf. Het gesteun der stervenden, die badende in hun bloed in de achtergalerij neder lagen, had opgehouden; de vlammen, die de opzigterswoning verteerd en de lucht rood gekleurd hadden, werden niet meer waar- genomen. De slaap had de oogen der kinderen geloken; schreijens- moê lagen zij in de armen der vrouwelijke bedienden op de koele vloermatten, onbewust van het gevaar waarin zij verkeerden. Die nacht scheen ons een eeuwigheid toe.

»Wat dunkt u, overste! zal ik eens een sluippatrouille gaan ma- ken? Het schijnt dat de bende is afgetrokken.»

»Dan kent gij den inlander niet, als gij denkt dat hij heen zou gaan, zonder zoo veel mogelijk vernield te hebben. Zoolang de bij- gebouwen en loodsen niet in brand staan, schuilt hij nog in den omtrek. Misschien is het wel een list om ons naar buiten te lok- ken; misschien ligt hij op twintig passen van ons in hinderlaag, als een tijger loerende om zijn sprong te doen. Daarom geen stap

buitenshuis doen. De vijand heeft den tijd; Kedang ligt afgezonderd en is nu omsingeld. Als er van Serang geen hulp komt — en de muiters weten niet dat er iemand heen gezonden is — kunnen wij het geen vier-en-twintig uren meer uithouden; want dan krijgen wij gebrek aan alles. Er is nog slechts een halve gendie (kruik) water in het huis, en als wij niet spaarzaam zijn met de munitie, dan zijn wij spoedig geheel weêrloos.”

Inmiddels is Djojo naar Serang gerend en heeft daar alarm gemaakt. De resident laat den luitenant-kommandant der Djajang-Secars wekken, en gelast hem zijn detachement onverwijld te laten opzitten en naar Kedang te jagen. Zoo spoedig mogelijk zal hij gevolgd worden door de infanterie der bezetting, die reeds aantreedt, patronen ontvangt en met versnelden pas op marsch gaat.

De mare van een uitgebroken opstand heeft zich, door het wapenrumoer, in de hoofdstad verspreid. Uit den slaap gewekt, verstaat men de berigten slechts ten halve en waant den vijand reeds nabij. De europeesche dames nemen hare kinderen op en ijlen in nacht-kostuum naar buiten; de echtgenooten grijpen in der haast een paar voorwerpen van waarde mede, en volgen hunne wederhelften. »Naar het fort” is de kreet, en van alle kanten stroomt men derwaarts. De luitenant, juist met het kommando belast, — daar zijn kapitein met een gedeelte van het garnizoen is uitgerukt, — is bezig de eerste maatregelen te nemen om zijn post in staat van verdediging te brengen. Hij heeft er niet op gerekend zoo spoedig bestormd te zullen worden, evenmin als op zulke spookachtige vijanden. De hagelwitte nachtbaadjes en loshangende haren doen hem een oogenblik aan sumatrasche voorvechters, het huilen der naakte kinderen aan 't vijandelijk krijgsgeschrei denken. Doch spoedig in-ge-licht, haast hij zich de poort voor zijn bestormers te openen.

De paniek duurt niet lang; de geruststellende woorden des kommandants, een oog op het luchtige nachtgewaad — hetgeen de soldaten niet onaardig vinden, — en de gedachte aan het onbewaakte huis, doen van lieverlede den een na den ander weêr aftrekken.

Tot bezinning gekomen, gaat het mannelijk personeel over tot

den maatregel, waarmede het had moeten beginnen. Jagtgeweren, sabels en lansen komen voor den dag. Een gepensioneerde kapitein formeert een peloton van ambtenaren, toko-houders, klerken en planters; hij benoemt zich zelf tot kommandant en bepaalt, dat de wacht zal gehouden worden bij de brug aan den toegang der plaats. Van daar zullen gedurig patrouilles uitgaan in de rigting van Kedang, om zoodoende een verraderlijken overval te verhoeden.

De eerste kenteekenen van den naderenden dageraad, zoo verlangend door ons te gemoet gezien, lieten zich in de verte hooren. Eerst klonk het hanengekraai uit een verwijderden kampong ons welkom in de ooren, en toen drong het raauwe onaangename geschreeuw van den paauw, wel getemperd door den grooten afstand, maar toch herkenbaar, tot ons door.

In den top van den hoogsten boom uit den omtrek, dien deze schoongevederde woudbewoner tot zijn nachtelijk verblijf uitzoekt, minder uit trots dan wel om veilig en ongestoord te kunnen slapen, vangt de paauw de eerste flauwe lichtstralen op, waarmede de oostelijke trans gekleurd wordt. Half slapend rekt hij zijn hals uit, en kondigt den dageraad aan door een scherp gekrijsch. De tijger nog bezig zijn prooi te verslinden, vat nu het overschot tusschen zijn bebloede tanden, werpt het over zijn rug en sluipt door het lange gras en onder de afhangende takken der koffijboomen naar zijn leger. Het zwijn verlaat de velden die het omgewroet heeft, de ompaggender tuinen waarin het hem gelukt is door te dringen, om te verdwijnen in de digte struiken op den bodem van een diep ravijn. Het hert heeft zich te goed gedaan aan het zachte groen dat kortelings gewaassen is op afgebrande boschplekken, en huppelt terug naar zijn koel bed onder het hooge lommer. Van alle kanten keeren kalong's (vliegende vossen) terug van de strooptogten, die zij in de tuinen en vruchtboomen uit de nabuurschap ondernamen; gonzend en suizend doorklieven hunne ellen-lange vleugels de lucht, en piepend en krijgend hechten zij hunne vleugelhaken aan den uitverkoren kaalgeten boom, die tot gemeenschappelijk rustoord bestemd is. Het woud, zoo vol leven en toch zoo stil, komt eerst in ruste als de dag

aanbreekt. De paauw dommelt nog eenige minuten voort, totdat het licht wordt op de aarde onder hem; dan schudt hij zijn donzen kleed uit en reinigt zich. Zijne oogen zoeken een plek waar voedsel te vinden is; nog een paar malen schreeuwt hij, en vliegt eindelijk van zijn verheven zetel naar den bedauwden grond.

Voor dat de natuur geheel ontwaakte, werd de schijnbare rust op het landgoed Kedang plotseling gestoord door een derden vreeselijken aanval. Het eerst werd de achterkant bedreigd, en toen wij onze krachten vereenigden om den vijand terug te slaan, stormde een andere drom op de frontzijde los. Wij moesten onze magt verdeelen; zij was waarlijk niet te groot, en bestond slechts uit elf inlandsche bedienden, gewapend met krissen, sabels, klewangs en lansen, — in een woord de geheele wapen-trophée van den overste. De jongens verdedigden zich met moed; de wanhoop, gesproten uit de zekerheid van afgemaakt te worden als wij het onderspit dolven, gaf hun krachten.

Wij hadden een voordeel boven den aanvaller; wij konden hem zien, terwijl hij onze stooten niet kon afweren. Toch stonden de partijen te ongelijk, om lang wederstand te kunnen bieden.

De rigchels en latten der jalousiën bezweken onder de harde slagen der groote houtblokken. Tweemaal reeds had men getracht door de openingen naar binnen te dringen; maar een schot, een lanssteek, een klewangslag had de bestormers terug gedreven. Ik hield mij aan de voorzijde op; van Krieger had zijne handen vol aan de achtergalerij, en de overste was nu vóór dan achter; waar het gevaar het grootste was, sprong hij toe en loste een schot.

Misschien had het gevecht geen vijf minuten geduurd, toen al de geweren afgevuurd waren en aan herladen geen denken viel. Drie jongens waren buiten gevecht gesteld en de overigen hieven reeds een weegeklag aan, alsof alle hoop verloren was. Ik stond bij een hevig bedreigd venster en sloeg als een woedende om mij heen; ik begreep dat het met mij gedaan was en die overtuiging maakte mij dolzinnig; ik zag niet meer, maar sloeg toch voort.

De stem van Elise wekte mij uit mijn bedwelming.

»Robert!»

I.

Met een blik ontwaar ik dat de vijand ijlings de galerij verlaat. Ik keer mij om en zie Elise met beide handen wanhopig de kruk der deur van een zijkamer vasthouden. Van de binnenzijde wordt met kracht getrokken: ik schiet toe om haar te helpen.

»Daar zijn menschen ingedrongen,» stamelde zij.

»Kunt gij nog een geweer laden?» vroeg ik, met moeite de deur tegenhoudende.

»Dit is geladen.»

»Beide loopen?»

»Beide.»

»Plaats u dan op zijde, en houd het geweer onder mijn bereik. Zoo!»

Mijne krachten schieten te kort. Met opzet laat ik de kruk op eenmaal los; de deur vliegt open en drie vijanden stuiven eenige schreden terug. Snel het geweer vattende, vuur ik tweemaal af; twee mannen vallen, de derde springt het venster uit en wordt neêr-gesabeld door een Djajang-Secar.

Wij zijn gered!

De kommandant der Djajang-Secars heeft, op een paal afstands van Kedang gekomen, geweeerschoten hooren vallen. Met een handvol der best bereden ruiters is hij vooruit gesneld en heeft een luid hoera! aangeheven, toen hij zag dat de vijand op het punt stond om binnen de woning te dringen. Het was inderdaad hoog tijd, dat er ontzet kwam opdagen; één minuut later, en de bestormers waren van drie zijden het huis ingedrongen. De kavaleristen hieuwen nog een paar man neder en verzamelden zich daarop; want zoowel door de vermoeyenis der paarden als door de snelle vlugt der opstandelingen, viel er aan vervolgen niet te denken.

XIV.

Op wacht bij een gouverneur-generaal:

Er is indertijd veel gesproken over het gebeurde te Kedang. Men heeft ongehoord vergroot, verdraaid en gelogen, om de zaak nóg belangrijker te maken dan zij wezenlijk was. Het gaat op dat punt in Indië niets beter dan in Europa; dáár voegt ieder dikwijls een kleinigheid bij hetgeen hij gehoord of gezien heeft, hetzij om de geschiedenis aanschouwelijker te maken, hetzij omdat men het er inderdaad voor houdt dat een feit zóó en zóó moet plaats gegrepen hebben. Van mond tot mond gaande, krijgt een gewoon voorval soms een geheel ander aanzien, en wordt iedere buitengewone omstandigheid al spoedig tot een wonder verheven.

Zoo heeft men van den aanval op Kedang verschrikkelijk scheeve voorstellingen gegeven. Ik wil slechts eenige staaltjes opnoemen. Men vertelde, dat van Krieger met een enkelen sabelslag door de naauwe opening van twee jalousie-rigchels, een vijand het hoofd van den romp sloeg. Ik alléén had een uitval gedaan en de aanvallers een kwartier uurs teruggeslagen; de overste had als een bulldog van zich afgebeten, en Elise als een tweede Kenau Hasselaar de lans gehanteerd en in menig vijandelijke borst gestoken. Vooral tegen dit laatste kom ik op; — van mij zelf kan men vertellen wat men wil — maar Elise's handelingen hebben zich bepaald tot het door mij vermelde, niets meer en niets minder. En dit was werkelijk voldoende om haar te bewonderen. 't Was daartoe niet noodig, dat zij hare handen met bloed bezoedelde. Ik schat haar

aan, als ik alleen zat; het was niet onaardig de ouderen te hooren vertellen van hunne bejegeningen in vroegere garnizoenen, of hunne indrukken en begrippen te vernemen van buitenposten, van indische politiek, of hunne beoordeelingen van land en volk, van chefs vóóral.

»En gij zegt dat de menschen elkaâr daar opeten?» roept een nieuweling met zóóveel bevreemding uit, dat het mijn aandacht trekt.

»Wel zeker, baar! denkt ge soms dat ik lieg?»

»Neen, maar het komt mij voor, dat er dan gaauw geen menschen meer zijn zouden.»

»Als ze niets anders aten, ja, dan hebt gij gelijk.»

»Hebt gij het wel eens gezien?»

»Wat?»

»Dat ze malakaâr opaten.»

»Ja, eens; maar dat gaat anders niet gemakkelijk, want het gouvernement heeft er iets tegen en wil het niet weten. Een enkele keer laat men het toe; want verbiedt men het die wilden geheel en al, dan zoudt ge al gaauw weêr de poppen aan 't dansen hebben.»

»En hoe ging dat?»

»Hoe dat ging? beroerd genoeg. Ge moet weten dat ik op een keer bij den kapitein aan huis bezig was koper geld af te tellen voor het traktement, toen de huisjongen van den kapitein vier dagen verlof kwam vragen.»

»Waar naar toe?» vroeg de kapitein gemelijk.

»Naar kampong Pasier, vijf palen van hier, t o e w a n ! daar woont mijn familie.»

»Dat heeft men er van,» pruttelde de kapitein, »als men jongens uit het land neemt; dan willen ze altijd naar den kampong. Wat is er nu weêr te doen?»

»Ik wenschte mijn vader te helpen opeten,» antwoordde de jongen dood bedaard.

»Anders niet?»

»Neen, t o e w a n ! er is een groot feest.»

»Ter eere van die smulpartij natuurlijk. En waarom wilt gij uw vader opeten?»

»Hij is te oud , toewan ! om te werken.»

»Dan zal hij ook wel te oud zijn om lekker te smaken ,» zeide de kapitein lagchend. Doch de jongen scheen die aardigheid niet te begripen.

»Nu moet gij weten , dat die Battakkers eens per jaar een grøote lol hebben. Alles is dan vrij van dienst en ieder arrestant wordt ontslagen. De pret is dan om de oude kerels , die te zwak worden om den kost te verdienen , een proef te laten doen. De proef bestaat in het uit den grond trekken van een twee-jarigen struik ; wie er de kracht toe ontbreekt , wordt geslagt en opgepeuzeld ; die den struik met wortel en al uitrukt , heeft weër voor een jaartje ge-teekend.»

»Dat is beestachtig !»

»De beesten doen het niet eens. Maar 's lands wijs , 's lands eer. Verandert gij eens , wat van Adam's tijd in dat land de gewoonte is geweest. De kapitein weigerde zijn jongen het verlof niet , maar raadde hem aan om liever een karbouw dan zijn papa te slagten , en gaf hem het geld om een karbouw te koopen. Hij zei ook nog , dat het gouvernement kwaad zou worden , als men niet ophield met die feesten.

»Twee dagen later was het zondag. Ik vroeg permissie met een paar kameraads om vogels te gaan schieten ; maar in plaats van te jagen , liepen wij naar kampong Pasier , dat eigenlijk buiten den rayon lag. Daar komende , liet ik mij de woning van den kapiteinsjongen wijzen. Ik vond hem op de balie-balie zijn middagdutje doen ter bevordering der spijsvertering. Papa was den vorigen dag de held van het feest geweest en al half op ; de rest lag gezouten te droogen in de zon op het huisdak. Morgen moest er nog een patriarch aan gelooven ; ik vroeg of die man niet te zien was. Er werd geïnformeerd , doch 't bleek dat hij ook sliep. Waarschijnlijk had hij nog ferm medegeschranst van zijn vriend , die hem 24 uren voorging. Wij hadden er gaaufw genoeg van , en keerden terug.»

»Hebt gij het vleesch gezien ; hoe zag het er wel uit ?»

»Wel , een hoek van het dak lag vol met lapjes wit vleesch , juist als kalfsvleesch. Er stond ook nog op schotel , dat waren

de fijnste stukjes van papa, als s a t é aan stokjes gestoken en goed met kruiden ingesmeerd. — Weet gij wel wat het lekkerste beetje van elk mensch is?"

»De beafstuk?" zegt er een.

»Neen."

»Het haasje?" raadt een ander.

»Ook niet."

»Het puntje van den neus?"

»Mis geraden. Ik zal 't maar zeggen: — de palm van de hand."

»Is 't mogelijk!" roept men uit, en de meesten kijken onwillekeurig in hunne handen, nog maar half overtuigd dat die zoo veel waard zijn op de tong en tegen het verhemelte van een Battakker.

»Ik moet zeggen, de kerels zijn anders niet kwaad en zetten ons een schotel met vleesch voor, alsof wij bij een slager in kwartier waren; maar wij hadden van het gezigt alleen genoeg, namen alleen een paar jonge klappers aan en keerden naar het kampement terug. — Wie heeft er een sigaar voor mij?"

Vijf, zes nieuwelingen, die met open mond naar die huiveringwekkende vertelsels zaten te luisteren, boden om strijd hunne sigarenkokers aan.

»Om het even," zeide er een, »ik kom daar liever niet in garnizoen."

»Bah, 't is ook wat. Hier in de Oost vindt ge overal vreemde gebruiken. Als dat ook niet het geval was, dan kon je even goed in Holland blijven."

»Ja, maar dat menschen-eten is toch stellig al het ergste om te zien."

»Dat weet ik niet. In den Java-oorlog, onder anderen kregen we een honderd of wat Alfoeren uit de Molukken tot hulp troepen. Ik heb nog nooit zulke wilde kerels gezien; goede soldaten, — kenden geen vrees, gaven om niets. Als het op den vijand los ging, dan dansten ze van plezier; kwamen ze voor een steilen berg of rots die wij omtrokken, dan klommen zij als apen regt naar boven; stonden wij voor een rivier te wachten tot dat er een brug over geslagen was, dan zwommen zij er over, zonder zich te beden-

ken, al was de stroom ook nog zoo sterk. Eerlijk als goud wisten ze niet wat stelen was. Maar als er goed geklopt was, dan vroegen ze ook een paar gevangenen tot belooning, en de kolonne-kommandant kon dat altijd niet weigeren."

»Waarom wilden zij dan gevangenen hebben?"

»Dat zal ik u zeggen. Dan trok een der hoofden zijn klewang, — een die zoo breed uitloopt, — en ging tandakkende naar den gevangene, die niet wist wat die grap beduidde. Bij hem gekomen, pakte hij hem met de linkerhand bij het haar, en knipte hem met een kleine beweging der regter het hoofd af. Dat ging zoo gaauw en zoo netjes, dat de arme kerel het zelf niet merkte voor dat 't te laat was. De tandakker ligtte het hoofd hoog op, ving het uitstroomende bloed in zijn wijd geopenen mond op en dronk het met volle teugen, onderwijl het gekapte hoofd nog allerlei grimassen maakte, en mond en oogen opende en sloot. Het was een leelijk gezicht."

Een koude rilling voer de nieuwelingen door de leden.

»t Is schandelijk zulke dingen toe te staan," laat er zich een ontvallen.

»Gij hebt mooi praten. Konden wij wel anders? het zag er be-naauwd genoeg uit in dien tijd. Dipo Negoro was een ongemakkelijk zeeschip, en het scheelde niet veel of hij had ons het land uitgejaagd. Alle middelen waren toen goed in tijd van nood. Anders weet gij wel; dat het gouvernement er dadelijk bij is om die wilde manieren te verbieden!"

»Zijt gij in de Molukken geweest?"

»Ik niet; maar een kameraad van mij, die nu zijn twintig jaartjes achter den rug heeft en met de Willems orde naar Holland is teruggegaan, die heeft er mij van verteld. Hij had dikwijls op post gestaan aan het paleis van den altoerschen koning. Een wonderlijk huishouden daar. Beste kerels overigens, die Alfoeren, al gelijken ze veel op bavianen."

Een paar toer-rijtuigen die voorbijreden, trokken eenige oogeblikken mijn aandacht van het gesprek af. Toen ik weer luisteren kon, had dezelfde spreker nog het woord en onthaalde zijn auditorium op allerbelangrijkste bijzonderheden.

» Van die bavianen had men nog al dienst op expeditie. Verloor de kolonne-kommandant bijv. veel inlandsche soldaten, dan trachtte hij eenige apen te vangen van zoo'n wilde bosch-kolonie — je weet wel, die dieren leven met families bij elkaar. Eenmaal afgeëxerceerd, waren ze fameus goed op de voorposten."

»Maar als de inspecteur dan kwam?"

»O dan werden ze in het tweede gelid geplaatst," was het phlegmatieke antwoord.

Het geratel van voorbijrollende wagens belette mij andermaal het gesprek te volgen. Met al het gemak den soldaat eigen om van onderwerp te veranderen, was men van de bavianen op de geestelijken gekomen; ik hoorde althans er een uitroepen:

»Maken de steken daar ook al inspecties?"

»Waarom zouden ze niet? Of denkt ge dat de koning der Alfoeren in elke plaats een predikant of pastoor beroept, even als ze dat in Holland doen?"

»In de binnen-residenties op Java zelfs, komen ze op zijn best eenmaal in het jaar inspecteren," sprak een ander oudgast. »Waar dan een groot garnizoen is, hebben ze hun handen vol om in één dag klaar te komen."

»Waarmede?"

»Met preeken en doopen; waar anders mede? Die Afrikanen hebben daar bijzonder slag van; ik heb 'er gekend, die hunne kinderen wel acht- of negenmaal lieten doopen."

»Vonden zij dan, dat ééns niet genoeg was?"

»Dat juist niet; maar die heeren geestelijken verlangen niet liever dan veel kinderen te doopen; dat zetten ze in hun rapport. Komt nu de predikant, dan brengen de Afrikanen hunne kinderen naar de plaats waar dienst wordt gehouden, doorgaans in de kantine of officiers-societeit; de dominé doopt ze en geeft den vader voor elk kind een halven gulden, omdat het protestantsch en niet roomsch-catholiek is geworden. Komt later de pastoor, dan meldt de Afrikaan zich weér aan; de pastoor doopt zijn kinderen, geeft papa ook een halven gulden per stuk, omdat hij zijne spruiten roomsch-catholiek en niet protestantsch heeft gemaakt."

»Kennen die zwarten dan het onderscheid niet tusschen roomsch en protestantsch?»

»Wel neen, dat kennen de blanken op zijn best.

»Het voornaamste dat die er van weten is, dat hun eigen godsdienst de regte is en de andere u met-rotten-regts naar de hel doet marcheren.

»Nu, die dooppartijen zijn melkkoetjes voor de Afrikanen. Voor het overige zijn de kerels onhandig. Ik woonde eens een dienst bij, waarbij wel een regiment kinderen op den doop wachtten. De ouders defileerden geregeld voor den predikant, die maar gedurig van voren af aan zijn lesje opzeide: zijn hand werd half lam van 't doopen. Nu was de beurt aan een langen Afrikaan, die het kind zoo onhandig van zijn vrouw afdam, dat hij 't juist averechts verkeerd ten doop hield. De dominé had er niet op gelet, en de eerste besprenkeling »in naam... enz.» reeds toegepast op het einde van den naakten rug, toen hij 'de onhandigheid ontdekte en gelastte dat de jong-geborene moest omgekeerd worden en daarna regtsomkeert maken. Het kwam op die manier weér te regt, maar de omstanders hadden werk om zich goed te houden.»

XV.

Een luitenantsmenage en luitenantsamusementen.

In de meeste gevallen is het niet fatsoenlijk een ander over zijne particuliere zaken te onderhouden. Het kan er alleen nog door als die zaken tot het verledene behooren, en daarom waag ik 't u een blik in mijn toenmalige huishouding te laten slaan. Ik weet wel, dat het publiek van oudsher gewoon is zonder schroom de rekening van een luitenant te maken »omdat men maar niet begrijpen kan hoe hij er mede rondkomt,» maar in die deelnemende bemoeizucht ligt altijd iets medelijdends, waarop ik nimmer erg gesteld ben geweest. Ik moet evenwel openhartig bekennen, dat ik toenmaals en ook nu nog niet goed begrijp, hoe ik van mijn traktement heb geleefd zonder schulden te maken.

Ga zelf maar eens na.

Mijn traktement bedroeg nominaal	f 125.—
en aan huishuurindemniteit	» 17,50
	<hr/> 142,50
Daarvan ging dadelijk af aan delegatie . . .	f 25,—
6 pCt voor het W. en W. fonds	» 7,50
5 » » » Pensioenfonds	» 6.25
Voor ontvangen goederen uit het officiersklee-	
dingmagazijn	» 10.—
	<hr/> » 48,75
Rest	» 93,75

Transport Rest . . f 93,75

Verder behoorde tot de vaste uitgaven op
den eersten dag der maand :

Traktement van den huisjongen f 12.—

» » » kok » 10.—

» » » waschbaas » 8.—

» » » de naaister » 10.—

Verpligte contributie der mil. societeit . . . » 5.—

————— » 45,—

» 48,75

Voor die acht-en-veertig gulden , vijf-en-zeventig cents dus , moest ik driemaal daags eten , olie koopen voor de lamp (gij weet dat de zon onverbiddelijk om 6 uur ondergaat) , ondergoed en handschoenen aanschaffen (glacé-handschoenen kostten vier gl. het paar) , mijne verteringen betalen in de societeit , sigaren koopen , rijtuigen huren , boeken en meubels aanschaffen , inteekeken op lijsten voor aardbevingen in de Oost , voor dijkbreuken in de West , voor monumenten van gesneuvelde helden , waarvoor het gouvernement geen geld had uitgetrokken , voor eeredegens aan generaals die naar het moederland terugkeerden , enz. enz. Op mijn eerewoord , als de maatschappij volmaakt was , dan had men toen al ridderorde's gemaakt voor luitenants , die zich goed uit die benaauwdheid wisten te redden.

Er woonde bij het kampement een officiers-weduwe die een gaarkeuken hield. Voor dertig gulden 's maands kon men daar een portie eten laten halen , d. i. om twaalf ure rijst met toebehooren , en 's avonds om 6 $\frac{1}{2}$ uur de gewone hollandsche pot.

Toen van Krieger bij mij kwam inwonen en het punt »menage" te berde kwam werd er besloten tot den volgenden oeconomischen maatregel. Wij zouden voor ons beiden één portie eten van de weduwe nemen , geen eigen kok engageren — groote bezuiniging — en voor de ontbrekende spijs , rijst van den warong laten koopen.

Zeer ingenomen met dit plan , wilde geen onzer bij de uitvoering bekennen dat er eigenlijk niet genoeg was. Integendeel onze discretie maakte , dat er altijd nog wat op schotel bleef. Den derden of

vierden dag echter kreeg mijn maag de overhand, en ik kwam er lagchend voor uit, dat het toch op die wijze niet vol te houden was. Van Krieger was het volmaakt met mij eens, en onze oeconomische luchtkasteelen stortten in een. Wij moesten den ouden weg op, d. i. een kok nemen, dien man dagelijks naar den passer sturen om inkoop te doen en ons te bestelen, om bij slot van rekening vrij slecht, maar toch genoeg te eten.

Zuinigheid stond dus op den voorgrond bij al onze handelingen, echte hollandsche zuinigheid. Was bijv. de linnenkast vrij goed in orde, dan werd de naaister ontslagen; ontbrak er geld om sigaren te koopen, dan kochten wij overgebleven tabak op van nieuw aangekomen detachementen en rookten een hollandsch pijpje, al smaakte dat ook naar niets.

Maar nu begon het gouvernement op zijn beurt ook met nieuwe bezuinigingen in te voeren ten koste van onze beurzen. In die dagen waren er liefhebbers bij de vleet om in Indië te dienen. Van onze huishuur-indemniteit werden percenten geheven ten behoeve van een of ander fonds. Dat was hard, even hard als den soldaten de onderbroeken te ontnemen; 't was zelfs zóó hard, dat de bepaling na eenige maanden buiten werking werd gesteld. Wij oefenden ons in dien tijd in pruttelen; er werd vreeselijk geprutteld, maar daar bleef het ook bij. Dat was het eenige middel om onzen nijd te koelen en opgeruimd te blijven; en dat bleven wij, want het lot, dat wij samen deelden en ons tot groote matigheid dwong, benadeelde in geen deele onze vrolijke stemming. Overvloed zou die eerder bedorven hebben.

Als wij niet te vermoeid waren door de loopende diensten over dag, werd er 's avonds dikwijls een wandeling buiten het kampement gemaakt. Somwijlen kwamen wij dan in wijken terecht, die wel de moeite waard waren om te bezoeken. Zoo vergeet ik niet ligt den indruk dien het gezicht van een amfoenkit op mij maakte. In een onooglijk bamboe-gebouw tredende, kwamen wij in een ruim, slecht verlicht vertrek, bijna geheel ingenomen door een groote baliebalie. Hierop lagen de liefhebbers van opium zich aan 't genot van het schuiven over te geven; het waren allen Chinezen, de meesten

nagenoeg naakt om geheel op hun gemak te zijn. Elk schuiver had een palita — lampje van een aarden schoteltje met olie gevuld, waaruit een ontstoken pit hangt — bij zich staan, en hield een grove houten pijp met een kleine opening in de hand. Van tijd tot tijd haalde hij een balletje opium ter grootte van een kleine erwten voor den dag, kneedde dit, plaatste het op of in den naauwen pijpenkop, bragt dien daarna bij de vlam der palita en deed een zwaren trek, zoodat met één teug de opium verteed was. De pijp gleed dan achteloos uit de hand, de schuiver slokte den rook op, strekte zich nog luijer uit en ging met het hoofd op zijn arm liggen, liet na verloop van een halve minuut den rook uit zijn maag door den neus ontsnappen en... genoot! Die manoeuvre werd zoo dikwijls herhaald tot dat hij geheel bedwelmde was. De gelaatstrekken van alle schuivers waren afzigtelijk en duiden ziekelijkheid en uitputting aan; naarmate zij meer gebruikt hadden, stonden de oogen flauwer. Zij die verzadigd waren, lagen als lijken, maar genoten in verbeelding al de zaligheid, die een menschelijk wezen hier op aarde kan genieten.

Die zelfde huizen waren tevens tempels der ontucht, doch wij zullen er niet dieper indringen, om het gevoel onzer lezers niet te kwetsen.

Was de nacht helder, door prachtige maneschijn, zoo helder als op menigen winterdag in Holland, dan gebeurde het meermalen dat wij rijpaarden lieten halen om een toertje te maken. Stel u nu niet voor, iets dat naar een hollandsche cavalcade gelijkt; want daar had het geen zweem van. De paarden werden van de gladak gehaald tegen betaling van eenige stuivers; zij hadden op zijn best de taille van ezels, en schenen alleen uit vel en been te zijn zamengesteld. Zadels en hoofdstellen waren onder nul, pasten niet en braken bij de minste aanraking; doch de breuken werden spoedig weder hersteld door rottan-touwten, waarvan ieder ruimschoots was voorzien. Alleen het gezigt dier beesten wekte schaterende lachbuijen op. Bij voorkeur namen de grootste ruiters de kleinste paarden, zoodat bij de geringste helling van het ligchaam — en dit was geen zeldzaam verschijnsel, omdat de zadels nimmer vast lagen — de voeten aan

den grond raakten. Aan het gebruik van sporen viel niet te denken, en daar de rosinanten totaal ongevoelig waren voor gewone rijzweepen, werden zware rottan-wandelstokken medegenomen. Eenmaal opgezeten — dat nog al tijd kostte — was de groote kwestie om in beweging te komen, daar de paarden, gewoon om door Javanen op de javaansche wijze bereden te worden, halsstarrig weigerden te loopen. De meesten zetten de beenen wijd uiteen en trokken de ooren naar achteren; anderen staken het hoofd tusschen de beenen en begonnen te slaan. Het was een gelach zonder einde. Ten laatste werd er toch een half voortgesleept door een paar jongens, en liep er maar één, dan volgden de anderen van zelf; dan scheen de verloren tijd ingehaald te moeten worden en gingen de beentjes zoo snel, dat menig ruiter daarop niet verdacht, of door het lagchen, of door het kantelen van den zadel, zijn evenwigt verloor en op den grond teregt kwam. Nieuwe halt, nieuwe reparatiën, nieuw gelach, totdat alles weér in orde gebragt was. Het spreekt van zelf, dat voor die togten een laat uur gekozen werd; de tenue was in witte buisjes en stroohoeden, en sommigen hadden guitarren en fluiten bij zich. Nu ging het naar het chinesche kamp te Batavia, waar een glas bier gedronken werd bij een Chinees, of naar Meester Cornelis; daar was een logement en kon gepleisterd worden. Acrobatische oefeningen te paard en serenades waren aan de orde; aan kwinkslagen ontbrak het nooit. Onschadelijke, vrolijke uitspanningen; zorgelooze tijd, dien ik mij thans nog met genoegen herinner!

SAMARANG.

I.

Dauwdruppels op de halfverwelkte gevoelszenuwen der soldaten.

Na een verblijf van ongeveer twee jaren te Batavia, kwam de order dat het 10^e bataillon naar Samarang marcheren moest, om plaats te maken voor een nieuw bataillon dat te Batavia opgerigt zou worden. Die garnizoensverandering was mij niet onaangenaam, omdat ik bij het korps bleef, — iets dat zelden in Indië plaats heeft. Buiten het bataillon had ik weinig relaties; ik behield dus wat ik had en kreeg een andere hoofdstad van Java te zien, die als garnizoensplaats niet ongunstig bekend stond.

Het zal onnoodig zijn te zeggen dat er vele zaken onaangeroerd zijn gebleven, die onder de afdeeling »Batavia" hadden behandeld kunnen worden. Met alles te willen opteekenen zou ik in denzelfden teleurgestelden toestand geraken als zekere levenslange gevangene, die tot tijdkorting alles ging opschrijven wat hij wist en wat hij dacht, en die na verloop van veertig jaren door den dood verpast werd, juist toen hij ontdekt had, dat hoe meer hij schreef, zijne gedachten zich ook des te meer vermenigvuldigden. Met al te uitvoerige herinneringen zou ik echter langer pensioen moeten trekken dan onder gepensioneerden gebruikelijk en voegzaam is, met het oog op de schatkist en met de hand op het vaderlandslievend hart, dat toch ééns moet ophouden te kloppen. Ik ben geenszins van plan tot mijn tachtigste jaar »herinneringen" te schrijven (veertig jaren gepensioneerd blijven is zoo wat de gemiddelde duur voor indische officieren), en een serie van deelen na te laten zooals Wa-

genaar en andere classici, want dan word ik nooit gelezen; niet dat dit mij zoo ter harte gaat als Max Havelaar, die wil gelezen worden, maar ik zal 't ook niet moedwillig er op aanleggen om niet gelezen te worden. Als ik eens schreef, ik wil niet gelezen worden, dan zou die volzin òf iets geniaals, iets karakteristieks aanduiden, dat lijnregt in strijd was met den gepensioneerden eenvoud van den indischen Robert, òf men zou het beschouwen als een slimme kunstgreep om juist wel gelezen te worden, als een exploitatief idee waarop een uitgever trotsch zou zijn. Maar zulke idèen kunnen in geen soldatenhart opkomen en ik schrijf ze dus niet.

Summa summarum rep ik, uit vrees van klassiek te worden, geen woord:

van de vervelende recepties bij den kommandant van het leger, waar wij goedschiks niet van daan konden blijven en ons amuseren moesten: a. met bokjes te rooken; b. met aan te zien hoe de generaal elk civiel ambtenaartje de hand gaf; c. met te ondervinden dat een luitenant nimmer een hand waardig gekeurd werd, en d. met daaruit gevolgtrekkingen te maken, die tot christelijke nederigheid en militaire zelfverloochening voerden;

noch van thé-dansant's in de Concordia, waar tot compensatie de officieren wel tienmaal meer de handen gedrukt werden (door de jonge dames namelijk) dan de civiele ambtenaren;

noch van een aardbeving, die den leeuw van Waterloo zijne manen schudden en de groote gebouwen scheuren deed;

noch van de liefhebberij-comedie, waar de harten der toehoorders vaneen gereten, de longen gescheurd werden door ons pathetisch of komisch spel;

noch van honderd andere interessante zaken meer.

Ik laat al het goede en minder goede, al het aangename en minder aangename van Batavia achter aan de collega's, die ons komen vervangen; ik geef mijne woning no. 86 over, verrijkt met een pisangstoel, die reeds verscheidene sisirs pisang radja opgebracht heeft, en met een papaja-boom, dien ik zestien voeten uit dén grond heb zien groeijen, en embarkeer met een luchtig hart op de stoomboot die ons naar Samarang zal brengen.

Vier kompagniën zijn ons reeds voorgegaan. Om het geheele bataillon gezamenlijk te doen vertrekken, was niet mogelijk; daartoe ontbraken transportmiddelen. Men bediende zich van een particuliere stoomboot die vice-versa Batavia, Samarang en Soerabaya voer. Of er tegenwoordig transportschepen ten behoeve van het leger bestaan, betwijfel en betreur ik; want door het inhuren van handelsvaartuigen tot het overbrengen van een expeditionaire magt naar eenig punt in den archipel, gaat enorm veel geld, tijd en menschenlevens verloren.

Voor ruim drie-honderd koppen was er geen logies aan boord; de manschappen, blootgesteld aan de zonnestralen, stonden als een troep schapen op het dek, op de raderkasten en in de sloepen. Gekookt werd er niet; de scheepsbeschuit en gedroogde visch, die uitgedeeld werden, gingen van hand tot hand over aan de liefhebbers van eten, die trouwens niet talrijk waren. Eerst tegen den avond kreeg men verademing en 's nacht zelfs te véél koelte. De officieren hadden het niet veel beter. De beste hutten waren aan particuliere reizigers verhuurd; mijn hut was boven de stoom-machine en zóó warm dat mijne voeten de hitte van den vloer niet konden verdragen. De tafel werd op het dek aangerigt onder de zonnetent.

Den eersten dag zouden wij juist gaan aanzitten, toen er een soldaat in zee viel. Op het geroep van »een man over boord» stopte de machine, de boot draaide bij en in allerijl werd een sloep gestreken. Hoe spoedig dit ook in zijn werk ging, toch waren wij den drenkeling reeds een paar kabellengten voorbijgeschoten. De zee was kalm, en geen rimpeltje zichtbaar op haar oppervlakte, doch de sterke deining onttrok ons den ongelukkige gedurig aan ons oog. De vier matrozen in de sloep roeiden met bovenmensche-lijke inspanning; door teekens van boord werd hun de rigting aangegeven. Ofschoon de drenkeling een goed zwemmer was en zich lang boven water hield, kwam de hulp toch te laat. Door den verrekijker zag ik zijn worsteling met den dood. Tot tweemaal toe verdween zijn hoofd onder het water, tot tweemaal toe kwam het weer boven; ik zag de armen nog een wanhopige poging doen om

het ligchaam voor zinken te behoeden, maar te vergeefs! ik zag voor de laatste maal nog één hand opsteken en weder verdwijnen! — Toen de sloep vijf seconden later op de plek kwam, was het te laat!

Voor de tweede maal verzocht de hofmeester aan de passagiers om aan tafel te gaan zitten, toen de sloep weer in de davids hing, de schepraderen andermaal werkten met volle kracht, en de boot zijn koers naar het oosten hernomen had. Maar de lust tot eten was vergaan; het aanschouwen van dien doodstrijd had de gemoederen te veel aangegrepen. Er moest proces-verbaal worden opge maakt van het gebeurde; er moest geconstateerd worden wat de man naliet; zijn kist werd opgehaald, de inhoud geïnventariseerd. Dames stonden er bij te snikken. »Was dat al, wat een soldaat bezat?» — Ja, dames! dat is al, maar dat is genoeg. Stort geen tranen van medelijden over 's mans onaanzienlijke nalatenschap, dat is overbodig; maar beweën het verlies van een braaf soldaat. Er sterven zoo velen na een leven van ontberingen en opoffering, voor wie geen enkele traan geplengd wordt. Laat ze vloeijen die tolken van uw gevoel, want ook die man was uw medemensch, ook h ij gevoelde zich door teedere banden naauw aan anderen verbonden. Geloof mij, dames! die soldatenruwheid is zoo vaak kunstmatig. Er schuilt zoo veel zelfverloochening achter. Weerhoudt ze niet, de parelen die onder uwe wimpers weggrollen: zij vallen als dauwdroppels op de halfverwelkte gevoelszenuwen der soldaten, die nu weer aan deelneming gaan gelooven!

II.

Beschrijving van een lief indisch stadje.

Samarang, ééinig stadje in een éénige kolonie; vrolijk, lagchend plaatsje, dat slechts aangename herinneringen geeft aan ieder die er een tijd lang toefde! Zeer warm, en toch geen drukkende atmosfeer; gebouwd op een wijze die overal elders onverdragelijk, onbewoonbaar zou genoemd worden; met naauwe straten, met aan één gebouwde huizen, met verdiepingen, kortom met al hetgeen men in Indië niet verwacht en waartegen het gezond verstand op zou komen, doch waarover dáár niemand zich beklaagt, integendeel ieder zich vermeidt, omdat de gelijkenis van de plaats met een hollandsch stadje zoo groot is. Dáárin zit het geheim, geloof ik. Het gezigt van een straat en een pleintje met een pomp! — ja, lach er vrij om, zóó iets is genoeg om een kolonist op te vrolijken. In het geheel ziet het er minder oostersch uit. Veel minder gerij, veel meer geloof, zelfs over dag, — want de afstanden zijn klein, — ook meer beweging en zichtbare werkzaamheden, zelfs onder de inlanders; want zie, naauwelijks vertoont ge u aan de deur of honderde produkten van nijverheid worden u door de industriëlen zelve te koop aangeboden. En wat een concurrentie! welke spotprijzen voor kleeding, schoeisel, meubilair! Loopen ze niet met kasten, ledikanten, dozijnen stoelen langs de deuren, even als in Holland met lucifer-doozjes! Wilt ge tuigen, zadels, zweepen, sporen? — bijna om niet te krijgen. — Het is er dan ook naar! Het is keurig op het oog en goedkoop, juist wat wij militairen noodig hebben.

En 's avonds is aan de zon al vroegtijdig den toegang tot de stad ontzegd; een ieder haast zich om aan de deur op de stoep — precies als in Holland (voor twintig jaren) — te gaan zitten, of te gaan flaneren door de begoten straten, waarvan de inlandsche bevolking nu bijna verdwenen is om voor de europesche of soi-disant europesche ruimbtaan te maken. 't Is onbegrijpelijk waar al die witte japonnetjes van daan komen! En dan die nonna's met sarong-kabaja, ook wit, ook lief, ook welriekende bloemen in de haren, die de straat parfumeren, ook zeer vriendelijk en op zangrijken toon den vriendelijken groet beantwoordende:

»Goe'n avond, nonna!»

»Navink, megeer!»

Verscheidene die zich freule zouden kunnen laten noemen, denk er aan! van zeer goede afkomst, maar uit gewoonte aan die goede gemakkelijke kleeding gehecht, een kleeding die voor honderd jaren nog bij den gouverneur-generaal reçu was. Verscheidene, die een officier kunnen koopen en daarenboven nog wel voor tien-tot twintig-duizend gulden aan juweelen bezitten. Of ze talenten hebben? dat beloof ik u. Hoort ge niet die harmonieuze accoorden die u uit zoo vele kleine huisjes tegenklinken? 't is harp-getokkel, 't lievelings-instrument der samarangsche nonna's. Overal harpgeluid, eenvoudig en dan gevoelig, van liefde sprekende; soms krachtig en dan vol hartstogt en toorn. O! die harp is een zesde zintuig van de nonna's zij lokken er mede als sirenen, zij drukken er alle gewaarwordingen mede uit, zij dreigen, zij waarschuwen, zij bidden en smeeken er mede. Vraag uitlegging van die harptaal aan de jonge luitenants, die avond op avond over straat wandelen en u misschien meer kunnen vertellen dan Robert er van weet. Laat u de telegraphische teekenen verklaren, die van dat huis uitgaan op de zoogenaamde markt; dat huis door vier jonge officieren bewoond, waar altijd zooveel vrolijkheid heerscht, waar de muzen den baas spelen, waar de drukte soms — een enkel keer maar — de bureu hindert; het huis dat in de wandeling het »Zwaantje» genoemd wordt, omdat het de aanlegplaats van iederen levenslustige is, het brandpunt van alle pret, het uitgangspunt van alle vrolijke plannen, togten en kwinkslagen.

Wandel de stad uit langs de passeerbaan, waar de regent — de inlandsche vorst — zetelt; laat het hospitaal regts liggen, al ziet het er ook nog zoo aantlokkend uit en treed die prachtige botjong-sche laan op, dan begint gij met u bereid te verklaren om een eed af te leggen, dat gij nog nimmer zulk een schoone boomen-allée gezien hebt; dan merkt ge verder op, dat de villa's elkander hier opvolgen tot aan het residentiehuis, dat aan het einde ligt; dan regtsaf slaande, zijt ge verrast zoo plotseling in de vrije natuur verplaatst te zijn; dan wandelt ge door klapperbosschen en langs kampongs naar Pontjol.

Aan uw linkerhand, in de vlakte die zich tot aan zee uitstrekt, verrijst het steenen reduit van een nieuw groot fort met half voltoide wallen en grachten; en aan uw regterzijde lagchen u weér villa's en tuinen en bloemen toe. Uw weg voert u andermaal in de botjong-sche laan, en daar het duister is geworden, ziet gij die forsche breedgetakte boomen zich met millioenen rijstvogeltjes bevolken, die tjilpend hun avondbedje uitspreiden en u een goeden nacht toezingen.

III.

Voortzetting van het vorige hoofdstuk.

Waarom is Samarang ook als garnizoen zoo gewild? Toch niet alleen om haar overeenkomst met een hollandsch provincie-stadje; dat maakt den eersten indruk wel aangenaam, doch die gaat voorbij. Neen, de reden moet elders gezocht worden.

De militairen vormen er geen afzonderlijke kolonie zoo als te Batavia; de kazerne ligt er in de stad, de officieren wonen in privaat-huizen; al wat het soldatenkleed draagt, leeft niet afgescheiden van de maatschappij, maar maakt er hier weér een deel van uit, fraterniseert met de burgers. Voeg daarbij de goedkoope levenswijze, die u veroorlooft te leven als iedereen; een schoon geaccidenteerd land, dat zich eigent tot militaire wandelingen en exercitiën in het gebergte, zoo als de werkelijkheid die vroeg of laat — gij hoopt het immers? — mede zal brengen, wanneer er tegen een vijand gehandeld moet worden, — dan komt gij nader bij de ware reden.

De twee kompagnieën van het 10^e bataillon kwamen in het front te Pontjol te liggen. Voor de officieren bestond er geen logies; daarom huurden wij, de kapitein en drie luitenants van de eerste kompagnie, een groote villa aan den weg gelegen. De kommandant betrok het hoofdgebouw en in de uitgestrekte bijgebouwen vonden wij elk nog een afgescheiden logies. Bovendien waren er ruime bedienden-woningen, stalling voor 8 paarden en stond er zelfs een kampong achter op het erf, bestaande uit een tiental gezinnen

waarvan de mannelijke leden verplicht waren onzen tuin in orde te houden. De huurprijs van dat buitengoed bedroeg slechts zestig gulden, en daar wij gezamenlijk honderd vijf-en-twintig 's maands aan huishuur-indemniteit ontvingen, bleef er een aardig sommetje over om onze menage-kas te stijven. Door die omstandigheid en door het verruilen van een jagtgeweer, zag ik mij op zekeren dag in het bezit van een rijpaard; en daar van Krieger mij hierin reeds was voorgegaan en trouwens veel officieren paarden hielden, lag er een nieuw veld van genoegelijke uitspanning voor mij open.

Achter Botjong, op een paal afstands van de stad, verheft zich het terrein en wordt spoedig geheel bergachtig. De groote weg naar Oenarang klimt golvend maar gestadig tot op ongeveer zes palen van het noorderstrand, en biedt dáár reeds een indrukwekkend schouwspel aan. Gladde heuveltoppen, donkere ravijnen, lichtgroene sawah's, honderde kampongsboschjes, talrijker naar gelang het oog afdaald naar het strand, waar de plaats der geheel in het groen gedoken stad zich afteekent door de pluimen van duizende klapperboomen, die boven huizen en tuinen uitsteken; en eindelijk de zoom van Java's noordkust, de schepen op de reede en den effen, blinkenden, oneindigen waterspiegel — ziedaar wat het oog in één blik opvangt. — Verlaat ge den grooten weg om in het gebergte te dwalen, dan wisselen de tooneelen nog menigvuldiger. Nu eens daalt uw paard behoedzaam langs een steil, steenachtig bergpad, dat kronkelend naar een donker begroeide vallei voert, dan weder verzamelt het zich uit eigen beweging, om in korten galop de helling op te rijden, die u op een ander dominerend punt brengt. Omringd van heuveltoppen, vervolgt gij somtijds een uur achtereen uw weg zonder ander geluid te vernemen dan het bruischende water van een bergstroom, zonder iets anders te zien dan boomen, planten en steenmassa's. Niets dat het aanzijn van natuurgenoeten verraaft. Maar bij een nieuwe wending begint uw paard te hinneken en den pas te versnellen; dan zijt gij ook een bewoond oord genaderd. Spoedig ontwaart ge een paar hutten in wier nabijheid eenige landbewoners arbeiden, of worden de pannen daken zichtbaar van een landhuis, welks eigenaar u, schoon onbekend, altijd met een vrien-

delijk gezigt ontvangt en uitnoodigt om eenige oogenblikken rust te nemen.

Zoo aangenaam als de nabijheid van het koele gebergte is in de goede of drooge mousson, zoo lastig maken het diezelfde bergen den bewoners der stad wanneer de regenmousson met kracht invalt. De plotseling overvoerde bergstroompjes braken dan het overtollige water uit over de naauwe strandvlakte en overstroomden de stad. Zoodanige gebeurtenis, die vooral den Nederlander bij voorraad reeds doet ijzen, als hij de ellende aan de overstroming gepaard overdenkt, is te Samarang een bron van vermaak voor jong en oud. Aanstands worden de met drie, vier voeten water gevulde straten bevolkt met menschen in kleine schuiten, op vlotten en planken; waterpartijen worden gearrangeerd (majin bandjer), de dames van huis afgehaald, bezoeken en contra-bezoeken gebragt, en dat alles met zeker haast en drukte, — want de bandjer duurt niet lang, — niet altijd met evenveel handigheid, nooit zonder botsingen of opzettelijke aanzeilingen, waarbij een vlot uiteen geraakt, een sloepje omkantelt en eenige personen een laauw bad nemen. De hurrie is groot, de vrolijkheid uitbundig. — De officier der hoofdwacht is voor het geopende raam te zien, als een hindoesch afgodsbeeld onbewegelijk zittende op een stoel, dien hij op zijn tafel heeft geplaatst; die tafel staat als een eilandje in het water en dreigt bij de minste beroering door den vloed verzwolgen te worden. De schildwacht voor het geweer balanceert op een bank, die de stroom wil medenemen; hij vraagt te vergeefs om afgelost te worden; zijne makkers lagchen hem uit en hebben moeite genoeg zich-zelfen en de wapens vlot te houden. Een enkele heeft een hengel vervaardigd en staat met een geduldige tronie buitenshuis te visschen. — Is het water in zee gevloeid, dan gelijkt de stad een Augias-stal en volgt er een reinigingsfeest om de vruchtbare slob, waar de Egyptenaren zoo verlekkerd op zijn, kwijt te raken.

IV.

Hoe er omgesprongen wordt met soldaten van verschillende natiën.

Reeds meermalen, naar gelang er officieren ontbraken, was ik gedetacheerd geworden bij een afrikaansche of javaansche compagnie. Die detachering duurde gewoonlijk niet langer dan twee, drie weken, wanneer een collega in het hospitaal behandeld werd of, verplaatst zijnde, nog niet vervangen was kunnen worden. De omgang met soldaten van verschillenden landaard was mij derhalve niet geheel vreemd.

Al wat ik geleerd had bij de neger-kompagnie, bepaalde zich tot:

- 1°. te gewennen aan de eigenaardige lucht der zwarten;
- 2°. de beteekenis en toepassing der woorden »kakkaraba" en „kokkeroko" (klein en groot): »o jee papa!" en nog een paar uitdrukkingen;
- 3°. de overtuiging dat de rekruten of nieuwelingen als apen en honden afgerigt moesten worden, om hen eerst tot mensch en daarna tot soldaat te promoveren;
- 4°. idem dat de gedresseerde, afgeëxerceerde negers, die het maleisch reeds verstonden, zeer geschikte sujetten zijn en geen last hoegenaamd veroorzaken.

Ik zie nog het kleine, kregale compagnies-kommandantje een inspectie houden over die reuzen van zes en zes en een halve voet. Natuurlijk sprak hij het afrikaansch niet, want er zijn zóó veel dialecten, dat de negers onderling elkander dikwijls niet verstaan. Maar toch wist

hij zich te doen begrijpen. Bijv.: de man heeft het slot van zijn geweer niet schoon gemaakt. De kapitein wijst er zoo lang naar, tot dat de man zijn oogen er op heeft geslagen. Nu zegt de kapitein in het maleisch »tra baai, kottor" (niet goed, vuil); de man knikt, om te toonen dat hij het gezien heeft. De kapitein springt daarna in de hoogte en geeft in den sprong den Afrikaan een fikschen klap op het gezigt. De Afrikaan knikt nog eens, tot bewijs dat hij het nu goed begrijpt. — Ander voorbeeld: Er is gelast op het appèl de schoenen (of eenig ander equipmentstuk) in de hand mede te brengen. Zeker rekrut heeft niet geweten dat die schoenen gepoetst moeten zijn. Om hem dit te beduiden, toont men hem een glimmenden schoen van zijn nevenman; het verschil valt den wildeman in het oog en hij slaakt een geluid, diep uit den keel opgehaald, om dat te bevestigen. De officier slaat nu met den ongepoetsten schoen den man op zijn wang, en deze salueert om te toonen dat hij geheel overtuigd is en de zaak niets duister meer voor hem heeft. — Die wijze van handelen is nu niet reglementair, want eigenlijk had de schuldige met arrest of strafpeloton moeten gestraft worden; maar hiermede wordt geen wilde tot nadenken gebracht; — *practica est multiplex*.

Daar de Afrikaan van het huisselijk leven houdt, en de javaansche vrouwen noch van groote mannen noch van zwarte huiden afkeerig zijn, is de kazerne van een afrikaansche kompagnie doorgaans het rijkste aan vrouwen en kinderen, en dientenvolge het levendigste in de vrije uren. De buitengewone spraakzaamheid en luidruchtigheid van den Afrikaan draagt er bovendien nog toe bij, om zijn kazerne tot een bijenkorf te maken als er geen dienst is. Zal er echter een officier komen, dan verandert het tooneel; vrouwen en kinderen zijn als door een tooverslag verdwenen en hebben de wijk genomen naar de keuken; er heerscht dan meer orde en stilte dan ergens, en de netheid van het kwartier is onberispelijk.

Een javaansche kompagnie vordert de minste zorgen. De Javaan is gedwee, proper en stipt in de uitoefening zijner dienst. Met een dubbel kader marcheert de dienst van zelf. Toch behoort er kennis van het javaansche karakter en eenige takt toe om niet on-

willekeurig den javaanschen soldaat te kwetsen; dikwijls is de officier verplicht zich met zaken te bemoeijen, waar hij in andere gevallen beter deed zich buiten te houden. Zoo zal hij gedurig lastig gevallen worden met beslechting van onderlinge twisten, met het onderzoeken van geringe ontvreemdingen, met klagten over ontrouw van soldatenvrouwen; hij is verplicht zich daaraan gelegen te laten liggen om onrust en wraakoefeningen voor te komen. Getroost hij zich de moeite om de zaak te onderzoeken, hoort hij geduldig de onzekere, weifelachtige en elkander weersprekende antwoorden der getuigen aan, dan zal er gewoonlijk in zijn billijke uitspraak berust worden; zelfs al vindt hij zich verplicht den twistappel uit het kampement te verwijderen.

Er zijn verscheidene kapiteins die alle geschiktheid bezitten om Javanen te kommanderen, en bij een europesche kompagnie onbruikbaar zijn. Wat bij deze laatste gebrek aan veerkracht, aan doortasten zou zijn, kan in den omgang met de eerste vaak een goede hoedanigheid genoemd worden. Het is op dien grond van veel belang, dat de korps-chef een goede keus weet te doen.

Korten tijd nadat ik bij een javaansche kompagnie geplaatst was, had de invoering van gezamenlijke menages plaats. Tot nu toe ontvingen de inlanders hunne vivres gedeeltelijk in natura, gedeeltelijk in geld, en elk man moest voor zijn eigen pot zorgen. Dit stelsel werd niettegenstaande zijn vele gebreken langen tijd gevolgd. De ongehuwde soldaat rukte dikwijls nuchteren uit en werd ziek door gemis aan behoorlijke verzorging; de losbandige, de opiumschuiver verspilte de middelen, tot instandhouding van zijn ligchaam bestemd, op een verkeerde wijs, enz.; kortom bij legerorder waren de gezamenlijke menages zonder onderscheid van landaard voorgeschreven. Dit viel volstrekt niet in den smaak der Javaantjes en deed bij voorbaat reeds gepruttel ontstaan.

Toen nu op den eersten dag der maand voor het eten geslagen werd, weigerden de manschappen naar de keuken te gaan. Mijn kompagnies-kommandant, de kapitein Mailand, dien onwil voorzien hebbende, was dadelijk bij de hand, gelastte mij te doen aantreden en een bank buiten te laten brengen. Bijzonder kalm ging hij à cheval op het eene uiteinde der bank zitten en liet een portie eten vóór

zich plaatsen. Vervolgens de mouwen opslaande, begon hij op de inlandsche wijze met de handen te eten.

»Betoel ennak (dat smaakt goed),» zeide hij. »Wie vindt het niet goed? — Hoor eens hier, nummer één van den regter vleugel.»

Nummer één kwam voor.

»Ga daar eens tegenover mij zitten, zoo! proef nu eens of die rijst en sambal niet lekker is.»

Nummer één verroert zich niet.

»Gij hebt dus geen honger! nu, daar heb ik wel een middeltje voor. Sergeant-majoor! laat dien man wat gemakkelijker liggen; zie zoo. — Korporaal! houd zijne armen en beenen maar goed vast. — Zijn de rietjes bij de hand? — goed! slaat er dan maar wat honger in.»

Nummer één ligt met zijn hoofd vlak bij het etensbakje, en kromt zich onder de rottan-slagen, terwijl de kapitein rustig voortgaat met eten.

»Soenggo h ennak (waarachtig lekker)! die kerel weet niet wat hij weigert.»

Dat phlegma en dat smakelijk eten mist zijn uitwerking niet op de manschappen, wier gezigten al tamelijk naar lagchen beginnen te staan.

Bij den tienden slag begint nummer één te schreeuwen en ampon te roepen.

»Komt de honger al, dat dacht ik wel. Lekkere dingding (gedroogd vleesch)!» spreekt de kapitein, luid smakkende.

»Ik zal eten,» roept nummer één.

»Haast u dan,» antwoordt de kapitein, »anders is alles op. — Laat hem maar weêr gaan zitten, sergeant-majoor!»

Nummer één is verplicht in denzelfden bak zijn vingers te steken en zijn mond te vullen. Het valt hem verschrikkelijk moeilijk om den eersten beet door te krijgen; zijn keel schijnt toe te zitten en het slikken kost wanhopige verdraaijingen van het gezicht. Daar de kapitein hem nadoet en altijd doorbabbelt en dooreet, is de geheele kompagnie aan het lagchen geraakt.

»Nu een andere portie, en nummer twee,» vervolgde de kapitein.

Maar nummer twee wil dadelijk eten.

»Nummer drie dan! — ook al honger? Allemaal honger! regts uit de flank dan en naar de keuken.»

V.

Een militair type.

De kapitein Mailand was een origineel in den volsten zin van het woord. Hij behoorde tot die klasse van militairen, die in den regel soldats de fortune, enfants de giberne, troupiers en parvenus genoemd worden; een klasse bijna onbekend in een leger dat een reeks van jaren in staat van rust heeft verkeerd, maar des te meer gewaardeerd in het indische waar praktische kundigheden soms meer noodig zijn dan theoretische; een klasse gevormd uit mannen die, niet geschraagd door een beschaafde opvoeding, niet beschermd door familiebetrekkingen, naam of geboorte, van hun prilste jeugd op eigen wieken gedreven hebben en door eigen verdiensten zich boven hun stand wisten te verheffen.

Kapitein Mailand las en schreef zelden, en dan nog langzaam en slecht. Teekende hij zijn naam onder een staat, rapport of brief, dan mogt de sergeant-majoor niet spreken; want eenmaal onder het schrijven in de rede gevallen, kon hij niet voleindigen, maar moest op nieuw beginnen. Daarentegen bezat hij een onbeperkt geheugen en kende alle reglementen, bepalingen en legerorders van buiten.

Geen kompagnies-kommandant die zich minder in de kompagnie ophield, en geen kompagnie die beter in orde was dan de zijne.

In het veld was niemand zoo op zijn plaats, bewoog niemand zich gemakkelijker en zekerder dan kapitein Mailand, die van theoretisch onderwijs geen begrip had en de woorden taktiek en strategie niet

behoorlijk kon uitspreken. Toch had hij meermalen bewijzen gegeven van taktisch en strategisch te kunnen handelen en bij gebrek aan elementaire kennis, veel gezond verstand, een helderen blik en een juiste opvatting te bezitten. Als onderofficier begreep hij het strategisch gewigt van een bergpas; in een gevaarlijken opstand bezette en verdedigde hij dien tot het uiterste tegen een groote overmagt, met het plan om zich als een tweede Leonidas op te offeren. Daardoor verkreeg hij de epauletten zonder een examen af te leggen.

Zijn diepe menschenkennis bleek uit den omgang met soldaten van allerlei natiën. Met ieder sprak hij niet slechts de taal (javaansch, madureesch, amboneesch, maleisch), maar hij wist den eigenaardigen toon en zang aan te slaan, en geheel in den geest van den inlander te spreken. De gewone kwinkalagen, panton's (versjes, liedjes) waren hem niet onbekend en hij wist er op zijn tijd toe te passen, ja nieuwe te maken en panton's te improviseren. Met den inlander was hij zelf een inlandsch type.

Dat de europesche soldaat hem evenveel genegenheid als achting toedroeg, was niet te verwonderen; zijne uitdrukkingen waren even soldatesque als duidelijk en afdoende. Met een enkel woord beschaamde hij den nalatige méér, dan een ander met acht dagen provoost; en moest hij straffen, dan hinderde een zware straf van hem minder dan een ligte van een ander. Vermogt hij in het veld den meest uitgeputte nog op te wekken, den ontmoedigde geestdrift in te spreken, in het garnizoen was zijn tegenwoordigheid alléén een middel tegen de verveling. De zieke in het hospitaal herleefde als kapitein Mailand hem aangesproken had. Eén kwinkslag woog tegen tien recepten op.

»Och, kapitein, ik heb te veel kwik geslikt om ooit weér goed voor de dienst te worden,» klaagde een dyssenterist.

»Wat! te veel!» antwoordt Mailand, »ik heb eens zóó veel kwik gebruikt, dat mijn arm van zelf naar boven ging als het weér veranderde.»

De lijder glimlachte, maar Mailand wilde hem doen lagchen en liet er op volgen:

»Als gij nog niet zóóveel op hebt, dat het glas waarop gij ademt in een spiegel verandert, dan beteekent 't nog niets.»

De officieren zochten het gezelschap van kapitein Mailand, niet-tegenstaande de ruwheid zijner manieren. Er was zoo veel karakteristieks, zoo veel treffends in zijn gesprek, dat het ieder boeide; er scheen altijd geest en gevoel door, in hetgeen hij op luchtigen, vrolijken toon vertelde; en de menigvuldige avonturen, die hij in zijn langdurige indische loopbaan ondervonden had, werden door hem als verzonnen anekdotes opgedischt. De eigenaardige, vrije taal waarvan hij zich bediende, kwetste de ooren niet, en toch zouden dezelfde uitdrukkingen in den mond van een ander, ongepast, onwelveogelijk geklonken hebben. De hoogste personaadjes onderhielden zich gaarne met hem, en kapitein Mailand kende geen verlegenheid, al sprak hij ook met een »ekselensje."

Nu was hij onlangs in het huwelijk getreden met een lief, wel wat zwaarlijvig creoolsch meisje, dat hij dadelijk vier voorkinderen had geschonken — bijlagen van het huwelijks-contract, zooals hij ze noemde — afkomstig van een natuurlijke verbindtenis met een inlandsche vrouw. In tegenwoordigheid zijner echtgenoot sprak hij nog dikwijls over zijn trouwe Moentji; het ging hem zóó natuurlijk af, dat het voor niemand iets stuitends had; want hij bewees achting aan Moentji nog na haar dood. Zij had immers haar heer twee malen het leven gered; eens toen hij gewond op het slagveld zou achtergelaten worden omdat men retireren moest; en de tweede maal toen hij door den doctor opgegeven was en Moentji hem een afkooksel van kruiden had ingegeven, door haar zelve gezocht en toe bereid, waardoor hij in korten tijd volkomen genas.

»Komt ge met mij mede," zeide hij op het eerste avond-appel dat wij zamen hielden, »mijn vrouw slagt van avond een speenvarkentje."

Wat beduidde dit nu? — dat er muziek gemaakt werd; want nabij zijn huis komende, klonk ons het air van »grace" uit de »Robert" in de ooren. De stem van mevrouw Mailand had niets van het geluid eens speenvarkens en de kapitein luisterde er gaarne naar, al gaf hij ook voor, dat er geen instrument boven de trom ging.

Familie-geheimen kende hij niet; hij vertelde aan iedereen dat hij onder de plak zijner vrouw stond wat geldzaken betrof, en nu

waarachtig begon te gelooven dat hij nog eenmaal zonder beeren zou zijn. Hij kwam er rond voor uit, dat de geregelde levenswijze hem nog moeite kostte, maar dat zijn »rolpensje" (wijfje) dagelijks minder reden van klagen had.

Zeer goed bewust van zijn gebrekkige uitspraak van uitheemsche woorden, waarom hij-zelf het eerst lachte, was er niemand sterker dan hij in het naspreken van het maleisch-hollandsch der samarang-sche sinjo's, en wat het zonderlingste was, hij kon die lieden met opene oogen voor den gek houden, zonder dat zij het hem kwalijk namen.

VI.

De sinjo en de nonna.

Geen plaats rijker aan die vermengde bevolking dan Samarang. Deze vormt daar bij uitzondering een stand, zich kenmerkende door tweeslachtigheid in taal, kleeding, zeden en gewoonten; een stand waar de Europeaan zich boven verheven acht en waarvoor de inlander geen achting heeft; een stand die met minachting op den inboorling nederziet en zijn uiterste best doet om met den Europeaan gelijk gesteld te worden.

De kleurling, in den wandel li pl a p of sinjo genoemd, heeft het meestal aan zich-zelf te danken wanneer hij een lage plaats in de maatschappij inneemt. In geen land ter wereld geniet de kleurling meer vrijheid, bestaat er zoo veel gelegenheid om vooruit te komen, zijn alle betrekkingen zoo in zijn bereik als in onze kolonie. Staat hij in de vrije republiek van Amerika's Vereenigde Staten gedurig bloot om opgevat en als slaaf verkocht te worden, ligt hij in Bengalen onder de vooroordeelen van een europeesch volk dat het niet aan nationalen trots ontbreekt, in Nederlandsch Indië wordt de kleurling als een vrije Nederlander behandeld en hangt zijn maatschappelijke positie geheel af van zijn individuele waarde.

Het hoofdgebrek van den sinjo is luiheid en stompheid des geestes; in geestontwikkeling staat hij dikwijls nog bij den inlander achter. Daarbij geeft de lichtere kleur van zijn huid hem een valsch gevoel van waarde, even als de stamboom den bekrompen edelman. Hij vereenigt dus in zich de gebreken van den Kaukasiër en Maleijer, zonder hunne goede eigenschappen te bezitten.

De taal van den kleurling is in het hollandsch vertaald maleisch of een mengelmoes der beide talen. En daar nu het maleisch arm is aan verbuigingen, woordvoegingen en kleine rededeelen, klinkt het maleisch-hollandsch al even zonderling in de ooren van een Hollander als de vermengde taal.

In den regel is de sinjo zeer net op zijn kleeding — bovenkleeding; vooral heeft hij een groote voorliefde voor spanbroekjes en dunne middeltjes, en mag in het algemeen zijne buisjes liefst naauw om de leden laten sluiten. Ook houdt hij veel van stijve, witte boordjes, waarbij de bruine tint der huid nog meer uitkomt en het hoofd in zijn natuurlijkste bewegingen belemmerd wordt. Op zon- en feestdagen is hij onverbiddelijk keurig op de stijfheid van de hemdsborst, en weet dan altijd een fijn hemd bij den waschbaas te huren, als eigene middelen te kort schieten. Te huis verkiest hij den sarong boven alles.

De sinjo schrijft altijd een schoone hand; hij leest of begrijpt echter zelden wat hij schrijft: van daar zijn bijzondere geschiktheid tot copiïst. Gij kunt hem minstens drie malen zijn eigen doodvonnis laten schrijven, alvorens hij ontdekt dat het hem persoonlijk aangaat.

Met zeker gevoel van eigenwaarde zal de sinjo u zeggen: »ik ook Christus (christen)» en toch geheel onkundig zijn van de christelijke zedeleer. Hij spreekt met verachting van den »orang Slam» (Islam, Mahomedanen), maar sympathiseert in zijn hart meer met de mahomedaansche gewoonten, vooral wat het artikel »vrouwen» betreft. Want hij bemint »de meidens» (vrouwen) in het algemeen, en zal in een vertrouwelijk gesprek bekennen dat »de meidens zijn eenigste liefhebber (liefhebberij) is».

In het algemeen heeft de sinjo weinig roeping tot den soldatenstand, ofschoon de uniform hem wel toelacht. Hij neemt echter gaarne een jagtgeweer op den schouder om wilde varkens en tijgers te gaan schieten, maar bepaalt zich dan tot het doden van eenige onschuldige boerong perkoetoet (tortelduiven) in en om den kampong.

De vrouwelijke kleurling, de nonna, heeft altijd schoon haar en

sprekende oogen; van haar veertiende tot haar twintigste jaar ziet zij er allerliefst uit; vaardig in handwerken, met eenigen aanleg tot muziek, verdiept zij zich ook liever niet in andere oefeningen dan in de taal der liefde, en in het dansen; daarin weet zij 't dan ook vrij ver te brengen.

Zelfs in europesche kleederdragt verraaft de blankste nonna zich door haar eigenaardigen gang; geen vrouw die zich zoo smaakvol weet te kleeden met de eenvoudige sarong-kabaja en door de ruime stof zoo duidelijk haar goed geëvenredigde vormen en slanke taille kan laten doorschijnen of gissen.

Op meer gevorderden leeftijd openbaart zich bij de nonna groote liefde tot het spel, die zich gemakkelijk tot hartstogt ontwikkelt. Is het zóó ver gekomen, dan speelt zij even gaarne met chinesche kaarten als met europesche, dan duldt haar fierheid als blanke (?) zelfs, om met inlandsche vrouwen te dobbelen.

Europesche kinderen van beider kunne worden ook sinjo en nonna genoemd; het gebruik heeft echter de benaming gewettigd om met die woorden de klasse van menschen aan te duiden, die ik hierboven poogde te beschrijven. Die daaruit nu de gevolgtrekking maakt, dat uit de vermenging der blanke en bruine menschenrassen slechts sinjo's en nonna's van het omschreven karakter geboren worden; die tot het besluit komt dat alle kleurlingen in de cathogorie der sinjo's en nonna's te huis behooren, die heeft mij niet begrepen. Maar misschien ligt de schuld aan mij; 't is wellicht noodzakelijk om bovenstaande regelen nog iets nader toe te lichten.

Sinjo's en nonna's stammen oorspronkelijk af van Europeanen en inlanders, die voor een, twee, derde halve eeuw geleefd hebben. Onder elkander huwende, planten zij voort, vormen bijna een nieuw ras en nemen eigen taal en gewoonten aan, ontleend aan de primitive rassen en daarom slechts half oorspronkelijk. Geplaatst tusschen Europeanen, die zich niet met hunne vorming bemoeijen, en inlanders waarmede zij zich niet willen afgeven, blijven zij op een lagen trap van ontwikkeling staan of dalen van lieverlede weér tot den inlander af.

Kleurlingen, telgen van gemengd ras in het eerste, tweede, derde

geslacht daarentegen, gaan den tegenovergestelden weg op en toonen zelveu, door de plaats die zij in de indische of europesche maatschappij innemen, dat van hen geen sprake kan zijn. Opvoeding, geestontwikkeling stellen hem gelijk met en vaak boven den volbloed Europeaan.

VII.

Een soirée bij master Smitt.

Kapitein Mailand zou mij in kennis brengen met master Smitt, een gulle oudgast van engelsche afkomst, getrouwd met een bruine nonna. Zijn huis stond open voor iedereen en werd druk bezocht, echter zelden door europesche dames, die in het algemeen bij mevrouw Smitt en hare bruine vriendinnen weinig sympathie opwekten. Overigens vond jong en oud daar gelegenheid om zich te amuseren; het hing er maar van af of men zich in dien kring ongedwongen wist te bewegen, en of men zijn aanspraak op europesche beleefdheidsvormen niet te hoog opvoerde. Evenmin moest men over zaken of ernstige onderwerpen spreken; nog veel minder rekenen op een algemeen gesprek, met geest, spitsvindigheid en redetwist gekruid. Die een vrolijk gezigt medebragt en over alles kon lagchen, die zich kleine onbeleefdheden niet aantrok, noch fingevoeligheid aan den dag legde bij beleedigingen door vrouwen aangedaan, die niet te hoog hollandsch sprak maar veel maleische woorden gebruikte, kon er zeker van zijn niet te veel door de dames uitgelagchen te zullen worden. Was hij daarbij nog een goed en onvermoeid danser, wist hij nu en dan een maleische aardigheid of jeu-de-mots op zijn pas te brengen, dan stond hem de weg tot aller harten open.

Mijn voorstelling aan master Smitt en zijn echtgenoot was nog al vreemd.

De huisheer op een wipstoel in de voorgalerij zittende, riep kapitein Mailand al bij het opgaan der trappen toe:

kende, liepen de sinjo's met zekere gejaagdheid af en aan, en lieten niet na in elken spiegel zich met een vlugtigen blik te overtuigen dat hunne lokken en boordjes nog in den vorm hingen of stonden. Reeds lieten de eerste roulades op de klayere-net van Dragman en het stemmen van een viool zich hooren; de pret zou dus spoedig beginnen.

't Was mijn plan echter niet om mij nu reeds op de baan te begeven; mijn proefstuk in het dansen, dat wist ik wel, moest toch afgelegd worden; dien dans ontkwam ik niet. Maar vooraf wenschte ik nog nader kennis te maken met het niet dansende publiek, en ging tot dat einde aan een ronde tafel mij schijnbaar met platen en prachtwerken bezig houden, terwijl ik luisterde naar de gesprekken die in mijn nabijheid gevoerd worden.

De oudere dames schenen de preek van den laatsten zondag te bepraten; een althans zeide:

»Ietoe (die) dominé Dammers poenja (zijn) preek toch baai-baai (bijzonder) krachtig, hè!»

»Ja," bevestigde een ander, »dia poenja (zijn) stof zoo baai-baai gekozen; en hij spreken zoo van orang poenja ('s menschen) gelukzaligheid en van toewan Allah poenja (Gods) barmhartigheid."

»Niet plezierig naar de kerk; zoo vroeg aankleeden!" merkte een derde aan.

»A pa (wat) aankleeden! zóó maar; pakkej badjoe (baadje aandoen) zonder corset."

»Ja! moet zoo lagchen verleden; zoeker de tekstwoorden van Lucas in de Psalmen! Kan maar niet vinden. En die nonna moeka koetjing (met het kattegezicht) kijk zoo kwaad!"

»Ik betoel (regt) blij, hier geen bisschop, hoor!"

»Gouvernement moeten beskaam (beschaamd), kassi masoksa-toe bisschop (dat het een bisschop toelaat)."

»Orang bilang (men zegt), hij is de zoon van een ijzeren smid."

»A pa ietoe (wat is dat) toch, in partibus infidelium?"

Niemand kan de vraag beantwoorden. Een galante sinjo begeeft zich naar den kapitein Malland, die op eenigen afstand met een

paar heeren zit te praten, en informeert zich bij dezen naar de beteekenis van dien vreemden titel.

»In partibus infidelium?» zegt de kapitein zonder aarzelen; »wel, dat is net of de koning jou kolonel maakt van een regiment dat in Rusland gesneuveld is.»

Om die uitlegging wordt braaf gelagchen. Vreezende bij langer oponthoud aan die tafel verplicht te worden mij in het gesprek te mengen, nam ik een boek en ging aan de andere zijde der binnengalerij op een ledige sofa zitten lezen. Niet lang daarna kwamen een paar jonge meisjes nog hijgende van het dansen, uit de achtergalerij om voor een spiegel in mijn nabijheid, haar kapsel na te zien en een oogenblik te praten. Ik verdiepte mij geheel in de lectuur en werd naauwelijks opgemerkt ¹⁾.

»Ja! tobat! uw haar krul kei (als) hondenstaartje; ik wil toezoek (vaststeken) voor u, Cato!»

»Betoel banjak storie ('tis regt lastig); toelong (help mij) dan, Marie!» Terwijl Marie haar vriendin de krullen vaststeekt, gaat Cato voort met spreken.

»U moet weten wat een soesa (moeite) met mijn haar; poekol ampat (om vier uur) Melatti kom maar niet. Melatti is hoofdpijn; allemaal poera poera (voorgewend) weet je. Ik straf haar met kassi minom obat (medicijnen te laten drinken). Mama zeg: »laat Mina helpen.» Baai! (goed); ik zeg »zoo maar à la Sino-sia (chinoise). Jij weet niet, wat een tjelaka (ongeluk) die Mina; dan minjak (olie), dan ajer (water), dan ikat (vastbinden), dan boeka bombali (weër los maken), sampej (totdat) ik zeg pigi per sejtan (loop naar den duivel) en geef hem een stoot.»

Cato moet er nog om lagchen als zij aan de drift denkt, waarmede zij haar meid behandeld heeft.

»Ziezoo,» zegt Marie. »sekarang bagoes (nu is 't mooi). Als die officier kom, jang bisa majjin mata (die met de oogen weet te spelen, die lonkjes werpt), hij lakas (spoedig) verlief met jou.»

¹⁾ Robert heeft mij later bekend, dat hij het volgende gesprek grootendeels getrokken heeft uit de Biäng-Lala van 1853.

»Laat hij verlief met mijn; ik speel den gek met hem.»

»Toch soenggoe (inderdaad) een mooi man.»

»Altijd hij wandelen, als ik met mama scheps satoe (een) avondluchtje di (aan het) zeestrand. Mama zeg, als hij kapitein, kan; sakarang terlaloe moeda (nu is hij nog te jong).»

»Ja, hoor eens; gisteren ik zeg aan mama: »voor wat naar schoolgaan? soeda poesing (ik ben al duizelig) van die tjerita's (vertellingen) van de geschiedenis, van de setelefie (géographie) en van le père, des pères, o père.» Papa zeg: misti kassi sama anak edukatie jang baai (ik moet een goede opvoeding aan de kinderen geven), anders dapat di blakang satoe (krijg ik van achteren een) knagende worm (anders zal 't mij later berouwen). Mama zeg: baai, blijf maar thuis; plezierig, hé? Sekarang (nu) huishouding doen en frekedel maken, en....»

»En naar komedie gaan?»

»Neen! ik wil gaan, mama geef niet. Wat is dat, altoos thuis blijven! wat zij spelen?»

»Ja, hoe kan ik zeggen? Tj o b a jij ziet, soenggoe jij verschrik (als gij het zaagt, zoudt gij er stellig van schrikken). Die Fransen zoo slim, van alles zij ken. Gister avond zij spelen van die madame blansie. Ja! die madame blansie net als spook, pakej poetih sadja (geheel in 't wit gekleed). Astagah! toen zij kom, ik denk spook soenggoe soenggoe (stellig en zeker). Jij moet weten, madame blansie dat is witte vrouw, tau (weetje)!»

»Tapi (maar) hoe ken zij spreken? zij zingen (toch) maar. Mama zeg: »jij blijf thuis; jij ken toch niet verstaan Frans. Tj o b a jij bent hollandsch meisje (als gij een hollandsch meisje waart) jij kent verstaan.»

»Als zij weér speel, jij moet vragen; barangkali (misschien) mama geef.»

»Kapan hari (verleden) ik heb wel gezien die meneer met die nonna, jij weet wel, die nonna die dans op de tou. Ja, brani, hé! Zij loop over die hoof van de menschen. Astagah! ik kan niet begrijpen, zij niet beskaam. Die heeren kijke maar, kijke maar. Als ik zoo doen, ik dood, tau!

VIII.

Krijgsmans correspondentie.

't Mag vreemd gevonden worden , in herinneringen uit een militaire loopbaan loftuitingen te hooren op het danstalent van dames , toch gevoel ik mij sterk om , des gevorderd , te bewijzen , dat 't niet slechts geoorloofd , maar zelfs mijn pligt is om hulde te brengen aan een klasse van vrouwen , die zich beroemen kunnen menig jeugdig soldatenhart veroverd te hebben. Eere , wie eere toekomt ! De nonna's zijn volmaakte danseressen ; zij dansen niet , maar zweven ; zij rusten met ongekunstelde bevalligheid geheel in den arm , dien gij om haar tener , buigzaam middel slaat ; zij voegen hare bewegingen zoo juist naar de uwe , dat gij zelf meent te zweven ; hare aanrakingen zijn zoo zacht als de ligte stof van het golvend kleed ; waarmede zij zich tooijen ; de bloemengeur die uit haar kleeding u tegenkomt , heeft iets bedwelmends en doet u onwillekeurig denken aan de tooverkracht van den groenen t o n k o n g , van den d a u n p a n d a n g , der r a m p e j , die de liefde opwekken ; gij vergeet de warmte , den tijd , de wereld om u heen en zoudt u dood dansen als de muziek geen einde maakte aan de betoovering. Als ik zedekunde preekte , zou ik mijn jonge makkers moeten waarschuwen voor het gevaar aan dat dansen verbonden , en hen , die op een bal een levensgezellin kiezen , herinneren dat het leven geen danspartij is.

Voor het overige , leverde het genoeg en in de achtergalerij geen andere bijzonderheden op , dan de aardigheden van een opgewonden sinjo , die de quadrillefiguren in het maleisch afriep. Bij het kom-

mando »la poule" — a j a m — (kip) scheen het de gewoonte te zijn om te lagchen, even als bij het »dos-à-dos," dat afschoon vrij plat vertaald, echter burgerrecht had verkregen, op voorwaarde dat de nonna's de oogen half ondeugend, half beschaamd nedersloegen.

Een toegevouwen stuk papier, waarschijnlijk uit den zak gevallen van een sinjo die, na het doorzweeten van de bedak-laag op zijn gezigt, behoefte aan zijn zakdoek gevoelde, was door mij van den marmeren vloer opgeraapt. Juist wilde ik mij naar den eigenaar informeren, toen kapitein Mailand mij ter zijde nam en het papier vroeg. Na er een oog op geslagen te hebben, zeide hij:

»Dat is van Krijgsman! stellig een liefdes-declaratie; niet onbelangrijk voor u, die dit volkje wilt bestuderen. Lees 't mij eens voor."

Ik maakte zwaarigheid; maar Mailand ruimde die uit den weg, door Krijgsman zelf er bij te roepen.

»Krijgsman! gij zijt verliefd op Nette-Ko!"

Krijgsman, wel geveleid door des kapiteins belangstelling, wierp echter een schuchteren blik op mij.

»Wees maar niet bang voor dien heer; gij kunt vrij spreken."

»Nu ja, betoel, ik verlief met gaar (Krijgsman verwisselde gewoonlijk de g met de h). Als ik denk aan gaar, dan mijn gart haat »tik, tak" en als ik schrijf, mijn gand haat »sik sak." — So eng-g o h, kapitein! ik staat in vuur en vlam voor Nette-Ko; wil mij los maken van gaar en ik word goe langer goe vaster. Als ik spreek zij wil niet goorten aan mij, en als ik gaar vraagt »waarom?" dan zij durft zegt »ah! pigi per sejt an, o r a n g b o d o k"(loop naar den duivel, domkop). Wat! mij is zoo dom toch niet! goe gij zoo iets kan zeg!"

»Dat begrijp ik ook niet, zegt de kapitein, gij Robert?"

Ik schudde het hoofd op een wijze die ontzettende verbazing moest uitdrukken, hoe iemand Krijgsman voor een domkop kon aanzien.

Krijgsman vatte op eenmaal vriendschap voor mij op, legde vertrouwelijk zijn hand op mijn knie en vervolgde:

»Laatst ik wil geven een zoen aan gaar, en Nette-Ko kwaad; als ik mij gaaf niet terug gaal, ik zeker kloppe krijgen."

»Mij dunkt, gij moest haar maar eens schrijven. Als zij ziet dat gij het ernstig meent, zal ze wel bijdraaijen. Een klerk op het residentiekantoor met vijftig gulden 's maands is toch zoo'n slechte partij niet.»

Tot antwoord tastte Krijgsman in zijn roksak en ontwaarde toen dat het papier zich in mijne handen bevond. Nu verzocht hij mij zelf om eens te zien of de inhoud goed was.

Ik had alle moeite om mij goed te houden toen ik de volgende regelen voor las :

No. 1.

Samarang, den 15 Maart 1843.

Bijlage Geen.

Mijne siele vriendinne! Godinne van mijn haart en heerlijke bloem van Samarang en ommelanden!

Neem ik de vrijheid te dienen.

Mijn haart is geheel vermolmd van het vuur, mijne gebeentens van het goede gevoelen, de trouw en eeuwige liefde gloed van Uw-Edel Gestrenge, zekerlijk toch te hebben liggen sugten en kermen, de borst opgepropt in verdriet, knagende te sweeren.

Helaas! Uw-Edel-Gestrenges oogen, als ligjes die stralen, verhelderen alle dagen van mijn leven te hoopen, hoeveel meer des nachts te solliciteeren.

Ik niet weet, o lieve Nette-Ko! wat in mij is omgaat, sedert ik bij u ben gedans een wals, drie konter-dans en een minnewet, en benen samen bij malkaar geweest in de sociteit, mijn goofd en kop als draaijende zijn geworden; mijn haart te barsten.

Ik niet meer ken schrijven op den kantore van den resident want mijn oogen is seer, en mijn pen is mij gelijkende swaar als een klapperboom, mijne beenen zeggen knik, knak, knootje! en ik niet ben kunnen loopen.

Dus ik uw vriendelijk verzoek mijne liefde te willen gelieven, de

I.

11*

consideratie beschouwen met mij eens te bezoek te begunstigen, anders ik dood ga.

Helaas !!! Helaas !!!

Uw-Edel-Gestrenge trouwen minnaar en beminden siele vriend
de minnaar

van Uw-Edel-Gestrenge

HENDRIKUS JACOBUS KRIJGSMAN

oud 23 jaar.

»Prachtig, vriendje! ik kan er den pennist uit proeven. Speel haar dit document maar in de handen, dan klinkt de zaak.»

Krijgsman werd bepaald »lekker»; hij schoof nog digter bij en had geen enkel geheim meer voor ons.

»U moet weten, kapitein! mijn meid, Lavia, als zij naar den passer gaat om pisang te koopen, zij blijft lang. Mina van Oswald zeg, zij nakal (ondeugend) is. Ik geduld. — Toen zij ziek. De dokter zeg, zij dé koorts in haar beide melk; als ik geen geduld meer is, ik geef haar los. Nu zij is een huisje in den kampong, hebben twee keesten met barang-barang (goederen) weet-je!»

»Dat 's royaal,» merkte de kapitein aan.

»Ja, kapitein! — die dokter een gek mensch! Verleden mijn moeder is sterk ziek. Ik dadelijk loopen naar den dokter en zeggen: »Dokter, kom gaaauw, moeder is al tien stoelen afgegaan.» Die dokter zeg: »laat ze er dan nog maar een tafel bij afgaan, dan zit ze in de meubels.» — Waarom hij zoo raar?» —

De confidenties van Krijgsman beginnen plat te worden, maar de soirée is afgelopen: het gekraak der rijtuigen over de kiezelsteentjes verkondigt het vertrek der bezoekers en breekt ons gesprek af. — 't Is tijd om afscheid te nemen. Mevrouw Smitt herinnert mij lagchende aan de afspraak voor den volgenden dag, en master Smitt herhaalt nog eens bij het handje geven, dat ik een goeje kerel ben, omdat ik kan whisten.

IX.

Hollandsche sinjo's.

Ik heb het noodig geacht een klasse der indische maatschappij af te schilderen, die over de geheele kolonie verspreid is en dikwijls op een kleine plaats den eenigen omgang van den post-kommandant uitmaakt. In het rijk der blinden is één-oog koning; de hollandsche taal, zij moge ook schrikkelijk verbasterd worden, klinkt altijd nog aangenaam genoeg in de ooren van den Nederlander, en doet hem het gezelschap van den sinjo van tijd tot tijd boven de eenzaamheid verkiezen. De kennis der indische talen is over het algemeen te oppervlakkig, het geschil in zeden en gewoonten te groot, om den officier tot gemeenzamen omgang met inlanders van stand te brengen. Onder duizende Javanen levende, gevoelt hij zich in den beginne alléén; zijn behoefte om de taal waarin hij denkt, te hooren spreken, al is 't ook voornamelijk uit eigen mond, voert hem onwillekeurig naar éen opziener van een of andere gouvernementskultuur, doet hem een bezoek van een sinjo-pakhuismeester niet ontwijken. De omgang wordt wel nooit intiem, de onderwerpen van gesprek zijn wel niet talrijk, de gedachtenwisselingen leveren wel weinig op, men keert doorgaans wel onvoldaan naar huis of geeft order den sinjo voortaan belet te geven als hij spoedig terug mogt komen,— geheel afbreken gaat echter moeilijk. De kwade zijde van dien omgang voor den officier ligt in de noodzakelijkheid om af te dalen tot het peil van den sinjo, daar het dezen onmogelijk is zich tot de hoogte van den officier te verheffen; al te druk verkeer is om die reden af te raden. Laat

de sinjo geraadpleegd worden bij het aankopen van paarden , over den prijs van meubels , van inlandsche geregten , enz. en laat de officier trachten bij den sinjo eenigen lust tot studie , tot lezen op te wekken , dan zullen zij elkander wederkeerig dienst bewijzen. Op risico van mij aan de verachting van alle sinjo's prijs te geven , geef ik volle toestemming mijn »Herinneringen » aan hen ter lezing te geven. Die daartoe besluiten kunnen en den eenvoudigen inhoud bevatten , staan al boven het peil van den sinjo , dien ik bedoel ; zij behoeven zich het minder vleijende der karakterbeschrijving niet aan te trekken. Zij kunnen weten dat Nederland rijk is aan blanke sinjo's , die met hen op gelijken trap van ontwikkeling staan , al spreken zij ook meer verstaanbaar hollandsch. Ik denk daaraan dikwijls als mijn oog op een of andere dagblad-annonce valt , die van Onzinen co. nog daargelaten. Oordeel zelf , lezer ! of er geen blanke sinjo's zijn. Haarlemmer courant 18— :

»Nogmaals verhoorde God hare bede en schonk ons op den 1sten December wel twee welgeschapene dochttertjes.»

»Nog verheugd dankende voor die groote huwelijksgift , zoo voorspoedig volbragt , grijpt de dood haar eensklaps aan , en de oogen ten hemel slaande ontvliedt biddende hare zuivere ziel een tot het einde toe werkzaam ligchaam , in een reddeloos korten tijd ; alzoo mij en mijne nu zes nog jonge kinderen van het hart gerukt in haar bijna achtendertigste jaar.»

X.

Vruchtboomen verhuurd.

Een jaar was weder voorbijgesneld. Het scheen wel, dat de Indianen zich onbegrijpelijk gelukkig gevoelden en zelve aan een eeuwigen vrede begonnen te gelooven. Geen enkel »overmoedig vorst" die de met het gouvernement gesloten contracten niet naleefde; geen »onwillige bevolking" die de »zegeningen der beschaving" niet verkoos te waarderen; geen valsche profeet die particuliere boodschappen van Mahomet ontving, of verschijningen had, of stemmen hoorde, die hem toeriepen om de christenhonden te vermoorden. Een buitengewone kalmte en rust heerschte onafgebroken in dit bij uitnemendheid kalme en rustige land. Als wereldburger deed het mij veel genoegen, maar als militair beviel het mij minder. Ik kom er rond voor uit: ik verlangde naar oorlog. Mrs. Cobden en Bright zullen van zulk een bekentenis wel gruwen en alle brave menschen met hen, al zijn zij ook geen kwakers; maar ik had nu al zeven jaren niets gedaan dan mij op den oorlog voorbereid. Al wat ik nog dagelijks verrigtte had een oorlogzuchtig doel; wat ik het meest zag, — soldaten en wapens — was oorlogstuig; wat ik las, had betrekking op den oorlog; 's nachts droomde ik natuurlijk van den oorlog, en speelde, in den slaap helaas! de schoonste rol.

Er bestond evenwel nog een andere reden, waarom die rust, en die gewillige bevolking, en die ootmoedige vorsten mij begonnen te verdrieten. Die reden was de slakken-gang der promotie. Verbeeld u, dat er twee jaren lang meer officieren van het leger in Nederland

overgeplaatst werden, dan er vacaturen bij het indische kwamen; die officieren waren allen ouder dan ik, oude tweede luitenants die dadelijk eerste, oude eerste luitenants die dadelijk kapitein werden, zoodat ik, na verloop van twee jaren, nagenoeg op dezelfde hoogte stond als bij mijn benoeming, en mijn aanvankelijke illusie van »spoedig carrière te maken» geheel en al in rook was vervlogen. Het belang van eenige individu's moest zwichten voor dat van het leger, — dat was natuurlijk; maar ik heb de noodzakelijkheid, het nut van den maatregel om oudere officieren van Nederland naar Indië over te plaatsen, nimmer begrepen, begrijp dien nog niet, en zal dien ook wel nooit begrijpen. Het ondoelmatige dier wijze van aanvulling bleek toen ten tijde al zeer spoedig; want, terwijl elk transport bijna evenveel oude luitenants als onderofficieren en soldaten telde, moesten jongelieden die in Indië, ja in Nederland reeds hun officiersexamen afgelegd hadden, jaren wachten op een luitenantsbenoeming. Velen ontbrak het geduld om den langen proeftijd door te staan in de niet benijdenswaardige positie van onderofficier; zij rekenden te vergeefs op eenige toegevendheid als zij een enkele maal aan hun pligt te kort kwamen, verloren met één provooststraf alle aanspraak op de epauletten en gingen voor den staat verloren. Allen werden bitter te leur gesteld, en zouden den ijver voor de dienst al vroeg verloren hebben, indien zij de dienst niet boven alles lief hadden.

Bovendien — 't is mij nimmer duidelijk geworden waardoor — waren mijne finantiën min of meer in de war gekomen. Ik kon te Samarang beter leven, en leefde ook beter, dat is waar; maar ik wist niet naauwkeurig genoeg, hoe veel meer ik mij kon permitteren, en daardoor werd misschien het budget wel eens overschreden. De toko-houders hadden er ook schuld aan, omdat zij altijd vergaten de rekeningen te zenden. En dan geloof ik bepaald, dat onze huishouding niet geregeld ging, en een goede hollandsche huishoudster de handen in elkaar zou geslagen hebben, als zij den gang van zaken bij ons, eens van nabij had kunnen bekijken. Ik wil slechts één staaltje aanhalen, dat mijn vermoeden een schijn van waarheid zal geven.

Op ons erf stonden verscheidene prachtige vruchtboomen (doe-

rian, mangistan, djeroek, enz.) die afwisselend of gelijk-
tijdig met bloesems en vruchten beladen waren. 't Was echter zon-
derling, dat wij nooit andere op tafel kregen, dan op den passer
ingekochte. Vroeg ik al eens naar de reden, dan werd mij geant-
woord: »belom matang" of »soedah boesok" («nog niet
rijp" of »al verrot"). Daar er toch steeds vruchten opgedischt wa-
ren, dacht ik er niet verder over na. — Op zekeren heeten middag,
na een buitengewoon korte siësta, in de koele achtergalerij zittende
te schommelen, zie ik een inlander, met mand en ladder over den
schouder, dood bedaard achter het huis omgaan, stilhouden, het
hoofd opligten om zijne oogen eens over de boomen te laten gaan,
en eindelijk de ladder tegen een volgeladen pohon mangis plaat-
sen. Toen naar boven klimmende, koos hij een tak uit, bond er
zijn mand aan en begon te plukken.

Daar ik dien man nimmer te voren gezien had, kwam mij zijn
handeling toch eenigzins vreemd voor, en niettegenstaande mijn luste-
loosheid, die 't gevolg was van een korten, zwaren en benaauwdten
slaap, vroeg ik op kalmen toon en zonder iets in mijne gemakke-
lijke positie te veranderen:

»Soedah matang?" (al rijp?)

De inlander plukte bedaard voort en scheen niet te hooren.

»Hé, khan! apa ietoe boewah soedah matang?"
(Hé, vriend! zijn die vruchten al goed?)

»Soedah!" kwam er een stem uit het lommer, maar op zulk
een gerekten, verwonderden toon, dat er in opgesloten lag: »stel-
lig en zeker! zouden ze ook soms niet rijp zijn."

De inlander geeft, als hij wil, aan hetzelfde woord een geheel
andere beteekenis door er zang in te brengen of door een letter-
greep langzaam, slepend uit te spreken. Van dit »soedah" bijv.
was de soe stellig vier heele toonen hooger dan de dah, en duurde
de soe ook wel drie secunden tegen de halve dah.

Ik was dus tot de overtuiging gekomen dat de mangis rijp waren.

Na een groote pauze (ik had het phlegma van Saters al aardig
aangeleerd) begon ik weder:

»Sappa kowe?" (Wie zijt gij toch?)

De plukker begon mij tamelijk lastig te vinden; ik hoorde althans uit de bladen een kort »èh" als een teeken van ongeduld, gevolgd door eenig onverstaanbaar geprevel. Hij ging echter door met plukken.

»Tjoba bilang sappa kowe?" (zeg toch eens wie gij zijt) herhaalde ik vriendelijk maar volhoudend.

Weér kwam er een geluid, gevormd door de tong bij de tanden tegen het gehemelte te plaatsen en die dan gelijktijdig bij het openen der lippen met een ruk er af te trekken, een geluid dat wilde zeggen: »tu m'em bêtes;" maar eindelijk volgde er gemelijk op:

»Soedaranja Sidin" (Sidin's broeder, vriend, kennis).

»Apa soedaranja Sidin tra tau ini goewa poenja pohon?" (weet Sidin's broeder dan niet dat dit mijne boomen zijn) vroeg ik.

»Saja sewa," (ik heb ze gehuurd) was het lakoniek antwoord.

»Derri sappa?" (van wie)

»Derri Sidin!" (van Sidin); weder op een toon die beteekende: van wie anders?

Mijn huisgenooten waren inmiddels voor den dag gekomen en vroegen wat ik toch te verhandelen had. Er werd schrikbarend gelagchen toen ik mijne ontdekking mededeelde. Sidin moest voor den dag komen. Hij was ook al ontevreden omdat hij zoo vroeg uit zijn middagdutje geroepen was, en vond het maar de wijsste partij om het verlegen air aan te nemen van een schooljongen, die kattenkwaad heeft uitgevoerd. Hij bekende schuld; ja 't was zoo; hij had ze verhuurd. — En voor hoeveel? — Wel, voor zeventien oewang (dubbeltjes) per boom. — Niet onaardig.

Onderwijl had de plukker zijn mand volgekregen en wilde den oogst naar zijn huis brengen, maar dit konden wij, met al onze lijdzaamheid, niet toestaan. Wij aten de mangis op en vonden ze overheerlijk, délicaat! — Sidin moest beloven dat hij 't nooit weér zou doen, en bovendien zijn soedara nog tevreden stellen.

XI.

Vooroordeelen.

't Was mij dus niet onaangenaam op een goeden dag een voorstel van den directeur der genie te ontvangen om tijdelijk gedetacheerd te worden bij de buitengewone geniewerken. Wat ik een jaar te voren bepaald geweigerd zou hebben, nam ik thans aan; de liefde voor mijn wapen was niet verminderd, maar de lust grooter geworden om — nu de vrede toch ongestoord bleef — iets meer te leeren van een ander wapen, iets anders te doen dan de bekende infanterie-diensten. De gelegenheid was dáár om aan dat verlangen te kunnen voldoen, de genie had officieren noodig om de versterking van Java tegen een buitenlandschen vijand met den vereischten spoed ten uitvoer te brengen; de genie zocht naar officieren van andere wapens, die zij met de leiding van eenige ateliers of met de administratie en verantwoording der gelden kon belasten.

Weinige dagen nadat ik het voorstel aangenomen had, kwam kapitein Mailand mij vertellen dat mijn overplaatsing bij de genie afgekomen was (van het hoofdkwartier, dat hoog staat, komt alles af). Het was een felicitatie waard, meende hij; de genie betaalde goed, en 't kon nooit kwaad iets van het bouwen te leeren, als er toch niet te kloppen viel. Op de Westkust was hij ook eens een tijd lang met de geniedienst belast geweest, maar bij elke regenbui zakten zijne borstweringen in elkander; hij vertrouwde meer op palissaderingen. Vóór dat hij er goed achter was, brak echter

de oorlog met den Iman van Bondjol uit en toen kreeg hij de handen vol met beter werk.

Verplaatsingen zijn in Indië aan de orde van den dag. Het personeel der officieren van het 10^e bataillon was in drie jaren nagenoeg geheel vernieuwd; de overste Bulderhaus was reeds lang vertrokken; van Krieger en ik waren de oudste luitenants geworden en dus geheel voorbereid op een andere bestemming. Die menigvuldige mutatiën zijn nadeelig voor de beurs der officieren (hetgeen echter weinig beteekent); voordeelig voor het onderhouden van den militairen geest die, zonder gedurig nieuw voedsel te ontvangen, noodwendig lijdt bij een langdurig verblijf op dezelfde plaats. De afwisseling van standplaats in vreedestijd, maken den officier los van anti-militaire gewoonten; altijd op den sprong staande, schept hij zich ook minder behoeften, gevoelt zich dadelijk te huis, verkrijgt van zelf den takt om personen spoedig te beoordeelen en een gemak om zich in verschillende toestanden te schikken. Die afwisseling, dat onzekere, maakt de poëzij van het indisch krijgsleven uit. Heden bevindt gij u op een levendige strandplaats, exerceert op het effen exercitieveld, marcheert achter het hoornmuziek langs de woning van zekere dame, met wie gij gisteren nog op het bal bij X waart — juist zoo als in Nederland van 1 Januarij tot 31 December —, en morgen heeft één snippertje van het militaire departement, die papieren voorzienigheid, u in een geheel nieuwen toestand verplaatst. Gisteren kruisten zich nog duizend plannen in uw hoofd, geheel betrekkelijk op de plaats waar gij u bevondt en op de personen met wie gij verkeerdt, en heden worden gansch andere gedachten bij u opgewekt door het eentoonig gekraak der pikolans (bamboe draagstokken) — waaraan uwe koffers hangen — van half naakte koelies, die de berghelling optrippelen, of door het gemurmel van het boegwater achter het schip, dat u over zee wegvoert naar de plaats uwer nieuwe bestemming; het zijn gedachten, ontleend aan de herinneringen van den vorigen dag, aan de indrukken van het oogenblik, aan het onzekere van morgen; het is een mengmoes van denkbelden, die u nu eens terugbrengen op de plaats die gij gisteren verliet, op plaatsen die gij vroeger hebt verlaten

maar nog niet vergeten zijt, op Nederland dat gij nooit vergeten zult, en die dan weder aanleiding geven om plannen te vormen voor de nieuwe bestemming die gij te gemoet gaat; het zijn gedachten zonder samenhang, maar toch niet zonder genot; het zijn doorgaans zoete droomerijen, in overeenstemming met het avontuurlijke van uw leven. Gij treedt een nieuwe phase in van uwe geschiedenis; het kleed dat uwe toekomst bedekt, is weder een weinig opgerold, er is een nieuw veld geopend; want ieder indisch officier heeft een eigen geschiedenis, en daarin ligt het aantrekkelijke van zijn stand.

In Nederland bestaan de mutatiën in overplaatsingen van Leeuwarden naar Maastricht, of van 's Hage naar Doesburg; hier hebt gij een ruim kwartier, een goede tafel en nog al gelegenheid om uit te gaan, en dáár haast geen onderkomen, wel is waar een perfecten kok maar weinig conversatie; dat zijn er ongeveer de afwisselingen van het militaire leven, slechts nu en dan verlevendigd door een flauw straaltje hoop op een algemeenen europeschen oorlog, — de eenige kans om nog eens gebruikt te worden.

In Indië daarentegen bezit elke plaats iets eigenaardigs. Gij kunt tien garnizoens-veranderingen ondergaan en telken reize in een geheel nieuwen toestand komen, een geheel andere taal hooren spreken, andere volken, gebruiken, zeden en gewoonten leeren kennen; uw werkkring is even verschillend van aard, laat u telkens nieuwe zaken kennen en brengt er u van zelf toe om nolens volens veelzijdige kennis op te doen. Heden ondergeschikt en morgen eerste autoriteit; van daag nog van top tot teen infanterist, wordt u op het onverwachtst het werk van genist of artillerist opgedragen; nu eens neemt gij in de regtbank plaats tusschen de toga's der ambtenaren van justitie, dan weder treedt gij als notaris op en maakt akten, waarin het verzuim van een enkel streepje met een boete van f 50 gestraft wordt. Administrateur kunt gij op ieder uur van den dag worden, en hoe speciaal-militair uw opvoeding ook zij, belast men u zonder aarzelen met het civiel gezag.

Men behoeft dus niet eens militaire expeditiën mede te maken om de noodige afwisseling te ondervinden. Toegegeven nu dat het logies, de tafel en de conversatie in Indië soms minder goed dan in

Nederland zijn, dat men dáár langer gescheiden is van zijne familie dan hier, dan zijn dit toch slechts zaken van secundair belang, zaken die geheel op den achtergrond staan bij het bedrijvig, nuttig, werkzaam, vormend militair leven in Indië. Daarom zullen mijn jongens op hun beurt ook naar Indië gaan, er wereld- en menschenkennis opdoen in hun belang, en er nuttig zijn in het belang van den staat; ik heb hen in dien geest opgevoed en zij weten niet beter. Werd dit voorbeeld algemeen opgevolgd; was de zwakte of de zoogenaamde liefde, maar eigenlijk het bekrompen egoïsme der ouders, niet zoo groot; werd de lust om naar Indië te gaan opgewekt, in stede van de natuurlijke neiging te onderdrukken, Nederland zou een andere rol in de wereldgeschiedenis spelen.

De ontwikkeling mijner denkebeelden over dit punt, zal hier weinig baten, dat begrijp ik zeer wel; maar gelukkig oefent de natuurlijke loop der zaken reeds een zichtbaren invloed uit op den berg van vooroordeelen, die nog tusschen Nederland en Indië ligt. Winstbejag geeft velen den moed dien berg over te gaan; ieder die boven komt, werpt een brok van den top naar omlaag, en reeds is de kegel ietwat afgeplat. De zware brok »gezondheid" ligt al in de diepte en moet alleen nog onder den grond gestopt worden, om niemand meer in het oog te kunnen vallen. Men heeft eindelijk begrepen dat het in Indië niet ongezond is; men moest het wel begrijpen nu de sprekende bewijzen in iedere stad, in elk dorp van Nederland rondwandelen; men is tot de overtuiging gekomen dat de indische leverziekte niet gevaarlijker is dan de nederlandsche rhumatiek, dat er van de indische dyssenteristen meer genezen dan van de nederlandsche teringlijders; dat voor de indische strandkoortsen de nederlandsche rot- of typhuskoortsen niets onderdoen, en dat het vatten van koude, — die rijke bron van ziekte en dood in Nederland — nagenoeg onbekend en de gevreesde togt in Indië geheel onschadelijk is. Een andere brok, »zedeloosheid," is halverwege de helling blijven liggen; de afschaffing der slavernij, het openstellen van eenige nieuwe predikantsplaatsen, het toelaten of vermeerderen van zendelingen, het benoemen van een bisschop in partibus, waren zoo vele stooten die den brok van lieverlede los

maakten en eindelijk van den top deden rollen. Hij zou wel den bodem der vallei bereikt hebben »als men in Indië maar wat meer godsdienst bezat,” maar dit vooroordeel »gebrek aan godsdienst” stuitte den brok in zijn vaart. Als men in Nederland algemeen zal gaan begrijpen dat »godsdienst” nog iets anders is dan »zondags naar de kerk gaan,” en dat het »naar de kerk gaan” ondoenlijk wordt »wanneer er geen kerk is,” dan zal de brok nog wel dalen; als men zich indische toestanden duidelijker zal kunnen voorstellen, en de godsdienst des indischen burgers eens gaat onderzoeken, dan zal het wellicht niet meer euvel opgenomen worden, dat iemand, die een reeks van jaren geen anderen tempel had om God te dienen dan het groene gewulf van het woud waarin hij leefde, of het azuren hemeldak, dat zich iederen avond met schitterende diamanten tooit, — dat zoodanig persoon zich vergenoegde met zijn godsdienstoefening te houden in de vrije natuur en uit hare beschouwing stof tot ernstige overdenkingen te putten; dan zal men kunnen vergeten en vergeven, dat iemand die veel werkte, niet loog, niet stal, nooit kwaad sprak, veel lief had — kortom die de christelijke beginselen vrij wel volgde, »geen godsdienst bezit.” Misschien zal men nog verder gaan, en iemand loven, die te midden van belijders of slaven van andere leerstelsels en vormgodsdiensten, te midden van stompe, dierlijke of zedeloze natuurgenooten, achtting voor zich en zijn geloofsgenooten weet op te wekken, door een waardig, voorbeeldig gedrag, en door geheel »in den geest” te leven van de christelijke godsdienst »die hij (volgens het weinig christelijke idée zijner landgenooten) niet heeft.”

Als men eenmaal in Nederland wat minder »godsdienst” heeft; d. i. als er de vorm meer plaats maakt voor het wezen der christelijke godsdienst — en men is reeds goed op weg, God lof! — dan kan het niet falen of bij het afleggen der algemeene europeesche vooroordeelen (die ik vooreerst niet denk te behandelen) zullen de oogen ook opengaan voor de speciale vooroordeelen tegen de indische maatschappij; dan zal men het allereerst inzien, dat in zoodanige maatschappij de individuele karakters zich krachtiger ontwikkelen, zoowel ten goede als ten kwade, en er zich

veel duidelijker afteekenen; dat men dien ten gevolge de groote verdiensten van menig Oosterling die geroemd wordt, evenmin voor overdreven moet houden, als men de gebreken, het wangedrag van menig ander, die gelaakt wordt, door een vergrootglas zien of met te veel gestrengheid veroordeelen mag.

In Indië staat iemands braafheid aan oneindig meer beproevingen bloot dan in Nederland; ieder Europeaan oefent er gezag uit en kan bijna straffeloos niet braaf zijn; die daarom in Indië voor beproefd braaf bekend staat, is werkelijk braaf, is misschien braver dan iemand van hetzelfde kaliber in een andere maatschappij geplaatst. Even zoo gaat het met hem die veel intelligentie, een buitengewonen moed, genie, enz. bezit; hij kan die in Indië vroeg of laat ten toon spreiden; hij vindt er bijna altijd gelegenheid om te schitteren. Maar ook de dief in Indië kan er oneindig beter stelen en steelt er ook meer dan de dief in Nederland, met gelijke kansen van ontdekt te worden. Steelt de dief in Indië 100,000, en die in Nederland 10 gulden, — de eerste is daarom nog geen grooter dief dan de laatste, wien de gelegenheid slechts ontbrak. Dit nu wordt uit het oog verloren en van daar die schijnbaar overdrevene reputatiën van Nederlanders die in Indië leven of er geleefd hebben, van daar die onjuiste beoordeelingen door landslieden die, stonden zij in Indië op zich zelve, welligt nog meer zouden uitblinken; terwijl zij, in het moederland blijvende, de gelegenheid missen zich-zelf te leeren kennen en nu met den grooten hoop de vooroordeelen tegen de indische maatschappij deelen; die ongeloovig de schouders ophalen als er van de buitengewone verdiensten van den een of anderen Oosterling sprake is, en geneigd zijn om de geringste fout eens Oosterlings tot een misdaad te verheffen. Van daar de zoo vaak gezegde spreekwijs: »de man is Oostersch geworden,» 't geen ten naastenbij beteekent: »mijn vroegere vriend of schoolkameraad is behebt met de gebreken die aan alle Oosterlingen eigen zijn, en die ik Goddank niet heb.» Van daar dat de Oosterling zoo langen tijd noodig heeft, om zich in Nederland weêr te gewennen aan zijn oude kennissen; en de Westerling, om zijne vooroordeelen te laten varen, althans ten opzichte van zijn ouden

vriend, die bij slot van rekening a u f o n d toch dezelfde is gebleven.

Maar ik dwaal te ver af. De vooroordeelen tegen de indische maatschappij hebben mij reeds gebragt op de vooroordeelen tegen Oosterlingen die in Nederland teruggekeerd zijn, en dat lag niet in mijn plan. Als ik latër mijne »Herinneringen» vervolg, zullen er de indrukken van »Robert met verlof» ook wel in opgenomen worden.

XII.

Een indisch hospitaal.

Er zijn woorden die, als ze maar worden uitgesproken, de menschen een rilling door de leden jagen; andere, die een gebeurtenis van lang vervlogen tijden helder voor den geest terugbrengen; weder andere, die een wereld van gedachten of een reeks van herinneringen in zich bevatten. Somwijlen staat zulk een woord in verband met de geschiedenis van een enkel persoon en oefent dan slechts op hem zijn magt uit: de woorden evenwel, die ik bedoel, hebben betrekking op de massa, en onder deze bekleedt een eerste plaats het woord: Hospitaal.

Hospitaal! — Moeders, zusters! ik zie u verbleeken, een koude rilling gaat u door de leden; gij herinnert u E. Sue's beschrijving! van het cholera-hospitaal, waarin Dagobert's pupillen — die gij zoo lief hadt — omkwamen.

Hospitaal! Vaders, broeders! een somber waas spreidt zich over uw gelaat; gij denkt aan het hospitaal te Wilna, waar de fransche soldaten zelve hunne bevroren voeten afsneden en die als vuile sokken op den vloer smeten; en al spreekt gij de woorden van bekommering, die op uwe lippen zweven, niet uit, het bespiedend oog uwer echtgenoot leest ze er duidelijk op.

Uw zoon in het hospitaal! armejongen! ... 't is verschrikkelijk. Gevangenis, krijgsraad, demissie, klinken als liefelijke muziek, in vergelijking met dat gruwelijke woord: »hospitaal!»

Hospitaal en foltering, hospitaal en dood! is er wel onderscheid tusschen?

Een somber, vochtig gebouw in een morsige, afgelegen buurt; een bedompte vunzige lucht die u in het portaal reeds te gemoet waait, die u op de borst slaat en uwe ademhaling belemmert; koude, hebzuchtige, ongevoelige gezigten van hospitaal-bedienden in droefgeestige hospitaal-kostuums; ernstige, onontcijferbare gelaats-trekken van artsen; slecht verlichte zalen vol schamele kribben, en daarop uitgehongerde, vermagerde lijders, nog bleeker dan de grove, verkreukte, onoogelijke beddelakens waarop zij uitgestrekt liggen; lijders, op wier holle wangen het woord »diët» te lezen staat; lijders die u met wijdopengesperde, diep ingezonken oogen aanstaren, als smeeken zij om een weinig lucht, verkwikking, comfort, troost! — — is het dat niet, wat gij met uw geestesooogen ziet?

Gemoedsangst, dierbare herinneringen, doodzweet, snakken naar een troostwoord, doodstrijd, vergeefs tasten naar een vriendenhand, bewustheid genoeg om het doodvonnis door een ziekenoppasser te hooren uitspreken, en het laken vóór den tijd over het hoofd te voelen gaan, en eindelijk de laatste snik; — profane handen, die het lijk van de windsels ontdoen, het naar de doodenkamer brengen, en van de doodenkamer naar de snijkamer; élève-doktoren die, in afwachting van den dokter-instructeur, zich vermaken met de gewillige ledematen van het nog warme ligchaam in Krosso'sche positiën te zetten; vulling van groote doodkisten met afgezaagde beenen en opengereten rompen van twee, drie of vier lijken; en een zwarte wagen die in het holle van den donkeren nacht met die afschuwelijke vracht wegrijdt; — gaan er geen gedachten van dien aard door uw ziel?

Waarom heeft nog geen dichter de indische hospitalen bezongen, waarom geen photograaf ze op papier of glas, met goud- of zilverpreparaten, duizendmalen afgedrukt; waarom heeft nog geen Nederlander ze beschreven, tot eere der natie en tot geruststelling van betrekkingen, zooals Ida Pfeiffer het zelfs deed ten behoeve van hare landslieden? Zeker niet om het aan mij over te laten, als ik eens mijn eigene verpleging in een indisch hospitaal behandelde!

Toch zal het stilzwijgen van anderen mij niet weêrhouden om — nu gij mij tot in het hospitaal gevolgd zijt — de voortreffelijkste openbare inrigtingen der wereld te roemen. Staatsburgerlijke dankbaarheid eischt het van mij.

Wilt ge u eenigzins een indisch hospitaal voorstellen?

Denk dan aan een park met fijgebladerde tamarinde- en breedgetakte, dichtgekrunde kanarie-boomen, die zelfs op het heetste keerkingsuur het zachtgroene tapijt voor verzenging vrijwaren, en koelte en schaduw werpen op de wit bepleisterde villa's, die, hier en daar verspreid, er half onder verscholen liggen; denk aan een botanischen tuin met veelsoortige planten, aan welriekende voorjaarsgeuren, aan de vriendelijke zon en aan honderden tijlpende vogels, dan zijt gij er ... nog niet, al voeg ik er bij dat dit park ten dienste van zieken en reconvalescenten, dat die villa's voor officieren en ambtenaren, dat ruime gebouw ginds voor onder-officieren en manschappen bestemd is. Gij moet u nog een breeden rijweg voorstellen, en een groot ijzeren hek dat dag en nacht gastvrij openstaat, en daar buiten weder boomen en pleinen met de waringin in het midden, de waringin, zoo vereerd door de Javanen, de heilige boom die stellig dadelijk ten hemel zou varen als zijne honderd armen zich niet aan de aarde vastklemden. Gij moet eigenlijk bij mij in de voorgalerij komen zitten, zoo wat tegen 5½ ure 's namiddags, als er gedurig een open wagen of bendy oprijdt, waaruit een kennis of kameraad springt, om u, of een ander, eens even »een haak" te geven; en dan de vrolijke en toch niet drukke beweging gadeslaan van wandelaars te voet, te paard en in toerwagens; en dan het levendige tooneel in de verte, op het grasveld voor de regentswoning, waar uw bataillon, of uw escadron of uw batterij exerceert. Gij zult daar, naar gelang de zonnestralen schaarscher en het licht minder en de wandelaars zeldzamer worden, ook de natuur schooner en de stilte indrukwekkender en het vogelenheir, in het dikke slaaploof boven u, grooter zien worden; gij kunt dan den weerzin opmerken van de bezoekers, als het nachtschot van de reede hun toebromt: »opstaan! de zieke moet gaan rusten;" want bijna altijd verlaat de bezoeker het indisch Hospitaal met weerzin.

Ik wil echter niet overdrijven. Al is een hospitaal zoo goed als het zijn kan, het is daarom nog geen Eden; al wordt er witte en roode portwijn aan de reconvalescenten verstrekt, en goede Rijnwijn, en ijs, en gebraden kippen, en rijstebrij, enz., het is daarom nog geen huilekkerland; en al schilderde ik ook de genoegelijke avonturen die mij het levendigst voor den geest staan, zoo kost het mij toch geen moeite, er ook minder aangename in het geheugen te roepen.

Ieder, die nog niet het leven als een aanhoudende ziekte, en de geheele wereld als een groot hospitaal beschouwt, weet dat hospitalen de plaatsen op aarde zijn bij uitsluiting gewijd aan weening en tandengeknars.

Even als bij iedere groote inrigting, heerscht ook hier een buitengewone orde in de dienst der geëmployeerden, zoo goed als in de verpleging der zieken; is men er even streng als hulpvaardig, worden er even regelmatig Rijnwijn en rijstebrij als leelijke medicijnen en lancetsteken toegediend; maar terwijl overal elders die orde iets koude en hardvochtigs bezit, die u bij het binnentreden reeds een rilling over den rug jaagt, gaat zij hier gepaard met vriendelijkheid, deelneming en zorg. De soldaat, op dezelfde wijze in het hospitaal gelogeerd als in de kazerne, gevoelt er zich te huis; en de officier krijgt er een eigen kamer, eigen bediening, laat er zijn eigen luierstoel brengen, ontvangt er zijne vrienden en bekenden, en behoeft van de ellende en het geknuars om en nabij hem, niet meer te zien dan hij zelf verlangt.

Ik voor mij hield er wel van, de galerij van het officierspaviljoen dagelijks eens af te loopen en de kameraden, die er slecht aan toe waren, wat op te beuren. Nu moet ik vooraf zeggen, dat ik eigenlijk niet ziek was; het spijt mij wel in het belang mijner lezers aan wie ik veel liever verteld zou hebben hoe ik bijv. bewusteloos naar het hospitaal vervoerd was geworden en acht dagen lang een tweegevecht met den dood had, waaruit ik bij slot van rekening zegevierend terugkeerde; — ik leed slechts aan negen prozaïsche en toch hoogst pijnlijke bloedzweren, die alleen daarom eenige poëtische waarde bezaten, omdat zij mij van negen dyssen-

teriën bevrijdden. Daar nu oostersche bloedzweren er juist zoo uitzien als westersche en een geheel cosmopolitisch karakter hebben, zal ik in geen nadere bijzonderheden over mijne behandeling treden.

Er waren trouwens lijders genoeg die de belangstelling meer waardig waren. Uit de kamer naast de mijne, werd gedurende de koelte, 's morgens en 's avonds, een levend geraamte op een lujerstool naar buiten en in de galerij gezet. De eerste maal kostte 't mij moeite om te gelooven dat er nog leven in zat; het geraamte zelf wist het niet. Nog levenlooser dan een zeekwab op het watervlak, die nu en dan althans zijn armen beweegt in de rigting van zijne maag, lag dat geraamte op de kussens te drijven; in zijne gebroken oogen was nog minder te lezen dan in den blik van een stervenden tarbot. En toch... dat geraamte was een lijder die gered, behouden was, door de natuur of de kunst, misschien door beide; na weinige weken of dagen — men kon er staat op maken — zou er weder leven uit die holle oogen stralen, zou er in die rammelkast, die thans veel op een ledig luciferdoozje geleek, weér een hart kloppen vol levenslust, gevoelig voor al wat goed en edel is; dan zouden de dorre vingers, die nu zoo zwavelstokachtig langs de zijleuning van den stoel afhingen, een eerste inspanning gedaan hebben om te schrijven: »Moeder, wees gerust, gij zijt voor gebrek bewaard, want ik ben hersteld." Uit die schim zou ik nooit denzelfden de Leeuw herkend hebben, die als sergeant-majoor op de Dankbaarheid de reis met mij deed en nu reeds een paar jaren officier was; maar toen ik dat eens wist, hielp ik natuurlijk hem oppassen, zag ik de eerste levensvonk weer in zijn mat oog gloren, merkte ik op hoe van lieverlede het zelfbewustzijn terugkeerde, ving ik het eerste verstaanbaar woord van zijn bleke lippen op, en dat woord was: »moeder!"

»Uwe moeder! zal ik haar schrijven?"

De vonk schitterde één seconde, om daarop weér dof te worden.

Mij naar de kamer spoedende zoo snel als mijn cosmopolitische kwaal het gedoogde, kwam ik weinige oogenblikken later terug met een blad papier in de hand. Ik las de Leeuw voor wat ik geschreven had.

Maar nu het adres.

»Groningen, Friesland, Drenthe, Overijssel, Gelderland? ...»

Een oogopslag.

»Gelderland dus. — Is 't een stad?»

Dof oog.

»Een dorp derhalve.»

Ik noemde twintig, dertig dorpen; maar te vergeefs. Ik werd half wanhopig over mijn gebrek aan aardrijkskundige kennis. Het dorp waar mevrouw de Leeuw woonde, noemde ik niet; er bleef niets over dan een atlas te laten halen, en daarmede kreeg ik er eindelijk het adres uit:

»Mevrouw de weduwe de Leeuw, Wilpe, franco,» las ik.

Een sprekende trek op het doodshoofd was mijn belooning.

De zieke sliep acht uren achtereen! —

Verliefden en zieken hebben met elkander gemeen, dat zij onuitputtelijk spraakzaam zijn over hunne kwalen; als gij hen laat praten, zullen zij u in de diepste schuilhoeken van hart en buik laten zien. Om die reden is het, in het gewone hospitaal-verkeer, niet raadzaam naar iemands gezondheid te vragen; als er verandering in zijn toestand is gekomen, gunstig of ongunstig, zal hij er u niet onkundig van laten. Vooral bij chronische ziekten zijn de lijders archi-vervelend; op klagenden toon zullen zij u dagelijks tien malen hetzelfde refrain zingen, zonder er aan te denken dat hun gezelschap daardoor onuitstaanbaar wordt.

»Ik ben van daag al zeven maal naar m. m. geweest, en van nacht wel twaalf keeren, en ... persingen!»

»De bloedzuigers gelijken hier wel op slangen.»

»Mijn lever is nog even zoo dik als gisteren, genoeg voor tien blikjes p à t é.»

»De moskieten lusten mijn bloed niet eens meer.»

»En ik kan door die vampyrs geen oog toedoen.»

»Die tinsmaak zal wel nooit uit mijn mond verdwijnen; dat komt van die ellendige poeijers.»

»De doctoren raden er ook maar naar: als ik nu al met verlof naar Holland wordt gezonden, dan ben ik geheel op de flacon,» enz.

Het gevolg is, dat men den klager zoo veel mogelijk vermijdt en de lijders van dezelfde soort meestal bij elkander vindt; de gemeenschappelijke ziekte toch geeft den een het geduld om de klaagliederen van den anderen aan te hooren, welke laatste op zijn beurt ook met zijn details voor den dag komt, waarna deze met elkander vergeleken worden, en herhaald en op nieuw besproken, totdat er een bezoek komt, dat al weder aanleiding geeft tot repetitiën.

Tot dit soort behooren in de eerste plaats de dysenteristen. Neem hun het klagen niet kwalijk; zij zijn werkelijk te beklagen, zoo wel gedurende de ziekte als in de eerste periode van beterschap. Die periode moet hongerende doorgebracht worden; de mikroskopische porties worden naauwkeurig afgewogen en als goud toegediend; twee of drie malen daags een mondvul rijst en een half loodje hoendervleesch; en dat met een gevoel van eetlust, van vraat- en verslindingszucht, dat zelfs met toegevendheid voor menscheneters stemt.

Luitenant Pieper logeerde een paar kamers van mij af; hij was »aan het randje» geweest, maar gelukkig de crisis gepasseerd; de felicitatiën zijner kameraden waren wel gemeend, want om zijn zachte inborst hield ieder veel van hem. De docter had hem met den meesten ernst verklaard, dat de geringste afwijking van het voorgeschreven diët hem den dood zou kosten. Toch kwelde hem de honger zoo sterk, dat hij ieder die hem bezocht bad en smeekte om een stuk brood, dat hij zelfs de bedienden trachtte om te koopen. Toen hem dit eindelijk gelukte, stortte hij ook in en stierf. Arme jongen, hij had nog wel een meisje lief, want ik moest een paar kastanjebruine lokken van zijn hoofd knippen, om ze haar als aandenken te zenden. Waarom niet meer geestkracht getoond, waarom niet voor eenige dagen zijn maag aan zijn hart opgeofferd? Zij zou dan haar zwakken maar geliefden vriend niet te beweenen hebben!

XIII.

Waarin gesproken wordt van paarden en ezels.

Als een subaltern officier over land reizen moet, dan kan hij transportmiddelen van het civiel bestuur bekomen. Die transportmiddelen bestaan in koelie's en paarden. De koelie's zijn vrachtdieren van het menschelijk geslacht; de paarden staan nog iets lager en gelijken veel op een dwergachtig soort van ezels die aan chronische dyssenterie lijden.

Van den rang en de bestemming des reizenden militairs hangt het aantal te requiren paarden en koelie's af. Ik kon beschikken over één zoogenaamd koeda aloes (fijn-, heeren-paard!) één koeda gladak (bediende-paard) en twaalf koelie's. Het fijne paard kon ik missen, omdat ik een eigen bezat; met één jongenspaard kon ik 't niet doen, omdat ik twee jongens had; en de twaalf koelie's weigerden mijn inboedel op te nemen als er nog geen zes anderen bijkwamen. Er bleef dus niets anders over, dan voor eigen rekening de ontbrekende transportmiddelen aan te vullen, men moest toch beginnen met de helft zijner reiskosten te betalen. Het Gouvernement rekende er op dat ieder officier goed bij kas was, en het had gelijk: want er is nog geen voorbeeld bekend, dat een officier half weg is blijven zitten.

Mijn paardenjongen was 's avonds laat reeds met de bagage op marsch gegaan, en met het krieken van den dag verliet ik zelf Samarang. Een vijftal kameraden deden mij eenige palen ver uitgeleide, en toen deze de hoofden hunner paarden gewend hadden,

toen ik nog een laatst vaarwel aan de samarangsche nonna's toegeroepen, nog een laatsten blik op de kalme zee geworpen en een stillen zucht aan Holland gewijd had, op het gezigt der schepen die hunne witte vlerken begonnen uit te spreiden om naar het lieve vaderland terug te vliegen, — toen vervolgde ik alleen mijn weg die naar het schoone binnenland voerde.

De lange rust, die mijn bruine gesmaakt had tijdens mijn verblijf in het hospitaal, maakte hem ongeschikt om het verder dan Oenarang te brengen. Daar was ik dus wel verplicht een koeda aloes aan te vragen, wilde ik dien dag nog te Ambarawa komen. In afwachting daarvan bezocht ik het steenen fortje, dat niets merkwaardigs bezat dan een paar nagenoeg onbruikbare stukken geschut en een respectablen onder-adjudant, die er het kommando had, zelf met mij rond ging en interessant van den Java-oorlog wist te vertellen.

»Toen kon men zoo gemakkelijk niet reizen, luitenant! als thans. 't Was wel wonder als men zonder kleérscheuren van den eenen post naar den anderen marcheerde; 't is waar, kwamen de brandals ons wat dicht op het lijf, dan poeijerden wij er ongemakkelijk onder. In 28 was ik korporaal op Klatten; dát was een goede tijd! bijna dagelijks uitrukken. Er werd toen menig patroontje verschoten, luitenant! dat verzeke ik u. Elk schot was wel geen eendvogel, maar de jacht toch goed.»

»Waar hebt gij dien houw opgelopen, adjudant?" vroeg ik op zijn voorhoofd wijzende.

»Wel, dáár ook, luitenant! te Klatten; nog wel van een prins. Ik wilde hem van zijn paard stooten, maar de kerel was me te vlug af en gaf me een jaap over het gezigt, — niet van belang. Van den por dien hij toen kreeg, heeft hij nooit iets naver-teld. Ik maakte bij die gelegenheid een mooi slaadje: een flink paard, waar de kapitein mij dadelijk f 200 voor gaf, en een kris met gouden scheë en vier diamanten er op, die alleen over de f 1200 opbragten en waarvan mijn zuster een deuntje is gaan trouwen.»

»Zoo! hebt ge uw zuster uit-laten komen?" 1)

»Neen, luitenant! die diende al tien jaar bij rijke lui in Haarlem

1) Uitkomen, geijkte term voor »uit Nederland komen.»

en verkeerde nog wel langer , geloof ik, met een schrijnwerkersgezelschap. Nu zitten ze goed in hun was. Als de luitenant eens binnen wil komen , dan zal ik u de mahonyhouten stoelen eens laten zien, die zij mij onlangs gezonden hebben.”

't Zag er werkelijk allerliefst uit , in de kommandantswoning ; ik had niets te veel gezegd met den man respectabel te noemen. Voor een onderofficier was die positie inderdaad benijdenswaardig ; een ruim huis gemeubileerd met de trophéén van zijne oeconomie, zijn moed en zijn goed hart ; een bezetting om vaderlijk voor te zorgen , een fort om in goeden staat te houden en des noods te verdedigen , een klimaat om honderd jaar oud te worden , en — ik zou het voornaamste bijna vergeten — een aardig vrouwtje dat een goede opvoeding in het samarangsche weeshuis had genoten en de rol van kommandantsvrouw met veel gratie vervulde , als de familie van den logementhouder of andere kennissen uit den omtrek bij den kommandant op de receptie kwamen.

De logementhouder , bij wien ik nu een verfrissching ging gebruiken , was ook al een oud-militair , die wegens lichaamsgebreken de dienst had moeten verlaten en tot belooning aan dit baantje was geholpen. Geheel in de rol van zijn nieuwe betrekking , deelde hij mij ongevraagd al de curiositeiten van de plaats mede , en trachtte hij mij over te halen een dag over te blijven , dat hij wel de moeite waard achtte , al was het alléén om op gindschen berg den boom te gaan zien waaraan levende garnalen groeiden. Tegen het belang van het logement , was ik reeds op dat natuurkundig wonder voorbereid (in de bloem van den boom leeft een insect dat eenige gelijkenis met een garnaal heeft) , en nam het eenvoudig voor notificatie aan , te meer omdat ik in de verte een paard zag aankomen dat vreeselijk geslagen werd en dus wel het voor mij bestemde koeda aloes zou zijn. Nadat ik mijn zadel er had laten opleggen , steeg ik te paard en reed in een sukkeldrafje weg , aanvankelijk zeer tevreden. Ik dacht er niet aan , dat het dier op weg naar stal was ; honderd passen verder gekomen , wilde het echter regts inslaan en bleef , toen hem dit niet toegestaan werd , eenvoudig staan. De zweep deed geweldig dienst , maar om zijn onverschilligheid voor

dit instrument te toonen , begon het paard aan den kant van den weg te grazen. Toen mijn arm moede was van het slaan , kwam het medelijden weêr boven , en ik dacht : »het arme dier zal honger hebben ,” maar nadat mijne krachten teruggekomen waren , merkte ik toch op dat hij niet door at. Afstijgen , met twee handen slaan , beproeven het paard bij den teugel vooruit te trekken , en eindelijk mijn jongen te hulp roepen , die 25 passen achterwaarts geduldig stond te wachten , was de natuurlijke gang van zaken. Rebo steeg toen ook af , bond zijn paard aan een struik en begon een duo met mij te trommelen op den rug , den buik , op de beenen en op het hoofd van het ongevoelige dier. Zodoende kregen wij hem ten laatste den rijweg voorbij. In een langzamen stap kwam ik een paal verder ; aan draven viel echter niet te denken.

Wat mij het meest hinderde was , dat Rebo zijn paard geheel meester was en , als 't ware om mij te plagen , nu en dan den pas inhield om daarna den verloren afstand in draf of galop weêr in te halen. Schoot de jongen wat dicht achterop , dan wendde mijn ros het hoofd om en begon te hinniken. Dat bragt mij op een gelukkig denkbeeld.

»Rebo !”

»Toewan !”

»Van welk geslacht is uw paard ?”

»Van het vrouwelijke , toewan.”

»Dat moet g ij vooruit rijden.

»Dat kan niet , toewan.

»Waarom niet ?”

Rebo bewaarde eenige oogenblikken het stilzwijgen , en antwoordde toen half binnensmonds :

»Het is niet voegzaam , toewan.”

»'t Moet , Rebo ! ik gelast het.”

Rebo jaagt nu zijn paard vooruit en de zaak is gewonnen ; want hoe ongevoelig ook voor slaag , is mijn ros het nog niet voor de schoone sexe ; hij verzamelt zich , rigt het hoofd op , neemt een coquetten pas aan , knabbelt op den doerie - stang (doorn-stang) , slaat zwierig met zijn staart en heeft maar een losse hand noodig

om vooruit te schieten. Ik kommandeer »in galop» en daar gaat het heen, berg op berg af. Ik kom tot het besluit: 1° dat op Java de merries minder aan huis gehecht of banger voor slaag zijn dan hengsten; 2° dat zonder merries alles op de wereld ellendig en langzaam zou gaan.

De verloren tijd is spoedig ingehaald. Het terrein wordt gedurig hooger; bij iedere wending ontwaar ik nieuwe bergtoppen en wil er de namen van weten. Rebo heeft gezegd dat hij den weg van buiten kent en laat ook nooit op een antwoord wachten.

Wij hebben al gehad: goenong besaar, goenong sedang en goenong ketjil (groote, middelmatige en kleine berg); daarna goenong hitam, goenong idjoe en goenong goening (zwarte, groene en geele berg). Nu begin ik te begrijpen dat ik den volgenden wel gissen kan, en er op wijzende, zeg ik:

»Itoe barangkali goenong poeti?» (dit is zeker de witte berg).

Rebo, dien kapitein Mailand »een echten vocativus» noemde, draait het hoofd niet om voor dat zijn gezigt in een ernstige plooi staat, en zegt toen op verwonderden toon:

»Boekan toewan! itoe goenong Sappej,» (toch niet, mijnheer! dat is de Koe-berg).

Nu laat hij het geheele dierenrijk de revue passeren, dacht ik; ik zal mijn waardigheid eenigzins zien te herstellen, door geen enkelen naam meer te vragen.

Onderweg zag ik weinig meer dan koelie's, die bijna naakt, met een sirihpruimtje half uit den mond en een topi (lage kegelvormige hoed) op het hoofd, op de maat hunner krakende pikolan's en in een pruikmakersdraffe, als eenden achter elkander, hunne vrachten torschten; anderen, die op den terugtocht, van den eenen warong naar den anderen slenterden om het pas verdiende geld te vereten en te verdubbelen. Ik zag ook nog op den zoogenaamden karbouwen-weg — door een dijkje van den grooten weg gescheiden — nu en dan een langen sleep van pedatie's (inlandsche karren) door spannen van twee kebo's of paarden getrokken. Dat wa-

ren nu de echte koeda glada k; de meesten met groote, bloederige, gezwollen wonden, onophoudelijk opengescheurd door snijdende trekreepen en armzalig tuig. De weg zelf had sporen van ongeveer $\frac{1}{2}$ el diepte en bulten van één el hoogte. De raders piepten, kraakten, krijschten en krasten onophoudelijk, en veroorzaakten zulk een klagend, erbarmelijk en helsch geluid, dat ik bij elken trein »in galop» kommandeerde.

Deze wanklankige, zenuwverscheurende toonen, die Mozart kippetjesvel zouden bezorgen, Beethoven doofstom en Meyerbeer stapelgek maken, die Verdi tot zelfmoord bewegen zouden en mij in galop deden slaan, — deze toonen, zeg ik, vormen een muziek, die den Javaan genotvol in de ooren klinkt. Bij deze muziek houdt hij op te denken, geraakt van lieverlede in een aangenamen, half sluimerenden, zaligen toestand en droomt de liefelijkste droomen. Hij verbeeldt zich in den hemel te zijn, — wel te verstaan in den hemel van boe bor (rijstenbrij) en pisang goreng (gebakken pisang), een hemel vol met ronggengs (dansmeisjes) en baliebalies, waarop hij altijd kan liggen en slapen en niets-doen, een hemel zonder koffijboonen en hoofden, zonder heerendiensten en tweede gewas, zonder priesters en blanda's — kortom in den echt-javaanschen hemel, dien Mahomet in de drukte vergeten heeft te beschrijven.

Na tien palen afgelegd te hebben, kwamen wij aan de dessa Bawen. Hier splitst zich de weg; de eene tak leidt naar Salatiga, terwijl de andere naar het drie palen verwijderde Ambarawa loopt. Bawen is niet alleen als driesprong bekend, maar ook nog door zijn logement of liever door zijn logementhouder, een donkerkleurigen Europeaan. Zijn huis werd druk bezocht door de officieren van Ambarawa, met wie hij gaarne sprak, ofschoon velen hem voor gekker hielden dan hij werkelijk was. 's Mans hoofdgebrek was een onbepaald vertrouwen te stellen in de personen die zijn sympathie opwekten, daarentegen de grootste achterdocht te koesteren tegen anderen, die zich te spoedig familiariseren wilden. Aan de eersten weigerde hij nimmer crediet, de laatsten konden soms geen glas water van hem krijgen.

Een zijner lievelingen had zeker wel eens gelezen van iemand, die des zomers zijne sokken in den grond stopte, in de hoop er tegen den winter lange kousen van te zien groeijen, — althans hij gaf eens onzen vriend den raad, toen de prijs der manillasigaren zeer gestegen was, om zelf sigaren te planten, en beduidde hem dat die cultuur vrij wat voordeliger zou zijn dan rijst of sajor te verbouwen. De kastelein liet dadelijk een grooten lap gronds van zijn tuin omwerken, en plantte eigenhandig duizend stuks sigaren op een onderlingen afstand van zes voeten, iets digter bij elkander dan koffijboonen. Na dien arbeid wreef hij zich in de handen van genoegen, en berekende reeds hoeveel kisten sigaren die duizend stuks jaarlijks zouden opbrengen. Toen er echter na veertien dagen nog niets uit den grond kwam, en het bij onderzoek bleek dat de sigaren verrot waren, kostte het eenige moeite hem te overtuigen, dat de schuld geheel aan hem lag, omdat hij de fout had begaan de sigaren met het dunne einde eerst in den grond te steken. Eindelijk overtuigd, plantte hij nogmaals duizendstuks, maar nu met de punt naar boven, en sedert dien tijd is het genoeg den kastelein over sigaren te spreken, om geen enkele teug tot verfrissing te kunnen krijgen, al wilde men die ook met goud betalen.

XIV.

Redeperingen over titteltjes en gentlemen.

Tot de vele onmogelijkheden waarnaar de mensch streeft, behoort het terug geven van indrukken, die natuurtafereelen op hem gemaakt hebben. Door ontleding en opsomming der verschillepde voorwerpen waaruit het tafereel zamengesteld is, moge het hem gelukken een vrij juiste schildering te geven, de wijze echter waarop het geheel zich aan zijn oog voordeed, de indruk dien dit geheel op hem maakte, is niet weder te geven, en zal ook bij ieder individu verschillend zijn. Lees natuurbeschrijvingen geschreven in de schoonste taal door de beste auteurs, verrijkt door gedachten op dat oogenblik bij den schrijver opgewekt; vorm u naar die gegevens een beeld, en vergelijk het naderhand met de werkelijkheid. Wat ondervindt gij dan? Dat de schrijver u onvolledige inlichtingen gaf, of gij zijne gegevens verkeerd opvattet. Ik heb nog aangenomen, dat de schrijvers (halve dichters, als zij goed zijn, prozadichters wel te verstaan) nooit van de waarheid afwijken, er nooit iets bij verzinnen of aan hunne verbeelding den vrijen teugel geven. Neemt men nu in aanmerking dat ik toenmaals reisde, zonder er aan te denken dat het ooit nodig kon worden mijne herinneringen op papier te brengen, zonder eenigzins op détails te letten, dan zal men den gepensioneerden soldaat wel vergeven willen, dat hij het niet waagt de schrijvers van beroep op den weg der onmogelijkheid te volgen.

Ik weet mij alleen te herinneren, dat de bergen onophoudelijk als uit de diepte achter elkander oprezen en de valleijen zich nu eens

langzaam uit die massa's ontwikkelden, dan weder bij een wending van den weg zich plotseling aan mijne oogen voordeden; dat het zachte groen der rijstvelden een scherp contrast maakte met den donkeren tint der hooger gelegen wouden en rotsen — het contrast van een lieven glimlach met een ernstigen blik; ik weet nog dat het water, in dijkjes gevat op de terrasvormig aangelegde berg-hellingen, van genoeg schitterde als de zonnestralen er op weerkaatsen; dat de bergen er uitzagen als diamanten met glinsterende facetten; dat elk facette een zilveren oppervlakte vormde, waarin de vogels en insekten, de planten en bloemen zich vrolijk spiegelde en dat de geheele natuur van wellust scheen te tintelen. Ik weet ook nog, dat ik op het gezigt der schoone vallei van Ambarawa van mijn leelijk paard sprong, mij zoo ligt gevoelde als de zuivere lucht die ik inademde, en het mij niets verwonderd zou hebben als ik was gaan zweven; dat ik onzamenhangende woorden sprak, dat mijn borst vol was, en ik met de natuur had willen juichen, doch welstaanshalve slechts een oud liedje begon te neuriën; dat ik nu eens ging zitten op een enorm granietblok en met de handen onder het hoofd op het heerlijke panorama tuurde, dan weder opsprong, enz.

In fransche romans vindt men wel eens eenige regelen met louter titteltjes, na de beschrijving van een ontzettend tooneel (vadermoord bijv.), of van een geheel onverwachte gebeurtenis (ontdekking bijv. dat de held der geschiedenis een meisje is), of bij een *coup de théâtre* (het eensklaps binnentreden van een bedrogen echtgenoot of iemand die reeds honderd-vijftig jaren in het graf heeft gelegen) enz. De titteltjes nu zijn geen *licentia poetica* van den zetter, die van de gelegenheid gebruik maakt om met weinig moeite een pagina vol te krijgen, maar het is bepaaldelijk door den schrijver in de copij gezet, met het doel om den lezer eens even te laten zuchten, hem gelegenheid te geven een traan weg te vegen of den neus te snuiten.

Van die titteltjes kon beter partij getrokken worden, dunkt me, door ze als maatstaf van iets onbeschrijflijks te laten dienen. Ik wil bijvoorbeeld een beschrijving geven van eenig natuurfereel

dat mij treft; nu zou ik kunnen aannemen dat het treffende voorgesteld wordt door één regel titteltjes, zoo :

ik moet een ander beschrijven dat mij bijzonder getroffen heeft; — twee regels titteltjes.

nog een, dat de schoonste verwachting overtreft, — drie regels titteltjes.

en zoo voorts, steeds met een regel titteltjes opklimmende. Die manier zou in kort- en bondigheid nog niet in vergelijking kunnen komen met de chinesche, waarbij een zin, een gedachte, een gewaarwording met één enkel teeken uitgedrukt wordt; maar ik zou. althans op het gezigt der vallei van Ambarawa mij tot

bepaald, en daarmee u, lezer! een vervelende lectuur uitgespaard hebben.

Het reduit van het fort Willem I is reeds voltooid en vormt een militaire stad, een tweede Josephstad. De geel bepleisterde, steenen gebouwen met platte daken, die een langwerpigen vierhoek daarstellen, zijn de logementen van duizende soldaten en honderde officieren. Hier en daar verheffen zich reeds uitgebreide aardmassa's, die eerlang een deel zullen uitmaken van de hoofdomwalling en buitenwerken. Duizende werklieden, zoowel inlandsche soldaten als koe-lie's, zijn met patjol (schop) en grobak (kruiwagen) in voortdurende beweging, doch die arbeid schijnt nog te langzaam te gaan om de groote aardverplaatsing in den gewenschten tijd uit te voeren; want men heeft nog een element te hulp' geroepen. Men heeft van een hoog punt lange slokkan's (slooten) gegraven, waardoor

het water met groote kracht naar de vallei vloeit; men graaft de kanten af, werpt onophoudelijk aarde in den bruischenden stroom en laat die geen tijd om te bezinken; want van afstand tot afstand staan koelie's in den slokkan te trappen en te plassen, met dat gevolg dat de heuvel van lieverlede in hoogte afneemt en het terrein beneden, waar men de wallen moet opwerpen, hooger wordt door het bezinken der afgevoerde aarde.

De pannen daken der met levende pagger's omgeven lage gebouwen in gindsche rigting, behooren tot het temporaire kampement; dáár logeren de genie, de sappeur-kompagniën en een bataillon infanterie. Verder op ontwaar ik stroodaken van het koelie-kampement en het kettinggangerskwartier, ook de woningen van inlandsche industriëlen en handelaren die in de kleine behoeften der javaansche arbeiders voorzien; hier verbazend groote stapelplaatsen van balken en timmerhout, elders rookende steen- en kalkovens; lange treinen van vrachtkarren met bouwmaterialen, en onafzienbare slepen van koelie's met brandhout beladen, die uit de bosschen terugkeeren. Overal leven, beweging en werkzame drukte.

Officieren en opzieners der genie, met den duimstok in de hand, maken menigvuldige rondes, passen af, meten, controleren en geven bevelen uit. Infanterie-officieren surveilleren den arbeid hunner ondergeschikten; inlandsche hoofden, herkenbaar aan de pajongdraggers, wekken door hunne tegenwoordigheid alléén den ijver der koelie's op; mandor's met rottan-stokjes gewapend, leiden stap voor stap de werkzaamheden der hun toevertrouwde ploegen, roepen aanhoudend »ma djoé! hohé! klis! rapat!» en uiten onder veel misbaar nog andere voortdrijvende geluiden; zij leggen de luidruchtigheid aan den dag van den voerman die zijn paarden geen oogeblik met rust laat.

Wandelende had ik het reduit bereikt en bij een kameraad mijn intrek genomen. Na het merkwaardigste der vesting bezigtigd te hebben, ging ik met mijn gastheer aan de gezamenlijke tafel in de mess eten en hoorde ontzettend veel klagten over de verpligting om daaraan deel te nemen. De tafel was goed en het oogmerk waarmede zij opgerigt was, eveneens; maar de geheele inrigting

had niets van een eigenlijke mess en kwam mij gebrekkig voor. Voor den engelschen officier toch is de mess de plaats waar men, na afloop der dienstverrigtingen, als burger, als gentleman optreedt, waar men rang, titels aan de deur laat staan, om binnen vrij te ademen, vrij te spreken, geheel vrij te zijn. In de mess mag niet over dienstzaken gesproken worden, de jongste officier staat er gelijk met den oudste, en presideert er op zijn beurt de tafel. De engelsche mess dient niet alleen als restaurant, maar ook als club, d. i. als de meest comfortable sociëteit, voorzien met nieuwspapieren en bibliotheken, met vertrekken om te schrijven, te spelen, te lezen, te praten. De bastaardmess te Willem I daarentegen scheen uitsluitend te dienen om de officieren gezamenlijk te doen eten, om de jongeren onder de argusoogen der ouderen te houden, om te zorgen dat ieder goed gekleed aan tafel verscheen en er zich fatsoenlijk gedroeg, dat wil zeggen dat de jongere alle égards voor den oudere had op risico van »in den pot te dwalen." Die pseudo-mess was dus de bête noire van oud en jong; want de hoofdofficiëren en kapiteins, die oneindig liever in hun eigen huis dineerden, kwamen met brommige gezigten aan tafel, soms alleen pro forma, daar zij toch te huis lieten koken, en de luitenants, aan wie anders de gezamenlijke disch niet ongevallig zoude geweest zijn, konden zich maar niet verbeelden dat men regt had over hun vrijen tijd te beschikken; konden den dwang niet verdragen noch het denkbeeld, dat daar kapiteins zaten om hen in het oog te houden en bij de eerste vrije uitdrukking of behandeling hen het arrest op te leggen. Er was dus gêne, wantrouwen, ontevredenheid; het beoogde doel werd niet bereikt, omdat men van een goede inrigting een gedeelte had overgenomen, dat op zich zelf niet goed kon werken.

Toch zou men een groote verbetering in het sociale leven van den indischen officier kunnen brengen, door juist de engelsche mess in zijn geheel — misschien op minder kostbaren voet — bij eenige korpsen in te voeren. Daardoor zou langzamerhand een euvel verdwijnen, dat nog in het indisch leger bestaat, namelijk: de eeuwige officiële toestand waarin de officier verkeert, het gemis eener behoorlijke afscheiding van in en buiten dienst, de onderdrukking

van den mensch door den rangbekleeder, de wegoijfering van alle individualiteit; een euvel van tempo d h o l o (vroegeren tijd) dagteekenende, toen de soldaat nog geheel machine en het indisch leger slechts uit ruwe materialen zamengesteld was; een euvel dat gedurig nieuw voedsel vindt in het uitgebreide gezag door kommanderende officieren op afgezonderde posten uitgeoefend, — een gezag dat velen verleidt om hoovaardig, tiranniek te worden, en niet altijd gecontroleerd kan worden.

In dienst van het land moet de rang de magt, het gezag, de waardigheid geven; in dienst vordert de rang stipte uitvoering van gegeven bevelen, blinde gehoorzaamheid, soms onderdrukking van gevoel, vaak opoffering, zelfverloochening, verachting van gevaar en dood; maar buiten dienst, in het verkeer van welopgevoede lieden, behoort de rang niet meer in aanmerking te komen. De rang alléén is geen brevet van vernuft, geest, fatsoen, en waar de rang invloed wil uitoefenen buiten dienst, is het sociale verkeer gedwongen, onnatuurlijk, ziekelijk: want dáár spreekt het individu niet, maar wel de rang, dáár is geen vrije gedachtenwisseling mogelijk, maar worden er wel jabloers en intriganten gevormd; dáár heerscht eerder een diplomatische dan een kameraadschappelijke omgang.

In de gewoonte der engelsche officieren om buiten dienst geen rang, slechts gentlemen te kennen, om elkander »sir" (mijnheer) te noemen, ligt het kenmerk van fijne beschaving; want trots de onmisbare militaire ondergeschiktheid in dienst, treedt, na elke volbragte dienst, de individu, de intelligente mensch weer in zijn volle waarde te voorschijn. In het engelsche leger zal de lastigste chef het niet wagen, ongeroepen zich in particuliere, ja zelfs, in huisselijke zaken van anderen te mengen; hij zal niet op de gedachte komen om zijne officieren met minder onderscheiding te behandelen dan ambtenaren of kooplieden; en bij ons . . . ik gevoel bij de herinnering nog de kleur van verontwaardiging, die op menige verplichte receptie mijn gelaat overtoog, als ik, de luitenant Robert, met een koele buiging van het hoofd, en de kommies A en de tokohouder B met een vriendschappelijken handdruk ontvangen werden!

Tegenwoordig is het grootste gedeelte der indische officieren rijp om het in en buiten dienst te onderscheiden; de meeste kommanderende officieren zijn gentlemen en behoeven niet voor hun gezag in dienst te vreezen, als zij hunne ondergeschikte officieren buiten dienst als gentlemen (en niet als luitenant of kapitein) behandelen. Mettertijd zal het euvel dus wel slijten; maar zoodra ik leger-kommandant word — dat toch eens gebeuren moet als ik op een andere planeet in rang en ancienniteit inval — (de tafeldansers beweren het pertinent) — zal mijn eerste legerorder in dien geest luiden.

XV.

Een hart veroverd.

Reisbeschrijvingen zijn in den regel vervelend ; bij buitengewone naauwkeurigheid kunnen zij nog als gidsen dienen. Maar daar wij dit op Java vooreerst kunnen missen , spring ik ter bekorting het Djamboe-gebergte in eens over , rijd het fortje te Magelang binnen en vraag logies bij den 2den luitenant kommandant van Griesheym.

Het logement in Kadoe's hoofdplaats stond in slechten reuk ; aan die omstandigheid had de kommandant menig bezoek van doortrekkende kameraden te danken. Daar hij evenwel geen toelage genoot en orde op zijn zaken had , bepaalde hij zich wijselijk den bezoeker de helft van zijn maal en 's nachts een rustbank aan te bieden ; men betaalde met zijn gezelschap en had een leasje in de gastvrijheid genomen.

De benting ligt een kwartier van de negorij af en de negorij doet aan het Elyseum denken ; een heerlijk land ! De kommandant zou heden bij den resident dineren ; na een wandeling door de plaats kwamen wij aan het residentiehuis , dat schilderachtig gelegen is — vijf regels stippeltjes. — Diep in de vallei de bruischende Progo , en daar achter de Soembing , van den voet tot den top in al zijne majesteit zichtbaar. Voeg daarbij een ondergaande zon , een hertenkamp , duizend schakeringen van licht , bloemengeur , een vriendelijken gastheer , opwekkende lucht , een fijn diner en een uitnoodiging om een bezoek bij den regent af te leggen.

In een open rijtuig namen de kommandant en zijn gast plaats

tegenover den resident en zijn vrouw. 't Is half acht en dus donker geworden; bij het licht der obor's zie ik een peloton djajangsecars van de lijfwacht opgezeten, om het rijtuig te vergezellen; in een tweeden open wagen volgen de andere gasten van den grooten man. Zweepen klappen en wapens kletteren; weinige minuten later rijden wij onder levendig gammelangspel de ruime alon-alon van den javaanschen vorst op. De regent ontvangt ons in zijn pendopo.

Een pendopo is een vierkante ruimte, van voren en op zijde met vier tot zes doorgaande trappen genaakbaar. Daarover staat een hoog planken sirappen dak, op palen rustende. Aan drie zijden ontbreken dus wanden. De vierde zijde maakt de voormuur van het eigenlijke woonhuis uit en bevat eenige deuren die naar den dhalem geleiden. Naarmate de pendopo aan een voornamer huis behoort, is de vloer netter bepleisterd, zijn de palen waarop het dak rust, fijner bewerkt, meer uitgesneden of verguld, en staan er rijker meubelen (tafels, stoelen, sophas) in.

De regent van Magelang is uiterlijk een knap man en hoogst beschaafd in zijn manieren; hij draagt een sierlijken hoofddoek, een eenvoudig zwart lakensch baatje met een rij gouden knoopjes gesloten, en een kris met gouden schede. De sarong hangt niet zonder smaak van zijn middel tot op de kleine voeten, die in nette verlakte schoenen steken. Zijne zestienjarige zoon is nagenoeg op dezelfde wijze gekleed. Om een groote tafel staan drie kanapés en veel stoelen. De Radin Ajoe (des regents eerste vrouw) staat daar met twee prinsessen van den bloede om de njonja resident (residentenvrouw) te ontvangen. Zij nemen naast elkander plaats op de beste kanapé en zeggen eenige lieux communs. De receptie heeft bijzonder veel van een europesche, maar onze regent is, naar ik verneem, ook een der beschaafdeste van Java.

Het gezelschap is vrij talrijk en neemt nog gedurig toe; het geheele personeel, controleurs, secretarissen, pakhuismeesters en opzieters van koffij-, kaneel- en andere kulturen, de meeste van hunne dames vergezeld, ja zelfs de klerkendrom schijnt hier rendez-vous gegeven te hebben. De regent houdt heden een buitengewone receptie;

er moet iets ongewoons gebeuren, dat is zeker, maar wat? 't Publiek kan het niet gissen. Behalve de luitenant Robert is er nog een vreemde heer, een gast van den regent, voor eenige uren eerst aangekomen; en ginds staat een hoog voorwerp achter een gordijn, dat de nieuwsgierigheid enorm gaande maakt.

Nadat de thee gebruikt is, worden op een wenk van den regent, de stoelen in rijen achter elkander geplaatst, het geheimzinnige voorwerp, met omhulsel, in het midden der pendopo geschoven en de gasten verzocht in orde van kolonne te gaan zitten. De vreemde heer treedt nu voor, trekt het gordijn weg en ik herken de Androïde-klarinetist van van Oekelen. Na een korte rede van den kunstenaar, maakt de pop regts en links buigingen, brengt haar instrument aan den mond en begint te spelen.

Het publiek, vooral het indische, is verstomd.

De sinjo's en nonna's verliezen van verbazing hunne gewone ingetogenheid en deelen na het eerste stuk elkander hunne indrukken mede.

»Hoe zij spelen zoo?»

»Tau! ik geloof sejtan" (duivel).

»Apamananja dia?" (hoe heet hij).

»Hemeroïde, ik verstaan."

»Diam (stil)! — beginnen weer."

Nadat de mechanische virtuoos afgespeeld heeft en onder daverend applaus van het tooneel is geschoven, laat zich eensklaps onder de galerij het muziekkorps van den regent hooren. De jonge dames rijzen gelijktijdig op, als of ze een electrieke schok kregen. Alweder een verrassing; die muziek beteekent »bal." De regent, wiens vrolijk uiterlijk groote zelfvoldoening verraaft, is al bezig zijn sarong op te rollen en dien als een sjerp om zijn lendenen te binden; zijn zoon volgt dadelijk het goede voorbeeld. Het blijkt nu, dat beide tricot-pantalons naar het laatste snid van den franschen kleermaker Blavet dragen. Zij trekken witte handschoenen aan, en, terwijl papa aan njonja residenten arm biedt om den resident met de radin-ajoe op den voet te volgen, geeft de zoon een bewijs van smaak door een der mooiste meisjes af te stap-

pen. Aan walsen en polkeren wagen zij zich niet, maar in de quadrilles bewegen zij zich met gemak.

Er wordt een paar uren gedanst; nu en dan worden er ververschingen aangeboden. Ik heb mij nog al geoccupeerd met een jong meisje, dat niet alleen door hare slanke gestalte en aanvallig voorkomen, maar ook door de melankolische, bijna droefgeestige uitdrukking harer schoone oogen mij aantrok. Ofschoon te Magelang geboren en te Samarang groot gebragt, sprak zij vrij zuiver hollandsch. Van dansen hield zij niet veel, o wonder! meer van praten; en dan wist ze, ik weet niet hoe, altijd een wonderlijke wending aan het gesprek te geven; iets sentimenteels, iets smachtends meende ik in haar op te merken, maar dat was 't toch niet; beter gezegd iets treurends, iets lijdends. Zij vroeg naar alles: waar ik logeerde, waarheen ik ging, wanneer; en toen de soirée geëindigd was, zeide zij zacht: tot weêrziens!

Daar ik den volgenden morgen vroegtijdig de reis vervolgde, zou van dat weêrzien natuurlijk wel niets komen. Maar ziet! wat gebeurde.

Toen het gezelschap, in opgewekte stemming over den genoegenlijken avond, op het voorbeeld van den resident, den regent bedankt had en uiteen was gegaan, werd het één uur na middernacht voor dat ik met van Griesheym uitgepraat had en mij tot slapen nederlegde. Maar naauwelijks mijne oogen gesloten hebbende, ging de deur zachtjes open, trad Rebo op geheimzinnige wijs binnen, sloop in gebogen houding en met onhoorbare stappen naar mijn sopha en zette zich bij het hoofdeneinde op de mat neder.

»T o e w a n!» fluisterde hij, »de nonna in 't wit wenscht u te spreken.»

Het Leporello-gezicht van den jongen teekende al den ernst, waarvoor het vatbaar was.

»Spreek duidelijker, Rebo!» antwoordde ik op denzelfden toon.

»De nonna in 't wit van dezen avond; de t o e w a n weet 't wel,» vervolgde hij zacht.

»Er waren wel twintig nonna's in 't wit.»

»Die schoone nonna, t o e w a n! zij zendt haar b o e d j a n g tot u.»

Er ging iets Don Juan-achtigs door mijn ziel, ik beken het.

De bruine satan hield een oogenblik op, zeker om op te merken hoe zijn sirenegezing mij beviel.

»Die boedjang wacht dáár, buiten; 't is een oude slavin, zij wil u tot de nonna voeren; — de nonna wacht, — zij zalden ganschen nacht wachten.» — —

»Nu, ga door! waarom zal die nonna wachten?»

»Dat weet ik niet; — welligt weet het de slavin, toewan!»

Zou het »tot wederziens» nu reeds moeten uitkomen? waarlijk, dan had ik mij te gunstig denkbeeld van die jonge dame gemaakt; een fatsoenlijk meisje zendt geen boodschappen in den nacht. — Maar die Rebo deugt niet veel, dacht ik; laat ons de zaak onderzoeken.

Voor de deur bij den schildwacht zat een vrouw, die oprees en mij tot spoed aanzette om haar te volgen. — Waarom? — de slavin zag mij eenigzins medelijdend aan. — Wel! de nonna Marie moest mij spreken, zij had een geheim, ja — een geheim — de nonna Marie was ongelukkig — ik moest haar helpen, maar spoedig. — Mijne nieuwsgierigheid was opgewekt; ik begreep wel dat het ongeluk, 't welk mijn danseuse boven het hoofd hing, nog af te weren zou zijn, maar dat geheim intrigeerde mij, en dan aan de roepstem eener dame was ik immers verplicht gehoor te geven!

Fluks een kleedingstuk om de schouders werpend, volgde ik de slavin; buiten het fort gekomen, sloeg deze een zijpad in, dat door bedaauwde rijstvelden naar de negorij voerde. Onder het digte loof van hooge vruchtboomen naderde zij den achterkant van een villa, waarvan het erf met een digten levenden pagger omgeven was, opende op zekere hoogte het gebladerte, drong er door en verdween voor goed uit mijne oogen.

Twee minuten later stond de nonna in 't wit aan den pagger, stak mij de hand toe en verzocht mij haar te volgen.

Vraagt gij mij, lezer! waarheen ik geleid werd, dan erken ik het niet met juistheid opgemerkt te hebben. Het was zeer donker; maan-, noch sterrenlicht veroorloofde mij iets te onderschei-

den; vergis ik mij niet, dan heb ik in een der bijgebeurwen op een sophā gezeten, om het geheim van nonna Maria aan te hooren. Neen, 't was geen geheim, dat mij niet zonder bedeeldheid toegefluisterd werd; 't was een ongekunsteld verhaal van het ongelukkige leven eener zestienjarige maagd, die nimmer haar moeder gekend had en door een schoonzuster, van wie zij geheel afhankelijk was, mishandeld werd; de naïve, welsprekende taal van een volwassen kind, de taal van een gevoelig hart dat zich met blind vertrouwen opende; de uiting van een zelfstandige ziel die opstond tegen de verdrukking; de belijdenis van een stout besluit, om zich in de armen te werpen van den eersten vreemdeling die hare sympathie opwekte en haar des noods met geweld uit dien onverdragelijken toestand moest scheuren. Het was in één woord allerinteressantst, teeder, romantisch!

Geen medelijden te gevoelen zou hardvochtig, het niet te toonen onmenschelijk geweest zijn!

Nonna Marie had lang gesproken en begon gedurig op nieuw te spreken, zonder dat ik nog eenig begrip had van de wijze waarop mijn e tusschenkomst gunstig op haar volgend lot kon influenceren; en toen ik haar dat eindelijk cathégorisch afvroeg, aarzelde zij trok zich eenigzins terug, en zeide toen op zachten maar besluitvelen toon:

»Ik wil niet langer mishandeld worden; ik ga van hier, en, als gij het vergunt, vergezel ik u

Gelukkig waarlijk, dat het donker was!

Stel u voor, een jong mensch die niet het beeld van een of anderen engel in zijn hart meédraagt, en zich naar het eenzame binnenland begeeft; wat zal hij doen, als een lief, natuurlijk, bevallig wezen zich in zijne armen werpt en hem toelispelt: »ik ga met u mede?»

Stel u den mensch voor, zoo als hij eigenlijk is, en in die tropische lucht allengs wordt of moet worden, wanneer hij zich geen geweld genoeg aandoet om in de ploojen van zijn europeesch kleed te blijven.

Stel u tevens een maatschappij voor, waar natuurlijke vereenigingen niet zeldzaam zijn.

Zult gij dan den jongman verachten , omdat hij het natuurkind niet van zich afstiet , het niet van onderwerping en berusting sprak , omdat hij in al de kracht van zijn leeftijd zich niet als een heilige aan de onthouding , of als een man van rijperen leeftijd aan de studie wijdde ?

Immers neen !

Gij zult hem aanraden bij tijds een levensgezellin naar zijn keus te zoeken , opdat hij de kans ontga er op zijn weg een te ontmoeten , die zich zijns ondanks bijna , aan zijne zijde plaatst ; want hetgeen men van dien aard in Europa slechts in romans vindt , behoort tusschen de keerringen tot het werkelijke leven.

Menig jong mensch valt , in de strikken , — de uitdrukking is niet juist , — ontwijkt niet genoeg de geopende armen van een schoone , die slechts half bewust is van het onvoegzame haars gedrags.

Opgevoed te midden van millioenen Javanen , die zich alle zonder ambtenaren van den burgerlijken stand met het voorwerp hunner keuze vereenigen ; te midden van kleurlingen en blanken die vrij algemeen het voorbeeld der inboorlingen volgen , schroomt menig creoolsche nonna niet om de liefde te toonen die zij opgevat heeft , doet zij geen poging om het vuur dat in haar maagdelijken boezem blaakt , door de rede uit te dooven

Van slapen kwam dien nacht niets.

Al hetgeen ik aanwendde om kalmte in het gemoed van het jonge meisje te brengen , baatte niet. Wilde ik opstaan , dan barstte zij in tranen los.

Bij de eerste schemering moest ik de troosteloze Marie in een allerongelukkigsten toestand verlaten , en zocht zonder gids over paggers en door rijstvelden den weg naar de benting. Toen ik vrij bemodderd en rillend van koude aan de brug kwam , ontmoette ik van Griesheym die zich ongerust maakte over mijn afwezigheid. Bij het ontwaken mij nergens vindende , had hij Rebo ondervraagd , die met het onschuldigt gezigt ter wereld verklaarde : dat hij niet beter wist dan dat ik op de sophia lag. Op mijn beurt verzon ik nu slapeloosheid , een nachtwandeling¹ , een verdwaalpartij en ik weet niet wat al meer. Of , van Griesheym dat alles voor goede munt

aannam, geloof ik niet, maar hij was te beleefd om indiscreet te zijn.

Eerst een half uur later werd het dag; ik drukte mijn gastheer de hand, steeg te paard en galoppeerde den weg op in de rigting van het Menoreh-gebergte.

Eenige maanden later vernam ik het slot van mijn magelansch avontuur. — Nog geen uur na mijn vertrek was Marie in de benting gekomen en had zich als een wanhopige gedragen, toen zij vernam dat ik reeds vertrokken was. Zij wilde mij na ijlen, vroeg een paard, een draagstoel, wierp zich op den grond, verscheurde haar kleed en weende bitterlijk. De kommandant was er mede verlegen, en liet het ongelukkige meisje uitrazen; doch toen zij haar kalmte herkregeu had en nog niet naar huis terugkeerde toen zij zwoer nooit te willen terug keeren, toen. . . . liet hij haar blijven.

Van Griesheym was een-en-twintig jaar en meester van zijn hart. Als hij sedert niet gestorven was, zou Marie nog bij hem zijn.

XVI.

Robert laat zijn pen wat rusten.

Het kost moeite de Kadoe door te rijden, zonder in verrukking te geraken over al het schoon dat de natuur hier ten toon spreidt; gemakkelijker valt het mijn principe getrouw te blijven en er niets van te zeggen. Ik houd dus voor mij alleen de herinnering aan al die warmgekleurde bergen die, even als ik, met ontzag opzagen naar den trotschen Merbaboe en den in rookwolken gehulden, steilen Merapi (vuurberg). Even slechts wil ik melding maken van een bezoek, dat ik aan een heuvel bragt, die oostelijk van den weg lag, en wiens donker grijze steenmassa's, zoo raadselachtig van vorm, van zelf mijn aandacht zouden getrokken hebben, als ik er niet reeds vooraf opmerkzaam op gemaakt was. Die heuvel draagt een monument van een magtig volk dat voor duizende jaren op Java leefde, een prachtstuk van bouwkunde, door een groot vorst, tevens opperpriester van Boedha, ter eere van zijn God opgerigt. Het bevreemdt mij niet, dat de Javaan ten huidigen dage nog aan de Boro-Boedoer komt bidden en offeren, want de indruk, dien dit grootsche gedenkteeken op zijn eenvoudigen geest maakt, moet verbazend zijn, wanneer ik tot maatstaf neem het gevoel van bewondering dat de aanschouwing van dit kunstgewrocht op mij-zelf maakte. Galerijen, die den heuvel tot aan den top omringen, verrijkt met twee-duizend groote bas-reliefs, voorstellingen uit de fabelleer, godsdienst en volkenkunde; vijf-honderd Boedha-beelden tot in de kleinste bijzonderheden afgewerkt, beelden met hoofdtooisels, oorringen en linten; achttien-honderd klokken à jour bewerkt, de heilige lotus voorstellende, waaronder levensgroote afgodsbeelden zitten; wilde en tamme dieren, vogels, talloze boomen-, bloemen- en

vruchtensoorten, nissen, trappen, terrassen en bordessen; en alles in de volmaaktste symetrie, de uitdrukking van één verheven denkbeeld!

Een paar uur later was ik het Menoreh-gebergte ingedrongen; de smalle weg liep soms over zulke steile hoogten, dat ik verplicht werd bij het afdalen te voet te gaan. Zeven palen achtereen zag ik niets dan wildernis en afgronden, en werd de stilte nu en dan slechts afgebroken door het schorre gekraai van den boschhaan of het rauwe gekrijsch van den paauw. De ernstige stemming waarin ik onwillekeurig geraakt was, verdween spoedig, toen ik te Kedong-Kebo aan het societeitsgebouw afstapte en door eenige onbekende kameraden als een oud vriend ontvangen werd.

Van Kedong Kebo wil ik niets meer zeggen, dan dat het een kampement van een bataillon infanterie bevat, en gelegen is in de hoofdplaats (Poerworedjo) van de residentie Bagelen, acht-en-twintig palen van Keboemen, waar ik 's anderen daags bij het inlandsch distrikt-hoofd logeerde. De plaats mijner bestemming lag nog dertien palen zuidelijker; ik bereikte die zonder andere avonturen, doch niet zonder er twee malen voorbij te rijden; want Gombong was een onbeduidende dessa en bezat nog geen enkele woning, die de aanwezigheid van Europeanen verraadde.

Daar te Gombong een nieuwe phase van mijn loopbaan begint; daar mijne »herinneringen" wat lang blijken te zijn, en de lezer stellig evenzeer verlangt om Robert te laten rusten als Robert behoefte gevoelt om wat anders als »herinneringen te schrijven, — zet ik hier een groote punt.

Wat mij betreft, ik ben innig blijde het minst belangrijke gedeelte mijner loopbaan achter den rug te hebben. Wat u betreft, lezer! ik acht u hoog voor het betoonde geduld, ik beklaag u dat gij geen beter lectuur gehad hebt dan die van den gepensioneerden Robert, en ik wensch u geluk — als ik andermaal de pen opneem — met het vooruitzicht op interessanter bladen, meer afgewisseld door beschrijvingen van nieuwe werkzaamheden, van jagtavonturen en van krijgsbedrijven, waaraan ik het geluk had deel te nemen.

I N H O U D.

DE UITREIS.

	Bladz.
I. Een kleine reis tot begin.	5.
II. Beschrijving van een zeehaven uit de kaag gezien . . .	8.
III. Een kijkje aan boord	10.
IV. Al eenigzins diepere blik	15.
V. Wat eigenlijk een scheepsdokter is	19.
VI. Waarin men eindelijk van wal steekt.	22.
VII. Waarvoor zeeziekte al niet goed is	24.
VIII. Discipline moet er wezen.	26.
IX. Een lesje aan de regering.	35.
X. De bron van veel kwaads	41.
XI. Vertrouw geen dunne wanden van een noodhut	44.
XII. Poëzy en proza.	51.
XIII. Robert in kruid damp gehuld.	55.
XIV. Ledigheid des duivels oorkussen	58.
XV. Het woord »vergeving" uitgesproken	62.
XVI. Iets voor professoren in de zielkunde	67.

DE AANKOMST.

I. Laat vallen je anker.	73.
II. Voet aan wal	77.
III. Liefelijke indrukken bij de aankomst.	83.
IV. Een heerlijke militaire inrigting.	87.
V. De eerste nacht in Insulinde.	92.
VI. Een zonnestraal in de mess	98.
VII. Het detachement verzameld en verspreid.	102.
VIII. Een model huisgenoot	105.
IX. Een barsche overste en een lastige kapitein	109.
X. Robert treedt als arts op met de viool in de hand. . .	113.
XI. Eenvoudig in het begin, hoogdravend aan het slot . .	118.
XII. Een rid met een bendy, opgevrolijkt door een treurig verhaal.	123.
XIII. Einde van den rid en van het verhaal.	129.
XIV. Altijd een couvert, hoor!	134.

INHOUD.

Bladz.

BATAVIA.

I. Dienstpraatjes, die gelukkig niet lang duren.	141.
II. De eerste wacht	145.
III. Een schoolkameraad, die zich in het verderf stort . . .	148.
IV. Oostersche avondvertellingen in den luikerstoel	152.
V. Wat oosterlingen gevoelen, denken en doen op 's Konings verjaardag.	165.
VI. Een lief roosje, dat slechts wiegelen kan op den ranken stengel.	169.
VII. Het oordeel van Elize over de indische dames en heeren.	173.
VIII. Sinjo's op een officieel bal	177.
IX. Waarin Robert goed praten heeft over plicht en gevoel .	180.
X. Met een vierspan op reis	184.
XI. Eerste kenteekenen van een naderend onweer	189.
XII. Gevaarlijke reisavonturen.	193.
XIII. Een zonsopgang te Kali Kedang.	198.
XIV. Een wacht bij een gouverneur-generaal.	203.
XV. Een luitenantsmenage en luitenantsamusementen	212.

SAMARANG.

I. Dauwdruppels op de half verwelkte gevoelszenuwen der soldaten	219.
II. Beschrijving van een lief indisch stadje.	223.
III. Voortzetting van het vorige hoofdstuk	226.
IV. Hoe er omgesprongen wordt met soldaten van verschil- lende natiën.	229.
V. Een militair type	233.
VI. De sinjo en de nonna	237.
VII. Een soirée bij master Smitt.	241.
VIII. Krijgsmans correspondentie!	247.
IX. Hollandsche sinjo's.	251.
X. Vruchtboomen verhuurd	253.
XI. Vooroordeelen.	257.
XII. Een indisch hospitaal	264.
XIII. Waarin gesproken wordt van paarden en ezels.	271.
XIV. Redeneringen over titteltjes en gentlemen	278.
XV. Een hart veroverd.	285.
XVI Robert laat zijn pen wat rusten.	293.

